

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน
ในประเทศไทย ระยะที่ 1
ภาคใต้

โดย ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ

30 มิถุนายน 2548

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน ในประเทศไทย ระยะที่ 1 : ภาคใต้

คณะผู้วิจัย สังกัด

<u>ผู้วิจัย</u>	นายภาคภูมิ	วิธานดิรวัดน์
<u>ผู้ช่วยวิจัย</u>	นายประสพ	สมาธิ
	นายวิชิษฐ์	แย้มศรี
	นางสมเกียรติ์	ประทุมรัตน์
	นายสมยศ	โต๊ะหลัง
	นายวิสุทธิ	ทองย้อย
	นายศักดิ์กมล	แสงดารา
	นายชาญชัย	หยั่งดี
	นายอนุชา	เลาหา
	น.ส.ดาวรรณ	สันหลี
	น.ส.มยุรา	ปะลาวัน

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ	1
1. วัตถุประสงค์การศึกษา	2
2. กรอบการรวบรวมและสรุปข้อมูลสำรวจปัญหาข้อพิพาทที่ดิน	3
3. กระบวนการศึกษาและสำรวจ	3
 บทที่ 2 ภาพรวมสถานการณ์ปัญหาและข้อพิพาทที่ดินภาคใต้	 5
1. ข้อมูลทั่วไปภาคใต้	5
2. สภาพที่ดินภาคใต้	6
 บทที่ 3 การประกาศเขตป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย	 13
ประเด็นข้อพิพาทความขัดแย้ง	14
สภาพของปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้ง	14
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	23
กระบวนการแก้ไขปัญหของประชาชนและองค์กรประชาชน	25
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	26
แนวทางแก้ไขปัญหา	27
 บทที่ 4 นโยบายส่งเสริมการปลูกป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน	 28
สภาพปัญหา	28
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	32
กระบวนการแก้ไขปัญหของประชาชนและองค์กรประชาชน	33
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	34
แนวทางแก้ไขปัญหา	34
 บทที่ 5 การท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาที่ดิน	 35
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	35
กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน	36
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	36
แนวทางการแก้ไขปัญหา	36

บทที่ 6 นโยบายการให้สัมปทานเหมืองแร่หิน	37
สถานการณ์ปัญหา	37
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	39
กระบวนการแก้ไขปัญหของประชาชนและองค์กรประชาชน	39
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	39
แนวทางการแก้ไขปัญหา	40
บทที่ 7 การใช้ประโยชน์ที่ดินกรณีนิคมสหกรณ์	41
สถานการณ์ปัญหา	41
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	42
กระบวนการแก้ไขปัญหของประชาชนและองค์กรประชาชน	42
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	42
แนวทางการแก้ไขปัญหา	43
บทที่ 8 การใช้ประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน	44
สถานการณ์ปัญหา	44
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	45
กระบวนการแก้ไขปัญหของประชาชนและองค์กรประชาชน	45
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	45
แนวทางการแก้ไขปัญหา	46
บทที่ 9 การใช้ประโยชน์ในที่ดินทหาร	47
สถานการณ์ปัญหา	51
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	48
กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน	48
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	48
แนวทางการแก้ไขปัญหา	49

บทที่ 10 การใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณะประโยชน์	50
สถานการณ์ปัญหา	50
กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ	54
กระบวนการแก้ไขปัญหาของประชาชนและองค์กรประชาชน	55
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	55
แนวทางการแก้ไขปัญหา	55
 บทที่ 11 การใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ	 58
สถานการณ์ปัญหา	58
กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ	60
กระบวนการแก้ไขปัญหาของประชาชนและองค์กรประชาชน	60
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	60
แนวทางการแก้ไขปัญหา	61
 บทที่ 12 การออกเอกสารสิทธิที่ดินไม่ชอบด้วยกฎหมาย	 62
สถานการณ์ปัญหา	62
กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ	64
กระบวนการแก้ไขปัญหาของประชาชนและองค์กรประชาชน	64
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	64
แนวทางการแก้ไขปัญหา	65
 บทที่ 13 สรุปและข้อเสนอแนะ	 66
ข้อเสนอแนะ	70
พื้นที่สำคัญที่ต้องดำเนินการวิจัยปฏิบัติการในระยะต่อไป	72
 บรรณานุกรม	 74
ภาคผนวก ก	75
ภาคผนวก ข	234

บทที่ 1

บทนำ

การศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินภาคใต้ ได้ทำการสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินภาคใต้ เพื่อทราบสภาพทั่วไปของปัญหาจากหน่วยงานราชการระดับพื้นที่ กลุ่มองค์กรชาวบ้านที่มีการรวมกลุ่มหรือมีกิจกรรมแก้ไขปัญหาที่ดินของพื้นที่ตนเอง จากองค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายองค์กรชาวบ้านในภาคใต้ จากนั้นได้ดำเนินการศึกษาและสำรวจระดับชุมชนโดยแบ่งเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลและเกาะใน 13 จังหวัดภาคใต้ พื้นที่ภูเขาและพื้นที่บกในเทือกเขาบูโดจังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา พื้นที่ภูเขาและพื้นที่บกในเขตเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง พัทลุงและนครศรีธรรมราช พื้นที่ภูเขาและพื้นที่บกในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พื้นที่เทือกเขาในเขตจังหวัดชุมพรและระนอง พื้นที่นิคมสหกรณ์และป่าสงวนแห่งชาติที่ให้เอกชนเช่าปลูกสร้างสวนป่าในจังหวัดกระบี่ และจังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมทั้งประสานงานขอสืบค้นข้อมูลจากหน่วยงานราชการ องค์กรอิสระ และรัฐสภา

ข้อมูลการศึกษาได้กำหนดพื้นที่ศึกษาแบบเจาะลึกในพื้นที่ซึ่งมีลักษณะของปัญหามีความแตกต่างกันและเป็นตัวแทนลักษณะปัญหาของภาคใต้ หรือกรณีที่มีแนวทางการแก้ไขปัญหาซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างทางราชการกับราษฎร จำนวน 13 กรณี

ผลการศึกษานำมาจัดสัมมนาพร้อมกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ผลการศึกษา จากนั้นจึงประมวลผลเพื่อจัดทำเป็นรายงานการศึกษา

การศึกษาพบข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินรวม 140 กรณี เป็นปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งในเขตป่า 82 กรณี ปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทกรณีการปลูกสร้างสวนป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน 12 กรณี ปัญหาการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและข้อพิพาทเรื่องที่ดิน 5 กรณี ปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทการให้สัมปทานเหมืองหิน 2 กรณี ปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทที่ดินนิคมสหกรณ์ 3 กรณี ปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน 6 กรณี ปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทที่เกิดขึ้นกับที่ดินทหาร 5 กรณี ปัญหาและข้อพิพาทที่ดินในที่ดินสาธารณะประโยชน์ 22 กรณี ปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทที่ดินราชพัสดุ 4 กรณี และปัญหาการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินไม่ชอบด้วยกฎหมาย 2 กรณี

การศึกษาพบว่า พื้นที่การเกษตรลดลงขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น ประกอบกับปัญหาที่ดินของราษฎรทับซ้อนกับที่ดินของรัฐกว่า 10 ล้านไร่ โดยที่รัฐไม่มีกระบวนการ และนโยบายแก้ไขปัญหที่สามารถปฏิบัติได้จริงนอกจากการทดลองเป็นบางพื้นที่ ในด้านกลับกันรัฐมีนโยบายให้เอกชนใช้ที่ดินของรัฐแบบแปลงใหญ่เพื่อทำสวนป่า และส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงการ

ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรม ดังนั้นปัญหาความกดดันด้านที่ดินทำกินของเกษตรกร และการสูญเสียที่ดิน จึงมีแนวโน้มที่จะเป็นปัญหามากขึ้น

ปัญหาที่สะสมอยู่โดยไม่มีการแก้ไขขณะที่ความกดดันของปัญหาเพิ่มมากขึ้น ความขัดแย้งและข้อพิพาทด้านที่ดินของภาคใต้จึงน่าจะมีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต

ปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งที่ดินภาคใต้ ปัญหาหลักเป็นปัญหาที่ดินในเขตป่า ปัญหารองเป็นปัญหาการทับซ้อนระหว่างที่ดินทำกินของราษฎรกับที่สาธารณประโยชน์ ปัญหาการสัมปทานเหมืองแร่หิน ปัญหาเอกชนใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินและขัดขวางการใช้ทางสาธารณะของชุมชน ปัญหาการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

กรณีศึกษาทั้งหมด 140 กรณี สามารถแก้ไขปัญหได้แล้ว 15 กรณี มีกระบวนการแก้ไขปัญหา 17 กรณี ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหา 108 กรณี ปัญหาสำคัญที่ทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหาไม่มีความคืบหน้าคือ นโยบายและมาตรการแก้ไขปัญหของรัฐไม่สอดคล้องกับสภาพจริงของพื้นที่ และไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนไม่มีกระบวนการกระจายสิทธิที่ดินให้กับคนจน และเกษตรกรไร้ที่ดินหรือมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ ด้านกลับกันมีนโยบายที่เอื้อต่อการรวมศูนย์ที่ดินสำหรับผู้ประกอบการรายใหญ่ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเกษตรกรรมเป็นที่ดินเพื่อการท่องเที่ยว การทำเหมืองแร่ การส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตร

ผลการศึกษามีพื้นที่สำคัญซึ่งควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญห ความขัดแย้งและข้อพิพาท เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับการแก้ไขปัญหความขัดแย้งและข้อพิพาท ปัญหาที่ดินของภาคใต้ จำนวน 6 กรณี 7 พื้นที่ ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติทะเลบัน จังหวัดสตูล อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง อุทยานแห่งชาติเขาปู่ - เขาย่า จังหวัดตรัง กรณีการแก้ไขข้อพิพาทที่ดินในเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ จังหวัดกระบี่ และจังหวัดสุราษฎร์ธานี สวนป่าห้วยน้ำขาว จังหวัดกระบี่

1. วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1.1. นำเสนอปัญหาข้อพิพาทที่ดินให้เป็นปัญหาระดับชาติโดยมีสถานภาพของการทำวิจัยทางวิชาการและได้ชี้ให้สาธารณชนเห็นว่าปัญหาอุปสรรคของการแก้ไขปัญหอยู่ที่ใด และประชาชนจะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหอย่างไร
- 1.2. กำหนดพื้นที่นำร่องในการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหที่ดินในระดับท้องถิ่นและระดับชาติในการศึกษาระยะที่สองและสาม

2. กรอบการรวบรวมและสรุปข้อมูลสำรวจปัญหาข้อพิพาทที่ดิน

- 2.1 พื้นที่ปัญหา ระบุชื่อบ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด
- 2.2 ประเด็นปัญหา
- 2.3 ผู้ที่เกี่ยวข้อง ระบุจำนวนด้วย
- 2.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 ผลการแก้ไขปัญหา / สถานการณ์ / ความก้าวหน้า
- 2.6 ปัญหาอุปสรรค
- 2.7 นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 แหล่งที่มาข้อมูล

3. กระบวนการศึกษาและสำรวจ

- 3.1 กำหนดกรอบการศึกษา
- 3.2 ดำเนินการสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินภาคใต้ โดยสำรวจเพื่อทราบสภาพทั่วไปของปัญหาจากหน่วยงานราชการระดับพื้นที่ กลุ่มองค์กรชาวบ้านที่มีการรวมกลุ่มหรือมีกิจกรรมแก้ไขปัญหาที่ดินของพื้นที่ตนเอง องค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายองค์กรชาวบ้านในภาคใต้
- 3.3 นำข้อมูลที่ได้มาประมวลสรุปเพื่อกำหนดสภาพปัญหาและเขตพื้นที่ในการศึกษาสำรวจ
- 3.4 นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยรวม 9 คน ดำเนินการศึกษาและสำรวจระดับชุมชนโดยแบ่งเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลและเกาะใน 13 จังหวัดภาคใต้ พื้นที่ภูเขาและพื้นที่ปึกในเทือกเขาบูโด จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา พื้นที่ภูเขาและพื้นที่ปึกในเขตเทือกเขาบรรทัดจังหวัดตรัง พัทลุงและนครศรีธรรมราช พื้นที่ภูเขาและพื้นที่ปึกในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พื้นที่เทือกเขาในเขตจังหวัดชุมพรและระนอง พื้นที่นิคมสหกรณ์และป่าสงวนแห่งชาติที่ให้เอกชนเช่าปลูกสร้างสวนป่าในจังหวัดกระบี่ และจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- 3.5 ประสานงานขอสืบค้นข้อมูลปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทที่ดินจากหน่วยงานราชการ องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และรัฐสภา โดยมีหน่วยงานที่มีระบบข้อมูลให้สืบค้น และได้สนับสนุนข้อมูลเพื่อการศึกษา ได้แก่ กรมป่าไม้ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กระทรวงมหาดไทย กองทัพเรือ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ
- 3.6 จัดการสัมมนาปัญหาเกษตรกรไร้ที่ดินทำกินภาคใต้เป็นเวทีย่อยและเวทีรวมจำนวน 9 ครั้ง

- 3.7. นำผลการสำรวจในข้อ 3.4 การสืบค้นข้อมูลในข้อ 3.5 และผลการสัมมนาในข้อ 3.6 มาวิเคราะห์จัดลำดับข้อมูล และจัดทำรายงานการศึกษาครั้งที่ 1
- 3.8. ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมแบบเจาะลึกในพื้นที่ซึ่งมีลักษณะของปัญหาที่มีความแตกต่างกัน และเป็นตัวแทนลักษณะปัญหาของภาคใต้ได้ หรือกรณีที่มีแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างทางราชการกับราษฎร จำนวน 13 กรณี
- 3.9. สรุปประมวลผลการศึกษาและจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ 1 ครั้งเพื่อสรุปวิเคราะห์ปัญหาข้อพิพาทที่ดินภาคใต้และแนวทางการแก้ไขปัญหา
- 3.10. จัดทำรายงานการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทปัญหาที่ดินภาคใต้ พร้อมข้อมูลพื้นที่การศึกษาเพื่อริเริ่มกระบวนการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่ดินโดยประชาชนมีส่วนร่วม

บทที่ 2

ภาพรวมสถานการณ์ปัญหาและข้อพิพาทที่ดินภาคใต้

1. ข้อมูลทั่วไปภาคใต้

ภาคใต้เป็นส่วนหนึ่งของคาบสมุทรมลายู ตั้งอยู่ตอนล่างของประเทศไทย ลักษณะพื้นที่แคบยาวจากเหนือจรดใต้ประมาณ 750 กิโลเมตร มีทะเลขนานอยู่ทั้งสองด้าน คือ มหาสมุทรอินเดียบริเวณอันดามันอยู่ทางฝั่งตะวันตก และมหาสมุทรแปซิฟิกตรงบริเวณทะเลจีนตอนใต้ ที่เป็นอ่าวไทยอยู่ทางฝั่งตะวันออก ชายฝั่งทั้งสองด้านยาวประมาณ 1,672 กิโลเมตร

ภาคใต้มีพื้นที่ทั้งสิ้นจำนวน 71,176.88 ตารางกิโลเมตร หรือ 44,196,992 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.8 ของพื้นที่ประเทศ ประกอบด้วย 14 จังหวัด 143 อำเภอ 8 กิ่งอำเภอ 1,084 ตำบล ประชากรรวม 8,311,567 คน

ภูมิประเทศของภาคใต้แบ่งเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ บริเวณทิวเขา ที่ราบฝั่งอ่าวไทย และที่ราบฝั่งอันดามัน ร้อยละ 40 ของพื้นที่ภาคเป็นภูเขาและเนินเขา ตอนกลางของภาคมีเทือกเขานครศรีธรรมราช แบ่งภาคใต้ออกเป็นฝั่งทะเลตะวันออกและฝั่งทะเลตะวันตก

ฝั่งตะวันออกมีพื้นที่ราบชายฝั่งกว้างประมาณ 5 - 35 กิโลเมตร เป็นชายฝั่งตื้นและมีหาดทรายทอดยาว ชายฝั่งตะวันตกลักษณะชายฝั่งแคบและลึกชัน เว้าแหว่งมีเกาะแก่งเป็นจำนวนมาก หาดทรายมีน้อย ห่างจากหาดทรายประมาณ 60 เมตร จะเป็นทะเลลึก มีแม่น้ำบ้าง แต่ก็เป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ น้ำไหลเชี่ยว

ด้วยลักษณะแบบคาบสมุทรมลายู ภาคใต้จึงได้รับแสงแดดสม่ำเสมอทั้งปี อุณหภูมิจะเปลี่ยนแปลงไม่มากนักและมีฝนตกตลอดปี ภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเมืองร้อน ฝนตกชุก ความชื้นสัมพัทธ์สูง มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนและฤดูฝน โดยพื้นที่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกฝนตกเต็มที่ในฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ส่วนในฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือทำให้มีฝนตกชุกในภาคใต้ฝั่งตะวันออก

ลักษณะทางภูมิศาสตร์และภูมิอากาศดังกล่าวทำให้ภาคใต้มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ในการจำแนกหน่วยทางชีวภาพของโลก ภาคใต้อยู่ในแนวรอยต่อของหน่วยทางชีวภาพสองแนวคือ เขตอินโดจีนใต้ และเขตคาบสมุทรมลายู ในเขตนี้มีชนิดพืช และสัตว์เฉพาะถิ่นสูง ความหลากหลายจะมีสูงที่สุดบริเวณลุ่มน้ำ และลดลงไปเรื่อยตามความสูงของระดับน้ำทะเลจนถึง 300 เมตร กล่าวคือ

แนวเทือกเขาสูงตอนกลางของภาคเป็นระบบนิเวศป่าดิบเขาซึ่งพบบริเวณเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชนิดพรรณพืชหลักเป็น ไม้ก่อ ไม้จำปา ไม้วงศ์กุหลาบ ไม้สกุลคำขาว และไม้จำปีป่า

ในพื้นที่ต่ำลงมาเป็นระบบนิเวศป่าดงดิบที่สูงและป่าดงดิบที่ราบต่ำ ซึ่งพบบริเวณที่สูงที่ราบต่ำในที่ราบหุบเขา และที่ราบริมแม่น้ำ ชนิดพรรณพืชหลักเป็นพืชตระกูลยาง เช่น ไม้ยางขาว ไม้ยางแดง ไม้ตะเคียน ไม้ตะแบก เป็นต้น ในระบบป่าดงดิบที่ราบต่ำจะพบชนิดไม้พื้นล่างพวกไผ่ และพืชตระกูลปาล์ม เช่น กระพ้อ หวาย

ถัดลงมาเป็น ระบบนิเวศป่าพรุน้ำจืด หนองบึง พบบริเวณที่ราบลุ่มที่มีน้ำท่วมถึงเป็นครั้งคราวหรือขึ้นและ หรือน้ำขัง ชนิดพรรณพืชหลักคือ พืชพวกเสม็ด พืชพวกกก พากบัว พากสาหร่าย และพืชตระกูลปาล์มเช่น สาครู หลุมพี

พื้นที่ชายฝั่งทะเล ชายหาดจะเป็นระบบนิเวศป่าชายหาด พบบริเวณสันทรายริมทะเล ชนิดพรรณพืชที่พบ เช่น หยีน้ำ กระทิง จิกทะเล ไม้สนทะเล ปอทะเล ไม้เกด พากกล้วยไม้ และไม้พื้นล่างพวกเฟิร์น ผักบุ้งทะเล ที่ราบริมแม่น้ำลำคลอง น้ำเค็มขึ้นถึง และปากอ่าวจะเป็นระบบนิเวศป่าชายเลน พบบริเวณที่เป็นดินตะกอนเลน ชนิดพรรณพืชที่พบ เช่น ไม้โกงกางใบใหญ่ ไม้โกงกางใบเล็ก ปรง ไม้แสมดำ แสมขาว ตะปูน

ลึกลงไปในน้ำทะเลระดับความลึกประมาณ 1 เมตร บริเวณพื้นที่ดินตะกอนทรายปนโคลนเป็นแนวหญ้าทะเล ชนิดพรรณพืชที่พบ เช่น หญ้าคาทะเล หญ้าเงา หญ้าใบมะกูด หญ้าผมนาง เป็นต้น ที่ระดับลึกลงไปจะเป็นแนวปะการัง ซึ่งพบบริเวณ ริมฝั่งทะเลที่ลึกไม่เกิน 50 เมตร พื้นทะเลเป็นหิน ชนิดสัตว์ที่พบ กัลปังหา ฟองน้ำ ปะการัง หนอนทะเล กุ้งมังกร เป็นต้น

ระบบนิเวศทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นทะเลสาบน้ำเค็มที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดสงขลาและพัทลุง มีเนื้อที่ประมาณ 1,040 ตารางกิโลเมตร หรือ 616,750 ไร่ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ทะเลสาบตอนล่าง ทะเลสาบตอนบน และทะเลน้อย ทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายของพันธุ์สัตว์น้ำสูง โดยเฉพาะพันธุ์กุ้ง

สถานภาพที่ดินภาคใต้

การสำรวจในการเกษตรและการสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรของภาคใต้มีแนวโน้มลดลงกล่าวคือ ปี 2536 มีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร 16,271,276 ไร่ ลดลงเหลือ 15,856,984 ไร่ในปี 2541 และลดลงเหลือ 14,777,180 ไร่ ในปี 2546 ขณะเดียวกันจำนวนผู้ถือครองพื้นที่ทำการเกษตรมีอัตราเพิ่มขึ้นกล่าว

คือ ปี 2536 มีผู้ถือครองพื้นที่การเกษตร 733,167 ครัวเรือน เพิ่มขึ้นเป็น 829,515 ครัวเรือนในปี 2541 และเพิ่มเป็น 882,925 ครัวเรือนในปี 2546¹

ภาคใต้มีพื้นที่ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ 468 ป่า เนื้อที่รวม 17,614,000 ไร่² ขณะที่พื้นที่ป่าที่ยังคงสภาพมีเนื้อที่ 7,496,504 ไร่ ความแตกต่างระหว่างพื้นที่ป่าตามกฎหมายกับพื้นที่ซึ่งมีสภาพป่าจริงมีถึง 10,117,498 ไร่

การสำรวจการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ภาคใต้ ของกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย เมื่อปี พ.ศ.2546 พบว่า มีผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์ใน 12 จังหวัด ภาคใต้จำนวน 48,619 คน เนื้อที่ประมาณ 476,257 ไร่³

ในการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งครั้งนี้พบประเด็นที่น่าสังเกตว่า เนื้อที่ที่แน่นอนของที่ดินสาธารณประโยชน์ ที่ราชพัสดุ รวมถึงพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และป่าถาวร น่าจะเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากมากที่จะทำให้ได้เนื้อที่ที่ชัดเจนถูกต้อง ด้วยเหตุว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์ ที่ดินราชพัสดุ ที่ดินในพื้นที่นิคมสหกรณ์ ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ มีการประกาศพื้นที่ทับซ้อนกันหลายพื้นที่ การทับซ้อนของพื้นที่และความไม่ชัดเจนดังกล่าวทำให้การประมาณการจำนวนประชากรที่มีปัญหาที่ดินทำกินหรือที่อยู่อาศัยซ้อนทับกับพื้นที่ของรัฐเป็นเรื่องยุ่งยากไปด้วย

การศึกษาและสำรวจพบปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งจำนวนมากในภาคใต้ ทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นจากหน่วยงานราชการ องค์การอิสระ และการศึกษาสำรวจโดยนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย แต่เนื่องจากการศึกษาและสำรวจครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้เห็นสภาพปัญหาและกระบวนการแก้ไขปัญหาซึ่งครอบคลุมลักษณะและประเภทของปัญหาโดยรวมในภาคใต้ จึงไม่ได้ศึกษาทุกกรณีที่มีปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาท โดยเลือกศึกษาสำรวจเฉพาะเพียงเท่าที่จะครอบคลุมสภาพปัญหาข้อพิพาทที่ดินในภาคใต้ หลังจากศึกษาสำรวจให้เห็นสถานะภาพโดยรวมของปัญหาแล้ว คณะศึกษาจึงได้เลือกบางกรณีปัญหาเพื่อศึกษาอย่างลงลึก เพื่อให้เห็นรายละเอียดของปัญหาและกระบวนการแก้ไขปัญหาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในการเลือกกรณีศึกษาเพื่อลงลึก คณะศึกษาได้พิจารณาเลือกให้ครอบคลุม ประเภทของที่ดินตามสถานะทางกฎหมายและลักษณะและเนื้อหาความขัดแย้ง ตลอดจนความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะความมุ่งมั่นกลุ่มราษฎรที่ได้รับผลโดยตรงจากปัญหา

¹ ที่มา สำนะโนการเกษตร พ.ศ. 2536 การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2541 และสรุปผลเบื้องต้นโครงการสำมะโนการเกษตร 2546 , สำนักงานสถิติแห่งชาติ

² ที่มา กรมป่าไม้ ,ตารางที่ 116 เนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติเป็นรายภาค พ.ศ. 2536 – 2545 , สมุดสถิติประเทศไทย 2546 ,สำนักงานสถิติแห่งชาติ

³ ที่มา กรมที่ดิน ,รายงานการสำรวจที่สาธารณประโยชน์ที่มีผู้บุกรุก รายจังหวัด ,2546

อย่างไรก็ดี แม้การศึกษาจะไม่ได้มุ่งเน้นศึกษาและสำรวจให้เห็นปริมาณข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินที่มีทั้งหมดในภาคใต้ แต่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและสำรวจ ได้สะท้อนปริมาณของปัญหาที่ดินที่มีความแตกต่างกันในแต่ละประเภทของที่ดิน ซึ่งผลการศึกษาสามารถสะท้อนให้เห็นในขั้นต้นนี้ได้ว่า ปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่ประเภทไหนและมีลักษณะของปัญหาอย่างไร

การศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินภาคใต้ ที่ได้สำรวจรวบรวมในงานศึกษานี้มีจำนวนรวม 140 กรณี จำแนกประเภทตามสถานะภาพทางกฎหมายของที่ดิน นโยบายรัฐและหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลที่ดินได้ 4 ประเภท ประกอบด้วย

ประเภทพื้นที่	กรณีศึกษา	พื้นที่
1. พื้นที่ป่าทับซ้อนกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยราษฎร	82	100 หมู่บ้าน 55 ตำบล 29 อำเภอ 14 จังหวัด , พื้นที่ระดับตำบลใน 54 ตำบล 24 อำเภอ 12 จังหวัด , พื้นที่ระดับอำเภอ 9 อำเภอ 4 จังหวัด เทศบาล 1 เทศบาล รวม 14 จังหวัด
2. สวนป่าที่ส่งผลกระทบต่อราษฎร	9	2 หมู่บ้าน 2 ตำบล 2 อำเภอ 2 จังหวัด , พื้นที่ระดับตำบล 4 ตำบล 4 อำเภอ 3 จังหวัด , พื้นที่ระดับอำเภอ 3 อำเภอ 2 จังหวัด รวม 5 จังหวัด
3. การท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาที่ดิน	5	5 หมู่บ้าน 4 ตำบล 3 อำเภอ 2 จังหวัด , พื้นที่ระดับตำบล 1 ตำบล 1 อำเภอ 1 จังหวัด , พื้นที่เทศบาล 1 เทศบาล รวม 2 จังหวัด
4. การให้สัมปทานเหมืองแร่หิน	2	4 หมู่บ้าน 1 ตำบล 1 อำเภอ 1 จังหวัด
5. นิคมสหกรณ์	3	2 หมู่บ้าน 2 ตำบล 2 อำเภอ 2 จังหวัด , พื้นที่ระดับตำบล 4 ตำบล 1 อำเภอ 1 จังหวัด พื้นที่ระดับอำเภอ 1 อำเภอ 1 จังหวัด รวม 3 จังหวัด
6. ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน	6	4 หมู่บ้าน 4 ตำบล 4 อำเภอ 4 จังหวัด พื้นที่ระดับตำบล 2 ตำบล 2 อำเภอ 2 จังหวัด รวม 3 จังหวัด

7. ที่ดินทหาร	5	11 หมู่บ้าน 5 ตำบล 4 อำเภอ 4 จังหวัด พื้นที่ระดับตำบล 1 ตำบล 1 อำเภอ 1 จังหวัด รวม 3 จังหวัด
8. ที่ดินสาธารณประโยชน์	22	18 หมู่บ้าน 13 ตำบล 11 อำเภอ 7 จังหวัด พื้นที่ระดับตำบล 8 ตำบล 8 อำเภอ 3 จังหวัด รวม 10 จังหวัด
9. ที่ดินราชพัสดุ	4	3 หมู่บ้าน 3 ตำบล 3 อำเภอ 3 จังหวัด พื้นที่ระดับตำบล 2 ตำบล 2 อำเภอ 2 จังหวัด พื้นที่ระดับอำเภอ 2 อำเภอ 1 จังหวัด รวม 6 จังหวัด
10. การออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ไม่ชอบด้วยกฎหมาย	2	2 หมู่บ้าน 2 ตำบล 1 อำเภอ 1 จังหวัด
รวม	140	147 ตำบล 2 เทศบาล 86 อำเภอ 14 จังหวัด

ผลการศึกษาและสำรวจ 140 กรณี คณะผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกพื้นที่ที่จะศึกษาลงลึก
จำนวน 13 กรณี ประกอบด้วย

1. อุทยานแห่งชาติทะเลบัน อ.ควนโดน อ.ควนกาหลง จังหวัดสตูล ทับซ้อนพื้นที่ทำกินและที่ตั้ง
ชุมชน อดีตความขัดแย้งมีความรุนแรงในระดับเผชิญหน้าระหว่างอุทยานแห่งชาติกับราษฎร
ปัจจุบันอยู่ในกระบวนการแก้ไขปัญหาโดยโครงการนำร่องการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างมี
ส่วนร่วม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมทับซ้อนกับพื้นที่อาศัยและที่ดินทำกินของชุมชนชาวประมง
บ้านเจ้าไหม บ้านเกาะมุกด์ ตำบลเกาะลิบง บ้านน้ำราบ ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง ชุมชน
ชาวสวนบนบก บ้านคลองไม้แดง บ้านเคี่ยมงาม ตำบลบ่อน้ำร้อน อำเภอกันตัง บ้านฉางหลวง
บ้านปากเมง ตำบลไม้ฝาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง ขณะที่เอกชนจากภายนอกครอบครองพื้นที่
ที่โดยผิดกฎหมายเพื่อทำธุรกิจการท่องเที่ยว กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชมีแผน
งานที่จะดำเนินโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมระยะ 4 ปี เริ่มดำเนินการเดือน
เมษายน 2547
3. อุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา ตำบลอ่าวพระนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เป็นอุทยาน
แห่งชาติทางทะเล ทางอุทยานได้ขับไล่และเผาที่พักของชาวประมงพื้นบ้านซึ่งไปพักพิงทำการ
ประมงที่เกาะไผ่ เหตุเกิดปี 2545 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

4. อุทยานแห่งชาติเขาปู่ - เขาย่า ในพื้นที่จังหวัดตรัง ทับซ้อนกับที่ตั้งชุมชนและที่ดินทำกินของราษฎร ใน 38 หมู่บ้าน 10 ตำบล 4 อำเภอ ของจังหวัดตรัง
5. ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาแก้ว ป่าควนยิงวัว ป่าปลายคลองพระยา ป่าช่องเสียด ป่าเขากลม ป่าเขาช่องบางเหลียง ป่าเขาขวาง ป่าโคกยาง ป่าเหนือคลอง ป่าแหลมกรวด ป่าคลองบางผิ้ง ป่าด่านยางคู่ ป่าห้วยทัง ป่าหนองน้ำแดง ป่าสินปุน ในพื้นที่อำเภออ่าวลึก อำเภอเหนือคลอง อำเภอเขาพนม อำเภอปลายพระยา อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เอกชนเช่าพื้นที่รวม 14 ราย เนื้อที่ 73,030 ไร่ ทำสวนปาล์มน้ำมัน 11 ราย เนื้อที่ 70,950 ไร่ 30 ตารางวา สวนยางพาราและมะม่วงหิมพานต์ 3 ราย เนื้อที่ 2,080 ไร่
6. ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าบางเบาและป่าคลองเขียด ,ป่าย่านยาว เขาวงและป่ากระชุม ,ป่าบ้านหมากและป่าปากพัง ,ป่าไผ่ท่อนและป่าคลองโชน ,ป่าทุ่งรังควนเสียด บกไก่อ้า และคลองกงช้าง ,ป่าเขาพลู ,ป่าท่าชนะ ,ป่าชัยคราม-วัดประดู่ แปลง 1 ,ป่าชัยคราม-วัดประดู่แปลง 2 จังหวัดสุราษฎร์ธานี กรมป่าไม้อนุญาตให้เอกชนใช้ที่ดินเพื่อปลูกสวนป่าจำนวน 43 ราย ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 9 พื้นที่ เนื้อที่ รวม 126,753 ไร่ 3 งาน 5 ตารางวา ใช้พื้นที่เพื่อปลูกปาล์มน้ำมัน 13 ราย เนื้อที่ 125,327 ไร่ 2 งาน 28 ตารางวา ปลูกยางพาราจำนวน 15 ราย เนื้อที่ 1,018 ไร่ 3 งาน 34 ตารางวา ใช้ทำเหมืองแร่ เป็นบริษัทเอกชน 3 ราย เอกชนรายย่อย 1 ราย เนื้อที่รวม 403 ไร่ 1 งาน 43 ตารางวา ในจำนวนนี้เป็นเอกชนที่ได้รับอนุญาตใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าสงวนซึ่งทับซ้อนกับที่ราชพัสดุบ่อถ่านศิลา 3 ราย ได้แก่ บริษัท นำบี พัฒนาการเกษตร จำกัด บริษัท กุ้ยหลิมพัฒนาการเกษตร(ไทย) จำกัด บริษัท สามชัยสวนปาล์ม จำกัด
7. สวนป่าห้วยน้ำขาว ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ กรมป่าไม้มอบพื้นที่สวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ของบริษัทกระบี่ทำไม้จำกัด เนื้อที่ 13,031 ไร่ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าช่องศิลา-ช่องซีแรด ให้กับองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เพื่อทำการดูแลและบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์สวนป่า ตามมติคณะรัฐมนตรี 3 มีนาคม 2535 แก้ไขปรับปรุงโดยมติคณะรัฐมนตรี 9 มีนาคม 2536 ต่อมาองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้อ้างว่า พื้นที่สวนป่าที่เคยปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานไม้ที่ปลูกมีอัตรารอดตายต่ำ จึงต้องทำการรื้อปลูกใหม่ โดยมีแผนงานที่จะรื้อปลูกใหม่รวม 2,500 ไร่ และได้ดำเนินการรื้อปลูกใหม่มาตั้งแต่ปี 2542 จนถึงเดือนมีนาคม 2547 รวม 4 แปลง เนื้อที่รวม 1,099 ไร่ ราษฎรพร้อมด้วยสภาองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยน้ำขาว กำนันตำบลห้วยน้ำขาว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลห้วยน้ำขาว เห็นว่า แปลงที่ รื้อปลูกใหม่ มีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์โดยที่ รื้อปลูก.และบริษัทกระบี่ทำไม้จำกัดไม่ได้ปลูกสวนป่าทดแทนตามเงื่อนไขสัมปทาน จึงไม่ควรทำลายป่าเพื่อปลูกสวนยางพารา ปาล์มน้ำมันตามแผนปลูกสร้างสวนป่าของ รื้อปลูก. จึงได้ร่วม

- กันคัดค้าน และร้องเรียนให้ทางจังหวัด ผู้ตรวจการรัฐสภา และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สอบสวนข้อเท็จจริง พร้อมให้ ออปล. ยุติการไถ่ทำลายป่าไว้ก่อน เรื่องอยู่ในระหว่างดำเนินการให้มีการสอบสวนและยุติการทำลายป่า
8. นิคมสหกรณ์อ่าวลึก อ.อ่าวลึก จ.กระบี่ พื้นที่นิคมซ้อนทับกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และกรมป่าไม้และนิคมสหกรณ์อนุญาตให้เอกชนใช้ที่ดินทำสวนป่า และมีเอกชนบางรายบุกรุกพื้นที่นิคมโดยไม่ได้รับอนุญาต
 9. ที่สาธารณประโยชน์ประเภทประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันทุ่งนาเหนือ หมู่ 4 หมู่ 5 ตำบลนาเหนือ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ เนื้อที่ 4,647 ไร่ 1 งาน 15 ตารางวา ออก นส.ก้นยายน 2520 ต่อมากรมป่าไม้ประกาศป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาแก้ว ควนยิงวัวทับซ้อน และอนุญาตให้เอกชนเช่าพื้นที่ป่าทำสวนปาล์ม เนื้อที่ 13,950 ไร่ ระยะเวลาอนุญาตปี 2528 ถึง ปี 2543 หมดเวลาอนุญาตแต่เอกชนครอบครองต่อเนื่อง ต่อมา 9 พฤษภาคม 2544 อบต.ทุ่งนาเหนือ มีมติไม่อนุญาตให้เอกชนเช่าพื้นที่ส่วนที่ซ้อนทับกับที่สาธารณประโยชน์ และได้แจ้งเรื่องให้กรมป่าไม้ จังหวัดทราบแล้ว แต่เอกชนยังคงครอบครองพื้นที่ต่อเนื่อง ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาแต่อย่างใด
 10. ที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งห้วยลึก ทุ่งนาปลายเปี้ยะ ต.ช่อง อ.นาโยง ที่ดินสาธารณประโยชน์พรุโต๊ะฤทธิ ทุ่งควนไม้ฮ้อย ทุ่งโคกหรั่งหรือทุ่งบ่อเรียน ต.โพรงจระเข้ อ.ย่านตาขาว ที่ดินสาธารณประโยชน์ควนชานาง ทุ่งหนองแห้ง ต.ในควน อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง
 11. ที่ราชพัสดุบ่อถ่านศิลาซ้อนทับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และกรมป่าไม้นำไปให้เอกชนเช่าทำสวนปาล์ม ปาคลองเหียน 1 ราย เนื้อที่ ๒๐,๐๐๐ ไร่ ป่าบางเบา-คลองเขียด 3 ราย เนื้อที่ 41,870 ไร่ ป่าย่านยาว เขาวง และป่ากระชุม 1 ราย เนื้อที่ 10,600 ไร่ ในเขตอำเภอเคียนซา อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพุนพิน อำเภอพระแสง จ.สุราษฎร์ธานี
 12. อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม พื้นที่ฉางหลวง ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง เอกชนออกน.ส. 3 ก.ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ 10 แปลง ต่อมาแบ่งย่อยเป็น 43 แปลง เนื้อที่ 181-1-36 ไร่ มีการก่อสร้างโรงแรมขนาดใหญ่ ราษฎรและหน่วยงานราชการบางหน่วยงานร้องเรียนให้เพิกถอน จังหวัดตรังและกรมที่ดินร่วมดำเนินการตรวจสอบ ผลการตรวจสอบมีการเพิกถอนไป 10 แปลง และอยู่ในระหว่างการตรวจสอบอีก 33 แปลง
 13. ป่าสงวนแห่งชาติสายเขาส่วาง เอกชนออกเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติซึ่งเป็นพื้นที่ลาดชันและสภาพป่าสมบูรณ์ ต.นาเมืองเพชร อ.สิเกา จ.ตรัง ปี 2545 มีการตัดไม้ธรรมชาติในป่าเขาส่วาง โดยใช้รถยนต์ของ อบจ.ตรัง บรรทุก องค์การบริหารส่วนตำบลนาเมืองเพชร จึงได้ดักจับรถ และร้องเรียนจังหวัดให้ดำเนินการแก้ไขปัญหา จังหวัดได้จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงขึ้น ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน สรุปว่า เป็น

การตัดไม้ธรรมชาติในพื้นที่ของเอกชนซึ่งมีโฉนดที่ดิน อบต.นาเมืองเพชร ได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประเด็นว่า เป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์และลาดชัน ทางราชการออกเอกสารสิทธิได้อย่างไร เขาสายสว่างเป็นพื้นที่ต้นน้ำของตำบลนาเมืองเพชร ชาวบ้านร่วมดูแลโดยไม่มีราษฎรในพื้นที่บุกรุกพื้นที่ขึ้นไปในเขตภูเขา

บทที่ 3

การประกาศเขตป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย

ภาคใต้มีเนื้อที่รวม 44,196,992 ไร่ มีพื้นที่ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ 468 ป่า เนื้อที่รวม 17,614,000 ไร่⁴ หรือประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ภาค ขณะที่พื้นที่ป่าซึ่งมีสภาพป่าจริงมีเนื้อที่ 7,496,504 ไร่ ความแตกต่างระหว่างพื้นที่ป่าตามกฎหมายกับพื้นที่ซึ่งมีสภาพป่าจริงมีถึง 10,117,498 ไร่

การศึกษาและสำรวจความขัดแย้งและข้อพิพาทปัญหาที่ดินภาคใต้ พบว่า ปัญหาการโต้แย้งสิทธิในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยระหว่างราษฎรรายคนหรือชุมชนหรือผู้ประกอบการเอกชนกับทางราชการ ในกรณีพื้นที่ซ้อนทับกับพื้นที่ป่าเป็นกรณีปัญหาที่มีจำนวนมากที่สุดของข้อพิพาทและความขัดแย้งในที่ดินของภาคใต้ โดยมีจำนวนรวม 82 กรณี จากการศึกษาทั้งหมด 140 กรณี ซึ่งสอดคล้องกับขนาดของพื้นที่ป่าซึ่งไม่มีสภาพป่าอยู่จริงกว่า 10 ล้านไร่ โดยมีการใช้ประโยชน์พื้นที่ด้านอื่นเช่น เป็นที่ตั้งชุมชน เป็นพื้นที่ทำการเกษตร เป็นพื้นที่เทศบาล เป็นต้น นอกจากนี้กรณีพิพาทในกรณีศึกษาเรื่องสวนป่า ที่ดินทหาร เป็นกรณีพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

กล่าวได้ว่า ปัญหาข้อพิพาทเรื่อง การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าไม้เป็นปัญหาใหญ่ของภาคใต้ แม้ผลการศึกษาจะพบว่า มีความพยายามจากหลายฝ่ายที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาคู่แต่ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข และในหลายกรณีปัญหามีแนวโน้มที่จะมีความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้น

82 กรณีข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในเขตป่า กระจายอยู่ใน 14 จังหวัดของภาคใต้ จำแนกตามสถานภาพทางกฎหมายของพื้นที่ได้ 4 ประเภทคือ ข้อพิพาทและความขัดแย้งที่ดินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้งส่วนที่เป็นป่าบกและป่าชายเลนจำนวน 42 กรณี ข้อพิพาทและความขัดแย้งที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ถาวร 6 กรณี ข้อพิพาทและความขัดแย้งที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 11 กรณี ข้อพิพาทและความขัดแย้งที่ดินในพื้นที่วนอุทยานและอุทยานแห่งชาติ 23 กรณี

⁴ ที่มา กรมป่าไม้ ,ตารางที่ 116 เนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติเป็นรายภาค พ.ศ. 2536 – 2545 , สมุดสถิติประเทศไทยปี 2546 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ประเด็นของข้อพิพาทและความขัดแย้ง

ข้อพิพาทและความขัดแย้งในแต่ละกรณีปัญหาอาจมีข้อพิพาทหลายลักษณะ ในที่นี้จะจำแนกลักษณะของความขัดแย้งโดยใช้ความขัดแย้งหลักที่เกิดขึ้นในแต่ละกรณีเป็นหลักในการจำแนกประกอบด้วย

1. ข้อพิพาทและความขัดแย้งอันเนื่องมาจาก ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชน
ซ้อนทับกับที่ดินซึ่งรัฐประกาศเป็นเขตป่าตามกฎหมาย เป็นข้อพิพาทและความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับกรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
การศึกษาพบปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย รวม 76 กรณี เป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้ถาวรในพื้นที่ป่าบก 33 กรณี ป่าชายเลน 15 กรณี ข้อพิพาทในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 8 กรณี ข้อพิพาทในพื้นที่อุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน 18 กรณี ข้อพิพาทและความขัดแย้งกรณีกรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช อนุญาตให้หน่วยงานราชการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้และเกิดความขัดแย้งกับชุมชน เนื่องจากพื้นที่อนุญาตซ้อนทับกับพื้นที่ทำกินของชุมชน 1 กรณี และการอนุญาตให้กรมชลประทานสร้างเขื่อนท่าแซะในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 กรณี
2. ข้อพิพาทและความขัดแย้งในการพักพิงเกาะ การทำการประมง และการคัดค้านการประกาศอุทยานทางทะเลของชุมชนชายฝั่งทะเล รวม 3 กรณี
3. ข้อพิพาทและความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับเอกชนในกรณีเอกชนบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนชุมชน ทั้งโดยอ้างเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมายที่ดิน และโดยการใช้อำนาจอิทธิพลในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 3 กรณี

สภาพของปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้ง

1. ข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนซ้อนทับกับที่ดินซึ่งรัฐประกาศเป็นเขตป่าตามกฎหมาย ลักษณะของความขัดแย้งคือ ราษฎรเป็นผู้ผิดกฎหมาย เนื่องจากการทำกินและตั้งบ้านอาศัยในที่ดินซึ่งรัฐประกาศเป็นเขตป่าตามกฎหมายจึงถูกจำกัดสิทธิในการมีเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ถูกจำกัดการพัฒนาหมู่บ้านเช่น ห้ามพัฒนาถนน ห้ามไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน ห้ามโค่นสวนยางพาราซึ่งครบอายุการเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อปลูกใหม่ ห้ามบำรุงรักษาสวน ห้ามเก็บผลผลิต หน่วยงานของรัฐซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษากฎหมายดำเนินการจับกุมดำเนินคดี และขับไล่ราษฎรออกจากพื้นที่ ตลอดจนการอนุญาตให้หน่วยงานราชการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าโดยพื้นที่อนุญาตซ้อนทับกับที่ดินของราษฎร

ความขัดแย้งระหว่างราษฎรและชุมชนกับรัฐโดยเฉพาะกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช จะมีระดับความรุนแรงแค่ไหน ขึ้นอยู่กับมาตรการที่หน่วยงานของรัฐใช้

ในแต่ละช่วง ช่วงไหนมีการจับกุม จับได้ราษฎรออกจากพื้นที่ ความขัดแย้งจะทวีขึ้นไปสู่ระดับเผชิญหน้า ซึ่งแสดงออกโดย ยื่นหนังสือร้องเรียน การชุมนุมเรียกร้องให้รัฐแก้ไขปัญหาหรือให้ย้ายเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ การปิดที่ทำการของหน่วยงาน ราชการในพื้นที่ การชุมนุมปิดถนน จนถึง การเผาสำนักงานอุทยานแห่งชาติในพื้นที่

ช่วงไหนที่มีการผ่อนผันให้ราษฎรสามารถอยู่อาศัยและทำกินได้ตามวิถีปกติ ความขัดแย้งก็จะลดระดับลงเป็นลักษณะต่างคนต่างอยู่

การศึกษาพบว่า พื้นที่แทบทั้งหมดไม่มีกระบวนการร่วมมือกันแก้ไขปัญหา ระหว่างชุมชนกับทางราชการ ยกเว้นกรณี ปัญหาสมัชชาคนจน และโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืนและโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองแบบมีส่วนร่วม

กรณี สมัชชาคนจน มีการตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างราษฎรกับทางรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาป่า-ที่ดินภาคใต้ร่วมกับสมัชชาคนจนในจังหวัดตรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี และ คณะกรรมการร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหาในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ แต่ในขณะที่กระบวนการแก้ปัญหากำลังมีความก้าวหน้า รัฐบาลได้ยกเลิกคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน โดยโอนการแก้ไขปัญหาไปดำเนินการตามกลไกปกติของทางราชการ เป็นเหตุให้การแก้ไขปัญหายุติลงและย้อนกลับไปจุดเริ่มต้นใหม่

กรณีโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืนและโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองแบบมีส่วนร่วม กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ริเริ่มเป็นโครงการทดลองสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม โดยเริ่มดำเนินงานในอุทยานแห่งชาติทะเลบัน และอุทยานแห่งชาติแหลมสนเมื่อปี 2544 และขยายเพิ่มเติมอีก 2 พื้นที่ ในปี 2547 คือ อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และอุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา การริเริ่มให้มีการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วมแม้ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้แต่ทำให้เกิดกระบวนการยุติความขัดแย้งแบบเผชิญหน้าเพื่อเข้าสู่กระบวนการปรึกษาหารือและอาจพัฒนาเป็นการแก้ไขปัญหาร่วมกันในอนาคต

กรณีของอุทยานแห่งชาติทะเลบันมีประเด็นที่น่าสนใจว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการแก้ไขปัญหาได้สร้างข้อตกลงร่วมระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติ ๔ กับชุมชนในการปรับปรุงแนวเขตอุทยานแห่งชาติทะเลบัน แต่ผลจากการตกลงดังกล่าวเมื่อผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติ

คณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีคณะที่ 3 ไม่ผ่านเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรี ด้วยเหตุผลตามหนังสือคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 3 วันที่ 19 พฤศจิกายน 2546 สรุปความว่า “ปัญหาการทับซ้อนระหว่างพื้นที่ทำกินของราษฎรกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติมีอยู่ทุกภาคของประเทศ ที่ผ่านมาคณะรัฐ

มนตรีไม่เคยพิจารณาเพิกถอนพื้นที่อุทยานแห่งชาติให้ราษฎรที่

บุกรุกครอบครองเลย

กรณีการเพิกถอนเขตอุทยานแห่งชาติทะเลบัน แม้จะผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติแล้วก็ตาม แต่ยังไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการที่ชัดเจนจึงขอให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำข้อมูลการตรวจสอบที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอนในการดำเนินการขอเพิกถอน ให้ชัดเจนโดยมีลายลักษณ์อักษรของการเข้าครอบครองและทำกินของราษฎร เพื่อแสดงระยะเวลาการเข้าครอบครองพื้นที่ก่อนประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ” ปัญหาของอุทยานแห่งชาติทะเลบันจึงยังไม่ได้รับการแก้ไขมาจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาพบว่า ชุมชนที่มีปัญหาการซ้อนทับระหว่างที่ดินของราษฎรกับพื้นที่ป่าตามกฎหมาย มีทั้งชุมชนดั้งเดิมที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมากกว่า 100 ปี ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในระยะ 25 ถึง 60 ปีที่ผ่านมาซึ่งเป็นช่วงเวลาของการให้สัมปทานทำไม้ การส่งเสริมพืชเศรษฐกิจสำคัญเพื่อการส่งออกเช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน กาแฟ ตลอดจนชุมชนที่ต้องโยกย้ายถิ่นเนื่องจากการพื้นที่เดิมเป็นพื้นที่อ่างเก็บน้ำของเขื่อน และชุมชนที่มีการขยายตัวในระยะ 20 ปีหลัง เนื่องจากการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่ป่าชายเลน

สภาพจริงของพื้นที่ศึกษาซึ่งอยู่ในเขตป่า เป็นสวนยางพารา สวนปาล์ม สวนกาแฟ สวนผลไม้ ที่ตั้งบ้าน วัด โรงเรียน บางพื้นที่มีสภาพเป็นชุมชนหนาแน่นเป็นย่านการค้าของท้องถิ่น บางพื้นที่เป็นการทับซ้อนกับเขตเทศบาล

การสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ผลการศึกษารั้งที่ 2 เมื่อเดือนกันยายน 2547 มีข้อสรุปสำคัญสี่ประการที่ผู้เข้าร่วมการสัมมนาเห็นว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข กล่าวคือ

ประการแรก กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐไม่มีการมีส่วนร่วมของชุมชน

ประการที่สอง ป่าตามกฎหมายกับป่าและที่ดินที่เป็นจริงในพื้นที่ที่มีความหมายต่างกันโดยสิ้นเชิง ป่าตามกฎหมายคือ ที่ดินที่ไม่มีบุคคลใดได้สิทธิตามกฎหมาย และที่ดินที่รัฐประกาศให้เป็นป่า ขณะที่ป่าซึ่งมีสภาพสมบูรณ์ตามธรรมชาติอาจไม่ใช่ป่าตามกฎหมายหากผู้ครอบครองมีเอกสารสิทธิที่ดินตามกฎหมาย หรือรัฐกำหนดให้เป็นพื้นที่สวนป่า เมื่อการแก้ไขปัญหามียอมรับสภาพจริงของพื้นที่ และกำหนดมาตรการแก้ไขบนสมมติฐานที่ไม่ยอมรับความจริง จึงเป็นไปไม่ได้ที่ปัญหาจะได้รับการแก้ไขให้ลุล่วงไปได้

ประการที่สาม มาตรการแก้ไขปัญหารัฐกำหนดขึ้นภายใต้กรอบที่ก่ออุปสรรคสำคัญต่อการแก้ไขปัญหา กล่าวคือ

กรอบคิดว่า ป่าเป็นของรัฐ ที่ดินในเขตป่าเป็นของรัฐ ไม่ยอมรับสิทธิชุมชน ราษฎรและชุมชนเป็นบุกรุกต้องจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย ต้องผลักดันออกจากพื้นที่ หากยังไม่สามารถผลักดันออกให้จัดทำทะเบียนราษฎร ควบคุมพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ และจำกัดการพัฒนา ซึ่งเป็น

กรอบคิดและมาตรการที่ปฏิบัติจริงไม่ได้ เนื่องจาก สภาพจริงของสังคมรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งต้องฟังเสียงประชาชน พรรคการเมืองที่มีนโยบายอพยพชุมชนย่อมไม่ได้รับการเลือกตั้ง

การกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิและอำนาจหน้าที่มากขึ้นในระดับที่สามารถตอบโต้กับมาตรการของรัฐที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตปกติ และสังคมมีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยรัฐเร่งให้เติบโตทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยว การส่งเสริมอุตสาหกรรม การส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจ ในการพัฒนาเมืองนคร บุคคล หน่วยงานรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องจำนวนมาก การจำกัดการพัฒนาจึงเป็นไปได้ไม่ได้ในทุกพื้นที่

นอกจากนี้ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาที่อยู่อาศัยสำหรับภาคใต้ เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาความมั่นคงของประเทศ มาตรการจับกุม จำกัดการพัฒนา หรืออพยพชุมชน ล้วนสร้างเงื่อนไขให้เกิดการต่อสู้แย่งชิงที่ดิน สภาจริงจึงปฏิบัติไม่ได้

ประการที่สี่ กรอบคิดที่ยึดติดกับการพิสูจน์การครอบครองว่า ราษฎรครอบครองพื้นที่มาก่อนที่รัฐจะประกาศให้เป็นพื้นที่ป่าหรือว่ารัฐประกาศเป็นพื้นที่ป่าก่อนราษฎรครอบครอง และราษฎรมีหลักฐานหรือไม่ว่าตนเองได้เคยคัดค้านการประกาศพื้นที่ของรัฐตามที่กฎหมายให้สิทธิในการคัดค้านไว้

การพิสูจน์ก่อนหลังเช่นนี้ส่วนใหญ่ต้องตรวจสอบข้อมูลย้อนหลังไปไกลหลายสิบปี ขณะที่ระบบหลักฐานของรัฐในขณะนั้นมีไม่ชัดเจนเพียงพอที่จะพิสูจน์ หรือในช่วงประกาศพื้นที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติมีปัญหาพื้นที่สีแดงทำให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้าไม่ถึงพื้นที่ดังกล่าวที่ถกเถียงกัน จึงไม่สามารถสำรวจและบอกกล่าวราษฎรได้อย่างทั่วถึง

การศึกษาค้นพบว่า การพิสูจน์การครอบครองก่อนหลังดังกล่าว ไม่มีกรณีไหนที่สามารถพิสูจน์ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้ กรณีที่ทางราชการสรุปว่า ราษฎรไม่ได้คัดค้านการประกาศป่าสงวนแห่งชาติภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดจึงไม่มีสิทธิทำกินและอยู่อาศัยในพื้นที่ แต่ทางราชการก็ต้องผ่อนผันให้ทำกินต่อไป

บางกรณีเมื่อผลการพิสูจน์พบว่า ราษฎรอยู่มาก่อนการประกาศเขตป่าของรัฐ หน่วยงานรัฐยังให้พิสูจน์ต่อไปว่า ก่อนประกาศเขตป่าของรัฐที่ดินดังกล่าวเคยเป็นที่ดินของรัฐประเภทใด ซึ่งเป็นการพิสูจน์ที่ให้ผลเป็นที่ดินของรัฐเสมอ เพราะ พ.ร.บ.ป่าไม้ 2480 กำหนดไว้อย่างชัดเจนที่ดินที่ไม่มีบุคคลใดได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายเป็นป่า ซึ่งในปี 2480 รัฐออกเอกสารสิทธิที่ดินให้ราษฎรได้น้อยมาก

การกลับไปยึดติดกับการครอบครองก่อนหลังซึ่งย้อนหลังไปไกลหลายสิบปี เป็นการย้อนเอาเวลาในอดีตมากำหนดปัจจุบัน ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสะท้อนข้อเท็จจริงว่า ชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั้งหมดได้ก้าวผ่านการพัฒนามาไกลหลายสิบปี และในระยะเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลเคยมีนโยบายส่งเสริมการเพิ่มประชากร ส่งเสริมการขยายพื้นที่การเกษตรเพื่อผลิตพืช

ส่งออกหารายได้มาพัฒนาประเทศ มีนโยบายสร้างถนน สัมปทาน ทำให้ จัดตั้งหมู่บ้านกันชนเพื่อ
ปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งนโยบายเหล่านี้ล้วนนำที่ดินของรัฐซึ่งประกาศเป็นป่าไม้ถาวร
หรือป่าสงวนแห่งชาติมาใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น

กล่าวโดยสรุป ปัญหาที่ดินเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานาน และยังมีทางออกของการแก้ไข
ปัญหาโดยเฉพาะในพื้นที่ซึ่งรัฐจำแนกเป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ชุมชนที่ประสบปัญหามีทั้งชุมชน
เก่าแก่ ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในยุคสัมปทานป่า ยุคส่งเสริมพืชเศรษฐกิจ ตลอดจนชุมชนที่ถูกอพยพ
โยกย้ายเนื่องจากการสร้างเขื่อน และสงครามกับพรรคคอมมิวนิสต์

รายงานการศึกษาวิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า⁵ เรียกการทับซ้อนซึ่ง
ทางราชการเรียกการบุกรุกว่าการบุกเบิก เพราะการหักล้างทางพงเพื่อขยายพื้นที่ทำกินในยุคก่อน
เป็นสิ่งที่ได้รับการส่งเสริมและเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ เป็นผู้บุกเบิก ซึ่งเป็นความจริงของพัฒนาการ
ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน การแก้ไขปัญหาก็ต้องพิจารณาความจริงทางประวัติศาสตร์
พิจารณาปัจจัยเรื่อง คน ชุมชน และวิถีชีวิตของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตป่า ควบคู่ไปกับกฎเกณฑ์และ
ปัจจัยทางกายภาพ ทั้งควรพัฒนานโยบายที่อำนวยให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตป่าสามารถอยู่ร่วม
กับป่าได้โดยไม่ทำลายป่า และต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนชนบทไทย

ในส่วนของภาคใต้ พบว่า อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าภาคใต้ในระยะแรกไม่สูงนัก อัตรา
การสูญเสียป่าบกสูงสุดเกิดในช่วงระหว่างปี 2519-2521 อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนอยู่
ในระดับสูงหลังปี 2522 และเกิดขึ้นในบริเวณป่าชายเลนของฝั่งตะวันออกของภาคใต้

การลดลงของป่าบกสัมพันธ์โดยตรงกับการให้สัมปทานทำไม้ การส่งเสริมยางพารา ซึ่ง
เริ่มขึ้นทศวรรษ 2450 เป็นต้นมา การส่งเสริมปาล์มน้ำมันตั้งแต่ปี 2513 และการขยายตัวของสวน
กาแฟในช่วงปี 2519 เป็นต้นมา การสร้างเขื่อน และการสร้างนิคมสร้างตนเองและหมู่บ้านป่าไม้
โดยเฉพาะหมู่บ้านป่าไม้ที่สร้างขึ้นด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงซึ่งมักจะเป็นบริเวณพื้นที่ป่าที่บนอก
จากนี้การสร้างทางรถไฟ ถนน เป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดการจับจองพื้นที่พัฒนาการเกษตรและเมือง ซึ่ง
มีผลต่อการลดลงของป่า

สำหรับป่าชายเลน การขยายตัวของพื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำโดยเฉพาะกุ้งกุลาดำ และการให้เช่า
พื้นที่ป่าชายเลนเพื่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลง โดยเฉพาะ
ช่วงตั้งแต่ปี 2525 เป็นต้นมา

2. ข้อพิพาทและความขัดแย้งในการพักพิงเกาะ การทำการประมง และการคัด ค้านการประกาศอุทยานทางทะเลของชุมชนชายฝั่งทะเล รวม 3 กรณี

⁵ เจมส์ คัดดี้ ปิ่นทอง และคณะ ,วิวัฒนาการการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า ,2535

การสำรวจปัญหาในชุมชนชาวประมงพื้นบ้านฝั่งทะเลอันดามันพบว่า ชาวประมงพื้นบ้านทั้งที่เป็นชนเผ่าชาวเลเช่น มอแกน อูรักลาไ้ย และที่เป็นชาวประมงเชื้อสายมาลายู มีวิถีวัฒนธรรมการเคลื่อนย้ายทำการประมงตามฤดูกาล โดยจะอาศัยพักพิงตามเกาะต่างๆ เช่น เกาะลิคิ เกาะตะรุเตา เกาะหลาวเหลียง เกาะสุกร เกาะปอ เกาะไผ่ เกาะพีพี เป็นต้น

การพักพิงตามเกาะเพื่อทำการประมงจะสร้างเพิงพักชั่วคราวสำหรับอาศัยและเก็บเครื่องมือการประมง การสร้างเพิงพักไม่ใช่การจับจองเป็นเจ้าของที่ดิน แต่เป็นการอาศัยชั่วคราวเมื่อหมดช่วงการทำประมงจะรื้อถอนเพิงพักกลับไป ที่ดินในพื้นที่นั้นจะกลับไปเป็นพื้นที่สาธารณะเช่นเดิม เมื่อถึงช่วงการทำประมงในปีต่อไป ที่ดินดังกล่าวอาจมีชาวประมงรายอื่นมาสร้างเพิงพักได้ โดยผู้ที่เคยมาพักพิงเดิมจะไม่อ้างความเป็นเจ้าของที่ดิน⁶

วิถีวัฒนธรรมเช่นนี้ยังคงสืบทอดจนถึงปัจจุบัน แม้เกาะที่สามารถเคลื่อนย้ายไปพักพิงมีจำนวนน้อยลง เพราะเกาะส่วนใหญ่ถูกจับจองเป็นเจ้าของโดยหน่วยงานราชการบ้าง เอกชนที่ทำการท่องเที่ยวบ้าง เจ้าของสัมปทานรังนกอีแอ่นบ้าง

การศึกษาพบว่า การพักพิงเกาะหลายพื้นที่ไม่มีความขัดแย้งเช่น เกาะหลาวเหลียง จังหวัดตรัง เกาะปอ จังหวัดกระบี่ ในส่วนอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตราบางพื้นที่เคยมีความขัดแย้งดังกล่าวปัจจุบันได้ยุติแล้วโดยชาวประมงพื้นบ้านยินยอมออกจากเกาะตามการผลักดันของอุทยานแห่งชาติ สำหรับอุทยานแห่งชาติตะรุเตาในอดีตทางอุทยานแห่งชาติ เคยขับไล่ชาวประมงพื้นบ้านออก แต่ปัจจุบันมีนโยบายผ่อนผันให้พักพิงจอดเรือทำการประมงได้

การศึกษายังหาข้อพิพาทและความขัดแย้งในการพักพิงเกาะเพื่อทำการประมงของชาวประมงพื้นบ้านจึงเลือกศึกษากรณีเกาะไผ่ เกาะพีพี ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา-หมู่เกาะพีพี ซึ่งเป็นปัญหาที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นกรณีตัวอย่างของลักษณะข้อพิพาทและความขัดแย้งหนึ่งในภาคใต้

การศึกษาพบว่า ชาวประมงพื้นบ้านจากตำบลเกาะศรีบอยา อำเภอเหนือคลองจังหวัดกระบี่ และชาวประมงพื้นบ้านจากอำเภอเมืองจังหวัดกระบี่ ใช้เกาะไผ่ และเกาะพีพีเป็นที่พักพิงสำหรับการทำประมงมานานก่อนการประกาศอุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธาราฯ และก่อนหน้าที่หมู่เกาะพีพี จะเป็นจุดหมายการท่องเที่ยวของคนทั่วโลก

เดิมการพักพิงเกาะจะอาศัยตามชายหาด และเพิงถ้ำ ต่อมาอุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา ฯ เห็นว่า การพักพิงเช่นนั้นไม่เป็นระเบียบ ควบคุมยาก จึงได้จัดให้มาอยู่รวมกันในพื้นที่ที่อุทยานฯกำหนด โดยให้สร้างเพิงพักให้เป็นระเบียบและร่วมดูแลรักษาความสะอาด ภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าอุทยานแห่งชาติประกอบกับนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้น ซึ่งเกาะพีพีไม่

⁶ สมเจตนา มุณีโมนัย , เจ้าไหม ,2546

สามารถรองรับได้หมด ทางอุทยานแห่งชาติซึ่งมีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะไผ่ จึงต้องขับไล่ ชาวประมงพื้นบ้านออกจากเกาะไผ่และเกาะพีพี

เริ่มแรกของการขับไล่ ทางอุทยานแห่งชาติและจังหวัดกระบี่ใช้วิธีการประชุมชี้แจงและมี คำสั่งให้ออกจากพื้นที่ ชาวประมงพื้นบ้านต่อรองว่า หากให้ออกจากพื้นที่ต้องปราบปรามอวนลาก ที่ทำลายเครื่องมือประมงพื้นบ้านก่อน การหาเรือไม่สามารถตกลงกันได้ ทางจังหวัดนำโดยนาย อำเภอนะบือคลองพร้อมกำลังผสมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ จึงทำการรื้อเผาเพิงพักของชาวประมง พื้นบ้านบนเกาะไผ่ เกาะพีพี ทั้งหมด

การกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดการขัดแย้งอย่างรุนแรง ชาวประมงพื้นบ้านได้ร้องเรียนต่อ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผู้ว่าราชการจังหวัด ตลอดจนชุมนุมที่หน้าศาลากลาง จังหวัดกระบี่และบนเกาะไผ่

หลังการร้องเรียนไปยังหน่วยงานราชการ จึงมีการผ่อนผันให้ชาวประมงพื้นบ้านสามารถ พักพิงเกาะในพื้นที่เดิมไปก่อนจนกว่าการพิจารณาผลการร้องเรียนของส่วนราชการจะแล้วเสร็จ และจนกว่าจะมีประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขยายเขตห้ามทำการประมงอวนรุน อวน ลากในอ่าวพังงา

ในระหว่างรอผลการพิจารณาของหน่วยงานต่างๆ และรอประกาศกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ มีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าอุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา ฯ ซึ่งมีนโยบายผลักดันชาว ประมงพื้นบ้านออกจากเกาะไผ่และเกาะพีพี ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ข้อตกลงเดิมซึ่งมีทั้งบันทึกข้อตกลงร่วมกับตัวแทนสำนัก นายกรัฐมนตรี และการตกลงด้วยวาจากับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติฯ ในการ ประชุมร่วมกันที่เกาะไผ่ กลายเป็นข้อตกลงที่ถูกปฏิเสธจากผู้รับผิดชอบคนใหม่ ปัญหาเกาะไผ่จึง ยังไม่ได้ข้อยุติจนถึงปัจจุบัน โดยทางอุทยานแห่งชาติยังคงพยายามขับไล่ชาวประมงพื้นบ้านออก จากเกาะ ขณะที่ชาวประมงพื้นบ้านยังคงรวมกลุ่มกันอยู่บนเกาะไผ่โดยยืนยันสิทธิการพักพิงอัน เป็นสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมตามรัฐธรรมนูญ 2540

ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา ฯ เป็นพื้นที่เป้าหมายการดำเนินการของโครง การจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งอยู่ใน ระยะเริ่มต้นโครงการฯ จึงน่าสนใจที่จะติดตามว่า กระบวนการแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมจะนำไป ใช้กับการแก้ไขปัญหาได้อย่างไร

นอกจากการพักพิงเกาะของชาวประมงจะกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย การทำประมงทะเล ด้วยเครื่องมือการประมงที่ไม่ผิดกฎหมายประมงก็กลายเป็นสิ่งผิดกฎหมายเช่นเดียวกัน การจับกุม ชาวประมงพื้นบ้านซึ่งทำการประมงอวนลอยกึ่งในทะเลซึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแหลมสนเมื่อ

เดือนกุมภาพันธ์ 2542 ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับอุทยานแห่งชาติอย่างรุนแรง หลังจากเกิดปัญหาทางกรรมปาไม่ได้ผ่อนผันให้มีการทำการประมงทะเลในเขตอุทยานแห่งชาติได้โดยเครื่องมือการประมงที่ไม่ผิดกฎหมายประมง

การขับไล่ชาวประมงพื้นบ้านออกจากเกาะไผ่ เกาะพีพี และการจับกุมชาวประมงพื้นบ้านที่อุทยานแห่งชาติแหลมสน เป็นที่ทราบกันทั่วไปในชุมชนชาวประมงชายฝั่งทะเล และเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจทางราชการ ด้วยเหตุนี้การประกาศอุทยานแห่งชาติในพื้นที่ใหม่ๆ จะถูกคัดค้านจากชุมชน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ดังกรณีศึกษาการคัดค้านการประกาศอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะระ- เกาะพระทอง

กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้ง 3 กรณี สะท้อนปัญหาที่สำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก ความเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของรัฐและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องตามการเปลี่ยนแปลงผู้บังคับบัญชา ความไม่ยึดมั่นในข้อตกลงอาจนำไปสู่การสร้างควาหวาดระแวงและไม่ไว้วางใจรัฐให้เกิดขึ้นกับชุมชน ซึ่งจะทำให้ปัญหายากแก่การแก้ไขมากยิ่งขึ้น

ประการที่สอง การประกาศให้เกาะและทะเลเป็นอุทยานแห่งชาติ โดยบังคับใช้ตามกฎหมายฉบับเดียวกับที่ใช้กับอุทยานแห่งชาติทางบก และใช้อำนาจรัฐเป็นใหญ่ส่งผลต่อการทำลาย เปลี่ยนแปลงวิถีวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

ประการที่สาม กฎหมายและการปฏิบัติตามกฎหมายอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม เกาะพีพีมีผู้คนจากภายนอกเกาะที่ไม่ใช่ผู้ที่ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมบนเกาะจำนวนมากสามารถสร้างโรงแรมที่พักขนาดใหญ่เพื่อทำธุรกิจท่องเที่ยวได้ เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกสามารถพักพิงบนเกาะพีพี เกาะไผ่ ตกปลาในอุทยานแห่งชาติได้ ขณะที่ชาวประมงพื้นบ้านซึ่งเป็นคนท้องถิ่นซึ่งไม่มีเจตนายึดถือครอบครองเป็นเจ้าของที่ดินกลับไม่สามารถพักพิงเกาะหรือทำการประมงเพื่อเลี้ยงชีพได้

ประการสุดท้าย หากมีการบังคับใช้กฎหมายอุทยานแห่งชาติโดยตรงตามที่กฎหมายบัญญัติ ชาวประมงจำนวนมากที่ทำการประมงทะเลในเขตอุทยานแห่งชาติจะถูกจับกุมคุมขัง ซึ่งจะทำให้เกิดภาวะทะเลเดือดและคงไม่มีเรือรบจำเพียงพอสำหรับนักโทษที่เป็นชาวประมง รัฐจึงต้องยอมรับความจริงและผ่อนผันให้ชาวประมงสามารถทำการประมงในเขตอุทยานแห่งชาติ แต่การผ่อนผันไม่ใช่การแก้ปัญหา เป็นเพียงมาตรการชั่วคราวซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามผู้กำหนดนโยบาย

3. ข้อพิพาทและความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับเอกชนในกรณีเอกชนบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนชุมชน ทั้งโดยอ้างเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมายที่ดิน และโดยการใช้อำนาจอิทธิพลในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 3 กรณี

ประกอบด้วย กรณีเอกชนบุกรุกป่าชายเลนโดยทำคันดินกั้นเพื่อให้น้ำท่วมพื้นที่ต้นไม้ในป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหาเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ ซึ่งเป็นป่าชายเลนชุมชนตามโครงการพระราชทานธง พัทธกษป้าเพื่อรักษาชีวิต กลุ่มราษฎรได้ร้องเรียนกรมป่าไม้ อำเภอปะทิว ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ น.ส.3 ก.ของเอกชน และแก้ไขปัญหาการทำคันดินให้น้ำท่วมขังป่าชายเลน

กรณีเอกชนอ้างการครอบครองพื้นที่ตามเอกสาร น.ส.3 โฉนดทำลายป่าชายเลนชุมชนบ้านแหลมไทร จังหวัดตรัง ราษฎรกลุ่มอนุรักษ์ป่าบ้านแหลมไทรและบ้านทุ่งทอง จึงเข้าทำการตรวจสอบพื้นที่พบว่า มีการบุกรุกเกินพื้นที่ น.ส.3 จากนั้นได้ทำเรื่อง ร้องเรียนต่อป่าไม้อำเภอ นายอำเภอสุเกา แต่ไม่มีการดำเนินการหยุดยั้งการทำลายป่า จึงได้เข้าพบป่าไม้จังหวัด และเผยแพร่ข่าวทางสื่อมวลชน ป่าไม้จังหวัดได้สั่งการให้มีการตรวจสอบพื้นที่ และยับยั้งการไถป่าชายเลนไว้ก่อน

หลังจากมีคำสั่งให้หยุดไถทำลายป่าชายเลน เพื่อบอกการตรวจสอบพื้นที่ เรื่องจึงขยายไปชุมชนจึงได้เรียกร้องติดตามเรื่อง จนถึงเดือน มกราคม 2546 จึงตรวจสอบพื้นที่แล้วเสร็จพบว่า ป่าชายเลนที่ถูกไถทำลาย อยู่นอกพื้นที่ น.ส.3 เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จึงได้แจ้งความดำเนินคดีกับผู้บุกรุกพื้นที่

กรณีกรมป่าไม้ได้ออกเอกสารสิทธิทำกิน หรือ สทก.ในพื้นที่เนินเขาติดชายทะเล มีสภาพป่าสมบูรณ์ บริเวณแหลมบก ตำบลพุนใน อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา สทก.หมดอายุ 14 มกราคม 2439 แต่ผู้ได้รับสิทธิซึ่งเป็นนักธุรกิจจากอำเภอเมืองภูเก็ต ได้เริ่มบุกเบิกพื้นที่โดยถางไถป่าและปลูกสิ่งก่อสร้างช่วงต้นปี 2544

ราษฎรในพื้นที่หมู่ 2 และหมู่ 4 ตำบลพุนใน ได้รวมตัวกันคัดค้านการไถทำลายป่าโดยยื่นหนังสือต่อนายอำเภอเกาะยาว และผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา เนื่องจากเห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวมีสภาพป่าสมบูรณ์ไม่ควรออก สทก. และผู้ได้รับ สทก.ไม่ใช่เกษตรกร ไม่เคยครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่มาก่อน จึงไม่มีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้ได้รับ สทก. นอกจากนี้ช่วงเวลาที่บุกเบิกพื้นที่ สทก.หมดอายุการอนุญาตแล้ว

หลังการยื่นเรื่อง ทางราชการแจ้งต่อราษฎรผู้ร้องเรียนว่า การออก สทก. ดำเนินการถูกต้องตามกฎหมาย และเมื่อ สทก.ครบอายุสามารถต่อได้ตามระเบียบของกรมป่าไม้ครั้งละ 5 ปี ต่อมาผู้ได้รับสิทธิ สทก.แจ้งความดำเนินคดีกับราษฎรกลุ่มที่คัดค้านจำนวน 8 คน ขอลาบุกรุกพื้นที่และรบกวนสิทธิ กลุ่มชาวบ้านเห็นว่าทางราชการไม่แก้ปัญหา คนปกป้องป่าต้องถูกดำเนินคดีจึงยุติการคัดค้าน เรื่องจึงจบไป

กระบวนการการแก้ไขปัญหาของรัฐ

1. การแก้ไขปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชน
ซ้อนทับกับที่ดินซึ่งรัฐประกาศเป็นเขตป่าตามกฎหมาย ซึ่งเป็นข้อพิพาทและความขัดแย้งระหว่าง
ชุมชนกับกรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และกรมทรัพยากรทางทะเลและ
ชายฝั่ง ใช้กระบวนการแก้ไขปัญหา

1.1. การแก้ไขปัญหาโดยใช้กฎหมายปฏิรูปที่ดิน เพิกถอนสภาพป่าสงวนแห่งชาติและ
ป่าไม้ถาวร และดำเนินการรับรองสิทธิในที่ดินโดย สปก. ในพื้นที่ป่าที่รัฐจำแนก
เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตรและพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ และกรมป่าไม้ได้
มอบพื้นที่ให้กับสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแล้วเมื่อปี 2536 การแก้ไข
ปัญหาก็จะใช้การปฏิรูปที่ดินให้กับราษฎร

1.2. การอนุญาตให้ใช้ประโยชน์พื้นที่ตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507

1.3. การแก้ไขปัญหาตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไข
ปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งใช้แก้ไขปัญหาในพื้นที่ป่าที่รัฐประกาศเป็นพื้นที่ป่า
อนุรักษ์ตามกฎหมายเช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าอนุรักษ์
ตามมติคณะรัฐมนตรีประกอบด้วย พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 ตามมติคณะรัฐ
มนตรีวันที่ 7 พฤศจิกายน 2532 เรื่องการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำภาคใต้

พื้นที่เขตอนุรักษ์ป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 15 ธันวาคม 2530 เรื่องการจำแนก
เขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน และมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 เรื่อง
ให้ระงับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนอย่างเด็ดขาด และพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติมตามมติ
คณะรัฐมนตรีวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่
ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

กระบวนการแก้ไขปัญหาคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541 มีสาระสำคัญโดย
สรุปว่า

ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า
และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี (พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1, ชั้นที่ 2 และเขตอนุรักษ์ป่าชายเลน) ห้าม
นำพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรีไปดำเนินการตามกฎหมาย
ว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยให้กรมป่าไม้สำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครองให้ชัดเจน
และขึ้นทะเบียนผู้ครอบครอง เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนา
อย่างยั่งยืน การตรวจสอบพิสูจน์การครอบครองที่ดินของราษฎร ให้ใช้ภาพถ่ายทางอากาศของ
กรมแผนที่ทหาร (หากไม่มีให้ใช้ภาพถ่ายดาวเทียม) ซึ่งถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เป็นครั้งแรกหลังวัน

สงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก ตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนวันสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก และต้องพิจารณาร่วมกับพยาน

หลักฐานอื่น ซึ่งแสดงว่าได้มีการครอบครองทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนวันสงวนหวงห้ามนั้น ๆ ด้วย

กรณีผลการตรวจพิสูจน์พบว่า ราษฎรอยู่อาศัย/ทำกินมาก่อน ให้กรมป่าไม้จัดทำขอบเขตบริเวณที่อยู่อาศัย/ทำกินให้ชัดเจน ห้ามขยายพื้นที่เพิ่มเติมโดยเด็ดขาด และดำเนินการตามกฎหมายเพื่อให้ราษฎรอยู่อาศัย/ทำกิน ตามความจำเป็นเพื่อการครองชีพ แต่ถ้าเป็นพื้นที่ล่อแหลมคุกคามต่อระบบนิเวศ พื้นที่ที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการคุ้มครองดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรี ให้พิจารณาดำเนินการช่วยเหลือราษฎรตามความเหมาะสมเพื่อหาที่อยู่อาศัย/ทำกินแห่งใหม่ หรือดำเนินการเคลื่อนย้ายราษฎรออกจากบริเวณนั้นไปอยู่อาศัย/ทำกินในพื้นที่ที่เหมาะสม โดยในพื้นที่รองรับให้มีการสนับสนุนด้านสาธารณูปโภคการพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม รวมทั้งพิจารณารับรองสิทธิในที่ดินตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พื้นที่ที่ราษฎรได้เคลื่อนย้ายออกไปแล้ว ให้ทำการปลูกฟื้นฟูสภาพป่าต่อไป

กรณีผลการตรวจพิสูจน์พบว่า ราษฎรอยู่อาศัย/ทำกินหลังวันประกาศสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก ให้กรมป่าไม้เคลื่อนย้ายราษฎรออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้น แล้วทำการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อม หากยังไม่สามารถเคลื่อนย้ายราษฎรออกจากพื้นที่ได้ทันที ให้ดำเนินการควบคุมขอบเขตพื้นที่มิให้ขยายเพิ่มเติมโดยเด็ดขาด และในระหว่างรอการเคลื่อนย้ายให้จัดระเบียบที่อยู่อาศัย/ทำกินให้เพียงพอต่อการดำรงชีพ

กรณีพื้นที่อื่น ๆ ที่สงวนหรืออนุรักษ์ไว้เพื่อกิจการป่าไม้ หากราษฎรร้องเรียนเสนอปัญหาให้จังหวัดดำเนินการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยให้มีทั้งฝ่ายราชการและราษฎรฝ่ายละเท่า ๆ กัน การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้พิสูจน์การอยู่อาศัยครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่ให้ชัดเจนว่ามีมาก่อนหรือไม่ ราษฎรเดือดร้อนอย่างไร เคยได้รับการช่วยเหลือจากทางราชการมาแล้วหรือไม่ แล้วเสนอมาตรการ หรือแนวทางแก้ไขปัญหามาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาตามมาตรการและแนวทางของแต่ละพื้นที่ที่เป็นปัญหา ทั้งนี้ ให้หน่วยงานผู้รับผิดชอบให้ความเป็นธรรมกับราษฎรให้มากที่สุด

- 1.4. การแก้ไขปัญหาโดยการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างรัฐกับราษฎร เพื่อดำเนินการตรวจสอบพื้นที่ จัดทำแนวเขตพื้นที่ และรับรองสิทธิในการที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย จากการศึกษาพบว่า มีการใช้วิธีการแก้ไขปัญหาในกรณีการแก้ไขปัญหของสมัชชาคนจน ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 เมษายน 2542 ซึ่งต่อ

มานายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ยกเลิกการแก้ไขปัญหาดามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว

- 1.5. การแก้ไขปัญหาดามโครงการนำร่องเพื่อพัฒนามีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นโครงการที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมริเริ่มดำเนินการขึ้นเมื่อปี 2544 ในพื้นที่ 6 อุทยานแห่งชาติทั่วประเทศ เฉพาะภาคใต้ดำเนินการในอุทยานแห่งชาติทะเลบัน จังหวัดสตูล และอุทยานแห่งชาติแหลมสน จังหวัดระนอง ต่อมาปี 2547 ได้ขยายพื้นที่เพิ่มอีก 2 พื้นที่ คือ อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม จังหวัดตรังและอุทยานแห่งชาติหาดนพรัตนธารา จังหวัดกระบี่ และพัฒนาการทำงานร่วมระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช องค์การพัฒนาเอกชน ชุมชน และภาคีการพัฒนาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่อุทยานแห่งชาติโดยใช้ชื่อโครงการความร่วมมือนี้ว่า โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม
- 1.6. การแก้ไขปัญหาดามกระบวนการวินิจฉัยเรื่องราวร้องทุกข์ของคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งจะใช้กฎหมายเป็นหลักในการแก้ไขปัญหา กรณีที่ราษฎรไม่สามารถแสดงสิทธิการเป็นเจ้าของที่ดินตามกฎหมายได้ จะมีความเห็นให้ราษฎรออกจากพื้นที่ หรือให้ขออนุญาตใช้พื้นที่จากกรม ป่าไม้
- 1.7. การแก้ไขปัญหาดามกระบวนการแก้ไขปัญหามของคณะกรรมการแก้ไขปัญหามการบุกรุกที่ดินของรัฐ กพร.จะสอบสิทธิ์ว่าอยู่ก่อนประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าถาวร หรือการประกาศเป็นที่ดินของรัฐประเภทใดประเภทหนึ่งหรือไม่ โดยสอบพยานบุคคล และภาพถ่ายทางอากาศ รวมทั้งตรวจสอบหลักฐานการคัดค้านการประกาศป่าสงวนแห่งชาติ หากมีหลักฐานแสดงสิทธิครอบครองที่ดินตามกฎหมายเช่น สค.1 จะให้ตรวจสอบความถูกต้องและให้ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน กรณีที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ดินให้ทำทะเบียนไว้เป็นหลักฐาน หรือให้เช่า หรือให้ขออนุญาตใช้ที่ดินตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ

กระบวนการแก้ไขปัญหามของประชาชนและองค์กรประชาชน

โรงเรียนกรมป่าไม้ โรงเรียนจังหวัด โรงเรียนสมาชิกวุฒิสภา โรงเรียนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วิทยาลัยในหลวง รวมกลุ่มเป็นองค์กรในระดับพื้นที่ รวมกลุ่มเป็นเครือข่ายระดับภาค หรือระดับประเทศโรงเรียนต่อรัฐเช่น สมัชชาคนจน

โดยทั่วไปราษฎรที่รวมกลุ่มเป็นองค์กรเพื่อทำหน้าที่แก้ไขปัญหาเมื่อมีการร้องเรียนกับทางราชการระยะหนึ่ง กระทั่งทางราชการรับเรื่องจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการแก้ไขปัญหา ร่วม แต่การศึกษาไม่พบว่ามีการใดที่คณะกรรมการร่วมสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาจนสำเร็จ ลุล่วงไปได้ ส่วนใหญ่เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งคณะกรรมการจะถูกยุบเลิกเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรืออยู่ในระหว่างดำเนินการ

การถือแฟ่งในพื้นที่ การชุมนุมเรียกร้อง การปิดที่ทำการของหน่วยงานป่าไม้ในพื้นที่ และเมื่อความขัดแย้งไม่มีกระบวนการหรือเพื่อผ่อนปรนสถานการณ์จะมีการปิดถนน และการสร้างความเดือดร้อนให้กับหน่วยงานราชการผู้นำความเดือดร้อนเข้ามาเยือนหมู่บ้าน ซึ่งมีหลายวิธีเช่น การทำลายสถานที่ราชการ การเผาที่ทำงาน เป็นต้น

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และ 9 กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา แต่รัฐบาลไม่ได้แนำนโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชนไปแปรสู่ปฏิบัติการแก้ไขปัญหา ดังนั้นการแก้ไขปัญหาตามกลไกปกติของทางราชการจึงไม่มีกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วม

กฎหมายป่าไม้ทั้ง 4 ฉบับ นิยามป่าและที่ดินตามกฎหมายแตกต่างกับสภาพที่เป็นจริงในพื้นที่ ป่าตามกฎหมายคือ ที่ดินที่ไม่มีบุคคลใดได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย ขณะที่ป่าซึ่งมีสภาพสมบูรณ์ตามธรรมชาติ อาจไม่ใช่ป่าตามกฎหมายหากผู้ครอบครองมีเอกสารสิทธิตามกฎหมาย หรือรัฐกำหนดให้เป็นพื้นที่สวนป่า เมื่อการแก้ไขปัญหาไม่ยอมรับสภาพจริงของพื้นที่ ปัญหาจึงเรื้อรังโดยไม่สามารถแก้ไขได้

มาตรการแก้ไขปัญหารัฐกำหนดขึ้นภายใต้กรอบคิดว่า ป่าเป็นของรัฐ ที่ดินในเขตป่าเป็นของรัฐ ไม่ยอมรับสิทธิชุมชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ 2540 โดยตีความสิทธิ เสรีภาพของประชาชนที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ ว่าไม่มีสภาพบังคับ จนกว่าจะมีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้เป็นการเฉพาะ

นโยบายและกฎหมายกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น มีความหมายเฉพาะการกระจายงบประมาณ กระจายงานก่อสร้าง ในส่วนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีสถานะเพียงตัวอักษร อำนาจยังคงรวมศูนย์อยู่ที่หน่วยงานราชการ

สำหรับการปฏิรูประบบราชการ ไม่ีผลทำให้การแก้ไขปัญหาดีขึ้น เนื่องจากยังไม่ถึงการปฏิรูประบบ เป็นเพียงการแบ่งส่วนราชการใหม่ และยังไม่มีการปฏิรูปกฎหมาย

แนวทางการแก้ไขปัญหา

การแก้ไขปัญหาต้องยอมรับความจริงทางประวัติศาสตร์ของพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย กล่าวคือ ชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั้งหมดได้ก้าวผ่านการพัฒนามาไกลหลายสิบปี และในระยะเวลาพัฒนาที่ผ่านมา รัฐบาลเคยมีนโยบายส่งเสริมการเพิ่มประชากร ส่งเสริมการขยายพื้นที่การเกษตรเพื่อผลิตพืชส่งออกหารายได้มาพัฒนาประเทศ มีนโยบายสร้างถนนสัมปทาน ทำให้จัดตั้งหมู่บ้านกันชนเพื่อปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งนโยบายเหล่านี้ล้วนนำที่ดินของรัฐซึ่งประกาศเป็นป่าไม้ถาวร หรือป่าสงวนแห่งชาติมาใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น

การแก้ไขปัญหาปัญหาที่ดินและป่าบกโดยนโยบายผลักดันชุมชนออกจากพื้นที่ซึ่งไม่สามารถปฏิบัติได้จริง ต้องเปลี่ยนเป็นการยอมรับว่ามีชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า และทางราชการต้องร่วมกับชุมชนจัดระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ซึ่งครอบคลุมการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน การจัดการป่า และสายน้ำ ซึ่งกระบวนการเช่นนี้กรมป่าไม้มีประสบการณ์การดำเนินการสำเร็จในหลายพื้นที่ และกำลังดำเนินการในโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม

การแก้ไขปัญหาอุทยานแห่งชาติทางทะเล ต้องมีนโยบายประสานความร่วมมือในการดูแลเกาะและทรัพยากรชายฝั่งร่วมกับชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน และต้องเคารพวิถีวัฒนธรรมของคนทะเล ผู้เป็นคนหาปลา ไม่ใช่ผู้ครอบครองที่ดิน และทำการท่องเที่ยว

ปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป่าไม้ทั้ง 4 ฉบับ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเฉพาะชุมชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ประการสำคัญการปฏิรูปกฎหมายต้องสอดคล้องกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน

บทที่ 4

นโยบายส่งเสริมการปลูกป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน

สภาพปัญหา

การศึกษาพบปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทกรณีการปลูกสร้างสวนป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนรวม 12 กรณี ในจำนวนนี้ 3 พื้นที่เป็นกรณีที่กรมป่าไม้อนุญาตให้เอกชนปลูกสร้าง

สวนป่าในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งซ้อนทับกับพื้นที่ราชพัสดุ พื้นที่สาธารณประโยชน์ และพื้นที่นิคมสหกรณ์ ซึ่งจะแยกไปกล่าวถึงในส่วนที่กล่าวด้วยพื้นที่ดังกล่าวโดยตรง ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะ 9 กรณีศึกษาซึ่งเป็นการปลูกสร้างสวนป่าในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทใน 9 กรณีศึกษา เป็นข้อพิพาทอันเนื่องมาจากพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าโดยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ซ้อนทับกับที่ดินทำกินของราษฎรจำนวน 6 กรณี ข้อพิพาทอันเนื่องมาจากพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าโดยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เป็นพื้นที่ที่มีสภาพป่าสมบูรณ์ 1 กรณี และข้อพิพาทอันเนื่องมาจากกรมป่าไม้อนุญาตให้เอกชนใช้พื้นที่ป่าสงวนปลูกสร้างสวนป่า 2 กรณี

1. **ข้อพิพาทและความขัดแย้งอันเนื่องมาจากพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าโดย ออป. ซ้อนทับกับที่ดินทำกินของราษฎร** เป็นปัญหาที่มีสาเหตุและลักษณะของปัญหาเช่นเดียวกับปัญหาการซ้อนทับระหว่างที่ดินทำกินของราษฎรกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ กล่าวคือ พื้นที่ที่กรมป่าไม้มอบให้ ออป. ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่า ได้มีราษฎรอาศัยและทำกินอยู่แล้วเช่นเดียวกับป่าสงวนฯ อื่นๆ เมื่อ ออป. ดำเนินการปลูกป่าจึงต้องผลักดันราษฎรออกจากพื้นที่ ก่อให้เกิดข้อพิพาทได้แย่งสิทธิในที่ดินและพืชผลอาสินระหว่างกัน

กรณีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างราษฎรรายบุคคลกับ ออป. ทาง ออป. จะแจ้งความดำเนินคดีกับราษฎร กรณีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่าง ออป. กับราษฎรทั้งชุมชน ความขัดแย้งจะเริ่มขึ้นเมื่อ ออป. ดำเนินการไถรับพื้นที่เพื่อปลูกสร้างสวนป่าในพื้นที่ซึ่งราษฎรอ้างการครอบครองหรือปลูกพืชผลอาสินอยู่ ราษฎรจะร้องเรียนโดยวาจาหรือหนังสือให้ยุติการดำเนินการ เมื่อไม่มีกระบวนการปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน ความขัดแย้งจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น

กรณีสวนป่าขนาดใหญ่ความขัดแย้งรุนแรงในระดับที่เจ้าหน้าที่ ออป. ไม่สามารถดำเนินการใดๆ ในพื้นที่ได้เนื่องจากความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

กรณีสวนป่าท่าชนะหลังจากเผชิญหน้ากันหลายครั้ง จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ผ่อนผันให้ราษฎรสามารถอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ได้ต่อไป ความขัดแย้งจึงลดระดับลงอยู่ในสภาพต่างคนต่างอยู่แต่ยังไม่มี การแก้ไข ปัญหา

กรณีสวนป่าห้วยน้ำขาวและสวนป่าพุดดินนา เมื่อความขัดแย้งรุนแรงในระดับเผชิญหน้าโดยราษฎรชุมนุมประท้วงในพื้นที่ซึ่ง ออป. กำลังดำเนินการรื้อไถเพื่อปลูกสร้างสวนป่าเป็นเวลาติดต่อกันหลายวัน จึงเกิดการเจรจาและหาข้อยุติร่วมโดยมีการรังวัดเขตพื้นที่สวนป่าส่วนที่ราษฎรสงสัยว่าซ้อนทับกับที่ดินในเขตนิคมสหกรณ์คลองท่อม และ ออป. รับที่จะจัดสรรที่ดินให้ราษฎรจำนวน 150 ไร่ ตามโครงการปลูกสร้างสวนป่าเพื่อพัฒนาชนบท (คปช.) ราษฎรจึงยินยอมยุติการชุมนุม

2. ข้อพิพาทเนื่องมาจาก ออป. ดำเนินการไถปรับพื้นที่ซึ่งราษฎรเรียกว่าป่าสมบูรณ์หรือป่าพื้นสภาพ แต่ ออป.เรียกว่า สวนป่าที่ไม่ซึ่งปลูกไว้มีอัตราอดตายต่ำ เป็นข้อพิพาทที่มีการร้องเรียนจากราษฎรในกรณีสวนป่าท่าชนะ สวนป่าห้วยน้ำขาวและสวนป่าพุดินนาเช่นกัน แต่เนื่องจากทั้งสองกรณีมีปัญหาที่ดินทำกินเป็นประเด็นหลักปัญหานี้จึงได้รับการพิจารณาไม่มากนักในกระบวนการแก้ไขปัญหา

การศึกษาครั้งนี้จึงเลือกกรณีสวนป่าห้วยน้ำขาว อ.คลองท่อม จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อต้นปี 2547 เป็นกรณีศึกษาปัญหาป่าสมบูรณ์ของราษฎรกับป่าที่มีอัตราอดตายต่ำของ ออป.

สวนป่าห้วยน้ำขาวอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติป่าช่องศิลา-ป่าชี้แรด ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอคลองท่อม จ.นครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทานของ บริษัท กระป๋องไม้ จำกัด ตามบันทึกการรับมอบพื้นที่สวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานที่พันอายุการบำรุงรักษาของบริษัท กระป๋องไม้ จำกัด ระหว่างกรมป่าไม้กับองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2533 ระบุพื้นที่สวนป่าซึ่งกรมป่าไม้ส่งมอบให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ในท้องที่ตำบลห้วยน้ำขาว ตำบลคลองท่อมใต้ ตำบลทรายขาว รวม 12 แปลง เนื้อที่รวม 6,503 ไร่ พืชที่ปลูกเป็นยูคาลิปตัส ยางพารา กระถินณรงค์ หัก หุ้งฟ้า สัก เหยียง ตาเสา สนทะเล

สวนป่าห้วยน้ำขาวเนื้อที่รวม 6,500 ไร่ ออป.มีเป้าหมายที่จะทำการปลูกสร้างสวนป่า 2,500 ไร่ อีก 4,000 ไร่ จะไม่ดำเนินการเนื่องจากเป็นพื้นที่ลาดชันและพื้นที่ภูเขา ในการดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าห้วยน้ำขาว ออป.ระบุว่า เป็นสวนป่าที่ไม่ซึ่งปลูกไว้ตามเงื่อนไขสัมปทานมีเปอร์เซ็นต์การรอดตายต่ำจึงต้องรื้อปลูกใหม่ตามเงื่อนไขที่ได้รับมอบพื้นที่มาจากกรมป่าไม้ โดยทำการรื้อปลูกใหม่เมื่อปี 2542 จำนวน 357 ไร่ รื้อปลูกใหม่ปี 2544 จำนวน 377 ไร่ รื้อปลูกใหม่ปี 2545 จำนวน 33 ไร่ และรื้อปลูกใหม่ปี 2547 จำนวน 300 ไร่ โดยปี 2547 จะรื้อปลูกใหม่ในพื้นที่บริเวณแปลงปลูกปี 2521 ด้วยรถแทรกเตอร์ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

สวนป่าห้วยน้ำขาว เริ่มรื้อปลูกใหม่แปลงปี 2547 เนื้อที่ 300 ไร่ เมื่อเดือนมีนาคม 2547 ราษฎรตำบลห้วยน้ำขาวได้คัดค้านการรื้อปลูกใหม่เนื่องจากเห็นว่า สภาพป่าเป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์และอยู่ในพื้นที่ต่อเนื่องกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม ทั้งเป็นป่าต้นน้ำของตำบลห้วยน้ำขาว จึงควรดูแลรักษาไว้ไม่สมควรรื้อปลูกป่าล้มน้ำมันกับสวนยางพาราตามแผนของสวนป่า

กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต.ห้วยน้ำขาว ซึ่งเป็นกลุ่มราษฎรที่รวมตัวกันเพื่อดูแลรักษาป่า ได้ร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานเพื่อให้ดำเนินการยุติการไถทลายป่าเพื่อปลูกสวน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ต.ห้วยน้ำขาว กำนันตำบลห้วยน้ำขาว นายอำเภอคลองท่อม ผู้ว่าราชการจังหวัดกระบี่ ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารจัดการใน

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 19 สภาองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยน้ำขาว ผู้บังคับการตำรวจป่าไม้ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา

ต่อมาสภาองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยน้ำขาว ได้มีมติ เห็นชอบให้อนุรักษ์ป่าผืนนี้ไว้ แต่ทาง ออป.ไม่ได้หยุดการดำเนินการในพื้นที่ ผู้ใหญ่บ้าน ม.1 ต.ห้วยน้ำขาว ร่วมด้วยกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต.ห้วยน้ำขาว จึงจับกุมลูกจ้างสวนป่า พร้อมตรวจยึดรถแทรกเตอร์ตีนตะขาบ จำนวน 1 คัน โดยตั้งข้อกล่าวหาว่า ทำการแผ้วถางป่าที่ยังไม่เคยถูกแผ้วถางตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ 2484 และ พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 จากนั้นกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติห้วยน้ำขาวได้จัดการชุมนุมบริเวณทางเข้าสวนป่าห้วยน้ำขาว เพื่อเรียกร้องให้ออป. หยุดไถดันทำลายป่าห้วยน้ำขาว

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และคณะกรรมการการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา ได้ดำเนินการตรวจสอบเรื่องราวเรียนของกลุ่มอนุรักษ์ พร้อมกับลงดูพื้นที่ปัญหา และมีความเห็นร่วมกับทางจังหวัดกระบี่ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องให้ผู้ว่าราชการจังหวัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างราชการและราษฎรเพื่อแก้ไขปัญหา โดยมีแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อม 2 ประการคือ

1. ออป.ต้องยุติการรื้อป่าปลูกใหม่ในพื้นที่ป่าสมบูรณ์ที่เหลืออยู่และให้ดูแลรักษาป่าร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน

2. ในพื้นที่ซึ่งได้มีการไถทำลายป่าไปแล้วเนื้อที่ประมาณ 300 ไร่ ให้จัดการในสองลักษณะคือ พื้นที่ส่วนที่ต่อเนื่องกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าถึงแนวถนนในแปลงสวนป่าส่วนที่ป่าถูกไถทำลายไปแล้วให้ฟื้นฟูเป็นป่าธรรมชาติและบริหารจัดการในรูปแบบป่าชุมชน สำหรับพื้นที่ซึ่งต่อเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวและถูกไถทำลายป่าไปแล้ว ทางคณะกรรมการฯ วุฒิสภา รับไปหารือกับส่วนกำหนดนโยบายของ ออป.และกรมป่าไม้ เพื่อหาทางออกในด้านงบประมาณดำเนินการ กรณีที่ต้องนำพื้นที่ดังกล่าวกลับไปฟื้นฟูเป็นป่าธรรมชาติและบริหารจัดการในรูปแบบป่าชุมชน

จังหวัดกระบี่ได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวแต่เนื่องจากระยะเวลาดำเนินการอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงผู้ว่าราชการจังหวัด จึงยังไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินการ

3. ขอฟิพาทอันเนื่องมาจากกรมป่าไม้อนุญาตให้เอกชนใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติปลูกสร้างสวนป่า

ประกอบด้วย กรณีการอนุญาตให้เอกชนใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติปลูกสร้างสวนป่า 9 ป่า ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 10 ป่าสงวนแห่งชาติในจังหวัดกระบี่

กรมป่าไม้ได้อนุญาตให้เอกชนใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพื่อปลูกสร้างสวนป่าในพื้นที่ป่าซึ่งจำแนกเป็นเขตป่าเศรษฐกิจ ตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติ 2528 เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ

เอกชนที่ได้รับอนุญาตมีทั้งบุคคลและบริษัทจดทะเบียน ในจำนวนนี้มีหลายบริษัทที่เจ้าของเป็นคนต่างชาติ เอกชนได้ใช้พื้นที่ที่ได้รับอนุญาตทำสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมัน โดยมีอัตราค่าธรรมเนียมการอนุญาตไร่ละ 30 บาท

เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ซึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรไร้ที่ดินทำกินภาคใต้ ได้ชุมนุมร้องเรียนรัฐบาล ให้ตรวจสอบเอกชนที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ป่าสงวนแห่งชาติทำสวนยางและสวนปาล์มน้ำมัน ซึ่งมีเนื้อที่อนุญาต 200 ไร่ขึ้นไป เนื่องจากมีหลายรายที่หมดระยะเวลาการอนุญาตให้ใช้พื้นที่แล้วแต่ยังคงครอบครองทำประโยชน์อยู่ต่อเนื่อง และมีหลายรายที่ครอบครองทำประโยชน์มากกว่าพื้นที่ซึ่งได้รับอนุญาต รวมทั้งรายที่ครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต

การตรวจสอบพื้นที่ให้ราษฎรร่วมดำเนินการโดยจัดตั้งเป็นคณะกรรมการร่วมระดับชาติและคณะกรรมการระดับจังหวัด กรณีที่ตรวจสอบพบว่า เอกชนครอบครองพื้นที่โดยหมดระยะเวลาการอนุญาต หรือครอบครองพื้นที่มากเกินกว่าที่ได้รับอนุญาต หรือครอบครองพื้นที่โดยไม่ได้รับอนุญาตให้รัฐนำพื้นที่ดังกล่าวมาจัดสรรให้กับเกษตรกรซึ่งไร้ที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ เห็นด้วยกับข้อเสนอของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ และได้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมขึ้นมาดำเนินการตรวจสอบพื้นที่พบว่า

จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีบริษัทเอกชนและเอกชนเป็นรายบุคคลได้รับอนุญาตให้ใช้ที่ดินในป่าสงวนแห่งชาติรวม 39 ราย เนื้อที่ประมาณ 253,098 ไร่ มี 3 ราย ที่ครอบครองพื้นที่โดยหมดระยะเวลาอนุญาตเนื้อที่ประมาณ 19,168 ไร่ และมี 3 รายที่พื้นที่ป่าสงวนซึ่งได้รับอนุญาตซ้อนทับกับที่ราชพัสดุป่าสงวน

จังหวัดกระบี่ มีบริษัทเอกชนและเอกชนเป็นรายบุคคลได้รับอนุญาตให้ใช้ที่ดินในป่าสงวนแห่งชาติรวม 14 ราย เนื้อที่ประมาณ 73,030 ไร่ มี 9 ราย ที่ครอบครองพื้นที่โดยหมดระยะเวลาอนุญาตเนื้อที่ประมาณ 34,574 ไร่

ในระหว่างที่ดำเนินการตรวจสอบพื้นที่ได้เกิดข้อขัดแย้งในการดำเนินงานร่วมระหว่างเครือข่ายปฏิรูปที่ดินกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ และคณะทำงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อมาความขัดแย้งดังกล่าวได้ขยายไปเป็นความขัดแย้งกับ

รัฐบาล จึงได้มีการสลายการชุมนุมของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินฯ เป็นเหตุให้การตรวจสอบพื้นที่ต้องยุติลง โดยยังไม่ได้ตรวจสอบพื้นที่ซึ่งเอกชนครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือได้รับอนุญาตแต่ครอบครองเกินพื้นที่อนุญาต

กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ

กรณีที่ดินทำกินของราษฎรซ้อนทับพื้นที่สวนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ กล่าวได้ว่า รัฐไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหา เมื่อความขัดแย้งที่สะสมพัฒนาเป็นการเผชิญหน้า หรือการใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหารัฐ จังหวัดและ ออป.จะใช้วิธีการผ่อนผันให้ราษฎรทำกิน หรือชะลอการปลูกสร้างสวนป่า โดยไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาต่อเนื่อง รวมทั้งไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหา ก่อนหน้าที่ความขัดแย้งจะรุนแรง มีกรณีสวนป่าพุดินนาเมื่อความขัดแย้งพัฒนาเป็นการเผชิญหน้า ออป. แก้ไขปัญหาตามโครงการปลูกสร้างสวนป่าเพื่อพัฒนาชนบท (คปช.)

กรณีการปลูกสร้างสวนป่า ของ ออป.ในพื้นที่ป่าสมบูรณ์ของอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ระยะต้นที่ราษฎรร้องเรียนให้ทางราชการแก้ไขปัญหารัฐ ไม่มีหน่วยงานใดดำเนินการตรวจสอบพื้นที่ และมีการเบี่ยงเบนประเด็นว่า ราษฎรเรียกร้องเพราะต้องการที่ดิน เมื่อไม่มีการแก้ไขปัญหารัฐความขัดแย้งจึงพัฒนาเป็นการชุมนุม การร้องเรียนวุฒิสภา การร้องเรียนคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงมีการหารือร่วมระหว่างหน่วยงานราชการกับราษฎร รวมทั้งมีการตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหารัฐ แต่การดำเนินการมีความคืบหน้าน้อยมาก

กรณีกรมป่าไม้อนุญาตให้เอกชนใช้ที่ดินป่าไม้ปลูกสร้างสวนยางและสวนปาล์ม รวมทั้งการบุกรุกครอบครองที่ดินป่าไม้ขนาดใหญ่ของเอกชนโดยไม่ได้รับอนุญาต กล่าวในด้านแบบแผนการปฏิบัติงานปกติ รัฐและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมีกระบวนการตรวจสอบการครอบครองที่ดินและการปฏิบัติตามเงื่อนไขการอนุญาตอยู่แล้ว แต่ปรากฏว่า กระบวนการตรวจสอบเหล่านั้นไม่ได้ติดตามตรวจสอบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายในกรณีการอนุญาตให้เอกชนใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ในจังหวัดกระบี่ และสุราษฎร์ธานี

เมื่อเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้เรียกร้องให้ดำเนินการตรวจสอบ จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างราษฎรและทางราชการเพื่อทำการตรวจสอบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ ซึ่งผลการตรวจสอบพบการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมายจำนวนมาก แต่เนื่องจากความขัดแย้งในวิธีการทำงานระหว่างทางราชการกับเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ ทำให้รัฐเลือกยุติความขัดแย้งโดยการสลายการชุมนุม

หลังจากสลายการชุมนุมกระบวนการติดตามตรวจสอบพื้นที่ก็เข้าสู่ภาวะปกติคือไม่มีการตรวจสอบต่อ ส่วนพื้นที่ซึ่งตรวจสอบแล้ว คณะทำงานแก้ไขปัญหารัฐราษฎรเข้าครอบครองสวนปาล์มในพื้นที่เอกชนขอใช้ประโยชน์ ซึ่งมีรองนายกรัฐมนตรี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นประธาน

มีมติเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2547 ให้ต่อสัญญาการอนุญาตใช้ที่ดินให้กับผู้ประกอบการที่ได้รับอนุญาตและหมดอายุการอนุญาตแล้วจำนวนครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ได้ทำประโยชน์จริง เนื้อที่อีกครึ่งหนึ่งให้นำไปจัดแปลงให้กับราษฎรรายละไม่เกิน 10 ไร่ พื้นที่ที่ผู้ประกอบการเอกชนบุกรุกโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือได้รับอนุญาตแต่ไม่สามารถทำประโยชน์ได้เนื่องจากมีราษฎรครอบครองทำประโยชน์อยู่ ให้กันออกมาจัดให้ราษฎรทั้งแปลง

อย่างไรก็ตามเนื่องจากกระบวนการตรวจสอบพื้นที่ไม่มีการดำเนินการต่อจึงทำให้ไม่มีกระบวนการสืบทราบว่ ที่ดินแปลงใดเอกชนครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนี้พื้นที่ส่วนที่ตรวจสอบพบว่าเอกชนครอบครองโดยไม่ชอบการดำเนินการเรียกคืนที่ดินมีความล่าช้ามากจนเป็นไปได้ว่า อาจไม่มีการเรียกคืนที่ดินในหลายแปลง

กระบวนการแก้ไขปัญหาของประชาชนและองค์กรประชาชน

กระบวนการแก้ไขปัญหาของประชาชน อาจจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

พื้นที่ที่มีการร้องเรียนแต่ไม่ได้รับการแก้ไขปัญห ไม่มีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชน เพื่อนำเสนอปัญหาต่อหน่วยงานรัฐต่อ แต่ใช้วิธีการที่ก่อให้เกิดความรู้สึกกับทางราชการ และอุป.ว่า จะเกิดความไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน หากยังคงดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าในที่ดินที่ทับซ้อนกับที่ดินทำกินของราษฎร

พื้นที่ที่มีการร้องเรียนต่อมาได้รวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชนติดตามการแก้ไขปัญหากับทางราชการ มีการชุมนุมเรียกร้องการแก้ไขปัญหากับทางราชการ และตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหา

พื้นที่ที่มีการร้องเรียนมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชน และประสานความร่วมมือกับเครือข่ายองค์กรประชาชนในพื้นที่อื่นๆ เป็นเครือข่ายความร่วมมือระดับภาคและระดับประเทศ กลุ่มนั้นนอกจากจะติดตามการแก้ไขปัญหาเฉพาะเรื่องของตนเอง ยังมีเป้าหมายที่จะปรับปรุงนโยบายและกฎหมายของประเทศให้เป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาของประชาชน

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

นโยบายและกฎหมายการปลูกสร้างสวนป่า มีปัญหาพื้นฐานมาจากปัญหาแนวคิดนโยบายและกฎหมายป่าไม้ของไทย กล่าวคือ นโยบายและกฎหมายไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงของพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมของสังคมไทย ตลอดจนสภาพจริงในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ที่ดินทำกินของราษฎรจึงเป็นป่า ขณะที่ป่าสมบูรณ์กลับเป็นป่าเสื่อมโทรมซึ่งต้องรื้อป่าเดิมและปลูกป่าใหม่ การดำเนินการไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ด้วยเหตุนี้การดำเนินการของรัฐแทนที่จะสามารถเพิ่มพื้นที่ป่ากลับก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกับราษฎร และในบางกรณีเป็นการทำลายป่าสมบูรณ์ที่มีอยู่

แนวทางการแก้ไขปัญหา

หลักการของการปลูกสร้างสวนป่าคือ เพิ่มพื้นที่ป่าของชาติ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเร่งด่วน ต้องยุติการทำลายป่าเพื่อปลูกป่า ดังนั้นจึงต้องสำรวจทบทวนพื้นที่ปลูกป่าทั้งหมดว่า พื้นที่ไหนมีสภาพสมบูรณ์ต้องยุติการปลูกสวนป่า เพื่อรักษาไว้เป็นป่าสมบูรณ์ ในพื้นที่ซึ่งสภาพป่าเสื่อมโทรมซึ่งในภาคใต้ป่าสามารถฟื้นตัวได้ตามธรรมชาติต้องปรับวิธีการปลูกสร้างสวนป่าเป็นการปลูกเสริมป่าที่กำลังฟื้นตัวไม่ใช่ไถเปิดพื้นที่ปลูกสวนยางพาราและสวนปาล์ม

สำหรับพื้นที่ซึ่งซ้อนทับกับที่ดินทำกินของราษฎรเป็นปัญหาที่มีลักษณะปัญหาเดียวกับปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าไม้ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวต้องยอมรับความจริงทางประวัติศาสตร์ของพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย และการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยนโยบายผลักดันออกจากพื้นที่ซึ่งไม่สามารถปฏิบัติได้จริง ต้องเปลี่ยนเป็นการยอมรับว่ามีชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า และทางราชการต้องร่วมกับชุมชนจัดระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ซึ่งครอบคลุมการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน การจัดการป่า และสายน้ำ ซึ่งกระบวนการเช่นนี้กรมป่าไม้มีประสบการณ์การดำเนินการสำเร็จในหลายพื้นที่ และกำลังดำเนินการในโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม

ปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป่าไม้ทั้ง 4 ฉบับ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเฉพาะชุมชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ประการสำคัญการปฏิรูปกฎหมายต้องสอดคล้องกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน

กรณีปัญหาการอนุญาตให้เอกชนใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทำสวนขนาดใหญ่ ขณะที่เกษตรกรจำนวนมากในภาคใต้ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามมติคณะรัฐมนตรีเป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้หากมีการปฏิบัติจริง

บทที่ 5

การท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาที่ดิน

สถานการณ์ปัญหา

การศึกษาปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทเรื่องที่ดินในจังหวัดภูเก็ตซึ่งเป็นจังหวัดสำคัญตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล พบว่า มีการออกเอกสารสิทธิในที่ดินชายทะเลทับซ้อนกับพื้นที่ซึ่งได้รับสัมปทานเหมืองแร่ ทางสาธารณะ และที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น

ถิ่น 2 กรณี มีการสร้างโรงแรมปิดกั้นทางสาธารณะ 2 กรณี และการศึกษาในจังหวัดพังงา พบ ปัญหาข้อพิพาทเนื่องจากบริษัทที่ดำเนินกิจการด้านการท่องเที่ยวปิดกั้นทางสาธารณะและล้อมรั้ว ในที่ดินซึ่งอ้างว่ามีเอกสารสิทธิ์ที่ดินแต่ทับซ้อนกับที่ดินของราษฎร 1 กรณี

ปัญหาข้อขัดแย้งทั้ง 4 กรณีในจังหวัดภูเก็ต เป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมากกว่า 10 ปี สามารถ เจรจาแก้ไขปัญหาได้เพียงกรณีเดียวในกรณีการสร้างอาคารคร่อมทางสาธารณะของคลับเมด ซึ่ง ตกลงให้สร้างถนนและปรับปรุงภูมิทัศน์ร่วมกัน

สำหรับกรณีพิพาทว่าเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมายที่ดินออกทับทางสาธารณะ ชุมเหมืองเก่า และทางสาธารณะ กรณีหาดบางเทา ซึ่งเป็นข้อพิพาทระหว่างราษฎร ชุมชน กับบริษัทไทยวารี สอร์ท ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด กรณีหาดโนนหวาน ซึ่งเป็นข้อพิพาทระหว่างโรงแรมภูเก็ตบีชคลับ กับ ชุมชน และกรณีหาดแสนสุข ซึ่งเป็นข้อพิพาทระหว่างชุมชนกับนายชัยสิน งานทวี มีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบหลายครั้ง รวมทั้งมีการดำเนินคดีทางศาล แต่จนถึงปัจจุบันยังไม่มีข้อยุติใน การแก้ไขปัญห

แต่เนื่องจากทุกครั้งที่ข้อพิพาทในการใช้ทางสาธารณะมีระดับที่รุนแรง ราษฎรจะมีการ ชุมนุมทำให้ทางบริษัทเจ้าของโรงแรมต้องผ่อนปรนให้ราษฎรใช้ทางสาธารณะและที่ดินที่มีข้อ พิพาทว่าเป็นที่สาธารณะ ปัญหาจึงได้รับการผ่อนปรนในลักษณะต่างคนต่างอยู่

จังหวัดพังงาปัญหาเริ่มเกิดขึ้นเมื่อปี 2546 ระหว่างบริษัทกระทะทองจำกัดกับชุมชน อยู่ ระหว่างการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบเรื่องของทางราชการ

กระบวนการแก้ไขปัญหของรัฐ

เมื่อมีข้อพิพาทหรือเรื่องร้องเรียนจากราษฎรจังหวัดจะตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง หากมีปัญหาข้อกฎหมายจะยื่นเรื่องให้คณะกรรมการกฤษฎีกาตีความ ในกรณีหาดแสนสุขมี การดำเนินคดีจนศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนโฉนด แต่การเพิกถอนโฉนดตามคำสั่งศาลมีความ ล่าช้ามาก ต่อมาเมื่อมีการเพิกถอนโฉนด ผู้ถือครองโฉนดได้ฟ้องร้องให้เพิกถอนคำสั่ง เพิกถอน โฉนดของผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ต เรื่องจึงเป็นความยืดเยื้อจนถึงปัจจุบัน

กระบวนการแก้ไขปัญหของประชาชนและองค์กรประชาชน

ประชาชนและองค์กรประชาชนดำเนินการแก้ไขปัญหโดยการร้องเรียนหน่วยงานราชการ และเมื่อเอกชนปิดทางสาธารณะหรือขับไล่ไม่ให้ใช้ที่สาธารณะ จะมีการชุมนุม และปิดทางของ เอกชน จากนั้นจะมีการเจรจาผ่อนปรนกัน และเรื่องก็จะเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการที่ จังหวัดแต่งตั้ง หรือดำเนินการทางศาล เมื่อมีการปิดทางสาธารณะหรือไม่ให้ใช้ที่สาธารณะอีก ราษฎรจะชุมนุมอีก จากนั้นมีการเจรจา และดำเนินการตรวจสอบพื้นที่ต่อ เป็นวัฏจักร กรณีจังหวัด

ภูเก็ตเป็นเช่นนี้มากกว่า 10 ปี กรณีจังหวัดพังงา เพิ่งเริ่มเกิดข้อพิพาทได้ปีกว่าไม่แน่ว่าอาจเป็น
วัฏจักรเช่นเดียวกับจังหวัดภูเก็ต

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

ปัญหาที่พบจากกรณีศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งเกี่ยวข้อง
กับการดึงดูดการลงทุนของเอกชน และการสร้างที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ขาดการวางผังเมืองที่ดี
และละเอียดที่จะปกป้องคุ้มครองทรัพย์สินสาธารณะ รวมทั้งการคุ้มครองวิถีชีวิตปกติของชุมชนท้องถิ่น

เมื่อนโยบายไม่ชัดเจน การปฏิบัติจึงเกิดปัญหา การแก้ไขปัญหาแต่ละเรื่องใช้เวลานาน
มากทั้งที่น่าจะมีความเป็นไปได้ในเวลาอันสมควร

นโยบายที่ไม่ชัดเจนส่งผลโดยตรงกับการบังคับใช้กฎหมายที่ขาดความเด็ดขาด เพราะ
กฎหมายที่ดินมีข้อกฎหมายที่ครอบคลุมการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว ดังกรณีหาดแสนสุข

แนวทางการแก้ไขปัญหา

สังคมไทยมีประสบการณ์การสร้างรายได้เข้าประเทศโดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบไร้
การควบคุม ไร้การวางแผน และมุ่งเอาอกเอาใจนักท่องเที่ยวจนเกินเลยอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง
ประเพณีวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ เป็นสินค้าเพื่อขายนักท่องเที่ยวโดยละเลยสาระคุณค่าที่ดำรงอยู่

หากรัฐนำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่ง
กำหนดไว้ในนโยบายของรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และ 9 มาใช้
อย่างจริงจังผสมผสานกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเคารพสิทธิมนุษยชน และสิทธิ
ชุมชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 ปัญหาที่จะได้รับการแก้ไข

บทที่ 6

นโยบายการให้สัมปทานเหมืองแร่หิน

สถานการณ์ปัญหา

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ประกาศให้เขาควนเหมียงและเขาจำปา ตำบล
ปากแจ่ม อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง เป็นแหล่งแร่หินเพื่อการอุตสาหกรรม และ กรมอุตสาหกรรม

พื้นฐานและเหมืองแร่ ได้อนุมัติประทานบัตรแก่นายบุญทิพย์ สุนาเสวรินทร์ เนื้อที่ 95 ไร่ 1 งาน 66 ตารางวา ตามหนังสือที่ อก.0508/767 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2545

ปี 2545 ราษฎรหมู่ 1, 2, 3 ตำบลปากแจ่ม ทราบข่าวการทำเหมืองหินควนเหมียง พวกกันวิตกว่า จะเป็นการทำลายต้นน้ำลำธารของหมู่บ้าน และก่อให้เกิดมลภาวะขึ้นในชุมชน จึงได้รวมกลุ่มกันศึกษาข้อเท็จจริงและพบว่า เขาควนเหมียงมีสภาพป่าสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าสำคัญเช่น เลียงผา และหากมีการระเบิดหินจะก่อให้เกิดฝุ่นหิน ถนนพัง มลภาวะด้านเสียง และอุบัติเหตุจากรถชนหิน ซึ่งเป็นอันตรายอย่างสำคัญต่อการดำเนินชีวิตโดยปกติสุขของชุมชน นอกจากนี้การพิจารณาประกาศแหล่งแร่และการให้สัมปทานกระทำการโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงได้รวมกลุ่มให้ชื่อว่า กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมปากแจ่ม ดำเนินการคัดค้านการสัมปทานเหมืองแร่หินและปกป้องป่าต้นน้ำเขาควนเหมียง

ปี 2539 กระทรวงอุตสาหกรรมกำหนดให้เขาจำปา ในพื้นที่หมู่ 2 ตำบลปากแจ่ม เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม นายสาธิต โชตสกุลวัฒนา ได้ยื่นคำขอประทานบัตรเหมืองแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูน เพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง ต่อทรัพยากรธรณีจังหวัดตรัง ในพื้นที่เขาจำปา เนื้อที่ 46-2-14 ไร่ และได้รับการจดทะเบียนตามคำขอประทานบัตรที่ 40/2539 หมายเลขหลักเขตเหมืองแร่ที่ 23937

กลุ่มรักษาป่าต้นน้ำตรัง ซึ่งเป็นกลุ่มของราษฎรหมู่ 2 ตำบลปากแจ่ม เห็นว่า การทำเหมืองแร่หินเขาจำปาจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน เนื่องจากเขาจำปาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ต้นน้ำคลองลำซอนซึ่งเป็นต้นน้ำของแม่น้ำตรัง การระเบิดภูเขาและการทำเหมืองแร่ จึงเป็นการทำลายพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของชุมชนและจังหวัดตรัง นอกจากนี้รอบเขาจำปาเป็นสวนยาง สวนผลไม้ และเขาจำปาอยู่ใกล้ชุมชน ดังนั้นการระเบิดเขาจำปาและการทำเหมืองจะก่อให้เกิดมลภาวะด้านฝุ่นหิน ด้านเสียง การทำลายถนน และวิถีชีวิตชุมชน ทั้งสภาพป่าบนเขาจำปาเป็นป่าสมบูรณ์ตามระบบนิเวศน์เขาหินปูน

กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำตรัง และกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลปากแจ่ม ได้ยื่นเรื่องคัดค้านการสัมปทานเหมืองแร่ต่อหน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน เช่น อุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ จังหวัดตรัง สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตรัง ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง อธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 15 สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม และร้องเรียนการถูกละเมิดสิทธิชุมชนในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างยั่งยืน สมดุลและเป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

รายงานการศึกษาข้อมูลเชิงวิชาการกรณีปัญหาเหมืองแร่เพื่อกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบายของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ระบุผลการตรวจสอบเรื่องร้องเรียนโดยสรุปว่า เขาควน

เหมียงหรือเขาถ้ำแรด เป็นบริเวณต่อเนื่องกับเทือกเขาน้ำพราย และเขาลำแพะซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 4 ตารางกิโลเมตร ดังนั้นการที่ราษฎรให้ความสำคัญว่าเขาถ้ำแรดเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารจึงมีนัยยะ การเห็นความสำคัญในการใช้เป็นแหล่งต้นน้ำและทรัพยากรในท้องถิ่นตามสภาพจริงของชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบเขา ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญที่แตกต่างจากการพิจารณาของภาครัฐที่มักจะพิจารณาภาพรวมของพื้นที่ทั้งจังหวัด

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงการทำสวนยางพารารอบเขาและการสัญจรไปมาในถนนใกล้เคียงเขา การระเบิดเขาหิน การย่อยหินการขนส่งหิน ย่อมส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตโดยปกติสุขของชุมชน ทั้งสภาพป่าบนเขาควนเหมียงยังคงมีสภาพป่าดิบชื้นที่สมบูรณ์มากและมีลักษณะเป็นต้นน้ำลำธาร ชับน้ำสำหรับพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบได้อย่างดี

ในส่วนการดำเนินการแก้ไขปัญหของหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ มีความไม่โปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูล ให้ชุมชนบางส่วนเข้าร่วมการออกความเห็นในการอนุญาตให้ทำเหมืองแร่โดยไม่ครอบคลุมชุมชนที่คัดค้าน โดยเฉพาะอุตสาหกรรมจังหวัด มุ่งวิธีการแก้ไขปัญหไปในการชี้แจงเทคนิคการทำเหมือง โดยไม่มีท่าทีจะยอมรับและหาทางแก้ไขปัญหข้อวิตกกังวลของประชาชนที่คัดค้าน

จากผลการตรวจสอบข้างต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีข้อเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับจังหวัดรับฟังและยอมรับข้อคัดค้านของประชาชนตาม พ.ร.บ.แร่ 2510 มาตรา 49 และตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีการสอบถามความคิดเห็นของแต่ละหมู่บ้าน

ชุมชนรอบเขาควนเหมียงมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญ 2540 มาตรา 49 และ 59 ในการร่วมตัดสินใจจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และผู้ใช้ที่ดินรอบพื้นที่ต้องถูกตีความเป็นผู้ได้รับผลกระทบที่ต้องรับฟังความคิดเห็นด้วย

กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต้องร่วมกันตรวจสอบข้อมูลสภาพป่าบนพื้นที่ใหม่ และหากเป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์ หรือมีตำแหน่งภูมิศาสตร์เหมาะสมอาจใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศน์และทรัพยากรอย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

ในระยะที่ทำการศึกษา การสัมปทานหินเขาควนเหมียงอยู่ในระยะพิจารณารายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับเขาจำปายังไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการแก้ไขปัญหของรัฐ

เมื่อกลุ่มของราษฎรร้องเรียนให้มีการตรวจสอบและทบทวนการกำหนดพื้นที่เป็นแหล่งหินและการสัมปทานทำเหมืองหิน ตลอดจนให้สำรวจสภาพป่าและสัตว์ป่าเขาที่จะถูกระเบิดใหม่

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงเช่น จังหวัด กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาหรือกระบวนการทบทวนความเห็นด้านของราษฎรที่ชัดเจน

นอกจากนี้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ยังคงดำเนินการให้สัมปทานต่อในลักษณะที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติระบุว่า ขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนและมีความไม่โปร่งใส

ด้านกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดูแลรักษาป่า สัตว์ป่า พันธุ์พืช เมื่อได้รับการร้องเรียนจากราษฎรว่า เขาควนเหมียงมีสภาพป่าสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้หายาก และสัตว์ป่าสงวน ทั้งต่อเนื่องกับเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่ – เขาย่า กรมป่าไม้ไม่ได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลตามที่ได้รับการร้องเรียน

กระบวนการแก้ไขปัญหาของประชาชนและองค์กรประชาชน

ประชาชนและองค์กรประชาชนมีดำเนินการที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. รวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชนเพื่อรักษาป่า
2. ดำเนินการศึกษาสภาพป่า สัตว์ป่า ข้อมูลการทำเหมือง และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากมีการทำเหมือง
3. ยื่นหนังสือร้องเรียนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทั้งในท้องถิ่นและส่วนกลาง รวมทั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
4. จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าเช่น การปลูกเสริมป่า การจัดทำเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ การจัดค่ายเยาวชน การจัดสัมมนาแนวทางการรักษาป่าในชุมชน เป็นต้น

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

การกำหนดพื้นที่ต้นน้ำตามหลักวิชาการของรัฐ กับพื้นที่ต้นน้ำตามสภาพจริงของชุมชนมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เขาควนเหมียงถูกพิจารณาจากรัฐว่าไม่ใช่ต้นน้ำ ขณะที่ชุมชนระบุว่าพื้นที่ต้นน้ำ

การสำรวจสภาพป่าของรัฐแตกต่างกับสภาพจริงของชุมชน รัฐระบุว่าเป็นป่าเสื่อมโทรมให้สัมปทานทำแร่ได้ ชุมชนระบุว่าป่าในระบบนิเวศน์เพื่อรักษาพันธุ์ไม้ สัตว์ป่าสำคัญ และระบบนิเวศน์เชื่อมโยงกับเทือกเขาและป่าใกล้เคียงตลอดแนวเทือกเขาบรรทัด

สิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน สมดุลและเป็นธรรม ซึ่งบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ได้รับการตีความจากหน่วยงานราชการว่า เป็นสิทธิที่ไม่มีสภาพบังคับจนกว่าจะมีกฎหมายบัญญัติ

แนวทางการแก้ไขปัญหา

รัฐต้องทบทวนและปรับปรุงกระบวนการกำหนดแหล่งหิน แหล่งแร่ การให้สัมปทานบัตร ตลอดจนการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ การกำหนดว่าป่าแปลงใดเป็นป่าเสื่อมโทรม โดยต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม กระบวนการต้องโปร่งใส และหลักเกณฑ์ต้องยืดหยุ่นสอดคล้องกับระบบนิเวศและวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น

สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ 2540 ต้องได้รับการตีความใหม่จากรัฐว่า สาระสำคัญแห่งสิทธิที่บัญญัติไว้มีสภาพบังคับ มีผลผูกพันกับรัฐบาล หน่วยงานรัฐในการตีความและบังคับใช้กฎหมาย ทั้งนี้โดยไม่ต้องมีกฎหมายบัญญัติ

บทที่ 7

การใช้ประโยชน์ที่ดินกรณีนิคมสหกรณ์

สถานการณ์ปัญหา

กรณีศึกษาพื้นที่นิคมสหกรณ์ภาคใต้มี 4 กรณี เป็นกรณีพื้นที่นิคมสหกรณ์ทับซ้อนกับพื้นที่ส.ป.ก. 1 กรณี พื้นที่นิคมทับซ้อนกับที่ดินของราษฎร 1 กรณี โครงการก่อสร้างชลประทานน้ำ

เดิมในพื้นที่นิคมสหกรณ์ปากพญาก่อความเสียหายให้กับทรัพย์สินของราษฎร และการให้เอกชนเช่าพื้นที่แปลงใหญ่ในนิคมสหกรณ์เพื่อปลูกสร้างสวนป่า 1 กรณี

กรณีพื้นที่นิคมสหกรณ์ทับซ้อนกับพื้นที่ ส.ป.ก.เป็นปัญหาที่เกิดจากนิคมสหกรณ์ท่าชะงู ดำเนินการจัดสรรที่ดินนิคมเกินขอบเขตพื้นที่นิคม เมื่อ ส.ป.ก.ได้รับพื้นที่ป่าจำแนกจากกรมป่าไม้ เพื่อดำเนินการรับรองสิทธิให้แก่เกษตรกร จึงเกิดปัญหาว่าพื้นที่ทับซ้อน กรณีเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานราชการซึ่งกำลังดำเนินการแก้ไขปัญหา

กรณีพื้นที่นิคมสหกรณ์อำเภอพนมทับซ้อนกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร และนิคมให้ราษฎรออกจากพื้นที่ ราษฎรคัดค้านการออกจากพื้นที่และร้องเรียนไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี นำไปสู่การเจรจาและผ่อนผันให้ราษฎรสามารถอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ได้ โดยยังไม่มีมาตรการแก้ไขปัญหา

กรณีนิคมสหกรณ์ปากพญา กรมประมงจัดจ้างบริษัทเอกชนก่อสร้างระบบชลประทานน้ำเค็ม ในระหว่างการก่อสร้างผู้รับเหมางานได้ก่อสร้างถนนผ่านที่ดินของราษฎร ทำความเสียหายให้กับนาถุ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราชได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงสรุปผลว่า เป็นปัญหาระหว่างผู้รับเหมางานกับราษฎร ซึ่งเป็นความรับผิดชอบแห่งให้ราษฎรผู้เสียหายไปฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้รับเหมางานเอง โดยส่วนราชการที่เป็นผู้จ้างงานไม่ต้องรับผิดชอบ

กรณีนิคมสหกรณ์อ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ซึ่งเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ได้ร้องเรียนต่อรัฐบาลให้ดำเนินการตรวจสอบการครอบครองที่ดินในนิคมฯ ซึ่งมีเอกชนและบริษัทเอกชนหลายรายได้ครอบครองพื้นที่ทำสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมันเนื้อที่มากกว่า 200 ไร่ขึ้นไป

นิคมสหกรณ์อ่าวลึกมีเนื้อที่รวม 244,500 ไร่ ซึ่งซ้อนทับกับพื้นที่ป่าไม้ถาวรและป่าสงวนแห่งชาติเขาแก้ว เขายิงวัว ผลการตรวจสอบของคณะกรรมการร่วมระหว่างรัฐบาลและเครือข่ายปฏิรูปที่ดินฯ พบว่า อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้อนุญาตให้เอกชน 6 รายใช้พื้นที่นิคมฯเนื้อที่ประมาณ 5,131 ไร่ ปลูกสวนยางพาราและสวนปาล์ม โดยเก็บค่าบำรุงปีละ 5 – 150 บาทต่อไร่ แล้วแต่สัญญา ในจำนวนนี้มี 2 ราย ที่ระยะเวลาการอนุญาตหมดเมื่อปี 2544 และ 2545 แต่ยังครอบครองพื้นที่ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้พบว่า มีบริษัทเอกชน 2 ราย ครอบครองพื้นที่นิคมฯรวม 3,694 ไร่ ทำสวนปาล์มโดยไม่ได้รับอนุญาต

เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ เรียกร้องให้รัฐบาลนำพื้นที่ซึ่งหมดระยะเวลาอนุญาตและพื้นที่ซึ่งครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาตมาจัดสรรให้เกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งนิคมสหกรณ์ แต่เนื่องจากในระหว่างดำเนินการตรวจสอบพื้นที่เกิดความขัดแย้งในกระบวนการตรวจสอบระหว่างเครือข่ายกับจังหวัดกระบี่ และรัฐบาลซึ่งนำไปสู่

การสลายการชุมนุมเพื่อเร่งรัดให้มีการตรวจสอบพื้นที่ของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินฯ ความจริงที่ได้จากการตรวจสอบจึงไม่ได้รับการนำไปสู่การแก้ไขปัญหา และการตรวจสอบพื้นที่ที่เหลือต้องยุติลง ปัญหาถูกเก็บสะสมไว้รอวันปะทุในวันข้างหน้าต่อไป

กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ

การศึกษายังไม่พบกระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ กรณีพื้นที่นิคมทับซ้อนกับที่ดินของราษฎรมีการผ่อนผันให้ราษฎรทำกินแต่ไม่มีการแก้ไขปัญหา กรณีความเสียหายของราษฎรจากผู้รับเหมางานของทางราชการแม้จะมีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบเรื่อง แต่สรุปว่าให้ราษฎรฟ้องร้องแก้ไขปัญหาเอง รัฐในฐานะผู้จ้างและผู้นำบททุกขบารุงสุขของราษฎรไม่ต้องรับผิดชอบ ในส่วนปัญหาการอนุญาตให้เอกชนใช้พื้นที่แปลงใหญ่ของนิคมสหกรณ์ทำสวน และการครอบครองพื้นที่นิคมสหกรณ์แปลงใหญ่ของเอกชนโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นเรื่องที่ดินนิคมสหกรณ์ควรรู้ได้ด้วยตนเอง และควรดำเนินการนำพื้นที่มาจัดสรรให้กับเกษตรกรไร้ที่ดินตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งนิคม ฯ แต่กลับไม่มีการดำเนินการใดๆ เมื่อมีการร้องเรียนจากราษฎรให้มีการตรวจสอบ และได้ผลการตรวจสอบทราบข้อเท็จจริงแล้ว ก็ยังไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหแต่อย่างใด

กระบวนการแก้ไขปัญหาระชาชนและองค์กรประชาชน

ร้องเรียนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ถวายฎีกา และรวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชนเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐในการแก้ไขปัญหา ในกรณีเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างรัฐกับราษฎรได้ยกระดับเป็นการเผชิญหน้าทำให้การแก้ไขปัญหายุติลงที่การตรวจสอบพื้นที่ไม่สามารถคืบหน้าไปสู่การจัดสรรที่ดินให้กับเกษตรกรไร้ที่ดินได้

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

การจัดตั้งนิคมสหกรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้มีที่ดินตั้งเคหสถาน และประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งในที่ดินนั้น โดยให้สมาชิกไม่เกินครอบครัวละ 50 ไร่ แม้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์จะมีอำนาจตามกฎหมายที่จะนำที่ดินนิคมไปหาประโยชน์เข้านิคมฯ แต่การนำที่ดินแปลงใหญ่ไปให้เอกชนเช่าทำสวนในขณะที่มีเกษตรกรจำนวนมากไร้ที่ดินทำกิน หรือมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอต่อการยังชีพ เป็นการกระทำที่ขัดกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งนิคมสหกรณ์ จึงควรทบทวนนโยบายของนิคมสหกรณ์

นอกจากนี้การที่ดินนิคมสหกรณ์ละเลยให้เอกชนสามารถครอบครองที่ดินในนิคมโดยไม่ได้รับอนุญาต รัฐจึงควรมีนโยบายตรวจสอบพื้นที่และรวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่นิคมด้วย

แนวทางการแก้ไขปัญห

ปรับปรุงการทำงานของนิคมสหกรณ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งนิคมสหกรณ์

บทที่ 8

การใช้ประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน

สถานการณ์ปัญหา

กรณีศึกษาปัญหาที่ดินในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินที่ดำเนินงานโดยสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทที่ดิน 6 กรณี ประกอบด้วย ปัญหาการเพิกถอน ส.ป.ก.4-01 เนื่องจากความผิดพลาดในการออกเอกสาร 1 กรณี ปัญหาการโต้แย้งสิทธิที่ดินระหว่างเกษตรกรผู้ได้รับสิทธิ 1 กรณี การขอจัดสรรที่ดินในพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน 1 กรณี และปัญหาการออก ส.ป.ก.4-01 ในพื้นที่อนุรักษ์ และปัญหาการทุจริตในการออกเอกสาร ส.ป.ก.4-01 ในจังหวัดภูเก็ต 3 กรณี

ปัญหาการออกเอกสาร ส.ป.ก.4-01 ผิดพลาดของจังหวัดชุมพร และปัญหาการโต้แย้งสิทธิที่ดินในหมู่ 2 ตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นปัญหาทั่วไปที่กระบวนการดำเนินงานปกติของสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมสามารถหาข้อยุติได้ ในส่วนปัญหาเกษตรกรขอรับการจัดสรรที่ดินในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินมีประเด็นน่าสนใจว่า ส.ป.ก.ไม่สามารถจัดสรรที่ดินให้ได้เนื่องจากแม้ผู้ขอจะมีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การดำรงชีพแต่ยังมีราษฎรที่เดือนร้อนกว่าผู้ร้องอีกจำนวนมาก ประการสำคัญคือ ที่ดินในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการจัดที่ดินของรัฐ ซึ่งมีผู้ครอบครองเดิมอยู่แล้ว ไม่มีที่ดินเหลือสำหรับจัดสรรให้เกษตรกรที่ไม่ได้ครอบครองอยู่เดิม

กรณีปฏิรูปที่ดิน จังหวัดภูเก็ต กรณีแรกเป็นการออก ส.ป.ก.4-01 ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อมา มีการเพิกถอนแต่เจ้าของที่ดินไม่ยินยอมยังคงดำเนินการใช้ประโยชน์ที่ดินต่อจึงถูกเจ้าหน้าที่จับกุมดำเนินคดี

กรณีที่สองมีผู้แอบอ้างเอาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎรไปออกเอกสาร ส.ป.ก.4-01 จากนั้นได้ดำเนินคดีกับราษฎรในข้อหาบุกรุกที่ดิน ราษฎรถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องอยู่ในระหว่างการตรวจสอบพื้นที่ เนื่องจากมีข้อโต้แย้งระหว่างกรมป่าไม้กับ ส.ป.ก.ว่าที่ดินของผู้ได้รับอยู่ในหรือนอกพื้นที่ปฏิรูปที่ดินของหมู่ 2 ตำบลกระรน และหมู่ 4 ตำบลราไวย์

กรณีที่สาม คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ดำเนินการตรวจสอบปัญหาการทุจริตต่อหน้าที่ กรณีเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัดภูเก็ต ออกเอกสาร ส.ป.ก.4-01 นอกเขตปฏิรูปที่ดิน ตามที่มีผู้ร้องเรียนและกล่าวหา

กระบวนการแก้ไขปัญหารของรัฐ

กรณีที่มีการออกเอกสาร ส.ป.ก.4-01 ผิดพลาดหรือออกนอกพื้นที่ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมดำเนินการเพิกถอน ส.ป.ก.4-01 กรณีการขอจัดสรรที่ดินให้เกษตรกรที่มีที่ดินน้อยไม่เพียงพอแก่การดำรงชีพไม่สามารถแก้ไขปัญหให้ได้

กรณี ส.ป.ก.จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการทุจริตของเจ้าหน้าที่ มีการร้องเรียนต่อคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง และอยู่ในการสอบสวนของ ปปช.

กระบวนการแก้ไขปัญหารของประชาชนและองค์กรประชาชน

ปัญหาข้อขัดแย้งและข้อพิพาทเรื่อง ส.ป.ก.ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาการได้แย่งสิทธิของบุคคล กระบวนการแก้ไขปัญหาคือเป็นการร้องเรียน หรือถวายฎีกา เพื่อขอความเป็นธรรมเป็นรายบุคคล ไม่มีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชนเพื่อแก้ไขปัญห ในส่วน ส.ป.ก.จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับปัญหาการทุจริต ปัญหาการออก ส.ป.ก.ให้เอกชนซึ่งเป็นนักธุรกิจ ไม่ใช่เกษตรกรตามความหมายในกฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นการแก้ไขปัญหารของรัฐไม่มีองค์กรประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญห

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

กรณีศึกษาปัญหาที่ดิน ส.ป.ก.มีประเด็นทางนโยบายที่น่าสนใจว่า ว่าเมื่อเกษตรกรขอรับการจัดสรรที่ดินในพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน ส.ป.ก.ไม่สามารถจัดสรรที่ดินให้ได้เนื่องจากแม้ผู้ขอจะมีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การดำรงชีพ แต่ที่ดินในพื้นที่ ส.ป.ก.จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นการจัดที่ดินของรัฐ ซึ่งมีผู้ครอบครองเดิมอยู่แล้ว จึงไม่สามารถจัดให้ได้ การที่สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมีบทบาทหลักในการรับรองสิทธิในที่ดินของราษฎรซึ่งทับซ้อนกับที่ดินของรัฐ รัฐไม่ได้ทำบทบาทการปฏิรูปที่ดินให้แก่เกษตรกรในความหมายของการปฏิรูปที่ดิน เพื่อกระจายการครอบครองที่ดิน และสร้างความเป็นธรรมทางสังคม เป็นเรื่องที่ทราบกันโดยทั่วไป โดยที่สำนักงานปฏิรูปที่ดินหรือรัฐบาลไทยในทุกยุคสมัยที่ผ่านมาไม่ได้มีความริเริ่มใดๆที่จะปรับปรุงนโยบายที่ดินไปสู่การปฏิรูปที่ดินตามความหมายและเจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดิน

บทบาทการรับรองสิทธิที่ดินของ ส.ป.ก.เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่เกิดขึ้นที่เกาะภูเก็ต เมืองท่องเที่ยว ซึ่งที่ดินมีราคาสูงมาก ซึ่งมีปัญหาทั้งการตีความความหมายของเกษตรกรที่มีสิทธิได้รับการปฏิรูปที่ดิน ปัญหาการแย่งชิงที่ดิน และปัญหาการทุจริตของเจ้าหน้าที่

แนวทางการแก้ไขปัญหา

การศึกษากรณี ส.ป.ก.ภาคใต้ เป็นการศึกษาในระดับการสำรวจปัญหาไม่ครอบคลุมเนื้อหาเพียงพอที่จะเสนอแนวทางการแก้ไขปัญห แต่เมื่อนำข้อมูลจากการศึกษาปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ปัญหาที่ดินสวนป่า และที่ดินในพื้นที่สาธารณประโยชน์ มาพิจารณาประกอบก็เป็นที่ยืนยันว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาคือ ต้องพัฒนาการปฏิรูปที่ดินให้ไปสู่การดำเนินการเพื่อกระจายการถือครองที่ดินเพื่อเกษตรกรอย่างเป็นธรรม และทั่วถึง โดยเฉพาะที่ดินของเอกชนที่ทิ้งร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์

บทที่ 9

การใช้ประโยชน์ที่ดินทหาร

สถานการณ์ปัญหา

ปัญหาข้อขัดแย้งและข้อพิพาทที่ดินทหาร 5 กรณี ประกอบด้วยปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎรที่ซ้อนทับกับป่าสงวนแห่งชาติซึ่งกองทัพบกได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากกรมป่าไม้ 1 กรณี ปัญหาการออกโฉนดทับซ้อนกับที่ดินที่กองทัพอากาศใช้ประโยชน์ 1 กรณี ปัญหาป่าชายเลนซึ่งกรมป่าไม้อนุญาตให้กองทัพเรือใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่ซึ่งชุมชนประสงค์จะดูแลรักษาเป็นป่าชุมชน 1 กรณี ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎรทับซ้อนกับที่ราชพัสดุซึ่งกระทรวงการคลังอนุญาตให้กองทัพเรือใช้ประโยชน์จำนวน 2 แปลง 1 กรณี และที่ราชพัสดุซึ่งกองทัพอากาศ กองทัพบก กองทัพเรือใช้ประโยชน์ทับซ้อนกับที่ดินทำกินของราษฎร 1 กรณี

กรณีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎรซ้อนทับกับป่าสงวนแห่งชาติซึ่งกองทัพบกได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากกรมป่าไม้ จังหวัดนครศรีธรรมราชได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบพื้นที่พบว่า มีราษฎรอยู่อาศัยในพื้นที่ซ้อนทับรวม 481 ครอบครัว เนื้อที่ 11,284 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบลในอำเภอกะปาง ผลการหารือแนวทางแก้ไขปัญหาทางกองทัพบกผ่อนผันให้ราษฎรอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ได้ต่อไป

กรณีการออกโฉนดที่ดินทับซ้อนกับที่ดินที่กองทัพอากาศใช้ประโยชน์ ในจังหวัดนราธิวาส กรมที่ดินระบุว่า พื้นที่ที่ออกโฉนดเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า และเป็นที่ดินคนละแปลงกับที่ดินราชพัสดุที่ทหารอากาศใช้ประโยชน์ กองทัพอากาศยืนยันว่าเป็นพื้นที่ซึ่งกองทัพครอบครองอยู่เพื่อใช้ประโยชน์ กบร.วินิจฉัยว่า ที่ดินที่ทางราชการใช้ประโยชน์อยู่จริงโดยสภาพแม้จะไม่ได้ขึ้นทะเบียนหรือไม่มีหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ของทางราชการ ที่ดินนั้นเป็นสาธารณสมบัติประเภททรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และ พ.ร.บ.ที่ราชพัสดุ 2518 จึงไม่สามารถออกโฉนดที่ดินได้

กรณีป่าชายเลนชุมชน บ้านบ่อเจ็ดลูกและบ้านแหลมสน อำเภอละงู จังหวัดสตูล เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนจังหวัดสตูลตอน 1 ซึ่งกรมป่าไม้อนุญาตให้กองทัพเรือใช้ประโยชน์ แต่ไม่มีการใช้ประโยชน์จริง เมื่อชุมชนขอจัดตั้งป่าชุมชนจึงไม่ได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้

กรณีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎรทับซ้อนกับที่ราชพัสดุซึ่งกระทรวงการคลังอนุญาตให้กองทัพเรือใช้ประโยชน์จำนวน 2 แปลง กองทัพเรือสงขลา เสนอ กบร.จังหวัดสงขลา พิจารณาดำเนินการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดิน และได้ให้อำเภอสิงหนคร ทำความเข้าใจกับราษฎรให้ทำสัญญาเช่าที่ดินดังกล่าว แต่ราษฎรไม่ยอมเช่าที่ดิน และต่อต้านการสำรวจจริงวัดพื้นที่ของกองทัพเรือ เรื่องยังไม่มีข้อยุติในการแก้ไขปัญหา

กรณีพระราชพัสดุซึ่งกองทัพอากาศ กองทัพบก กองทัพเรือใช้ประโยชน์ทับซ้อนกับที่ดินทำกินของราษฎร กองทัพอากาศใช้เป็นสนามบินของเครื่องบินขนาดเล็ก ต่อมา ใน พ.ศ. 2537 กองทัพอากาศได้ส่งมอบที่ดินให้กับกองทัพบกใช้ประโยชน์จนกระทั่งปี พ.ศ.2534 กองทัพบกจะส่งคืนที่ดินให้ กรมธนารักษ์ กองทัพเรือจึงขอใช้ที่ดินดังกล่าวเป็นที่ตั้งหน่วยของกรมต่อสู้อากาศยานและรักษาฝั่ง ต่อมาฐานทัพอากาศสงขลาประสานกับกรมอุทกศาสตร์ทำการรังวัดแนวเขตที่ดินและจัดทำป้ายแสดงแนวเขต แต่ไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากราษฎรในพื้นที่ต่อต้าน ฐานทัพอากาศจึงได้ทำหนังสือแจ้งให้ราษฎร ทั้ง 30 ราย มาทำหนังสือคำมั่นไว้เป็นหลักฐาน แต่มีเพียงนายมานิช อาตา รายเดียว ที่ยินยอมทำหนังสือคำมั่น วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2543 ฐานทัพอากาศสงขลาได้มีหนังสือถึงจังหวัดยะลา เพื่อให้กบร.จังหวัดยะลา ดำเนินการกับผู้บุกรุก จังหวัดยะลาแจ้งผลการพิจารณาให้กองทัพอากาศทราบ เมื่อ 1 มีนาคม 2543 ว่า การแก้ไขปัญหาราษฎรบุกรุกที่ดิน เป็นหน้าที่ของกองทัพอากาศซึ่งเป็นหน่วยครอบครองใช้ประโยชน์ที่ดิน ต้องดำเนินการเอง โดยประสานกับอำเภอรามันและ ธนารักษ์พื้นที่ยะลา กองทัพเรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ที่ดินแปลงนี้และเห็นควรส่งคืนกรมธนารักษ์ โดยกองทัพอากาศจะต้องแก้ไขปัญหกับผู้บุกรุกให้เสร็จสิ้นก่อนส่งคืนกรมธนารักษ์ เช่นการจัดให้ราษฎรเช่าที่ดิน ทั้งนี้เป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการ ปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาประโยชน์ เกี่ยวกับที่ราชพัสดุ พ.ศ.2545

กระบวนการแก้ไขปัญหาราษฎร

กรณีที่ดินซ้อนทับกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎรผอนผันให้ราษฎรอยู่อาศัยและทำกิน รวมทั้งการใช้มาตรการแก้ไขปัญหาแบบนุ่มนวล โดยการเจรจาและหารือกับส่วนงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง และไม่ดำเนินคดีกับราษฎร ทำให้ไม่เกิดการบาดหมางระหว่างกองทัพกับราษฎร กรณีการออกโฉนดที่ดิน กบร.ให้เพิกถอนโฉนด กรณีป่าชุมชนไม่มีการแก้ไขปัญหา

กระบวนการแก้ไขปัญหาราษฎรและองค์กรประชาชน

ยื่นหนังสือร้องเรียน รวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชนเพื่อติดตามแก้ไขปัญหาและจัดระบบการดูแลรักษาป่าชายเลนในรูปแบบป่าชุมชน

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

กองทัพไทยผอนผันให้ราษฎรสามารถอยู่อาศัยและทำกินในที่ดินของกองทัพได้แต่ยังขาดนโยบายที่จะแก้ไขปัญหาของราษฎร ปัญหาที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย และการดูแลรักษาป่า ควรได้รับการพิจารณาในแง่มุมมองว่าด้วยความมั่นคงของชาติเช่นเดียวกับปัญหาความมั่นคงเนื่องจากภัยคุกคามของรัฐต่างชาติ

แนวทางการแก้ไข้ปัญหา

สำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินของกองทัพตามที่จำเป็นต้องใช้จริง และกองทัพในฐานะส่วนหนึ่งของกองกำลังบำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎรควรริเริ่มเป็นองค์กรหลักในการแก้ไข้ปัญหาของราษฎร ในสถานะที่เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาความมั่นคง ดังที่สภาความมั่นคงแห่งชาติได้ยกประเด็นความเสื่อมโทรมของทะเล และปัญหาที่ดินทำกินเป็นปัญหาความมั่นคงของชาติมาตั้งแต่ปี 2538 จนถึงปัจจุบัน

บทที่ 10

การใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะประโยชน์

สถานการณ์ปัญหา

การศึกษาข้อพิพาทและความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะประโยชน์ รวม 21 กรณี ประเด็นปัญหามี 6 ลักษณะ ประกอบด้วย ปัญหาการซ้อนทับระหว่างที่ดินทำกินของราษฎร และที่ตั้งชุมชนกับที่ดินสาธารณะประโยชน์จำนวน 11 กรณี ปัญหาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติซ้อนทับกับที่ดินสาธารณะประโยชน์ และกรมป่าไม้อนุญาตให้เอกชนใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทำสวนปาล์ม 1 กรณี ปัญหาการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินทับซ้อนพื้นที่สาธารณะประโยชน์

3 กรณี ปัญหาเอกชนรุกล้ำที่ดินสาธารณะประโยชน์ 2 กรณี ปัญหามลภาวะและการเปลี่ยนแปลงสภาพเมืองสาธารณะ 2 กรณี ข้อพิพาทในการใช้ทางสาธารณะ 2 กรณี

1. **ปัญหาการซ้อนทับระหว่างที่ดินสาธารณะประโยชน์กับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร** การสำรวจการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ภาคใต้ของกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย เมื่อปี พ.ศ.2546 พบว่า มีผู้บุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ใน 12 จังหวัด จำนวน 48,619 คน เนื้อที่ประมาณ 476, 257 ไร่แยกเป็นรายจังหวัดได้ดังนี้

จังหวัด	เนื้อที่ที่บุกรุก (ไร่)	จำนวนครัวเรือนที่บุกรุก	ราษฎรทั้งหมด	รวมพื้นที่บุกรุก
นครศรีธรรมราช	227, 052	4,064	8,669	67 ตำบล 16 อำเภอ
ตรัง	53,905-3-39	2,753	10,349	45 ตำบล 9 อำเภอ
	ลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่ใช้ปลูกสวนยางพารา ปลูกสวนมะพร้าว ทำนา ปลูกมะม่วงหิมพานต์			
ปัตตานี	523 –1-51	32	69	6 ตำบล 3 อำเภอ

จังหวัด	เนื้อที่ที่บุกรุก (ไร่)	จำนวนครัวเรือนที่บุกรุก	ราษฎรทั้งหมด	รวมพื้นที่บุกรุก
นราธิวาส	104,091 - 0 -49	316	655	11 ตำบล 6 อำเภอ
สตูล	54,314- 3 -96	1,067	3,539	20 ตำบล ใน 6 อำเภอ
พังงา	4,891 -2- 98	212	382	13 ตำบล ใน 5 อำเภอ
กระบี่	4,233 -2 - 31	99	205	6 ตำบล ใน 2 อำเภอ
ระนอง	24,939 - 0 -38	523	10,956	15 ตำบล 4 อำเภอ
	ลักษณะการใช้ประโยชน์ มีการแผ้วถางใช้ประโยชน์เต็มพื้นที่			
ภูเก็ต	1,193 - 2 - 78	155		17 ตำบล 1 อำเภอ
ยะลา	144-0-79	1,350	6,670	17 ตำบล 6 อำเภอ
ชุมพร	972-0-61	962	3,516	19 ตำบล 6 อำเภอ
สุราษฎร์ธานี	19,800-3- 21	814	3,454	47 ตำบล 14 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ

ในการศึกษาข้อพิพาทและความขัดแย้งได้ศึกษาปัญหาการซ้อนทับระหว่างที่สาธารณประโยชน์กับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร 11 กรณี พบว่า สภาพการใช้ประโยชน์จริงของพื้นที่พิพาท ไม่มีการใช้ประโยชน์ในลักษณะเป็นที่สาธารณประโยชน์ที่ประชาชนใช้ร่วมกันแล้ว บางพื้นที่เป็นสถานที่ตั้งหน่วยงานราชการ พื้นที่ส่วนใหญ่ราษฎรครอบครองทำการเกษตรซึ่งประกอบด้วยสวนยางพารา สวนปาล์ม สวนผลไม้ และที่อยู่อาศัย กล่าวได้ว่า ชุมชนและราษฎรในพื้นที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่จากที่ดินสาธารณประโยชน์ซึ่งประชาชนใช้ร่วมกัน เป็นพื้นที่บุคคล

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากพัฒนาการทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศและชุมชน เช่นเดียวกับปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ กล่าวคือ ในอดีตมีการขึ้นทะเบียนพื้นที่บางส่วนในชุมชนให้เป็นที่สาธารณประโยชน์ ต่อมาเมื่อมีการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจเช่น ยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมัน ราษฎรในชุมชนได้ขยายพื้นที่การเกษตรเพื่อผลิตพืชเศรษฐกิจ ไปยังพื้นที่รอบๆชุมชน การขยายพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่รับรู้ร่วมกันของคนในชุมชน นอกจากนี้ในกรณีของนราธิวาสพบว่า ทางราชการส่งเสริมให้ราษฎรปลูกมะม่วงหิมพานต์ในที่ สาธารณประโยชน์เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคความยากจน โดยมีข้อตกลงทางวาจาว่าจะให้สิทธิราษฎรทำกินต่อเนื่องหาก

สามารถทำสวนมะม่วงหิมพานต์ได้ผล ต่อมาภายหลังได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่บางส่วนเป็นที่ตั้งสถานีอนามัย จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

โดยทั่วไปราษฎรจะปลูกพืชผลอาสิน และตั้งบ้านเรือนอยู่ในลักษณะมั่นคง โดยทางราชการผ่อนผันให้ใช้ประโยชน์พื้นที่ ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเมื่อทางราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประสงค์จะนำพื้นที่มาใช้ประโยชน์ด้านอื่นเช่น ก่อสร้างที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานอนามัยตำบล เป็นต้น และต้องขับไล่ราษฎรออกจากพื้นที่ หรือยึดที่ดินของราษฎร

ระดับของความขัดแย้งในพื้นที่ศึกษาไม่รุนแรงถึงระดับเผชิญหน้า ราษฎรมีการรวมกลุ่มยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการแก้ไขปัญหา และมีการชุมนุมเรียกร้องบ้างในบางพื้นที่ เมื่อทางราชการรับเรื่องและมีการผ่อนผันให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินได้ เรื่องก็จะสงบลงระยะหนึ่ง กรณีศึกษาทั้ง 11 กรณีมีการแก้ไขปัญหาโดยการปฏิรูปที่ดินจำนวน 6 กรณี

ครอบคลุมพื้นที่สาธารณประโยชน์ 18 แปลง แก้ไขปัญหาโดยให้ราษฎรเช่า 1 กรณี ให้ราษฎรออกจากพื้นที่ 2 กรณี และอยู่ในระหว่างการตรวจสอบข้อเท็จจริง 2 กรณี

2. ปัญหาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติซ้อนทับกับที่สาธารณประโยชน์และกรมป่าไม้อนุญาตให้เอกชนใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทำสวนปาล์ม

กรมป่าไม้ประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาแก้วและควนยิงวัว ซ้อนทับพื้นที่สาธารณประโยชน์ประเภทประชาชนใช้ร่วมกันทุ่งนาเหนือ ในพื้นที่หมู่ 4 หมู่ 5 ตำบลนาเหนือ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดกระบี่ เนื้อที่ 4,647 ไร่ 1 งาน 15 ตารางวา ซึ่งมีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2520

ต่อมากรมป่าไม้อนุญาตให้บริษัท จิตธวัชสวนปาล์ม จำกัด เช่าที่ดินป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาแก้วและควนยิงวัว เพื่อทำสวนปาล์ม เนื้อที่ 13,950 ไร่ ระยะเวลาอนุญาต 28 มี.ค. 28 ถึง 27 เม.ย. 43 พื้นที่อนุญาตทับซ้อนกับที่ดินสาธารณะทุ่งนาเหนือ

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเหนือ มีมติในการประชุมสภาวิสามัญครั้งที่ 1/2544 เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2544 ไม่ต่อใบอนุญาตให้ทำประโยชน์ในที่ดินแปลงดังกล่าว และได้ส่งมติเพื่อแจ้งให้กับป่าไม้จังหวัดทราบ แต่จนถึงเดือนธันวาคม 2546 บริษัท จิตธวัชสวนปาล์ม จำกัด ยังคงครอบครองและทำประโยชน์ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง มีแนวโน้มว่า กรมป่าไม้จะต่อใบอนุญาตให้เช่าพื้นที่ต่อ

3. ปัญหาการออกเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดินในพื้นที่สาธารณประโยชน์

การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ และคณะกรรมการกฤษฎีกา มีการตีความขัดแย้งเนื่องจากเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดินซ้อนทับที่สาธารณประโยชน์ 3 กรณี

สองกรณีแรกมีข้อสงสัยว่า โฉนดที่ดิน น.ส.3 และนส. 2 ออกทับซ้อนกับที่ดินสาธารณประโยชน์ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ มีความเห็นให้ตรวจสอบพื้นที่สาธารณประโยชน์และดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ในส่วนพื้นที่ซึ่งทับซ้อนกับที่ดินของราษฎรให้ตรวจสอบเอกสารสิทธิ์หากออกโดยชอบด้วยกฎหมายก็ให้ระงับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในส่วนที่ทับซ้อนกัน

กรณีที่สาม ผู้ถือสิทธิ น.ส.3 ก. ร้องเรียนต่อคณะกรรมการกฤษฎีกาว่า สำนักงานที่ดินจะแก้ไข น.ส.3 ก.โดยลดเนื้อที่ของตนเองลง คณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาแล้วเห็นว่า ยังไม่มีการแก้ไข น.ส.3 ก. ตามที่ผู้ร้องกล่าวอ้าง ความเสียหายจึงยังไม่เกิด กรณีที่มีการแก้ไขก็มีช่องทางตามกฎหมายให้ผู้เสียหายคัดค้านอยู่แล้ว จึงให้ยกเรื่องร้องทุกข์

4. ปัญหาเอกชนบุกรุกที่สาธารณประโยชน์

ปัญหาเอกชนบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ 2 กรณี ในอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส กรณีหนึ่งเป็นการครอบครองพื้นที่เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ ราษฎรร้องเรียนอำเภอและจังหวัด ผลการตรวจสอบพบว่าเป็นการบุกรุกที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน และมีการทำข้อ

ตกลงระหว่างราษฎรกับเอกชนที่บุกรุกพื้นที่ว่า หากทางองค์การบริหารส่วนตำบลต้องการพัฒนาพื้นที่ต้องคืนพื้นที่ดังกล่าวให้ ต่อมาทางองค์การบริหารส่วนตำบลต้องการใช้พื้นที่ดังกล่าวก่อสร้างถนน เอกชนที่บุกรุกพื้นที่ขอให้จ่ายค่ารื้อถอนสิ่งก่อสร้าง ทาง อบต.ไม่มีงบประมาณด้านนี้จึงไม่สามารถดำเนินการได้ ปัญหาเรื้อรังมาตั้งแต่ปี 2539 จนถึงปัจจุบันยังไม่มีการแก้ไข

กรณีหนึ่งเป็นการจับจองออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่สันทรายระหว่างแม่น้ำตากใบกับทะเลอ่าวไทย และมีการซื้อขายเก็งกำไรที่ดินเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ได้รับการคาดหมายว่าจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของนราธิวาส เนื่องจากพื้นที่เป็นสันทรายจึงมีการกักเซาะอยู่เสมอ เอกชนเจ้าของพื้นที่จึงขยายพื้นที่ของตนเองให้เต็มจำนวนเนื้อที่ตามเอกสารสิทธิ์ พื้นที่บางส่วนรุกล้ำไปในที่สาธารณะริมแม่น้ำตากใบ เพื่อป้องกันการบุกรุกเพิ่มเติมและแก้ไขปัญหากัดเซาะชายฝั่งองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกับกรมป่าไม้ได้ปลูกป่าชายเลนครอบคลุมพื้นที่

5. ปัญหามลภาวะและการเปลี่ยนแปลงสภาพเมืองสาธารณะ

ราษฎรร้องเรียนต่อคณะกรรมการการสิ่งแวดล้อมวุฒิสภา 2 กรณี กรณีหนึ่งโรงงานผลิตยางแผ่นรมควัน ปล่อยน้ำเสียลงพื้นที่ของราษฎรและลำเหมืองสาธารณะ เมื่อคณะกรรมการการตรวจสอบพื้นที่พบว่า โรงงานดังกล่าวได้เลิกกิจการแล้วจึงยุติเรื่อง

กรณีที่สองราษฎรร้องเรียนคณะกรรมการการวุฒิสภา มีการบุกรุกคลองสาธารณะเพื่อทำตลาดสดเทศบาลส่งผลให้เกิดน้ำท่วม และโรงงานลักลอบปล่อยน้ำเสียลงในคลองสาธารณะ เรื่องอยู่ระหว่างการตรวจสอบและพิจารณาของคณะกรรมการฯ

6. ข้อพิพาทในการใช้ทางสาธารณะ

ราษฎรร้องเรียนคณะกรรมการกฤษฎีกา ว่า นายอำเภอท้องที่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ดำเนินการกับผู้ปิดกั้นทางสาธารณะและก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างรุกล้ำทางสาธารณะ 2 กรณี ผลการตรวจสอบพื้นที่กรณีแรกไม่ใช้ทางสาธารณะ กรณีที่สองเป็นการปลูกสร้างในที่ดินของตนเองไม่ได้รุกล้ำทางสาธารณะ คณะกรรมการกฤษฎีกาจึงยกเรื่องร้องทุกข์ดังกล่าว

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

การศึกษาพบว่า รัฐมีกระบวนการแก้ไขปัญหที่สาธารณประโยชน์หลายวิธี ประกอบด้วย การเจรจาไกล่เกลี่ย การตรวจสอบพื้นที่และออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดิน การปฏิรูปที่ดิน การให้เช่า การให้ออกจากพื้นที่ และการเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน

กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐที่แตกต่างกันไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาซึ่งมีความแตกต่างกัน แต่ขึ้นอยู่กับนโยบายและแบบแผนการดำเนินงานที่แตกต่างกันของแต่ละหน่วยงาน ดังจะพบว่า หากเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของ กบร.จะใช้กระบวนการพิสูจน์สิทธิการครอบครองตามกฎหมายและออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหลวง ขณะที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รวมทั้งรัฐบาลในกรณีสมัชชาคนจนจะแก้ไขปัญาโดยการปฏิรูปที่ดินให้กับราษฎร คณะกรรมการกฤษฎีกาจะมุ่งเน้นไปที่การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ

กระบวนการแก้ไขปัญหาล้วนใหญ่พบว่า ไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของราษฎรหรือเจ้าของปัญหา ยกเว้นกรณีสมัชชาคนจนที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างส่วนราชการกับราษฎรเป็นคณะแก้ไขปัญา ซึ่งจะพบว่า การแก้ไขปัญหามีความคืบหน้าและดำเนินการได้ในอย่างรวดเร็วเมื่อเปรียบเทียบกับแก้ไขปัญาโดยราษฎรร้องทุกข์และหน่วยงานรัฐรับผิดชอบการแก้ไขปัญาฝ่ายเดียว

ในกรณีที่ดินซึ่งเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน เช่น ที่ชายตลิ่ง ลำเหมืองสาธารณะ รัฐยังไม่มีมาตรการที่ชัดเจนและขาดการดำเนินการที่จริงจังในการแก้ไขปัญหา แม้ราษฎรจะมีการร้องเรียนให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาเป็นเวลหลายปี ยังไม่มีหน่วยงานได้รับผิดชอบการแก้ไขปัญหา

ปัญหาการทับซ้อนระหว่างพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติกับที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งกรมป่าไม้ นำพื้นที่ดังกล่าวไปให้เอกชนเช่าปลูกสวนทำให้ชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณะได้ แม้กรณีศึกษาจะพบเพียงกรณีเดียว แต่การปล่อยให้ปัญหาเกิดขึ้นโดยไม่มีหน่วยงานไหนริเริ่มการแก้ไขปัญหา สะท้อนให้เห็นว่า รัฐไม่มีนโยบาย มาตรการ และกลไกที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหา ในกรณีทุ่งนาเหนือแม้จะมีการริเริ่มจากฝ่ายประชาชนให้รัฐดำเนินการตรวจสอบพื้นที่จนได้ข้อเท็จจริง แต่ปัญหายังไม่มีแนวโน้มว่าจะได้รับการแก้ไข

กระบวนการแก้ไขปัญหาของประชาชนและองค์กรประชาชน

กระบวนการแก้ไขปัญหาของประชาชนส่วนใหญ่ใช้วิธีการร้องเรียนขอความเป็นธรรมจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่มีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรเพื่อติดตามปัญหาหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ยกเว้นกรณีของสมัชชาคนจน 3 กรณี และกรณีเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ในกรณีทุ่งนาเหนือ ซึ่งมีการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามการแก้ไขปัญหา และจัดส่งตัวแทนเข้าไปเป็นคณะกรรมการแก้ไขปัญหาร่วมกับทางราชการ

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

การศึกษาพบว่า การแก้ไขปัญหาที่สาธารณะไม่มีข้อจำกัดทางกฎหมาย แต่ รัฐไม่มีนโยบายแก้ไขปัญหที่ชัดเจน และเป็นเอกภาพ ทำให้การแก้ไขปัญหขึ้นอยู่กัแต่ละหน่วยงาน ซึ่งแบบแผนและวัฒนธรรมการแก้ไขปัญหที่แตกต่างกัน ดูจะไม่เป็นธรรมสำหรับราษฎร ดังกรณีปัญหาแบบเดียวกัน พื้นที่หนึ่งให้ออกจากพื้นที่ หรือให้เช่าที่ดิน ขณะที่อีกพื้นที่หนึ่งให้ สปก. ขณะที่บางพื้นที่มีการออกเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นต้น

รัฐไม่มีนโยบายแก้ไขปัญหโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีสมัชชาคนจน และเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ ซึ่งมีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างราษฎรกับรัฐสำหรับดำเนินการแก้ไขปัญหเป็นกรณีพิเศษตามข้อตกลงระหว่างรัฐบาลกับสมัชชาคนจน ไม่ใช้การดำเนินงานตามแบบแผนการปฏิบัติปกติของทางราชการ

แนวทางการแก้ไขปัญหา

การแก้ไขปัญหที่สาธารณประโยชน์ที่ประชาชนใช้ร่วมกัน มีข้อเท็จจริงที่สำคัญสองประการ กล่าวคือ

ประการแรก การใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งในภาพรวมทั้งประเทศ หรือในระดับชุมชน ตำบล มีการเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยเฉพาะนโยบายการส่งเสริมของรัฐ ดังนั้นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ที่เคยสงวนไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์ในยุคสมัยหนึ่ง อาจถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกสวนยางพารา หรือที่ตั้งชุมชนโดยความเห็นชอบร่วมกันทางพฤตินัยของชุมชนและผู้ปกครองท้องถิ่นในยุคสมัยต่อมา เช่นเดียวกับพื้นที่เกษตรกรรมเดิมอาจเปลี่ยนเป็นที่สาธารณประโยชน์ในภายหลัง นอกจากนี้การขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ในอดีต มักสงวนพื้นที่ไว้เป็นจำนวนมากและกระทำโดยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน

ประการที่สอง สภาพของที่สาธารณประโยชน์ประเภทประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หลักการสำคัญคือ สภาพการใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชน กรณีที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันมาอย่างต่อเนื่องแม้ไม่ได้ขึ้นทะเบียนที่สาธารณะกับทางราชการ หรือไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พื้นที่นั้นย่อมเป็นที่สาธารณประโยชน์ตามกฎหมาย ในทางกลับกันที่ดินสาธารณประโยชน์ที่ประชาชนเลิกใช้ประโยชน์ร่วมกันแล้ว แม้จะได้ขึ้นทะเบียนกับทางราชการหรือมีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ที่สาธารณประโยชน์นั้นก็น่าจะไม่ใช่ที่สาธารณะโดยสภาพ

เมื่อการใช้ประโยชน์ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงตามพัฒนาการของสังคม ประเด็นคือแค่นั้น อย่างไรก็ตามจะเรียกว่า ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือเลิกใช้ประโยชน์ร่วมกัน

กรณีศึกษาการแก้ไขปัญหที่สาธารณประโยชน์ของสมัชชาคนจน พบว่า ในการกำหนดว่าพื้นที่ใดประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือเลิกใช้ประโยชน์ร่วมกัน ใช้กระบวนการตรวจสอบสภาพการใช้ประโยชน์จริงในพื้นที่ และให้ประชาคมหมู่บ้าน กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นพิจารณาว่า สมควรสงวนหวงห้ามไว้หรือปฏิรูปที่ดินให้กับราษฎร จากนั้นนำผลการตรวจสอบและความเห็นของท้องถิ่นเข้าสู่การพิจารณาร่วมของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการแก้ไขปัญหาความร่วมมือระหว่างราษฎรกับรัฐ ซึ่งทำให้ทุกฝ่ายกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหานั้นที่ยอมรับร่วมกัน

นอกจากนี้กระบวนการแก้ไขปัญหโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ความขัดแย้งขึ้นมาอยู่บนโต๊ะการประชุม ก่อให้เกิดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาระหว่างทางราชการกับประชาชน และองค์กรปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานราชการในพื้นที่ ซึ่งเป็นองค์กรพื้นฐานของการแก้ไขปัญห

หากจะนำประสบการณ์ดังกล่าวมาปรับใช้กับการแก้ไขปัญหในพื้นที่อื่นๆ รัฐจึงควรปรับปรุงคณะกรรมการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐในระดับจังหวัด ให้มีสัดส่วนภาคประชาชน

ใกล้เคียงกับหน่วยงานราชการ และเมื่อมีกรณีขัดแย้งหรือข้อพิพาทขึ้น ต้องตั้งคณะกรรมการเฉพาะเรื่องขึ้นรับผิดชอบการแก้ไขปัญหา โดยประกอบด้วยตัวแทนราษฎรผู้ได้รับผลกระทบ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

นโยบายการแก้ไขปัญหารัฐ ต้องมีนโยบายที่ชัดเจนเป็นเอกภาพที่ทุกหน่วยงานยึดปฏิบัติร่วม โดยนโยบายต้องกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหที่แตกต่างกันตามสภาพของปัญหา กรณีการทับซ้อนระหว่างที่ดินทำกินของราษฎรกับที่สาธารณประโยชน์ การแก้ไขปัญาโดยการปฏิรูปที่ดินให้กับราษฎรจะเป็นทางออกที่ยอมรับได้ทั้งส่วนราชการและราษฎร

ในส่วนของการบุกรุกพื้นที่โดยเอกชนหรือบุคคลจากภายนอกชุมชน จะโดยการมีเอกสารสิทธิ์หรือไม่มีเอกสารสิทธิ์ก็ตาม ต้องแก้ไขปัญาโดยให้ชุมชนร่วมในการตัดสินใจ ในกรณีที่มีข้อสงสัยว่ามีการเอกเอกสารสิทธิ์โดยไม่ชอบ ต้องมีการสอบสวนและเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งการศึกษาพบว่า ยังไม่มีการแก้ไขปัญหานี้แต่อย่างใด

บทที่ 11

การใช้ประโยชน์ที่ดินราชพัสดุ

สถานการณ์ปัญหา

กรณีที่ดินราชพัสดุ 4 กรณี ปัญหาการสร้างระบบกำจัดขยะในที่ดินราชพัสดุ 1 กรณี กรณีที่ดินราชพัสดุซ้อนทับกับที่ดินมัสยิดและที่ดินทำกินของราษฎร กรณีที่ดินราชพัสดุซ้อนทับกับที่อยู่อาศัยของราษฎร 1 กรณี กรณีที่ดินราชพัสดุทับซ้อนกับที่ดินป่าสงวนแห่งชาติและกรมป่าไม้อนุญาตให้เอกชนเช่าพื้นที่ซึ่งทับซ้อนเพื่อทำสวนปาล์มและสวนยางพารา 1 กรณี

1.กรณีการสร้างระบบกำจัดขยะในที่ดินราชพัสดุ

กรณีการสร้างระบบกำจัดขยะในที่ดินราชพัสดุ เทศบาลตำบลปากแพรก ขอใช้พื้นที่ราชพัสดุทะเบียนเลขที่ นศ.675 จำนวน 110 ไร่ 11 ตารางวา เพื่อก่อสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลแบบครบวงจร โดยเทศบาลจะมอบที่ดินบริเวณบ้านหนองพูก หมู่ 4 ต.ควนกรด และ ต.นาไม้ไผ่ อ.ทุ่งสง เนื้อที่ 185 ไร่ ให้กองทัพใช้ประโยชน์ในโครงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทฤษฎีใหม่พร้อมกับจะให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการวงเงิน 10,000,000 บาท เพื่อทดแทนพื้นที่ราชพัสดุแปลงดังกล่าว เดิมเทศบาลจะใช้พื้นที่บริเวณบ้านหนองพูก ต.ควนกรดและตำบลนาไม้ไผ่ แต่ได้รับการคัดค้านจากชุมชน จึงได้เปลี่ยนพื้นที่ เป็นขอใช้พื้นที่ราชพัสดุ โดยจะมอบพื้นที่ตามแผนก่อสร้างเดิมพร้อมเงิน 10,000,000 บาท แก่กองทัพเป็นการทดแทน ปี 2544 เทศบาล ต.ปากแพรกดำเนินการก่อสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยแบบครบวงจร ในที่ดินราชพัสดุทั้งที่ไม่ได้รับอนุญาตจากกองทัพบกจึงได้รับการต่อต้านจากราษฎร จังหวัดทหารบกทุ่งสง ได้แจ้งให้เทศบาล ต.ปากแพรก หยุดดำเนินการจนกว่าจะได้รับอนุญาตจากกองทัพบก พร้อมกับได้แจ้งความบุกรุกพื้นที่ไว้เป็นหลักฐาน ณ. สถานี ตำรวจภูธร อำเภอทุ่งสง กันยายน 2544 จังหวัดนครศรีธรรมราช มีหนังสือให้เทศบาลต.ปากแพรกและผู้เกี่ยวข้องหยุดการดำเนินการก่อสร้าง กุมภาพันธ์ 2545 อบต.ควนกรด มีมติไม่ยินยอมให้เทศบาลต.ปากแพรกก่อสร้างพื้นที่กำจัดขยะในเขต ต.ควนกรด มีนาคม 2545 ราษฎร ตำบลควนกรดและตำบลนาไม้ไผ่ ส่งจดหมายเปิดผนึกถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช ขอให้จังหวัดมีคำสั่งลงโทษเทศบาลตำบลปากแพรก

2.กรณีที่ดินราชพัสดุทับซ้อนกับที่ดินทำกินของราษฎร

กรณีที่ดินราชพัสดุซ้อนทับกับที่อยู่อาศัยของราษฎรพื้นที่ชายหาดบ้านเกาะจำเป็นพื้นที่ราชพัสดุ ทางราชการได้ขับไล่ชาวไทยใหม่ ออกจากพื้นที่ จำนวน 10 ครัวเรือน ต่อมาพื้นที่ดังกล่าว ถูกเอกชนซื้อเพื่อจัดทำเป็นที่พักสำหรับการท่องเที่ยว ชาวไทยใหม่หรือชาวเล เป็นชนเผ่า

ดั้งเดิมของทะเลอันดามัน ได้ตั้งถิ่นฐานทำการประมงที่ชายหาดบ้านเกาะจํามากกว่า 20 ปี แต่เนื่องจากเป็นกลุ่มชนที่ไม่มีวัฒนธรรมเป็นเจ้าของที่ดิน จึงไม่เคยแสวงหากรรมสิทธิ์ที่ดินตามกฎหมาย เมื่อการท่องเที่ยวเติบโต ที่ตั้งชุมชนของชาวไทยใหม่จึงถูกซื้อขายเพื่อสร้างสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว และเก็งกำไร

กรณีที่ราชพัสดุซ้อนทับกับที่ดินมัสยิดและที่ดินทำกินของราษฎร คณะกรรมการมัสยิดอ้างสิทธิในที่ดินของมัสยิด และขับไล่ราษฎรจำนวน 5 ครอบครัวซึ่งปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่มากกว่า 50 ปี โดยที่กรรมการมัสยิดอ้างว่าที่ดินดังกล่าวมีหลักฐาน สค.1 ซึ่งมีมัสยิดซื้อมาจากนายปอแยะประมาณ พ.ศ. 2498 ราษฎรที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน อ้างสิทธิ์ว่า ที่ดินดังกล่าว เป็นที่ราชพัสดุซึ่งมัสยิดไม่สามารถกล่าวอ้างสิทธิ์เป็นเจ้าของตามเอกสาร สค.1 ได้ ราษฎรจึงมีสิทธิ์ที่จะอยู่ต่อไปในที่ดินของหลวง

3.กรณีที่ดินราชพัสดุทับซ้อนกับที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ และการอนุญาตให้เอกชนเช่าพื้นที่ทำสวน

กรณีที่ดินราชพัสดุทับซ้อนกับที่ดินป่าสงวนแห่งชาติและกรมป่าไม้อนุญาตให้เอกชนเช่าพื้นที่ซึ่งทับซ้อนเพื่อทำสวนปาล์มและสวนยางพารา 1 กรณี กรมป่าไม้ได้อนุญาตให้บริษัทเอกชนผู้ประกอบการกิจการสวนปาล์ม 5 ราย เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว โดยเสียค่าธรรมเนียมการเช่าใช้ประโยชน์ไร่ละ 20 บาท ต่อโครงการ ในจำนวนนี้มี 2 รายที่ระยะเวลาอนุญาตยังไม่สิ้นสุด 3 รายระยะเวลาอนุญาตสิ้นสุดแล้ว และมีอีก 3 รายเข้าครอบครองโดยไม่ได้อนุญาต

ต่อมาปี 2541 กรมธนารักษ์ได้มอบที่ดินให้ สปก.เพื่อนำไปปฏิรูปที่ดินให้กับเกษตรกร สปก.ได้ดำเนินการจัดที่ดินมอบเอกสารหนังสือ สปก.4-01 ให้กับเกษตรกรจำนวน 21,203 ราย เนื้อที่รวม 381,692 ไร่

เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ เรียกร้องให้รัฐบาลตรวจสอบที่ดินที่มีเนื้อที่เกิน 200 ไร่ ซึ่งทางราชการอนุญาตให้เอกชนใช้ประโยชน์ในนิคมสหกรณ์อ่าวลึก ถ้าระยะเวลาอนุญาตหมดอายุ หรือครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาตให้ทางราชการเรียกที่ดินคืนเพื่อมาจัดสรรให้กับเกษตรกร รายย่อยที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ เมื่อผลการตรวจสอบพบผู้ครอบครองโดยการหมดอายุการอนุญาต และครอบครองโดยไม่รับอนุญาต รัฐบาลไม่มีการดำเนินการใดๆเพื่อแก้ไขปัญหา

ต่อมากระทรวงการคลังมีความเห็นให้กรมธนารักษ์จัดให้ผู้ครอบครองเช่าต่อไประยะเวลา 20 ปี นับแต่วันที่ 1 มกราคม 2540 เป็นต้นไปในอัตราค่าเช่า 200 บาทต่อไร่ต่อปี สำหรับรายที่อายุการอนุญาตยังไม่สิ้นสุด สำหรับรายที่อายุการอนุญาตสิ้นสุดแล้วกับรายที่ครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต ให้จัดเก็บค่าตอบแทนย้อนหลังปีละ 30 บาทต่อไร่ และให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมการจัดให้

เช่าแก่รายที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินจากกรมป่าไม้ ส่วนรายที่ไม่ได้รับอนุญาตให้จัดเก็บค่าธรรมเนียมในอัตรา 2 เท่าของค่าเช่าต่อปี

กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ

กรณีที่ดินราชพัสดุทับซ้อนกับที่ดินทำกินของราษฎร 2 กรณี ไม่มีการแก้ไขปัญหารัฐ การสร้างระบบกำจัดการอยู่ระหว่างการแก้ไขปัญหารัฐ

กรณีเอกชนใช้ที่ดินราชพัสดุแปลงใหญ่เพื่อทำสวนป่า ซึ่งมีทั้งการเข้าใช้พื้นที่ที่ได้รับอนุญาตและยังไม่หมดระยะเวลาอนุญาต การเข้าใช้พื้นที่ที่ได้รับอนุญาตและหมดระยะเวลาการอนุญาต รวมทั้งครอบครองพื้นที่โดยไม่ได้รับอนุญาต เดิมไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ ต่อมาเมื่อเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้เรียกร้องให้มีการตรวจสอบการครอบครองพื้นที่ และพบปัญหาการครอบครองพื้นที่โดยไม่ได้รับอนุญาต และโดยหมดระยะเวลาอนุญาต กรมธนารักษ์จึงให้มีการเช่าพื้นที่ให้ถูกต้องและให้จ่ายค่าเช่าย้อนหลัง พร้อมทั้งยกเว้นค่าธรรมเนียมให้กับรายที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ที่ดินจากกรมป่าไม้

กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐของประชาชนและองค์กรประชาชน

ร้องเรียนทางราชการให้แก้ไขปัญหารัฐ และรวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชนเพื่อดำเนินการติดตามตรวจสอบการแก้ไขปัญหารัฐ 2 กรณี

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

กรณีการสร้างระบบกำจัดการอยู่ เป็นปัญหานโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มักนำขยะ ที่เกิดขึ้นในเขตเทศบาลไปทิ้งและกำจัดในพื้นที่ของชุมชนอื่น อันเป็นการผลักภาระ ให้กับผู้ที่ไม่ได้สร้างขยะ และประสบการณ์ของชุมชนที่รับขยะพบว่า ระบบการบำบัดไม่ได้มาตรฐานก่อให้เกิดมลภาวะและมลพิษกับชุมชน พื้นที่ที่เป็นแหล่งกำจัดขยะจึงมักเกิดการคัดค้านโครงการดังกล่าว

ปัญหาการทับซ้อนระหว่างพื้นที่ป่าไม้ของรัฐกับที่ดินราชพัสดุ โดยที่รัฐไม่มีนโยบายจำแนกพื้นที่ให้ชัดเจน ทำให้มีการอนุญาตให้เอกชนใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำสวนตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 ในพื้นที่ราชพัสดุโดยที่หน่วยงานซึ่งดูแลที่ดินราชพัสดุไม่ทราบเรื่อง ซึ่งอาจขัดกับนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินของหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบที่ดินราชพัสดุ นอกจากนี้การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า การตรวจสอบทราบว่าพื้นที่ที่ทับซ้อนและมีเอกชนครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นการริเริ่มโดยภาคประชาชนไม่ใช่นักวิชาการที่มีหน้าที่โดยตรง จึงอาจเข้าใจได้ว่า น่า

จะมีปัญหาการทับซ้อนและปัญหาเอกชนครอบครองที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายลักษณะนี้ในที่ดินราชพัสดุแปลงอื่นๆอีกมาก

กรณีปัญหาที่ดินทำกินของเกษตรกรทับซ้อนกับที่ดินราชพัสดุ รัฐดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยมอบพื้นที่ให้ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมดำเนินการรับรองสิทธิในที่ดินซึ่งเกษตรกรครอบครองอยู่เดิม ส่วนการแก้ไขปัญหาเอกชนครอบครองพื้นที่แปลงใหญ่ทั้งโดยได้รับอนุญาตโดยชอบด้วยกฎหมายและโดยการครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย รัฐแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยทำสัญญาให้ถูกต้องและมีผลย้อนหลัง

อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาคือเรื่องเฉพาะพื้นที่ไม่ใช่นโยบายที่ปฏิบัติทั่วไป ทั้งการแก้ไขปัญหายังไปไม่ถึงปัญหาการจัดระบบการกระจายสิทธิที่ดินอย่างเป็นธรรมและทั่วถึงโดยเฉพาะกับเกษตรกรไร้ที่ดิน การแก้ไขปัญหาคือการครอบครองพื้นที่แปลงใหญ่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วยการทำสัญญาให้ถูกต้องและมีผลย้อนหลังไปรับรองความผิดที่ผ่านมา เป็นการแก้ไขปัญหาคือไม่ช่วยให้มีการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม

แนวทางการแก้ไขปัญหา

รัฐต้องดำเนินการสำรวจพื้นที่เพื่อแยกแยะพื้นที่ส่วนที่ทับซ้อนระหว่างที่ดินราชพัสดุกับพื้นที่ตามกฎหมายอื่น โดยเฉพาะที่ดินป่าไม้เนื่องจากการทับซ้อนทำให้กรมป่าไม้มีอำนาจนำที่ดินราชพัสดุไปให้เอกชนใช้ประโยชน์ โดยขัดแย้งกับกฎหมายและนโยบายที่ราชพัสดุ

ปัญหาที่ดินของไทยคือ มีการกระจุกตัวของการถือครองที่ดิน และการครอบครองที่ดินโดยไม่ได้ใช้ประโยชน์จำนวนมาก ขณะที่เกษตรกรไร้ที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอจำนวนมาก ที่ราชพัสดุซึ่งเป็นที่ดินของรัฐไม่ควรเดินตามปัญหาดังกล่าวด้วยการปล่อยทิ้งร้างหรือให้เอกชนใช้ประโยชน์ที่ดินแปลงใหญ่ แต่ควรบริหารจัดการที่ดินบนพื้นฐานการสร้างความเป็นธรรม การกระจายที่ดินให้กับเกษตรกรผู้ยากจน ซึ่งจะเป็นการใช้ที่ดินของรัฐเพื่อแก้ไขปัญหาของชาติ

บทที่ 12

การออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินไม่ชอบด้วยกฎหมาย

สถานการณ์ปัญหา

การศึกษาพบปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทในประเด็นการออก น.ส.3 ก.โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายรวม 3 กรณี ประกอบด้วยการออก น.ส.3 ก.ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง อุทยานแห่งชาติหาดนงเยาว์ ตำบลเชิงทะเล อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต และป่าสงวนแห่งชาติป่าสายเขาหวาง ตำบลเขาสว่าง อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

กรณีอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ช่วงปี 2525 ถึง 2531 มีเอกชนนำสค.1 จำนวน 9 แปลงมาดำเนินการออก น.ส.3 ก.รวม 10 แปลง ในบริเวณหาดฉางหลวง หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ทั้งหมดอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ต่อมาได้มีการแบ่งแยกจาก 10 แปลงเป็นแปลงย่อย 37 แปลง รวมเนื้อที่ 181 ไร่ 1 งาน 36 ตารางวา

การออก น.ส.3 ก.ดังกล่าวก่อให้เกิดความสงสัยขึ้นในคนตรังเนื่องจากสภาพพื้นที่ซึ่งมีการออก น.ส.3 ก. เป็นพื้นที่ป่าสงวนธรรมชาติ หรือที่เรียกว่าป่าชายหาด ประกอบกับเจ้าของที่ดินทั้ง 37 แปลงเป็นคนนอกพื้นที่ตำบลไม้ฝาด และเป็นคนปกติกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในจังหวัด จึงมีการร้องเรียนให้ตรวจสอบว่าการออกเอกสารสิทธิ์ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

การร้องเรียนและตรวจสอบพื้นที่ใช้ระยะเวลาจากปี 3532 จนถึงปี 2541 กรมที่ดินจึงสรุปผลว่า นส. 3 ก.จำนวน 5 แปลงออกไม่ตรงตาม ส.ค.1 เป็นการออกโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย นส. 3 ก.จำนวน 3 แปลงออกตรงตามตำแหน่ง ส.ค.1 และ นส.3 ก. จำนวน 2 แปลง ไม่สามารถชี้ชัดว่าตรงตามหลักฐานการแจ้งการครอบครองที่ดินหรือไม่ เนื่องจากไม่ทราบตำแหน่งที่ชัดเจนของ ส.ค.1

ผลการตรวจสอบของกรมที่ดินในปี 2541 ไม่มีการดำเนินการเพิกถอน น.ส.3 ก. ตามกฎหมาย เรื่องเงียบหายไประยะหนึ่งจนถึงปี 2545 มีการก่อสร้าง โรงแรมอมารีตรังบีชรีสอร์ท ในพื้นที่ น.ส.3 ก. ในแปลงที่กรมที่ดินระบุว่า ออกตรงตามตำแหน่ง ส.ค.1

น.ส.3 ก.หาดเจ้าไหมจึงถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอยู่ในความสนใจของคนตรังอีกครั้ง มีผู้ยื่นเรื่องร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งได้ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ช่วงประมาณ กลางปี 2545 ต่อมาปี 2546 อธิบดีกรมที่ดินมีคำสั่งให้เพิกถอน น.ส.3 ก. จำนวน 5 แปลง และให้จังหวัดตรังตั้งคณะกรรมการพิจารณา น.ส.3 ก.ที่เหลืออีก 5 แปลง

เดือนมิถุนายน 2547 คณะกรรมการพิจารณาการเพิกถอน น.ส.3 ก.สรุปผลการตรวจสอบเห็นสมควรเพิกถอน น.ส.3 ก.ทั้ง 5 แปลง และจังหวัดตรังได้ทำหนังสือรายงานผลต่อกรมที่ดินเพื่อสั่งเพิกถอนต่อไป

กรณีป่าสงวนแห่งชาติป่าสายเขาหวาง ตำบลนาเมืองเพชร อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง ช่วงปี 2540 – 2541 กรมที่ดินได้ออกโฉนดที่ดินจำนวน 8 แปลง น.ส.3 ก. 1 แปลง เนื้อที่รวม 129 ไร่ ในพื้นที่เขาหวาง(เขาสว่าง) ตามโครงการเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินในตำบลนาเมืองเพชร ต่อมาเมื่อผู้ร้องเรียนว่า การออกโฉนดและ น.ส. 3 ก. ในพื้นที่ดังกล่าวน่าจะไม่ใช่ชอบด้วยกฎหมาย จังหวัดตรังจึงแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงเมื่อเดือนกันยายน 2542

คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงสรุปผลในเดือนพฤศจิกายน 2542 ว่า โฉนดที่ดิน 5 แปลง ออกโดยมิชอบด้วยกฎหมายเนื่องจากการไม่มีการทำประโยชน์ในพื้นที่จริงเห็นควรให้เพิกถอนโฉนดที่ดินจำนวน 2 แปลง ความลาดชันเกินร้อยละ 35 ควรตรวจสอบความลาดชัน น.ส.3 ก. 1 แปลง ได้ทำประโยชน์จริงตามหลักฐาน ส.ค.1 เป็นการออกโดยชอบด้วยกฎหมาย

ผลการอ่าน แปล ตีความ และวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศตามโฉนดที่ดิน 4 แปลง มีสภาพเป็นป่าดงดิบสมบูรณ์ตั้งแต่ปี 2510-2542 ผลการตรวจสอบความลาดชันตามโฉนดที่ดิน 3 แปลง ความลาดชันเกินร้อยละ 35

สำนักงานที่ดินจังหวัดตรังสรุปในเดือนพฤษภาคม 2544 ว่า จะทำการเพิกถอนโฉนดที่ดินทั้ง 8 แปลงแต่เนื่องจากได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 61 เปลี่ยนแปลงอำนาจการเพิกถอนโฉนดที่ดิน น.ส.3 ก. จากผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นอธิบดีกรมที่ดินหรือรองอธิบดีกรมที่ดินซึ่งอธิบดีมอบหมาย ทำให้ต้องรอเรื่องการเพิกถอนไว้ก่อน จนกว่าจะออกกฎกระทรวงให้เจ้าหน้าที่ถือปฏิบัติ

เดือนมีนาคม 2545 มีผู้ร้องเรียนผู้ว่าราชการจังหวัดตรังให้ติดตามตรวจสอบปัญหาการออกโฉนดที่ดินบนเขาหวางอีกครั้งหลังจากเรื่องเงียบหายไป ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง สั่งให้ตรวจสอบเรื่อง วันที่ 26 มีนาคม 2545 ผู้ว่าราชการจังหวัดตรังมีหนังสือถึงอธิบดีกรมที่ดินว่า การออกโฉนดที่ดินทั้ง 8 แปลงมิชอบด้วยกฎหมาย เข้าข่ายต้องเพิกถอนตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 61 ให้อธิบดีกรมที่ดินพิจารณาดำเนินการสอบสวนประกอบการพิจารณาเพิกถอน

ในระหว่างที่กรมที่ดินดำเนินการสอบสวนและเรียกเอกสารเพิ่มเติมจากทางจังหวัด เดือนกันยายน 2545 เจ้าของที่ดินบางรายได้ตัดไม้ และขนย้ายไม้ใหญ่ออกจากพื้นที่ ราษฎรและองค์การบริหารส่วนตำบลนาเมืองเพชร พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ได้ตรวจจับไม้ที่ขนย้ายออก ต่อมาไม้ของกลางเกิดการสูญหาย ประธานกรรมการบริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลนาเมืองเพชร พร้อมราษฎร ได้เข้าแจ้งความต่อ สภอ.สีเกา จ.ตรัง ให้ตรวจสอบไม้ของกลางที่หายไป

จังหวัดตรังได้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงขึ้น ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน สรุปว่าเป็นการตัดไม้ในพื้นที่ของเอกชนซึ่งมีโฉนดที่ดินจึงไม่มีความผิด

อบต.นาเมืองเพชร ได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประเด็นว่า การออกเอกสารสิทธิในพื้นที่ป่าสมบูรณ์และเป็นพื้นที่ลาดชัน รวมทั้งเป็นป่าต้นน้ำที่ชุมชนร่วมดูแล

รักษาเป็นการละเมิดสิทธิชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามรัฐธรรมนูญ ขอให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสอบสวนเรื่อง หลังจากนั้น การทำลายไม้ยังไม่หยุดในทันที ยังมีการขึ้นไปแปรรูปไม้บนพื้นที่เขาสว่างอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานราชการ ราษฎรได้นำรถไถเปิดทางชนไม้ จึงหยุดการขนย้ายไม้ชั่วคราว

กรณีอุทยานแห่งชาติหาดในยาง อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขอให้ กระทรวงมหาดไทยสั่งการให้ผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ตเพิกถอน น.ส.3 ก. ของนายอาด คหาปนะ เพราะออกโดยไม่ชอบตามการวินิจฉัย กบร. โดยสรุปว่า การที่ราษฎรแจ้ง สค.2 ไว้ภายหลังจากที่มีพระราชกฤษฎีกาประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์หรือโฉนดให้แก่ราษฎรรายดังกล่าว ตามกฎกระทรวงของกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 5 ข้อ 8 (2) ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายที่ดิน 2497

การมี สค.2 ไม่ได้ทำให้มีสิทธิการครอบครองตามกฎหมายที่ดินโดยทันที เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของการดำเนินการให้เจ้าพนักงานออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์หรือโฉนดต่อไป

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

กรณีหาดเจ้าไหมและป่าสายเขาหวาง จังหวัดตรังได้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง และมีความเห็นให้เพิกถอนโฉนดและน.ส.3 ก. กรณีหาดในยาง กบร.มีคำวินิจฉัยว่าเป็นการออก น.ส.3 โดยมีชอบ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำลังดำเนินการให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการเพิกถอน

กระบวนการแก้ไขปัญหาของประชาชนและองค์กรประชาชน

กรณีหาดเจ้าไหมเครือข่ายคนท้องถิ่นจังหวัดตรัง ได้ดำเนินการร้องเรียนต่อราชการและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พร้อมกับติดตามความคืบหน้าของการแก้ไขปัญหา

กรณีป่าสายเขาหวาง องค์กรการบริหารส่วนตำบลได้มีบทบาทอย่างมากในการร้องเรียน ติดตามการแก้ไขปัญหา และการยุติการตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำของตำบล

กรณีหาดในยางเป็นการแก้ไขปัญหาของทางราชการ ไม่ใช่องค์กรประชาชน

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

กฎหมายที่ดินเพียงพอสำหรับการแก้ไขปัญหา แต่การดำเนินการแก้ไขปัญหามีความล่าช้า และสิ่งที่จะต้องเป็นคือ การปรับปรุงกระบวนการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินของกรมที่ดินให้รอบคอบรัดกุม โดยมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นเข้าร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องของการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน

ในกรณีที่มีข้อมูลเชื่อได้ว่า มีการออกเอกสารสิทธิไม่ถูกต้องและอยู่ในระหว่างการพิจารณาตรวจสอบพื้นที่ รัฐไม่มีนโยบายหรือมาตรการรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่หรือการใช้ประโยชน์พื้นที่ ทำให้มีการตัดไม้ป่าที่ป่าสายเขาหวาง และการก่อสร้างโรงแรมขนาดใหญ่ที่หาดเจ้าไหม เมื่อพบว่า เอกสารสิทธิไม่ถูกต้องและต้องเพิกถอน ทำให้เกิดปัญหาว่า จะแก้ไขบำบัดผลที่เกิดขึ้นได้อย่างไร

แนวทางการแก้ไขปัญหา

ปรับปรุงกระบวนการออกเอกสารสิทธิที่ดินของกรมที่ดินให้รอบคอบรัดกุม โดยมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นเข้าร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องของการออกเอกสารสิทธิ

ในกรณีที่มีข้อมูลเชื่อได้ว่า มีการออกเอกสารสิทธิไม่ถูกต้องและอยู่ในระหว่างการพิจารณาตรวจสอบพื้นที่ ต้องรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่หรือการใช้ประโยชน์พื้นที่ จนกว่าผลการตรวจสอบจะแล้วเสร็จ

บทที่ 13

สรุปและข้อเสนอแนะ

ภาคใต้มีพื้นที่รวม 44,196,963 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าที่ยังคงสภาพป่าจำนวน 7,496,504 ไร่ เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรของภาคใต้ปี 2536 มีจำนวน 16,271,276 ไร่ ลดลงเหลือ 14,777,180 ไร่ ในปี 2546 ระยะเวลา 10 ปี พื้นที่การเกษตรลดลง 1.5 ล้านไร่ ขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น 149,758 ครัวเรือน ด้านที่ดินในเขตป่าตามกฎหมายเป็นที่ดินซึ่งมีการใช้ประโยชน์อย่างอื่นโดยไม่มีสภาพป่า 10,117,498 ไร่ ในส่วนที่สาธารณประโยชน์มีที่ดินของราษฎรทับซ้อนกับที่ดินสาธารณประโยชน์จำนวน 48,619 คน เนื้อที่ประมาณ 476, 257 ไร่

การลดลงของพื้นที่การเกษตร ขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น ประกอบกับปัญหาที่ดินของราษฎรทับซ้อนกับที่ดินของรัฐกว่า 10 ล้านไร่ โดยที่รัฐไม่มีกระบวนการ และนโยบายแก้ไข ปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้จริงนอกจากการทดลองเป็นบางพื้นที่ ในด้านกลับกันรัฐมีนโยบายให้เอกชนใช้ที่ดินของรัฐแบบแปลงใหญ่เพื่อทำสวน และส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรม ดังนั้นปัญหาความกดดันด้านที่ดินทำกินของเกษตรกร และการสูญเสียที่ดิน จึงมีแนวโน้มที่จะเป็นปัญหามากขึ้น การสะสมปัญหาไม่แก้ไขขณะที่ความกดดันของปัญหาเพิ่มมากขึ้นความขัดแย้งและข้อพิพาทด้านที่ดินของภาคใต้จึงน่าจะมีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต

การศึกษาพบว่า ปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งที่ดินภาคใต้ ปัญหาหลักเป็นปัญหาที่ดินในเขตป่า ประกอบด้วยปัญหาการทับซ้อนระหว่างที่ดินทำกินของราษฎรกับที่ดินตามกฎหมายป่าไม้ ทั้งในส่วนที่เป็นความขัดแย้งโดยตรงระหว่างราษฎรกับกรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ความขัดแย้งเนื่องจากกรมป่าไม้อนุญาตให้หน่วยงานราชการอื่นเช่น องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ กองทัพบก กองทัพเรือ ใช้ที่ดินในพื้นที่ป่าซึ่งซ้อนทับกับที่ดินของราษฎร ความขัดแย้งเนื่องจากการประกาศทะเล เกาะ เป็นอุทยานแห่งชาติ ทำให้เกิดความขัดแย้งกับชาวประมงพื้นบ้านและชุมชนชายฝั่งที่ยังชีพจากทะเล และความขัดแย้งเนื่องจากการทำลายป่าสมบูรณ์ซึ่งชุมชนดูแลรักษาแต่กรมป่าไม้อนุญาตให้มีการเปลี่ยนสภาพเป็นสวนป่า หรือขาดมาตรการที่เหมาะสมทั้งที่ ในการระงับการทำลายป่าสมบูรณ์และการยึดครองพื้นที่ป่าไม้ของเอกชนโดยอ้างเอกสารสิทธิตามกฎหมายที่ดิน และความขัดแย้งเนื่องจากที่ดินป่าไม้ซ้อนทับกับที่ราชพัสดุ และที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน โดยกรมป่าไม้อนุญาตให้เอกชนใช้ที่ดินส่วนที่ซ้อนทับไปปลูกสร้างสวนป่า

ปัญหารองเป็นปัญหาการทับซ้อนระหว่างที่ดินทำกินของราษฎรกับที่ดินสาธารณประโยชน์
 ปัญหาการสัมปทานเหมืองแร่หิน ปัญหาเอกชนใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินและ
 ขัดขวางการใช้ทางสาธารณะของชุมชน ปัญหาการออกเอกสารสิทธิ์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

กรณีศึกษาทั้งหมด 140 กรณี สามารถแก้ไขปัญหาได้แล้ว 15 กรณี มีกระบวนการแก้ไข
 ปัญหา 17 กรณี ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหา 108 กรณี ดังรายละเอียดในตารางสรุปกรณี
 พิพาทและความขัดแย้งที่ดินภาคใต้ และสถานภาพของการแก้ไขปัญหา

ประเภทของปัญหา	ปัญหาที่มีข้อยุติ	ปัญหาที่ไม่มีข้อยุติ	ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหา
1. ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนซ้อนทับกับพื้นที่ป่าไม้ 74 กรณี	ไม่มี	2	72
1.1.พื้นที่ป่าบก 34 กรณี	ไม่มี		
1.2.พื้นที่ป่าชายเลน 15 กรณี	ไม่มี		
1.3.พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 9 กรณี	ไม่มี		1 กรณีมีการตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาร่วมในนามสมัชชาคนจนแต่รัฐบาลได้ยุติการแก้ไขแล้ว 8 กรณีไม่มีการแก้ไขปัญหา
1.4.พื้นที่อุทยานแห่งชาติ 18 กรณี	ไม่มี	2 กรณีอยู่ในกระบวนการแก้ไขปัญหาในโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมกรมอุทยานฯ	3 กรณีมีการตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาร่วมในนามสมัชชาคนจนแต่รัฐบาลได้ยุติการแก้ไขแล้ว 13 กรณีไม่มีการแก้ไขปัญหา
2.การพักพิงเกาะ การทำการประมงและการคัดค้านประกาศอุทยานทางทะเลของชุมชนชายฝั่งทะเล 3 กรณี	ไม่มี	2 กรณีอยู่ในกระบวนการแก้ไขปัญหาในโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมกรมอุทยานฯ	1 กรณี

ประเภทของปัญหา	ปัญหาที่มีข้อยุติ	ปัญหาที่ไม่มีข้อยุติ	ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหา
3.เอกชนบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนชุมชน 3 กรณี	ไม่มี	2 กรณีอยู่ระหว่างดำเนินคดี 1 กรณี อยู่ระหว่างการตรวจสอบเรื่องของกรมทรัพยากรทางทะเลฯ 1 กรณี	1 กรณี
4.ข้อพิพาทและความขัดแย้งอันเนื่องมาจากพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าโดย ออป.ซ้อนทับกับ ที่ดินทำกินของราษฎร 6 กรณี	1 กรณี โดย ออป. จัดที่ดิน150 ไร่ให้ราษฎรตามโครงการปลูกสร้างสวนป่าเพื่อพัฒนาชนบท (คปช.)	1 กรณี มีการผ่อนผันให้ราษฎรทำกินในพื้นที่เดิมได้	4 กรณี
5.ข้อพิพาทอันเนื่องมาจากพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าโดย ออป. ในป่าสมบูรณ์1กรณี	ไม่มี	ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาโดย ออป.แต่มีการดำเนินการตรวจสอบเรื่องโดย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและคณะกรรมการสิทธิการการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา	
6.ข้อพิพาทอันเนื่องมาจากกรมป่าไม้อนุญาตให้เอกชนใช้พื้นที่ป่าสงวนปลูกสร้างสวนป่า 2 กรณี 19 ป่าสงวนแห่งชาติ	ไม่มี	มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างทางราชการและราษฎร เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญห แต่ต่อมาได้มีการยุติเรื่องทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหามีความคืบหน้า	

ประเภทของปัญหา	ปัญหาที่มีข้อยุติ	ปัญหาที่ไม่มีข้อยุติ	ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหา
7.การฟ้องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาที่ดิน 5 กรณี	1 กรณี มีข้อตกลงร่วมในการสร้างทางสาธารณะและปรับภูมิทัศน์ระหว่างเอกชน รัฐ และชุมชน	4 กรณี มีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบเรื่องโดยทางราชการหลายครั้งแต่ไม่มีข้อยุติในการแก้ไขปัญหา	
14.การออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินไม่ชอบด้วยกฎหมาย 3 กรณี	กระทรวงมหาดไทยสั่งให้เพิกถอนเอกสารสิทธิ์ที่ดิน 1 กรณี	1 กรณีมีการเพิกถอนเอกสารสิทธิ์บางแปลงอยู่ในระหว่างตรวจสอบบางแปลง แต่เอกชนที่ถูกเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ฟ้องศาลปกครองเรื่องอยู่ในระหว่างดำเนินคดี 1 กรณี มีการตั้งคณะกรรมการของจังหวัดเพื่อตรวจสอบเรื่องแต่ยังไม่มีข้อยุติ	

พื้นที่ซึ่งมีกระบวนการแก้ไขปัญหาคือพิพาทและความขัดแย้งโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งอาจใช้กระบวนการและความสำเร็จที่เกิดขึ้นไปขยายผลสำหรับการแก้ไขปัญหในพื้นที่อื่นๆ ประกอบด้วย

1. กรณีโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน และโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองแบบมีส่วนร่วม ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ริเริ่มเป็นโครงการทดลองสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหามีส่วนร่วม โดยเริ่มดำเนินงานในอุทยานแห่งชาติทะเลบัน และอุทยานแห่งชาติแหลมสนเมื่อปี 2544 และขยายเพิ่มเติมอีก 2 พื้นที่ ในปี 2547 คืออุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และอุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา การริเริ่มให้มีการแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมแม้

ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้แต่ทำให้เกิดกระบวนการยุติความขัดแย้งแบบเผชิญหน้าเพื่อเข้าสู่กระบวนการปรึกษาหารือและอาจพัฒนาเป็นการแก้ไขปัญหาร่วมกันในอนาคต

2. การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของราษฎรทับซ้อนกับพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดินของสมัชชาคนจน จังหวัดตรัง โดยการใช้กระบวนการปฏิรูปที่ดินแก้ไขปัญห ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาซึ่งยืดเยื้อมานานยุติได้ภายในหนึ่งปี ความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาในกรณีนี้เกิดจากการปรึกษาหารือร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างทางราชการกับราษฎร รวมทั้งการติดตามอย่างจริงจังของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาส่วนกลางซึ่งมีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายสมบัติ อุทัยสง เป็นประธาน
3. กรณีการเพิกถอน น.ส.3 ก.ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง และอุทยานแห่งชาติหาดในยาง จังหวัดภูเก็ต เป็นกรณีที่สะท้อนให้เห็นความตั้งใจแก้ไขปัญหของข้าราชการและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง แม้จะใช้เวลาในการดำเนินการนานมาก แต่การที่เรื่องถูกหยิบยกมาพิจารณาอย่างต่อเนื่องทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไข และการศึกษาพบว่า ปัญหาเช่นเดียวกันนี้เกิดขึ้นในหลายพื้นที่โดยที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหได้โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความสำคัญด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว จึงน่าสนใจอย่างยิ่งที่จะนำทั้งสองกรณีนี้เป็นตัวแบบในการแก้ไขปัญหา

ข้อเสนอแนะ

1. ปฏิรูปกฎหมายป่าไม้ทั้ง 4 ฉบับให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และนำหลักการสิทธิชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น มาเป็นเนื้อหาสำคัญของกฎหมาย และต้องแยกแยะส่วนที่บังคับใช้กับพื้นที่พิเศษ พื้นที่บก และพื้นที่ทะเลให้สอดคล้องกับลักษณะทางนิเวศและวิถีวัฒนธรรมของผู้คนที่เกี่ยวข้อง

2. ปรับเปลี่ยนนโยบายป่าไม้แห่งชาติและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง ให้ยอมรับว่ามีชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า และทางราชการต้องร่วมกับชุมชนจัดระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ซึ่งครอบคลุมการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน การจัดการป่า และสายน้ำ ซึ่งกระบวนการเช่นนี้ กรมป่าไม้มีประสบการณ์การดำเนินการสำเร็จในหลายพื้นที่ และกำลังดำเนินการในโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม

ในส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล ต้องมีนโยบายประสานความร่วมมือในการดูแลเกาะและทรัพยากรชายฝั่งร่วมกับชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน และต้องเคารพวิถีวัฒนธรรมของคนทะเล ผู้เป็นคนหาปลา

3. ปฏิรูปนโยบายการปลูกสร้างสวนป่า ให้ยึดมั่นในหลักการฟื้นฟูป่า ป่าเป็นป่า ที่ดินเป็น

ที่ดินและต้องยุติการทำลายป่าเพื่อปลูกป่า และต้องสำรวจทบทวนพื้นที่ปลูกป่าทั้งหมดว่า พื้นที่ไหนมีสภาพสมบูรณ์ต้องยุติการปลูกสวนป่า เพื่อรักษาไว้เป็นป่าสมบูรณ์ ในพื้นที่ซึ่งสภาพป่าเสื่อมโทรมซึ่งในภาคใต้ป่าสามารถฟื้นตัวได้ตามธรรมชาติต้องปรับวิธีการปลูกสร้างสวนป่าเป็นการปลูกเสริมป่าที่กำลังฟื้นตัวไม่ใช่ไถเปิดพื้นที่ปลูกสวนยางพาราและสวนปาล์ม

กรณีการอนุญาตให้เอกชนใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทำสวนขนาดใหญ่ ขณะที่เกษตรกรจำนวนมากในภาคใต้ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ แนวทางการแก้ไขปัญหาต้องปรับเป็นกระจายที่ดินปลูกสร้างสวนให้กับคนจนและเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน

4. นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งกำหนดไว้แล้วในนโยบายของรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และ 9 ต้องนำมาใช้อย่างจริงจังผสมผสานกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเคารพสิทธิมนุษยชน และสิทธิชุมชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 ปัญหาก็จะได้รับการแก้ไข

5. รัฐต้องทบทวนและปรับปรุงกระบวนการกำหนดแหล่งหิน แหล่งแร่ การให้สัมปทานบัตร ตลอดจนการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ การกำหนดว่าป่าแปลงใดเป็นป่าเสื่อมโทรม โดยต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม กระบวนการต้องโปร่งใส และหลักเกณฑ์ต้องยืดหยุ่นสอดคล้องกับระบบนิเวศและวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น

6. ปรับปรุงการทำงานของนิคมสหกรณ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งนิคมสหกรณ์

7. สำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินของกองทัพตามที่จำเป็นต้องใช้จริง และกองทัพในฐานะส่วนหนึ่งของกองกำลังบำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎรควรริเริ่มเป็นองค์กรหลักในการแก้ไขปัญหาของราษฎร ในสถานะที่เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาความมั่นคง

8. ปฏิรูปนโยบายการบริหารจัดการที่สาธารณประโยชน์ของสมัชชาคนจน โดยให้ประชาชนในท้องถิ่นร่วมกำหนดว่า พื้นที่ใดประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือเลิกใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการตรวจสอบสภาพการใช้ประโยชน์จริงในพื้นที่ และให้ประชาคมหมู่บ้าน กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น พิจารณาว่า สมควรสงวนหวงห้ามไว้หรือปฏิรูปที่ดินให้กับราษฎร จากนั้นนำผลการตรวจสอบและความเห็นของท้องถิ่นเข้าสู่การพิจารณาร่วมของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการแก้ไขปัญหาความร่วมมือระหว่างราษฎรกับรัฐ ซึ่งทำให้ทุกฝ่ายกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาอันที่ยอมรับร่วมกัน

รัฐต้องดำเนินการสำรวจพื้นที่เพื่อแยกแยะพื้นที่ส่วนที่ทับซ้อนระหว่างที่ดินราชพัสดุกับพื้นที่ตามกฎหมายอื่น โดยเฉพาะที่ดินป่าไม้เนื่องจากการทับซ้อนทำให้กรมป่าไม้มีอำนาจนำที่ดินราชพัสดุไปให้เอกชนใช้ประโยชน์ โดยขัดแย้งกับกฎหมายและนโยบายที่ราชพัสดุ

ปัญหาที่ดินของไทยคือ มีการกระจุกตัวของการถือครองที่ดิน และมีการครอบครองที่ดิน โดยไม่ได้ใช้ประโยชน์จำนวนมาก ขณะที่เกษตรกรไร้ที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ จำนวนมาก ที่ราชพัสดุซึ่งเป็นที่ดินของรัฐไม่ควรเดินตามปัญหาดังกล่าวด้วยการปล่อยให้ทิ้งร้าง หรือให้เอกชนใช้ประโยชน์ที่ดินแปลงใหญ่ แต่ควรบริหารจัดการที่ดินบนพื้นฐานการสร้างความเป็นธรรม การกระจายที่ดินให้กับเกษตรกรผู้ยากจน ซึ่งจะเป็นการใช้ที่ดินของรัฐเพื่อแก้ไขปัญหาของชาติ

9. ปรับปรุงกระบวนการออกเอกสารสิทธิที่ดินของกรมที่ดินให้รอบคอบรัดกุม โดยมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นเข้าร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องของการออกเอกสารสิทธิ ในกรณีที่มีข้อมูลเชื่อได้ว่า มีการออกเอกสารสิทธิไม่ถูกต้องและอยู่ในระหว่างการพิจารณาตรวจสอบพื้นที่ ต้องระงับการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่หรือการใช้ประโยชน์พื้นที่ จนกว่าผลการตรวจสอบจะแล้วเสร็จ

10. การแก้ไขปัญหาในแต่ละกรณีต้องจัดตั้งกลไกร่วมระหว่างรัฐ ราษฎร และประชาสังคม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาจึงจะได้รับการแก้ไขโดยเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่าย ดังกรณีการแก้ไขปัญหาที่สาธารณประโยชน์จังหวัดตรัง และโครงการการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

พื้นที่สำคัญที่ต้องดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในระยะต่อไป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาท ตลอดจนเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญที่จะเป็นตัวอย่างสำหรับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทปัญหาที่ดินของภาคใต้ จำนวน 5 กรณี 6 พื้นที่ ประกอบด้วย

1. อุทยานแห่งชาติทะเลบัน อ.ควนโดน อ.ควนกาหลง จังหวัดสตูล ทับซ้อนพื้นที่ทำกิน และที่ตั้งชุมชน อดีตความขัดแย้งมีความรุนแรงในระดับเผชิญหน้าระหว่างอุทยานแห่งชาติกับราษฎร ปัจจุบันอยู่ในกระบวนการแก้ไขปัญหาโดยโครงการนำร่องการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างมีส่วนร่วม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมทับซ้อนกับพื้นที่อาศัยและที่ดินทำกินของชุมชน ชาวประมงบ้านเจ้าไหม บ้านเกาะมุกต์ ตำบลเกาะลิบง บ้านน้ำราบ ตำบลบางลึก อำเภอกันตัง ชุมชนชาวสวนบนบก บ้านคลองไม้แดง บ้านเคี่ยมงาม ตำบลบ่อน้ำร้อน อำเภอกันตัง บ้านฉางหลวง บ้านปากเมง ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ขณะที่เอกชนจากภายนอกครอบครองพื้นที่ โดยผิดกฎหมายเพื่อทำธุรกิจการท่องเที่ยว กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชมีแผนงานที่จะดำเนินโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมระยะ 4 ปี เริ่มดำเนินการเดือนเมษายน

3. อุทยานแห่งชาติเขาปู่ - เขาย่า ในพื้นที่จังหวัดตรัง ทับซ้อนกับที่ตั้งชุมชนและที่ดินทำกินของราษฎรใน 38 หมู่บ้าน 10 ตำบล 4 อำเภอ ของจังหวัดตรัง

4. เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ ในกรณีความขัดแย้งว่าด้วยการนำที่ดินป่าไม้ไปให้เอกชนทำสวนขนาดใหญ่ และเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนภาคใต้ เรียกร้องให้หน้าที่ดินดังกล่าวมากระจายให้คนจนและเกษตรกรไร้ที่ดินทำสวน ในจังหวัดกระบี่ และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

5. สวนป่าห้วยน้ำขาว ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ กรมป่าไม้มอบพื้นที่สวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ของบริษัทกระบี่ทำไม้จำกัด เนื้อที่ 13,031 ไร่ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าช่องศิลา-ช่องชีแรด ให้กับองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เพื่อทำการดูแลและบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์สวนป่า แต่ราษฎรพร้อมด้วยสภาองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยน้ำขาว กำนันตำบลห้วยน้ำขาว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลห้วยน้ำขาว เห็นว่า แปลงที่ ออป.รื้อปลูกใหม่ มีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์โดยที่ ออป.และบริษัทกระบี่ทำไม้จำกัดไม่ได้ปลูกสวนป่าทดแทนตามเงื่อนไขสัมปทาน จึงไม่สมควรทำลายป่าเพื่อปลูกสวนยางพารา ป่าลุ่มน้ำมันตามแผนปลูกสร้างสวนป่าของ ออป.

บรรณานุกรม

- กองเลขานุการสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ ,สถานการณ์ปัญหาชาวประมงพื้นบ้าน
และสภาวะการประมงและทรัพยากรชายฝั่งในประเทศไทย เอกสารประกอบการ
สัมมนา,ตุลาคม 2545
- คณะอนุกรรมการเพื่อศึกษาและตรวจสอบกรณีปัญหาเหมืองแร่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่ง
ชาติ ,รายงานการศึกษาข้อมูลเชิงวิชาการ กรณีปัญหาเหมืองแร่เพื่อกำหนดข้อ
เสนอเชิงนโยบาย ,มิถุนายน 2547
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง , วิชาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า ,เมษายน 2534
- ชลิตา บัณฑิตวงศ์ และคณะ ,หัวโอง พัฒนาการ ลักษณะ และการปรับตัวของชาวประมงพื้น
บ้านอันดามัน ,โครงการความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน,ตุลาคม
2543
- นฤฤทธิ์ ดวงสุวรรณ ,คนพื้นทะเลสาบ ,โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้ , ตุลาคม 2545
- นิธิ ฤทธิพรพันธุ์และคณะ ,รายงานฉบับสุดท้าย เรื่องป่าชุมชนภาคใต้ ,พฤศจิกายน 2536
- ประสาธ ศิริเกิด ,อุทยานแห่งชาติทางทะเลกับการอนุรักษ์ที่อุทยานชุมชน ,สิงหาคม 2545
- ภาคภูมิ วิธานศิริวัฒน์และคณะ, รายงานการศึกษา สถานการณ์สิทธิมนุษยชนและสิทธิชุม
ชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเล ภาคใต้ , กุมภาพันธ์ 2546
- มูลนิธิสถาบันที่ดิน ,โครงการศึกษาการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินและมาตรการทาง
เศรษฐศาสตร์ และกฎหมายเพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด ,
มีนาคม 2544
- สมเจตนา มณีโมไนย ,บ้านเจ้าใหม่กับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น,
เอกสารการประชุมทางวิชาการและเสนอผลงานวิจัย “พลังสังคมไทยในทศวรรษหน้า :
ทางเลือกกับความเป็นจริง” , สิงหาคม 2546
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ,รายงานสถานการณ์คุณภาพ
สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ ,สมุดสถิติรายปี ประเทศไทย 2546

ส่วนที่ 1 การประกาศเขตป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย 78 กรณี

1. ป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้ถาวร 48กรณี

1.1. ป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกกะเปาะ ตำบลสลูย ตำบลดอนยาง

อำเภอท่าชะและอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

พื้นที่ปัญหา: หมู่ที่ 5 และ 6 ตำบลสลูย อำเภอท่าชะ และ หมู่ที่ 7 ตำบลดอนยาง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นายวิริยะ นาสม กับผู้ร่วมร้องทุกข์รวม 59 คน ร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการกฤษฎีกาเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2532 ความโดยสรุปว่า พื้นที่ที่ผู้ร้องทุกข์ครอบครองอยู่ในพื้นที่หมู่ 5 หมู่ 6 ตำบลสลูย อำเภอท่าชะ และหมู่ 7 ตำบลดอนยาง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร เดิมเป็นพื้นที่กร้างว่างเปล่า ต่อมาปี 2516 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตรากฎกระทรวงที่ 589 ให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกกะเปาะ เนื้อที่ 135,200 ไร่ ในเขตพื้นที่อำเภอปะทิว และอำเภอท่าชะ จังหวัดชุมพร

ราษฎรที่อยู่อาศัยและทำกินมาก่อนประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ร้องเรียนต่อทางการ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้กรมส่งเสริมสหกรณ์เข้าไปดำเนินการจัดที่ดินให้กับราษฎรในรูปของนิคม

สหกรณ์ ซึ่งผู้ร้องทุกข์ได้อาศัยและทำกินในนิคมสหกรณ์ตลอดมา ต่อมาปี 2522 กองอำนวยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป.กลาง) ได้ขอแบ่งใช้ที่ดินจากกรมส่งเสริมสหกรณ์เพื่อปลูกหญ้าและเลี้ยงปศุสัตว์เนื้อที่ 4,000 ไร่

และในปี 2528 กรมปศุสัตว์ได้ขอแบ่งใช้ที่ดินจาก กรป.กลางเนื้อที่ 2,000 ไร่ เพื่อปลูกหญ้าและเลี้ยงสัตว์ แต่เจ้าหน้าที่ช่างรังวัดจากป่าไม้เขตสุราษฎร์ธานี ได้รังวัดปักหมายแนวเขตใหม่โดยมิได้ยึดถือแผนที่เดิม พื้นที่ซึ่ง กรป.กลาง และกรมปศุสัตว์ขอใช้ประโยชน์จึงถูกล้ำเข้าไปในที่ดินและที่อยู่อาศัยของผู้ร้องทุกข์ จึงร้องทุกข์ขอยุ่อาศัยและทำกินในที่ดินต่อไป และหาก กรป.กลางและกรมปศุสัตว์ประสงค์จะได้ที่ดินแปลงนี้ขอให้ยึดถือแผนที่ซึ่งจัดทำขึ้นในปี 2522 หรือใช้ที่ดินที่เหลืออยู่ตามความเป็นจริง

คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์คณะที่ 3 สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ได้เรียก กรมป่าไม้ จังหวัดชุมพร กรป.กลาง กรมปศุสัตว์ และผู้ร้องทุกข์ มาชี้แจงข้อเท็จจริงต่อคณะกรรมการหลายครั้ง และคณะกรรมการสรุปคำวินิจฉัยในปี 2537 ความโดยสรุปว่า

ที่ดินที่มีการร้องทุกข์อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกกะเปาะซึ่งประกาศเมื่อปี 2516 ในการประกาศทางราชการได้ปิดประกาศรับคำร้องคัดค้านการประกาศป่าสงวนแห่งชาติจากราชการแล้ว รวมทั้งได้แต่งตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการดำเนินการสอบสวนสิทธิของผู้ร้องคัดค้านถูกต้องครบถ้วนตาม พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติฯ และจากการตรวจสอบบัญชีรายชื่อราษฎรที่ร้องคัดค้านการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติที่คณะกรรมการพิจารณาคำร้องให้มีการสอบสวนสิทธิ ปรากฏว่า ไม่มีรายชื่อของผู้ร้องทุกข์แต่อย่างใด จึงเป็นกรณีที่ผู้ร้องทุกข์ได้บุกรุกเข้าอยู่อาศัยและครอบครองทำกินภายหลังที่ได้กำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาติแล้ว

สำหรับพื้นที่ 4,000 ไร่ ซึ่งเกิดกรณีร้องทุกข์ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกกะเปาะ แต่อยู่นอกพื้นที่นิคมสหกรณ์ โดยพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในความรับผิดชอบของ กรป.กลาง โดยกรมปศุสัตว์ขอแบ่งที่ดินจาก กรป.กลางเพื่อปลูกหญ้าและเลี้ยงสัตว์จำนวน 2,000 ไร่

ประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ การที่กรมป่าไม้อนุญาตให้ กรป.กลางและกรมปศุสัตว์ใช้พื้นที่เพื่อปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ ในเขตที่ดินที่ผู้ร้องทุกข์อยู่อาศัยและทำกิน เป็นการกระทำที่ขัดหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ สรุปความได้ว่า เมื่อไม่ปรากฏว่าผู้ร้องทุกข์ได้ยื่นคำร้องอ้างสิทธิในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกกะเปาะ และไม่อาจแสดงหลักฐานการยื่นคำร้องอ้างสิทธิดังกล่าวได้ จึงเป็นกรณีที่เชื่อได้ว่า เป็นการเข้าไปอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติภายหลังการกำหนดให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติแล้ว จึงเป็นการเข้าไปอยู่อาศัยและทำกินโดยไม่ชอบตามมาตรา 14 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ 2507

ดังนั้นกรมป่าไม้จึงมีอำนาจตาม มาตรา 16 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ในการอนุญาตให้ กรป.กลาง และกรมปศุสัตว์เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติได้

ผู้เกี่ยวข้อง : นายวิริยะ นาสม กับผู้ร่วมร้องทุกข์รวม 59 คน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ,กรมป่าไม้ ,กรมปศุสัตว์ ,กองอำนวยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ ,จังหวัดชุมพร

ผลการแก้ไขปัญหา: คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์คณะที่ 3 สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา วินิจฉัยเมื่อปี 2537 สรุปว่า นายวิริยะ นาสม กับผู้ร่วมร้องทุกข์ ครอบครองที่ดินในป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำตกกะเปาะโดยมิชอบเนื่องจากเป็นการครอบครองหลังการประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ

สำหรับ กรป.กลางและกรมปศุสัตว์เป็นการครอบครองพื้นที่โดยการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 จึงเป็นการครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่เนื่องจากในระยะ 5 ปีของกระบวนการวิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ ทาง กรป.กลางและกรมปศุสัตว์ ได้แจ้งความประสงค์ที่จะขอใช้พื้นที่เฉพาะส่วนที่ได้ทำประโยชน์ไปแล้วโดย กรป.กลาง เดิมขอใช้พื้นที่ 2,293-3-00 ไร่ แต่ใช้จริง 1,900 ไร่ กรมปศุสัตว์ เดิมขอใช้ 2,000 ไร่ แต่ใช้จริง 1,106 ไร่ ส่วนพื้นที่ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่ซึ่งราษฎรครอบครองทำประโยชน์

พื้นที่ส่วนที่ กรป.กลางและกรมปศุสัตว์ไม่ได้ใช้ประโยชน์ กรมป่าไม้และจังหวัดชุมพร เห็นควรให้ราษฎรยื่นขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 ,ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการอนุญาตเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2530

แหล่งที่มาของข้อมูล : คณะกรรมการรับเรื่องราวร้องทุกข์คณะที่ 3 (ครท.) คณะกรรมการกฤษฎีกา

ข้อสังเกตของนักวิจัย : การวินิจฉัยของคณะกรรมการกฤษฎีกา ใช้กฎหมายเป็นหลักขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และขาดการพิจารณาข้อเท็จจริงว่าการที่ราษฎรไม่ได้แย่งสิทธิการประกาศป่าสงวนแห่งชาติเป็นเพราะไม่ทราบหรือเป็นเพราะเข้าไปอยู่หลังการประกาศ รวมทั้งการพิจารณาปัญหามนขอกกฎหมายโดยไม่พิจารณาพัฒนาการทางเศรษฐกิจสังคมของพื้นที่อาจทำให้ความยุติธรรมตามกฎหมายกับความยุติธรรมทางสังคมแตกต่างกัน

1.2. การย้ายราษฎรออกจากป่าอนุรักษ์ หมู่ 4 ตำบลปังหวาน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร

พื้นที่ปัญหา: หมู่ที่ 4 ตำบลปังหวาน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับราษฎร

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

กรมป่าไม้ได้รับเรื่องร้องเรียนว่า นายวิรัตน์ มีสุนทร ได้บุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในท้องที่หมู่ที่ 4 ตำบลปังหวาน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร และได้ดำเนินการสอบสวนเรื่องร้องเรียนพบว่า นายวิรัตน์ มีสุนทร ครอบครองพื้นที่ประมาณ 50 ไร่ เป็นพื้นที่ลักษณะไขแดงในภูเขาสูงชันซึ่งมีสภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์ กรมป่าไม้จึงมีความเห็นให้หามาตรการให้ออกจากพื้นที่ หรือถ้าไม่สามารถให้ออกจากพื้นที่ได้ขอให้หน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ควบคุมไม่ให้มีการบุกรุกเพิ่มเติม โดยจัดทำบันทึกข้อตกลงกับนายวิรัตน์ หากพื้นที่ดังกล่าวมีการบุกรุกเพิ่มเติมนายวิรัตน์ต้องเป็นผู้รับผิดชอบ

ผู้เกี่ยวข้อง : นายวิรัตน์ มีสุนทร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: ให้นายวิรัตน์ออกจากพื้นที่หรือกรณีให้ออกจากพื้นที่ไม่ได้ให้จัดทำบันทึกข้อตกลงกับ นายวิรัตน์เรื่องห้ามบุกรุกขยายเพิ่มเติม

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.3. ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาตองอา-คลองโชน หมู่ 8 ตำบลทุ่งตะโก อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร

พื้นที่ปัญหา : หมู่ 8 ตำบลทุ่งตะโก อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องขอความเป็นธรรมกรณีกรมป่าไม้ประกาศเขตป่าสงวนฯ ทับที่ดินทำกินของราษฎร ซึ่งมีหลักฐานการเสียภาษี (ภ.บ.ท.6) ยืนยันว่าราษฎรได้อาศัยอยู่ก่อนกรมป่าไม้จะประกาศเขตป่าสงวนฯ ต่อมากรมป่าไม้ได้มอบที่ดินให้ สปก. นำไปจัดที่ทำกินไว้ให้กับราษฎร ที่ครอบครอง แต่ราษฎรไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ที่ทำกิน เนื่องจากผลการสอบสวนสิทธิ์ ไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่กำหนด

จากผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงพื้นที่ร่องเรียนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเขาตองอา-คลองโชน ซึ่งกรมป่าไม้มอบให้ สปก. ไปดำเนินการปฏิรูปที่ดิน สปก.เข้ารังวัดแปลงที่ดินเมื่อปี 2537 แต่ยังไม่มีการออกฎีกา ประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ดังกล่าว จึงไม่ได้ดำเนินการต่อ ต่อมาเดือนธันวาคม 2540 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพรเข้าดำเนินการสอบสวนสิทธิ์ เดือนกรกฎาคม 2541 ได้จัดทำบัญชีรายชื่อเกษตรกร ที่จะได้รับที่ดินตามโครงการปฏิรูปที่ดิน ป่าเขาตองอา- คลองโชน ซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณาจัดเตรียมเอกสาร สปก.4-01 ซึ่งราษฎรที่ร้องเรียนเป็นผู้มีรายชื่ออยู่ในบัญชีดังกล่าวด้วยดังนั้น หากคุณสมบัติครบถ้วนก็จะได้รับเอกสาร สปก.4-01 และจังหวัดชุมพร ได้ส่งเจ้าหน้าที่ออกไปทำความเข้าใจกับราษฎรแล้ว

ผู้เกี่ยวข้อง : นายสุวิธ พะลัง และราษฎรหมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งตะโก อำเภอ ทุ่งตะโก

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : สปก.

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงน้อย ความซับซ้อนน้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ.2518 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.4. ป่าสงวนแห่งชาติ ตำบลชุมโค อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

พื้นที่ปัญหา : ตำบลชุมโค อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้เรื่อง ขอให้พิจารณาการดำเนินการสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรณีการประกาศเขตปฏิรูปที่ดินของอำเภอปะทิว ซึ่งมีเขตการดำเนินการเพียงบางส่วนไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ขอให้มอบพื้นที่ให้ สปก.เพิ่มเติม เพื่อนำไปปฏิรูปและมอบเอกสารสิทธิ์ สปก.4-01 เพื่อช่วยเหลือราษฎร

กรมป่าไม้มีความเห็นว่า กรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมสภาพให้ สปก.นำไป ปฏิรูปที่ดินโดยการส่งมอบตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2535- 30 มิถุนายน 2536 เนื้อที่ 44 ล้านไร่ สำหรับพื้นที่ที่ไม่ได้มอบให้ สปก. คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ให้ความเห็นชอบหลักการ มาตรการ และแนวทางแก้ไข ปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ป่าไม้ทุกประเภทไว้อย่างชัดเจนแล้ว จึงให้ดำเนินการตามมติ คณะรัฐมนตรีดังกล่าวต่อไป

ผู้เกี่ยวข้อง : นายสันต์ ดวงกลม และชาวบ้านตำบลชุมโค

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กรมป่าไม้ , สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม(สปก.)

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไขปัญหาตามมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 และแก้ไขเพิ่มเติม

- มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหาดินในพื้นที่ป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.5. ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

พื้นที่ปัญหา: ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

กลุ่มของปัญหา: ชุมชนขัดแย้งกับเอกชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

มีผู้ร้องกรมป่าไม้ว่า นายทุนรุกป่าชายเลนโดยทำคันดินกั้นเพื่อให้น้ำท่วมพื้นที่ต้นไม้ในป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหาเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ พื้นที่ป่าชายเลนดังกล่าวเป็นพื้นที่ซึ่งกลุ่มราษฎร

อาสาพิทักษ์ป่าโครงการตามพระราชดำริ โครงการพระราชทานธง พื้ทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต ได้ดูแลรักษาไว้เป็นสมบัติของลูกหลาน

คณะกรรมการอำเภอปะทิวได้ร่วมกันตรวจสอบจับกุมและกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรตำบลมาบอำมฤตแล้ว พร้อมทั้งให้พนักงานที่ดินดำเนินการตรวจสอบหลักฐาน หนังสือร้องการทำให้ประโยชน์ นส.3 ก. ว่าตำแหน่งที่ดินถูกต้องตรงตามภูมิประเทศจริงหรือไม่ สำหรับพื้นที่ป่าชายเลนตามโครงการราชดำริ ไม่ได้ถูกบุกรุกแต่อย่างใด

ส่วนกรณีน้ำท่วมขังต้นไม้เกรงต้นไม้จะตาย กรมป่าไม้ได้ให้เจ้าหน้าที่จากกลุ่มวิชาการป่าไม้ของสำนักงานป่าไม้เขตสุราษฎร์ธานีออกไปให้คำแนะนำช่วยเหลือราษฎรแล้ว

ผู้เกี่ยวข้อง : เอกชนที่บุกรุกพื้นที่ และราษฎรอาสาพิทักษ์ป่าโครงการพระราชดำริ พื้ทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้, อำเภอปะทิว, สถานีตำรวจภูธรตำบลมาบอำมฤต

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ระหว่างดำเนินการตรวจสอบพื้นที่

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507, โครงการพระราชดำริ พื้ทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.6.ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนอ่าวทุ่งคาและอ่าวสวี อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

พื้นที่ปัญหา : ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนอ่าวทุ่งคาและอ่าวสวี หมู่ 2 หมู่ 5 ตำบลหาดทรายรี อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนจังหวัดว่า พื้นที่ป่าทับซ้อนกับพื้นที่ของราษฎร จังหวัดชุมพรแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่อยู่นอกพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร แต่หลงเชื่อนายไพบูลย์ สันติวิมล จึงได้ร่วมลงชื่อร้องเรียนเนื่องจากเข้าใจว่าเป็นการขอสิทธิทำกินจากทางราชการ

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรได้ทำการสำรวจปัญหาราษฎรพบว่า ราษฎรที่มีพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติมีความเข้าใจอุทยานเป็นอย่างดี และส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองอยู่แล้ว จึงให้ความร่วมมือกับอุทยานแห่งชาติโดยอพยพออกจากบริเวณพื้นที่ที่มีการบุกรุกครอบ

ครองในเขตอุทยานฯ สำหรับราษฎรบางส่วนที่ทำกินอยู่ในเขตอุทยานฯและยังไม่ได้มีการสำรวจ การครอบครองพื้นที่ กรมป่าไม้ได้ให้อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรประสานงานกับคณะทำงาน ของจังหวัดชุมพรเพื่อตรวจสอบเอกสารสิทธิ์ และการได้มาซึ่งที่ดินทำกินเพื่อขึ้นทะเบียนการครอบ ครองพร้อมทั้งสำรวจแนวเขตพื้นที่ทำกินของราษฎรให้ชัดเจน

สำหรับนายไพบูลย์ สันติวิมลและนายชิต สันติวิมล ซึ่งเป็นผู้นำการรวบรวมรายชื่อราษฎร ร้องเรียนทางราชการ คณะทำงานจังหวัดชุมพรสรุปว่า มีวัตถุประสงค์เพื่อยึดถือครอบครองพื้นที่ โดยไม่ได้เดือดร้อนจากการที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีฐานะยากจนแต่ประการใด จึงให้มีการดำเนิน คดีตามกฎหมาย ซึ่งอัยการมีความเห็นสั่งฟ้องคดีในข้อหาบุกรุกป่าเรื่องอยู่ในระหว่างการพิจารณา ของศาล

ผู้เกี่ยวข้อง : นายไพบูลย์ สันติวิมลและนายชิต สันติวิมล และราษฎรหมู่ 2 หมู่ 5

ตำบลหาดทรายรี

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้ ,อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ,จังหวัดชุมพร ,ศาลจังหวัด ชุมพร

ผลการแก้ไขปัญหา : กรมป่าไม้ฟ้องร้องดำเนินคดีกับนายไพบูลย์ สันติวิมลและนายชิต สันติวิมล ส่วนราษฎรที่เหลืออยู่ระหว่างตรวจสอบการครอบครองพื้นที่และเอกสารสิทธิ์

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงปานกลาง ความซับซ้อนปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 ,พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ 2535

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : จากรายงานของกรมป่าไม้ มีลักษณะเป็นการสรุปด้านเดียว ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน และข้อสรุปทำนองว่า ได้ประชาสัมพันธ์กับราษฎรจนเป็นที่เข้าใจและยินยอม อพยพออกจากพื้นที่ หรือราษฎรที่ร้องเรียนถูกผู้นำหลอกลวงให้หลงเชื่อ เป็นข้อสรุปปกติของทาง ราชการและมักนำไปสู่การสร้างปัญหาเพิ่มมากกว่าการแก้ไขปัญหา

1.7.ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนคลองรีว บ้านบางหยี ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

พื้นที่ปัญหา : หมู่ที่ 4 ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้ ขอให้พิจารณาให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับที่ดินทำกิน ซึ่งได้ ครอบครองทำกินมาตั้งแต่ปี 2529 เนื้อที่ประมาณ 120 ไร่ แต่ยังไม่มีการสำรวจสิทธิ์ ต่อมาได้มีการ

ปลูกป่า ในพื้นที่ดังกล่าวตามโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนเขตอนุรักษ์ทำให้ได้รับความเดือดร้อนและขอให้ปรับปรุงแนวเขตป่าให้สอดคล้อง กับสภาพความเป็นจริง ตามสัดส่วนไม่กระทบการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะได้มีที่ทำกินอย่างถูกต้อง

จากผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนคลองรีว ตามกฎกระทรวงที่227 (พ.ศ.2510) เป็นพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ (Zone E) เป็นพื้นที่ที่กรมป่าไม้ไม่ส่งมอบให้สปก. นำไปปฏิรูปที่ดิน และกรมป่าไม้ได้กำหนดแผนการจะปลูกป่าตามโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนเขตอนุรักษ์ โดยมีราษฎรที่อยู่รอบเขตป่าให้การสนับสนุนโครงการดังกล่าว โดยให้จังหวัดชุมพรประสานกับผู้ร้องเพื่อทำความเข้าใจโครงการดังกล่าวดำเนินการไปได้

ผู้เกี่ยวข้อง : นายสงวน มีเอี่ยม , นายบุญเลิศ นิยมคุ้ม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10,17 มีนาคม 2535 เรื่อง การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้

- มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2530 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.8.ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนคลองรีว บ้านบางหยี ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน

พื้นที่ปัญหา : หมู่ 1 , 2 , 4 ,5 ,10 ,11 ,12 ตำบลทุ่งเตาใหม่ อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นายไอฟาร์ ศิริโชคพัฒน์ กับพวกรวม 11 ราย ขอเอกสารสิทธิในพื้นที่ หมู่ 1 ,2 ,4 ,5 ,10 ,11 และ 12 ตำบลทุ่งเตาใหม่ อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

อำเภอนาสาร ตรวจสอบแล้ว พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตป่าตามมติ ครม.ปี 2504 เขตป่าไม้ถาวรป่าโครงการ ชุนทะเล จึงออกเอกสารสิทธิให้ไม่ได้ สบร.มอบให้จังหวัดตรวจสอบ สค.1 ว่าได้มาโดยชอบก่อนการประกาศ เป็นเขตป่าตามมติ ครม.หรือไม่ ถ้าได้มาโดยถูกต้องก็นำ สค.1 ไปออกเอกสารสิทธิได้ ส่วนรายที่ไม่มีสค.1 ก็ให้ตรวจสอบการครอบครองด้วยโดยการตรวจสอบจาก

พยานบุคคล ภาพถ่ายทางอากาศ หรือหลักฐานอื่นเช่น หลักฐานการครอบครองว่าทำประโยชน์มาก่อนนิติกรรมหรือไม่ แล้วให้ทำทะเบียนไว้เป็นหลักฐาน

จังหวัดได้ส่งมาตรวจสอบ 15 รายพบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ แต่ได้มาโดยการตกทอดจากบิดา มารดา ซึ่งได้ก่อสร้างแล้วถาวร จ้างจนกว่า 40 ปี ก่อนการประกาศนิติกรรม ปี 2504 และบางรายซื้อต่อจากผู้อื่นมาเป็นระยะเวลาเกิน 30 ปี สบร.เห็นว่าการตรวจสอบของจังหวัด เป็นการสอบปากคำเท่านั้น ยังมีได้นำเรื่องเข้า กพร. จังหวัด พิจารณา

พฤศจิกายน 2544 กพร.กลาง ให้กพร.จังหวัดตรวจสอบว่า สค.1 ได้มาโดยชอบหรือไม่ ก่อนการประกาศ นิติกรรมหรือไม่

กรกฎาคม 2544 อำเภอรายงานผลการตรวจสอบให้จังหวัดทราบแล้ว รอเสนอ กพร. จังหวัด

ผู้เกี่ยวข้อง : นายโอฬาร ศิริโชคพัฒน์ กับพวกรวม 11 ราย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กพร.

ผลการแก้ไขปัญหา : อยู่ระหว่างพิสูจน์สิทธิ์ของราษฎร

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง :

- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10,17 มีนาคม 2535 เรื่อง การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม

- พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม 2518 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : กพร.

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.9. ป่าสงวนแห่งชาติป่าไผ่ท่อนและป่าคลองโรง ป่าคลองสินปุน หมู่ 6

ตำบลสินเจริญ อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พื้นที่ปัญหา : หมู่ 6 ตำบลสินเจริญ อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้เรื่องถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้ประกาศและลงหลักเขตป่าอนุรักษ์ทับที่ดินของชุมชน ในพื้นที่อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้งๆที่พื้นที่ดังกล่าวมีสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรม ราษฎรเข้าไปทำประโยชน์เมื่อปี 2505 โดยปลูกยางพารา และทำการเกษตรเต็มพื้นที่

กรมป่าไม้ตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่า พื้นที่ร้องเรียนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าไผ่ท่อน และป่าคลองโสน ป่าคลองสินปุน พื้นที่ดังกล่าวมีการจำแนกและจัดทำแนวเขตการใช้ประโยชน์ ทรัพยากร และที่ดินป่าไม้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ (โซนซี) การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน ป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้น จะดำเนินการภายใต้กรอบแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2540 ให้ความเห็นชอบในหลักการแล้ว ดังนั้นกรณี ปัญหาเรื่องร้องเรียนที่ดิน นี้ในขั้นตอนแรกได้ทำการสำรวจถือครองพื้นที่ ป่าไม้แล้ว ในขั้นตอนต่อไปจะนำผลที่ได้มาบริหารจัดการเพื่อการแก้ไขปัญหาแก่ราษฎรต่อไป และราษฎรผู้ร้องเรียนก็ยินยอมยุติปัญหาแล้ว

ผู้เกี่ยวข้อง : นายครั้น กลแกม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ในช่วงดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10,17 มีนาคม 2535 เรื่อง การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้
- มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 16 กันยายน 2540

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย: ไม่มี

1.10. ป่าสงวนแห่งชาติหมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พื้นที่ปัญหา: หมู่ 5 หมู่ 9 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้ว่า ไม่ได้รับโฉนดที่ดินในครั้งที่กระทรวงมหาดไทยดำเนินการ ออกโฉนดในโครงการเดินสำรวจรังวัดที่ดินทั่วประเทศ ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 3 กันยายน 2534 เนื่องจากกรมที่ดินแจ้งว่า เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติทั้งที่ 2 หมู่บ้าน เป็นเขต เทศบาลตำบลดอนสัก การเข้าอยู่อาศัยใช้ที่ดินเป็นที่ทำกินในระยะเวลาเดียวกันกับราษฎร 13 หมู่ บ้าน ที่ได้รับโฉนดที่ดินไปแล้ว เป็นชุมชนที่มีราษฎรอาศัยอยู่หนาแน่น จึงขอความเป็นธรรมในการ ตรวจสอบ แนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ

เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่ดินแจ้งว่าที่ดินเขตป่าสงวนแห่งชาติ ทั้งพื้นที่อยู่ในเขตเทศบาล กรมป่าไม้แจ้งให้จังหวัดสำรวจข้อเท็จจริง เรื่องอยู่ระหว่างดำเนินการตรวจสอบข้อมูล

ผู้เกี่ยวข้อง : ราษฎรหมู่ 5 และหมู่ 9 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมที่ดิน

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ระหว่างตรวจสอบข้อมูล

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 ,พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 2518 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย: ไม่มี

1.11. ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองศกและป่าคลองพนม ตำบลคลองศก อำเภพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พื้นที่ปัญหา: หมู่ที่ 7 ตำบลคลองศก อำเภพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้กรณี ที่ราษฎรที่เคยเข้าไปทำกินในที่ดินป่าเสื่อมโทรม บริเวณหมู่ที่ 7 ตำบลคลองศก อำเภพนม ต่อมาถูกหน้าที่ป่าไม้ ห้ามมิให้ทำกิน ในที่ดินดังกล่าวต่อไปอีก ทำให้ได้รับความเดือดร้อน จึงขอความช่วยเหลือเพื่อให้ได้ทำกินในที่ดินแปลงนั้นต่อไป

จากการตรวจสอบพื้นที่ดังกล่าวไม่มีสิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งพืชผลอาสิน แต่อย่างใด เป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองศก และป่าคลองพนม มีสภาพเป็นป่าต้นน้ำลำธาร ไม่สมควรให้ราษฎรเข้าไปอยู่อาศัย และทำกิน นอกจากนี้คณะกรรมการหมู่บ้านหมู่ที่ 7 ตำบลคลองศก อำเภพนม จังหวัด สุราษฎร์ธานี ได้มีมติให้รักษาพื้นที่บริเวณดังกล่าว ไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และการท่องเที่ยว จึงไม่อนุญาตให้นายเชียว ศรีนาวา กับพวกเข้าไปทำกินในพื้นที่ดังกล่าวตามที่ร้องขอ

ผู้เกี่ยวข้อง : นายเชียว ศรีนาวา และราษฎรอีก 18 ครอบครัว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีมติให้รักษาพื้นที่บริเวณดังกล่าวไว้ และไม่อนุญาตให้นายเชียว ศรีนาวา กับพวกเข้าไปทำกินในพื้นที่ดังกล่าวตามที่ร้องขอ

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงปานกลาง ความซับซ้อนน้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507
- กฎกระทรวงฉบับที่ 800 (พ.ศ.2521)
- ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10,17 มีนาคม 2535 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.12. ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนปากพวงฝั่งตะวันตก ตำบลปากพวงฝั่ง

ตะวันตก อำเภอปากพวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พื้นที่ปัญหา: ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนฝั่งตะวันตก หมู่ 4 ตำบลปากพวงฝั่งตะวันตก อำเภอปากพวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อที่ 17 ไร่

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับบุคคล

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นายหัส สุขช่วย ร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา ความโดยสรุปว่า ผู้ร้องครอบครองพื้นที่จำนวน 17 ไร่ ในหมู่ที่ 4 ตำบลปากพวงฝั่งตะวันตก มาประมาณ 30-50 ปี โดยปลูกจากสลับกับการทำนาข้าว ต่อมาได้ปรับพื้นที่เป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง และเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2532 นายหัส ได้ยื่นคำขอเข้าทำประโยชน์ในที่ดินแปลงดังกล่าวเพื่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เนื้อที่ 17 ไร่ ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนปากพวงฝั่งตะวันตก และได้ชำระเงินมัดจำเป็นจำนวน 1,700 บาท ณ ที่ว่าการอำเภอปากพวงแล้วรวมทั้งได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ได้ตามหนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ นศ 0009/37091 ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2532 จึงได้ดำเนินการปรับสภาพพื้นที่เพื่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแล้วเสร็จไปประมาณร้อยละ 70 ใช้เงินลงทุนไปหลายแสนบาท แต่เมื่อต้นปี 2538 กรมอาชีวศึกษา ได้ทำการปักหลักเขตที่ดินของนายหัส โดยอ้างว่าได้รับอนุญาตใช้ประโยชน์พื้นที่จากกรมป่าไม้แล้ว ทำให้ผู้ร้องทุกข์ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย นอกจากนี้การที่กรมอาชีวศึกษาเจตนามาใช้ที่ดินของนายหัส แต่กลับไม่ไปขอใช้พื้นที่ซึ่งมีนายทุนบุกรุกครอบครองโดยอ้าง ส.ค.1 เนื้อที่ประมาณ 400 – 500 ไร่ เป็นการไม่เป็นธรรมต่อนายหัส

คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ คณะที่ 1 คณะกรรมการกฤษฎีกา ดำเนินการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ของนายหัส สุขช่วย และมีมติตามคำวินิจฉัยที่ 67/2539 ให้ยกคำร้องทุกข์ ด้วยเหตุผลโดยสรุปว่า

กรมอาชีวศึกษาได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ ให้เข้าใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเลนปากพนังฝั่งตะวันตกเพื่อเป็นที่ตั้งของศูนย์ฝึกวิชาชีพอุตสาหกรรมและการต่อเรือ เนื้อที่ 146 ไร่ โดยถูกต้องตามประกาศกรมป่าไม้เรื่อง กำหนดบริเวณพื้นที่ให้ส่วนราชการหรือองค์การของรัฐเข้าใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ฉบับที่ 78/2531 ลงวันที่ 11 เมษายน 2531 และกรมป่าไม้ไม่เคยอนุญาตให้นายหัส ใช้ประโยชน์พื้นที่ กรณีการจ่ายเงินมัดจำและหนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งนายหัส อ้างว่า เป็นการอนุญาตนั้นเป็นแต่เพียงเงินมัดจำประกอบคำขออนุญาตใช้พื้นที่ไร่ละ 100 บาท และเป็นหนังสือที่สำนักงานป่าไม้จังหวัดนครศรีธรรมราช นัดหมายให้นายหัส นำตรวจสอบพื้นที่ที่ขอใช้ประโยชน์ ไม่ใช่หนังสืออนุญาต

นอกจากนี้กรมอาชีวศึกษายังได้รับอนุญาตให้เข้าใช้ประโยชน์พื้นที่เดือนเมษายน 2529 ก่อนหน้าที่นายหัสจะยื่นคำขอเข้าใช้ประโยชน์พื้นที่ซึ่งดำเนินการในเดือนมิถุนายน 2532 ดังนั้นที่ดินที่นายหัส เข้าทำประโยชน์จึงเป็นที่ดินที่กรมอาชีวศึกษาได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ให้เข้าทำประโยชน์แล้ว นายหัส ไม่มีสิทธิเข้าครอบครองทำประโยชน์โดยพลการ การที่กรมอาชีวศึกษาเข้าปักหลักเขตที่ดินของนายหัส จึงไม่เป็นการกระทำที่ขัดหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

สำหรับที่ดินที่นายหัส ร้องว่ามีนายทุนบุกรุกครอบครอง คณะเจ้าหน้าที่ตำรวจป่าไม้ หน่วยป้องกันรักษาป่าที่ นศ.17 และป่าไม้อำเภอปากพนัง ได้ดำเนินการตรวจสอบพื้นที่แล้วมีความเห็นให้อำเภอปากพนังเสนอจังหวัดนครศรีธรรมราชพิจารณาจำหน่ายพื้นที่ดังกล่าวออกจากทะเบียน ส.ค. 1 ของสำนักงานที่ดินอำเภอปากพนัง และกรมที่ดินแล้ว

ผู้เกี่ยวข้อง : นายหัส สุขช่วย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้ , กรมอาชีวศึกษา , จังหวัดนครศรีธรรมราช , คณะกรรมการกฤษฎีกา

ผลการแก้ไขปัญหา: ยกคำร้องของนายหัส สุขช่วย และให้กรมอาชีวศึกษาดำเนินการก่อสร้างวิทยาลัยเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมการต่อเรือ นครศรีธรรมราชในที่ดินพิพาทได้

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 , พ.ร.บ.ป่าไม้ 2484 , ประกาศกรมป่าไม้เรื่อง กำหนดบริเวณพื้นที่ให้ส่วนราชการหรือองค์การของรัฐเข้าใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ฉบับที่ 78/2531 ลงวันที่ 11 เมษายน 2531

แหล่งที่มาของข้อมูล : คณะกรรมการกฤษฎีกา

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.13. ป่าไม้ถาวร ป่าคลองสก - คลองแสง - คลองยัน พื้นที่กันเป็นป่าร้อยละ 20 ตาม
เงื่อนไขการมอบพื้นที่ป่าให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยสร้างเขื่อนรัชชประภา
ตำบลกะเปา อำเภอ รัษฎา ตาบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี

พื้นที่ปัญหา: ตำบลกะเปา อำเภอรัษฎา ตาบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้ ขอให้พิจารณาจัดสรรที่ดินทำกินบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
คลองแสงให้แก่ราษฎรที่อพยพมาจากเขื่อนรัชชประภา ซึ่งทางราชการได้จัดที่ทำกินไว้แล้วแต่ไม่
เพียงพอ

ผลการตรวจสอบปรากฏว่าพื้นที่ร้องเรียนเป็นพื้นที่ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี ป่า
คลองสก- คลองแสง - คลองยัน ป่าหมายเลข 92 เป็นพื้นที่ที่ได้สงวนไว้เป็นพื้นที่ป่าร้อยละ 20
ตามเงื่อนไขที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (เขื่อนรัชชประภา) ได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์
สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นภูเขา สลับกับพื้นที่ราบ ส่วนที่เป็นภูเขาและพื้นที่ลาดชัน มีสภาพเป็นป่าที่
ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีลำห้วยไหลผ่านและมีสภาพเป็นป่าต้นน้ำลำธาร เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบ
เห็นว่าหากได้รับพื้นที่ดังกล่าวคืนจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ก็ควรผนวกพื้นที่บาง
ส่วนให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง สำหรับบริเวณพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ราบ เหมาะสมต่อการ
เกษตร และมีราษฎรเข้าไปปลูกผลอาสินอยู่ก่อนแล้ว เห็นควรกันออกให้เป็นที่ทำกินของราษฎรต่อ
ไป อยู่ระหว่างการดำเนินการของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตจะส่งคืนให้กรมป่าไม้

ผู้เกี่ยวข้อง : นางพูนศรี รำเพย และราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ระหว่างการดำเนินการของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตส่งคืนพื้นที่ให้กรมป่าไม้

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 2518 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

**1.14. ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองกรูย่น บ้านชุมชนสี่แยกทุ่งปี ตำบลกรูย่น อำเภอ
ทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช**

พื้นที่ปัญหา: ตำบลกรูย่น(ชุมชนสี่แยกทุ่งปี) อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นายตรีพล เจาะจิต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 6 แจ้งว่าพื้นที่
ตำบลกรูย่น เป็นชุมชนขนาดใหญ่ และปรากฏว่าบริเวณดังกล่าวยังคงอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่ง
ชาติ

จากการตรวจสอบเบื้องต้น พื้นที่ร้องเรียนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองกรูย่น
เป็นพื้นที่ดำเนินการตามโครงการปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติในรูปหมู่บ้านป่าไม้ การแก้ไขปัญหา
ในพื้นที่ดังกล่าว เห็นควรดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ต่อไป

ผู้เกี่ยวข้อง : - นายตรีพล เจาะจิต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ราษฎรตำบลกรูย่น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ในระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหาตามมติคณะรัฐมนตรี 30
มิถุนายน 2541

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507
- มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้
- ระเบียบกรมป่าไม้วาดด้วยการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ป่าสงวน
แห่งชาติ
- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10,17 มีนาคม 2535 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์
ทรัพยากรและที่ดิน ป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.15. ป่าสงวนแห่งชาติป่าควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พื้นที่ปัญหา: ป่าสงวนแห่งชาติป่าควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นางอำนวย สุขแก้ว ขอพระราชทานความช่วยเหลือเรื่องที่ดินทำกิน สปร. ได้ประสานงานกับจังหวัดและสำนักงานป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช เพื่อหาแนวทางช่วยเหลือผู้ร้อง สรุปว่าให้นางอำนวย สุขแก้ว สามารถอาศัยทำกินในพื้นที่เดิม ต่อไปได้โดย ให้ลดขนาดพื้นที่ถือครองจากเดิม 22 ไร่ เป็น 15 ไร่ และทำสัญญาเช่ากับกรมป่าไม้ อันเป็นการปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามระเบียบของทางราชการ และป่าไม้เขตนครศรีธรรมราชได้แจ้งให้นางอำนวย สุขแก้วทราบแล้ว โดยให้ยื่นคำขอใช้พื้นที่ได้ที่อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้เกี่ยวข้อง : นางอำนวย สุขแก้ว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: สำนักงาน กปร. , สำนักงานเลขาธิการ

ผลการแก้ไขปัญหา: นางอำนวย สุขแก้ว สามารถอาศัยทำกินในพื้นที่เดิม ต่อไปได้โดย ให้ลดขนาดพื้นที่ถือครองจากเดิม 22 ไร่ เป็น 15 ไร่ และทำสัญญาเช่ากับกรมป่าไม้

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- ระเบียบกรมป่าไม้วาดด้วยการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 17 มีนาคม 2535 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.16. ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง

พื้นที่ปัญหา: ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนให้ตรวจสอบเกี่ยวกับแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติทับที่ทำกินของราษฎรที่มีเอกสารสิทธิ์ เนื่องจากป่าไม้เขตสงขลา ได้กำหนดแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาหัวช้าง ลงในแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ เมื่อปี พ.ศ. 2531 เป็นผลให้ราษฎรไม่สามารถทำโฉนดที่ดินหรือนิติกรรมได้ ขอให้ตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

ขณะนี้อยู่ระหว่างการแจ้งสำนักงานป่าไม้เขตสงขลาให้รายงานผลข้อเท็จจริง และจัดส่งสำเนาหนังสือที่เกี่ยวข้อง และจัดทำแผนที่แสดงรายละเอียดให้กรมป่าไม้ทราบ

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : นายวรรณ ขุนจันทร์ และราษฎรตำบลตะโหมด

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงปานกลาง ความซับซ้อนน้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507
- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้
- ระเบียบกรมป่าไม้วางด้วยการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.17. ป่าสงวนแห่งชาติป่าเทือกเขาบรรทัดและอุทยานเขาปู่เขาย่า หมู่ 4 ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง

พื้นที่ปัญหา: หมู่ 4 ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้เรื่องแก้ไขที่ทำกินที่ทับซ้อนกับพื้นที่ให้ประกาศเป็นเขตอุทยานเขาปู่ – เขาย่า

กรมป่าไม้ตรวจสอบที่ดินของผู้ร้องทั้งสองแปลงพบว่า อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเทือกเขาบรรทัดแปลงที่ 2 ตอนที่ 3 และอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่ – เขาย่า

ที่ดินทั้ง 2 แปลง ไม่มีหนังสือแสดงสิทธิตามประมวลกฎหมาย ที่ดิน เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบได้แจ้งให้ผู้ร้องทราบว่า กรณีปัญหาที่ดินทำกิน ติดอยู่ในอุทยานแห่งชาติ เขาปู่ – เขาย่า ป่าเทือกเขาบรรทัดแปลงที่ 2 ตอนที่ 3 อยู่ในระหว่างการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

ผู้เกี่ยวข้อง : นายไฉ เหมือนแก้ว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ในระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหาตามมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้
- พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.18. ป่าสงวนแห่งชาติป่าเทือกเขาโต๊ะเทพ และป่าควนหินลับ ตำบลบาโฮย อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

พื้นที่ปัญหา: ตำบลบาโฮย อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรซึ่งเป็นชาวประมงขนาดเล็กในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา ร้องขออนุเคราะห์ที่ดินเพื่อทำการเกษตร ในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา เนื่องจากสัตว์น้ำมีจำนวนลดน้อยลงและเกิดการตื่นชินตลอดจนมีการปล่อยน้ำเสีย จากโรงงานและชุมชนลงในทะเลสาบสงขลา ทำให้ได้รับความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ จึงมีความประสงค์ขอที่ดินเพื่อทำการเกษตรบริเวณหลักเขตที่ 39-42 ในพื้นที่ตำบลบาโฮย อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

กรมป่าไม้ตรวจสอบพื้นที่บริเวณที่ราษฎรร้องเรียนให้จัดที่ดินให้ทำกินพบว่า พื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเทือกเขาโต๊ะเทพ และป่าควนหินลับ ซึ่งได้จำแนกและจัดแนวเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ เป็นพื้นที่อนุรักษ์ โชน ชี

พื้นที่ที่ร้องขออยู่ในเขตลุ่มน้ำชั้น 4 บางส่วนอยู่ในเขตลุ่มน้ำชั้น 1 เอ เป็นส่วนหนึ่งของป่าต้นน้ำเทพา และอยู่ในระหว่างการสำรวจ เพื่อกำหนดเป็นเขตอุทยานแห่งชาติป่าสัณกาลาศรี และจังหวัดสงขลาได้นำเรื่องดังกล่าวเสนอต่อคณะอนุกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ประจำจังหวัดสงขลาแล้ว ที่ประชุมมีมติไม่สามารถดำเนินการจัดที่ดินทำกินให้แก่ผู้ร้องได้ แต่มอบให้อำเภอไปสอบถามปากคำราษฎรผู้ร้องแทน เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเป็นประโยชน์ ที่จะให้การสงเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง

ผู้เกี่ยวข้อง : นาย อาซิด หมดลิห์ม และ นายคิวกร วะคีมัน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: ไม่สามารถดำเนินการจัดที่ดินทำกินให้แก่ผู้ร้องได้ แต่มอบให้อำเภอไปสอบถามปากคำราษฎรผู้ร้องแทน เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเป็นประโยชน์ ที่จะให้การสงเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่ทราบ

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 12 , 15 มีนาคม 2535 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.19. ป่าสงวนแห่งชาติป่าสันกาลาคีรี ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

พื้นที่ปัญหา: หมู่ 5 ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้เรื่องขอเข้าทำกินในที่ดินที่เคยครอบครอง ในท้องที่หมู่ 5 ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เนื่องจากเจ้าหน้าที่ขัดขวางการเข้าทำกินในพื้นที่ดังกล่าว ผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงพื้นที่ร้องเรียนติดอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเทือกเขาสันกาลาคีรี เป็นพื้นที่ซึ่งได้จำแนกเป็นป่าอนุรักษ์ โชนสี

นาย ปือราเฮง กาโบะ ครอบครองเนื้อที่ 10 ไร่ ปลูยกยางพาราประมาณ 1 ปี สภาพพื้นที่เป็นเนินเขา โดยซื้อที่ดินมาในปี 2538 ไม่มีหลักฐานการครอบครองที่ดิน สำหรับที่ดินอีก 4 ไร่ที่เหลือมีสภาพเป็นเนินควนเขาสูงชันมาปีเดียวกัน

เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบได้ชี้แจงให้ผู้ร้องทราบว่า พื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และยังมีสภาพป่า ห้ามมิให้บุกรุกแผ้วถางยึดถือ ครอบครอง และคณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ให้กรมป่าไม้ดำเนินการจัดระเบียบที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ภายในเขตพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งผู้ร้องเรียนได้ทราบและเข้าใจนโยบายของรัฐแล้ว จึงได้ขอยุติเรื่องราว

ผู้เกี่ยวข้อง : นายการิยา ดีสะธรรม และพวกรวม 5 ราย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: กรมป่าไม้แก้ไขปัญหตามมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงปานกลาง ความซับซ้อนน้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.20. ป่าสงวนแห่งชาติ อำเภอนาหม่อม อำเภอจะนะ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ทับซ้อนที่สาธารณะทุ่งเลี้ยงสัตว์ และที่ดินทำกินของราษฎร

พื้นที่ปัญหา: อำเภอนาหม่อม อำเภอจะนะ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรในเขตอำเภोजะนะ อำเภอเทพา อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ร้องเรียนกรมป่าไม้ว่าได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากพื้นที่ทำกินทับซ้อนกับป่าสงวนแห่งชาติ ป่าอนุรักษ์ และที่สาธารณะทุ่งเลี้ยงสัตว์ โดยราษฎรได้ทำสวนยางพารามาเป็นเวลานาน ส่วนใหญ่ได้รับทุนจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางแล้ว แต่เมื่อน้ำยางหมด ต้นยางแก่ กรีดน้ำยางไม่ออกแล้ว ก็โค่นไม่ได้ เพราะกรมป่าไม้อ้างว่าอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ไม่อนุญาตให้ราษฎรตัดโค่นไม้ยางพาราดังกล่าว จึงทำให้ราษฎรขาดรายได้ส่วนนี้ไป

กรมป่าไม้พิจารณาและมีความเห็นว่า ราษฎรที่ปลูกยางพาราในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ส่วนใหญ่ปลูกโดยไม่ได้รับอนุญาต จึงเป็นการปลูกอย่างไม่ถูกต้องเมื่อต้องการโค่นยางเก่าเพื่อปลูกยางใหม่ จึงไม่สามารถกระทำได้ ดังนั้นหากจะช่วยเหลือราษฎร ในกรณีดังกล่าว จึงขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาลในการทบทวน มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2533 ซึ่งหากราษฎรได้รับอนุญาตอย่างถูกต้องตามระเบียบและกฎหมาย ก็จะสามารถดำเนินการในพื้นที่นั้นได้

ผู้เกี่ยวข้อง : นายสุศักดิ์ มณี และราษฎรประมาณ 500 คน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง,กรมที่ดิน ,กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มีการแก้ไขปัญหา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม

- มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 15 พฤษภาคม 2533 เรื่องให้ระงับการพิจารณาการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้เพื่อการปลูกสร้างสวนป่าภาคเอกชน

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ปัญหาราษฎรซึ่งมีพื้นที่ซ้อนทับกับพื้นที่ป่าไม่สามารถพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ โดยเฉพาะการโค่นยางพาราเก่าเพื่อปลูกใหม่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วไปในภาคใต้ ราษฎรในเครือข่ายป่าชุมชนภาคใต้ ได้เคยนำเรื่องดังกล่าวหารือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ และมีความเห็นร่วมที่จะให้ตั้งคณะทำงานร่วมระหว่างทางราชการกับราษฎร เพื่อศึกษาหามาตรการแก้ไขปัญห เมื่อปี 2546 แต่เรื่องไม่มีความคืบหน้า จึงยังคงมีปัญหาเรื่อยมา อย่างไรก็ดี ในหลายพื้นที่ราษฎรได้รวมตัวกันเจรจาการแก้ไขปัญหในระดับจังหวัด ก็ได้มีการผ่อนผันให้ตัดโค่นเพื่อปลูกใหม่ได้

นอกจากนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีนโยบายเมื่อปี 2546 ให้ราษฎรที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติไปขึ้นทะเบียนเพื่อขอใช้สิทธิของทุนสงเคราะห์สวนยางและการโค่นปลูกใหม่ตามนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุนของรัฐบาล

1.21. ป่าถาวรอำเภอไม้แก่น ตำบลตะโล๊ะไกรทอง ตำบลดอนทราย ตำบลไทรทอง ตำบลไม้แก่น ตำบลทรายทอง จังหวัดปัตตานี

พื้นที่ปัญหา: หมู่ที่ 1,2,3,4 ตำบลตะโล๊ะไกรทอง หมู่ที่ 1,2,3,4 ตำบลดอนทราย หมู่ที่ 1,2,3,4,5 ตำบลไทรทองหมู่ที่ 3,4 ตำบลไม้แก่น หมู่ที่ 4,5 ตำบลทรายทอง อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

พื้นที่ป่าไม้ถาวรทับซ้อนกับพื้นที่ชุมชน 17 หมู่บ้าน 5 ตำบลในอำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี บริเวณที่ดินทับซ้อนดังกล่าวราษฎรยืนยันว่าได้ทำการจับจองทำกินและอยู่อาศัยมานานายตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ,ตา, ยาย โดยมีเอกสาร สค.1 ตามที่ได้แจ้งการครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดินปี 2497 ทั้งได้เสียภาษีบำรุงท้องที่มาอย่างต่อเนื่อง

การประกาศป่าไม้ถาวรราษฎรในพื้นที่ไม่ทราบเรื่อง ต่อมาเมื่อมีราษฎรบางรายทราบเรื่องจึงได้ร้องเรียนไปยังที่ดินอำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี และ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ไม่มีการแก้ไขปัญหแต่อย่างใด

หลังจากรัฐบาลประกาศนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ราษฎรที่ประสบปัญหาเห็นว่า เป็นช่องทางแก้ไขปัญหที่ดินได้จึงได้รวบรวมรายชื่อของผู้เดือดร้อนเสนอไปยังหน่วยงานราชการต่างๆ เพื่อเรียกร้องให้มีการตรวจสอบที่ดินและเขตป่าไม้ถาวร ตลอดจนให้สำรวจรังวัดเพื่อเปลี่ยน ส.ค.1 เป็น นส.3ก หรือ โฉนด

ผู้เกี่ยวข้อง : ราษฎรหมู่ที่ 1,2,3,4 ตำบลตะไละไกรทอง หมู่ที่ 1,2,3,4 ตำบลดอนทราย หมู่ที่ 1,2,3,4,5 ตำบลไพรทองหมู่ที่ 3,4 ตำบลไม้แก่น หมู่ที่ 4,5 ตำบลทรายทอง อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: องค์การบริหารส่วนตำบลตะไละไกรทอง ตำบลดอนทราย ตำบลไพรทอง ตำบลไม้แก่น ตำบลทรายทอง อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี ,กรมที่ดิน ,กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: ยังไม่มีการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มีการแก้ไขปัญหา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พ.ร.บ.ป่าไม้ 2484
- พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้
- นโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุนของรัฐบาลนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร

แหล่งที่มาของข้อมูล :

1. องค์การบริหารส่วนตำบลดอนทราย อ. ไม้แก่น จ. ปัตตานี
2. องค์การบริหารส่วนตำบลไพรทอง อ. ไม้แก่น จ. ปัตตานี
3. องค์การบริหารส่วนตำบลตะไละไกรทอง อ. ไม้แก่น จ. ปัตตานี
4. สำนักงานที่ดินอำเภอไม้แก่น จ. ปัตตานี
5. ผู้ใหญ่บ้านดินเสมอ หมู่ที่ 1 ต. ตะไละไกรทอง อ. ไม้แก่น จ. ปัตตานี
6. ผู้ใหญ่บ้านพอเทพ หมู่ที่ 5 ต. ทรายทอง อ. ไม้แก่น จ. ปัตตานี

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.22. ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนยะหริ่ง ตำบลยามู ตำบลบางปู อำเภอตะละกาโปร ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอ ยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

พื้นที่ปัญหา: ตำบลยามู ตำบลบางปู ตำบลตะละกาโปร ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนอำเภอยะหริ่งทับซ้อนกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎรในตำบลแหลมโพธิ์ ตำบลตะโละกาโปร์ ตำบลบางปู และตำบลยามู ราษฎรบางส่วนมีหลักฐานการถือครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน 2497 อาทิเช่น ส.ค.1, นส.3 โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่ตำบลแหลมโพธิ์จำนวน 4 หมู่บ้านที่ประกอบไปด้วยหมู่ที่ 1,2,3 และ 4 ในส่วนของหมู่ที่ 4 บ้านดาโต๊ะนั้นต้องถือว่าเป็นชุมชนเก่าแก่มียาวไม่ต่ำกว่า 200 ปี เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดปัตตานี กล่าวคือ เป็นสถานที่ใช้ฝังพระศพของกษัตริย์อาณาจักรปัตตานี และชาวบ้านสามัญชนสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

ราษฎรบ้านดาโต๊ะหมู่ที่ 4 ได้พยายามรวบรวมหลักฐาน ส.ค.1 และ นส.3ก เพื่อเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้หาแนวทางแก้ไข แต่รวบรวมได้ไม่ครบจึงยังไม่ได้เสนอเรื่อง ทั้งราษฎรเป็นมุสลิมจึงเกรงว่าหากขัดแย้งกับทางราชการจะก่อให้เกิดผลเสียต่อชุมชนมากกว่าผลดี

ผู้เกี่ยวข้อง : ราษฎรในพื้นที่

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้ , กรมที่ดิน

ผลการแก้ไขปัญหา: ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหา แต่ราษฎรสามารถทำกินและอยู่อาศัยในที่ดินได้ตามปกติ

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มีการแก้ไขปัญหา และความหวาดระแวงคนไทยมุสลิม กับความขัดแย้งกรณีพื้นที่ชายแดนภาคใต้ทำให้ราษฎรไม่กล้าเสนอปัญหาให้ทางราชการแก้ไข

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : ราษฎรบ้านดาโต๊ะ หมู่ที่ 4 ต. แหลมโพธิ์ ,ที่ดินอำเภอยะหริ่ง

1.23. ป่าถาวร ป่าโคกไม้เรือ ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

พื้นที่ปัญหา: ป่าโคกไม้เรือแปลงที่ 3 เนื้อที่ 1,022 ไร่ บ้านตอหลัง หมู่ที่ 3 ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ร่วมกับราษฎรรวม 77 คน ร้องเรียนนายอำเภอตากใบ ความโดยสรุปว่า กรมที่ดินได้ออกโฉนดให้กับราษฎร ต่อมาได้เรียกเก็บโฉนดคืนเนื่องจากที่ดินของราษฎรทับซ้อนกับพื้นที่ป่าไม้ถาวรป่าโคกไม้เรือ จึงขอให้ทางอำเภอร่วมกับทางหมู่บ้านคัดค้านเรื่องดังกล่าว เรื่องร้องเรียนเมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2541

คณะอนุกรรมการจำแนกประเภทที่ดิน และพัฒนาที่ดินชายทะเล จังหวัดนราธิวาส มีมติ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2542 พื้นที่ป่าโคกไม้เรือแปลง 3 เนื้อที่ 1,022 ไร่ ให้จำแนกพื้นที่ส่วนที่เป็น ป่าไม้ถาวรเนื้อที่ 802 ไร่ 2 งาน เพื่อเป็นที่ดินทำกินของราษฎรหรือเพื่อให้ใช้ประโยชน์อย่างอื่น ส่วนที่เหลือ 220 ไร่ 2 งาน เป็นพื้นที่ซึ่งได้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติแล้ว

คณะกรรมการพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พิจารณา และมีมติเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2543 ความโดยสรุปว่า

สภาคณะปฏิวัติมีมติเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2515 ให้ป่าโคกไม้เรือส่วนที่เหลือจากการ ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติเป็นป่าไม้ถาวรเนื้อที่ 1,533 ไร่ โดยแบ่งเป็น 6 แปลง และต่อมาคณะ รัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2536 ว่าป่าโคกไม้เรือเป็นป่าที่มีน้ำทะเลท่วมถึง ให้รักษาไว้ เป็นป่าไม้ถาวรทั้งหมด

กองแผนที่และการพิมพ์ กรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่ตามการร้องขอของ จังหวัดนราธิวาสผลการสำรวจปรากฏว่า ป่าโคกไม้เรือแปลง 3 เนื้อที่ประมาณ 1,022 ไร่ เป็นที่ดิน มีโฉนดจำนวน 34 ราย เนื้อที่ 130 ไร่ 2 งาน เป็นที่ดิน น.ส.3 จำนวน 266 ราย เนื้อที่ประมาณ 569 ไร่ 3 งาน ที่ถือครองมือเปล่า 5 ราย เนื้อที่ ประมาณ 18 ไร่ 3 งาน ที่ดินของรัฐประมาณ 303 ไร่ เดิมพื้นที่มีน้ำทะเลท่วมถึงบางส่วน ต่อมาปี 2533 การก่อสร้างโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำ บางนรา ป้องกันไม่ให้น้ำทะเลท่วมพื้นที่ การสำรวจจำแนกดินพบว่า มีพื้นที่เหมาะสมกับการ เกษตร 694 ไร่ เป็นแหล่งน้ำเนื้อที่ 50 ไร่ 1 งาน ที่ตั้งหมู่บ้านเนื้อที่ 25 ไร่ ที่สาธารณะเนื้อที่ 32 ไร่ 1 งาน พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเนื้อที่ 220 ไร่ 2 งาน

คณะกรรมการพัฒนาที่ดินจึงมีมติให้จำแนกพื้นที่ส่วนที่เป็นป่าไม้ถาวรเนื้อที่ 802 ไร่ 2 งาน เพื่อเป็นที่ดินทำกินของราษฎรหรือเพื่อให้ใช้ประโยชน์อย่างอื่น ตามที่อนุกรรมการจำแนก ประเภทที่ดินและพัฒนาที่ดินชายทะเลจังหวัดนราธิวาส เสนอ

ผู้เกี่ยวข้อง : นายชัย ผอ.บ.ตม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ตำบลไพรวัน และราษฎรหมู่ 3 รวม 77 คน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้ ,จังหวัดนราธิวาส ,กรมที่ดิน ,กรมพัฒนาที่ดิน ,คณะกรรมการ พัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ผลการแก้ไขปัญหา: ทางราชการได้จำแนกพื้นที่ส่วนที่เป็นป่าไม้ถาวรเนื้อที่ 802 ไร่ 2 งาน เพื่อ เป็นที่ดินทำกินของราษฎรหรือเพื่อให้ใช้ประโยชน์อย่างอื่น ส่วนที่เหลือ 220 ไร่ 2 งาน เป็นพื้นที่ป่า สงวนแห่งชาติ

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่ทราบ

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 ,พ.ร.บ.ป่าไม้ 2484 ,มติสภา คณะปฏิวัติวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2515 ,มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 20 เมษายน 2536

แหล่งที่มาของข้อมูล : รายงานการประชุมคณะกรรมการพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หนังสือร้องเรียนพร้อมรายชื่อราษฎรของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลไพรวัน อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.24. ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าลานและป่าถ้ำทะลุ ตำบลปะแต อำเภอยะหา จังหวัดยะลา

พื้นที่ปัญหา: หมู่ 8 ตำบลปะแต อำเภอยะหา จังหวัดยะลา

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นางเหียง แซ่ลิ่ม กับพวก ขอพระราชทานความเป็นธรรมกรณีพิพาทเกี่ยวกับที่ดินทำกิน ซึ่งมีข้อพิพาทกับห้างหุ้นส่วนจำกัด อารังปัตตานี ถูกฟ้องขับไล่ เรียกค่าเสียหาย ซึ่งศาลจังหวัดยะลา ได้พิพากษาให้ตนแพ้คดี โดยให้ออกจากที่ดินซึ่งครอบครองทำประโยชน์มาเป็นระยะเวลาเกือบ 60 ปีแล้ว นางเหียงกับพวก เห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมและได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากมีฐานะยากจน และไม่มีที่อยู่อาศัย และไม่มีที่ดินทำกินแห่งใดอีก

ผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงปรากฏว่า พื้นที่ร้องเรียนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าลานและป่าถ้ำทะลุ ในเขตป่าเศรษฐกิจ สภาพทั่วไปปลูกยางพาราอายุประมาณ 40-50 ปี

ห้างหุ้นส่วนจำกัด อารังปัตตานี ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติดังกล่าว เพื่อการทำเหมืองแร่ดีบุก จนถึงวันที่ 21 พฤศจิกายน 2540 แต่ปรากฏว่า ผู้รับอนุญาตไม่ได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขการอนุญาต ในการปลูกป่าทดแทนและเนื่องจากราคาแร่ตกต่ำ จึงได้หยุดการทำเหมือง และได้ขออนุญาตหยุดการทำเหมือง จากสำนักงานทรัพยากรธรณี คราวละ 1 ปี ตั้งแต่ปี 2535-ปัจจุบัน

กรมป่าไม้มีความเห็นว่า เมื่อประธานบัตรและหนังสือขออนุญาต หหมดอายุในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2540 ประกอบกับมิได้ประกอบกิจการตามที่ขออนุญาต ติดต่อกันมาหลายปี จึงไม่ควรต่อหนังสืออนุญาต และเพื่อแก้ไขปัญหานางเหียง แซ่ลิ่ม ซึ่งครอบครองและใช้ประโยชน์พื้นที่ ให้นางเหียงขออนุญาตใช้ประโยชน์ตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ต่อมานางเหียง แซ่ลิ่ม ได้ยื่นคำขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแล้ว

ผู้เกี่ยวข้อง : นางเหียง แซ่ลิ่ม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้, สถานีตำรวจภูธรอำเภอยะหา, กรมทรัพยากรธรณี

ผลการแก้ไขปัญหา: กรมป่าไม้ให้นางเหียง แซ่ลิ่ม ขออนุญาตใช้ประโยชน์ที่ดินตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.25. ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนตอนใต้ 5 หมู่ 4 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล
พื้นที่ปัญหา: หมู่ 4 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นางสะอาด๊ะ บุญทวี ร้องเรียนกรมป่าไม้ กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐกลั่นแกล้งไม่ออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกินโดยเจ้าหน้าที่แจ้งว่าเป็นที่ดินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

กรมป่าไม้ตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่า ที่ดินของผู้ร้องไม่มีหลักฐานการถือครอง และไม่เคยแจ้งการครอบครองตามกฎหมายที่ดิน พื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนจังหวัดสตูลตอนใต้ 5 ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินได้ และผู้ร้องก็ได้ให้ถ้อยคำกับเจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดินอำเภอเมืองสตูล รับทราบที่ดินของตนเองไม่ได้แจ้งการครอบครองตามกฎหมายที่ดินไว้ (ส.ค.1) จึงไม่สามารถออกโฉนดที่ดินให้ได้ กรมป่าไม้ยุติเรื่องร้องเรียน

ผู้เกี่ยวข้อง : นางสะอาด๊ะ บุญทวี ราษฎร หมู่ที่ 4 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ผลการแก้ไขปัญหา: ไม่มีการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : กรมป่าไม้ยุติเรื่องโดยไม่มีการแก้ไขปัญหา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : มาก

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหามาแบบประชาชนมีส่วนร่วม

1.26. ป่าสงวนแห่งชาติป่าเทือกเขาบรรทัดแปลงที่ 2 ตอนที่ 1 จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นพื้นที่
ซ้อนทับกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ราษฎรพื้นที่ หมู่ที่ 3 หมู่ 5 หมู่ 6 และ
หมู่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

พื้นที่ปัญหา: ราษฎรพื้นที่ หมู่ที่ 3 หมู่ 5 หมู่ 6 และหมู่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง
จังหวัดสตูล

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรพื้นที่ หมู่ที่ 3 หมู่ 5 หมู่ 6 และหมู่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล ร้องเรียน กรมป่าไม้ ให้จำแนกพื้นที่ทำกินของราษฎรซึ่งซ้อนทับกับป่าสงวนแห่งชาติเป็นพื้นที่เกษตรกรรม

จากผลการตรวจสอบข้อเท็จจริง พื้นที่ร้องเรียนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเทือกเขาบรรทัดแปลงที่ 2 ตอนที่ 1 จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นพื้นที่ซ้อนทับกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด จังหวัดสตูล จังหวัดตรังและจังหวัดพัทลุง อยู่ในพื้นที่จำแนกการใช้ประโยชน์เป็นเขตอนุรักษ์ชีวนะ โดยพื้นที่ที่ร้องเรียนได้ผ่านการสำรวจการถือครองพื้นที่ป่าตามโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้แล้ว แต่ยังไม่ได้นำมาดำเนินการตามแผนงานเร่งรัดพิสูจน์สิทธิของกรมป่าไม้ และเจ้าหน้าที่ได้แจ้งให้ผู้ร้องทราบบว่า ขณะนี้เจ้าหน้าที่กำลังดำเนินการอยู่บริเวณน้ำตกวังสายทอง อำเภอละงู ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับกิ่งอำเภอมะนัง และจะเข้าดำเนินการในพื้นที่ที่ร้องเรียนต่อไป ซึ่ง ผู้ร้องก็ได้รับทราบและเข้าใจ

ผู้เกี่ยวข้อง : นางประทุม เชียงห่อง และราษฎรหมู่ที่ 3 ,5 ,6 ,9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ในระหว่างดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535
- มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.27. ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนตอน 1 ตอน 2 ตอน 3 ตอน 4 ตอน 5 ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู ตำบลสาคร อำเภอกงหรา ตำบลเจ๊ะบิลัง ตำบลตันหยงโป ตำบลตำมะลัง ตำบลควนขัน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

พื้นที่ปัญหา: ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู ตำบลสาคร อำเภอกงหรา ตำบลเจ๊ะบิลัง ตำบลตันหยงโป ตำบลตำมะลัง ตำบลควนขัน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนตอน 1 ตอน 2 ตอน 3 ตอน 4 ตอน 5 ทับซ้อนกับที่ดินทำกินของราษฎรตำบลปากน้ำ ตำบลสาคร ตำบลเจ๊ะบิลัง ตำบลตันหยงโป ตำบลตำมะลัง ตำบลควนขัน อำเภอละงู จังหวัดสตูล โดยที่ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหามาแต่เนื่องจากทางราชการผ่อนผันให้ราษฎรทำกินได้ตามปกติจึงไม่มีความขัดแย้งที่รุนแรง นอกจากนี้ชุมชนบางชุมชนใน 5 ตำบลได้ร่วมกันดูแลรักษาป่าชายเลนในพื้นที่ชุมชนในรูปแบบป่าชุมชน

ราษฎรในชุมชนตั้งข้อสังเกตว่า ปัญหาที่ดินราษฎรไม่มีการแก้ไขแต่ทำไมเอกชนที่บุกรุกป่าชายเลนทำนาทุ่งสามารถออกเอกสารสิทธิ์ได้

ผู้เกี่ยวข้อง : ราษฎร ตำบลปากน้ำ ตำบลสาคร ตำบลเจ๊ะบิลัง ตำบลตันหยงโป ตำบลตำมะลัง ตำบล ควนขัน อำเภอละงู จังหวัดสตูล

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้ ,กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ,กรมที่ดิน

ผลการแก้ไขปัญหา: ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหามา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มีการแก้ไขปัญหามา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- กฎกระทรวงฉบับที่ 18 (2501) ป่าชายเลนจังหวัดสตูล ตอน 2 เนื้อที่ 25950 ไร่
- กฎกระทรวงฉบับที่ 122 (2505) ป่าชายเลนจังหวัดสตูล ตอน 3 เนื้อที่ 30593 ไร่
- กฎกระทรวงฉบับที่ 261 ป่าชายเลนจังหวัดสตูล ตอน 1 เนื้อที่ 89281 ไร่
- กฎกระทรวงฉบับที่ 118 (2509) ป่าชายเลนจังหวัดสตูลตอน 4 เนื้อที่ 55687 ไร่
- กฎกระทรวงฉบับที่ 927 (2524) ป่าชายเลนจังหวัดสตูล ตอน 5 เนื้อที่ 75924.8 ไร่(ไม่มีเอกสาร)

แหล่งที่มาของข้อมูล : สำนักงานป่าไม้จังหวัดสตูล ,ราษฎรบ้านหลอมปิ่น บ้านหัวหิน ตำบลละงู อำเภอละงู ราษฎรบ้านสาคร ตำบลสาคร อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.28. ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนตอน 5 หมู่ที่ 3 และหมู่ ที่ 4 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

พื้นที่ปัญหา: หมู่ที่ 3 และหมู่ ที่ 4 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นายจองเคียน ลิมกุลพงศ์ และนายอาลี เต๊ะปุย ร้องเรียนขอให้ทางราชการตรวจสอบข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการออกโฉนดที่ดิน

จากการตรวจสอบปรากฏว่าที่ดินที่ร้องเรียนทางราชการมิได้ออกโฉนดให้กับ นายจองเคียน ลิมสกุลแต่อย่างใด ซึ่งทางกรมป่าไม้ แจ้งให้จังหวัดสตูลประสานงาน กับที่ดิน จังหวัดสตูลทราบแล้ว เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าชายเลนตอนใต้ 5 เป็น พื้นที่ที่ไม่ได้อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะดำเนินการออกโฉนดที่ดินได้

ผู้เกี่ยวข้อง : นายจองเคียน ลิมสกุลพงษ์ , นายอาลี เต๊ะบุญ ทายาท นายมัสเดน เต๊ะบุญ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้ , จังหวัดสตูล

ผลการแก้ไขปัญหา: ที่ดินอยู่ในเขตป่าสงวนป่าชาติไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินตามที่ร้องเรียนได้

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงปานกลาง ความซับซ้อนน้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.29. ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนตอน 5 หมู่ที่3 ตำบลตำมะลัง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

พื้นที่ปัญหา: หมู่ที่ 3 ตำบลตำมะลัง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้ว่า พื้นที่ป่าชายเลนทับซ้อนกับที่อยู่อาศัยและที่เลี้ยงสัตว์ และ ไม่ได้รับความเป็นธรรม จากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนตอน ที่ 5 จังหวัดสตูล

จากการตรวจสอบพื้นที่ดังกล่าวผู้ร้องได้บุกรุกป่าชายเลนปลูกบ้านอยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ และถูกเจ้าหน้าที่จับกุม และศาลพิพากษาให้ออกจากป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนตอนใต้ 5 จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นป่าชายเลน อยู่ในเขตเศรษฐกิจ ก ไม่อนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ และจากการ ตรวจสอบ ผู้ร้องไม่ได้มีฐานะยากจน มีที่ดิน ทำกินอยู่ในตำบลตำมะลังอยู่แล้ว มีเรือสำหรับทำ อาชีพประมง 1 ลำ และยังถูกจับกุมในข้อหาฆ่าสัตว์ในครอบครอง และพื้นที่ร้องเรียนไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ ที่จะนำพื้นที่ป่ามาจัดสรรให้ราษฎร จึงไม่สมควรจัดสรรที่ดินทำกินให้แต่อย่างใด จึง ยุติเรื่อง

ผู้เกี่ยวข้อง : นายมัสเดน เต๊ะบุญ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้ , กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง , ศาลจังหวัดสตูล

ผลการแก้ไขปัญหา: ไม่มีการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มีการแก้ไขปัญหา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ไม่ทราบชัด

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 15 ธันวาคม 2530 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน ประเทศไทย

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.30. ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนตอนที่ 5 หมู่ 3 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

พื้นที่ปัญหา: หมู่ 3 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎร 172 ราย ร้องเรียนกรมป่าไม้ กรณีป่าสงวนแห่งชาติ ป่าชายเลนตอนที่ 5 จังหวัดสตูล ทับซ้อนกับที่ดินทำกิน เนื้อที่ประมาณ 1,200 ไร่ ซึ่งอยู่อาศัยทำกินมาเป็นเวลา 15-30 ปี

กรมป่าไม้ตรวจสอบพื้นที่ร้องเรียนดังกล่าวพบว่า มีสภาพเป็นป่าชายเลนบางส่วน ขณะที่บางส่วนมีสภาพการทำประโยชน์ในพื้นที่แล้ว มีการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรที่ดิน และป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 เป็นเขตโซนอี (E) และเป็นพื้นที่จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2530 เป็นเขตเศรษฐกิจ ข

สภาพพื้นที่กรมป่าไม้ ไม่มีการผูกพันกับส่วนราชการอื่น เป็นพื้นที่ที่ได้ทำประโยชน์โดยการทำการปลูกมะพร้าว ขุดบ่อเลี้ยงปู ปลา กุ้ง และบางส่วนเป็นที่อยู่อาศัยมากกว่า 10 ปี ราษฎรมิได้บุกรุกเพิ่มเติมใหม่ คณะเจ้าหน้าที่เห็นว่าสภาพโดยทั่วไปเป็นป่าชายเลน การออกเอกสารสิทธิในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นสิ่งผิดกฎหมาย จึงไม่ควรออกให้

จังหวัดสตูลเห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าชายเลน ซึ่งมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 ให้ระงับการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลนโดยเด็ดขาด การที่จังหวัดสตูลจะให้ราษฎรขอใช้ประโยชน์ตามมาตรา 16 แห่ง พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 จะต้องดำเนินการนำเรื่องเสนอต่อคณะรัฐมนตรี แต่เมื่อเป็นพื้นที่ป่าชายเลนจึงส่งเรื่องให้กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อพิจารณาจนกว่าจะไม่นำมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวมาบังคับใช้แก่การขอใช้ประโยชน์ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาตามที่ราษฎรร้องเรียน

ผู้เกี่ยวข้อง : นายโกลาเมยลानी อะกุนยะดา ,อาจารย์ สะอาด อาดำ และราษฎร จำนวน 172 ราย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้ , จังหวัดสตูล , กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหาของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่ทราบ

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงน้อย ความซับซ้อนน้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534
- มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10, 17 มีนาคม 2535 และ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ วันที่ 15 ธันวาคม 2530 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน ประเทศไทย

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.31. ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลน หมู่ 3 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

พื้นที่ปัญหา: หมู่ 3 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องกรมป่าไม้ ขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการกรมป่าไม้ในจังหวัดสตูล โดยจับกุมผู้ร้องไปดำเนินคดี และละเว้นกับคนอื่นโดยออกโฉนดให้ แต่ผู้ร้องออกโฉนดไม่ได้

กรมป่าไม้ตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่า พื้นที่ร้องเรียนมีสภาพเป็นป่าชายเลน การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 เป็นโซน อี และการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2530 เป็นเขตเศรษฐกิจ ข

การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ไม่ได้เลือกปฏิบัติ โดยได้จับกุมดำเนินคดี 8 คดี ผู้ต้องหา 6 คน โดยมี นายลาเต็น อองศา และ นายหัสลา แลหมัน รวมอยู่ด้วย ในข้อหาบุกรุกแผ้วถางประมาณ 28 ไร่ จากการพิจารณาผู้ร้องมีความผิดตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติจริง เห็นควรออกจากพื้นที่ดังกล่าว ตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดสตูล และได้ดำเนินการรังวัดซ่อมแซม แนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าชายเลนจังหวัดสตูล ตอนที่ 5 ในลักษณะถาวรชัดเจน

ผู้เกี่ยวข้อง : นาย ลาเด็น อังคารา นายหัสหลา แลหมั่น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, ศาลจังหวัดสตูล

ผลการแก้ไขปัญหา: กรมป่าไม้พิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้ร้องบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ และให้ออกจากพื้นที่ตามคำพิพากษาของศาล

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่ทราบ

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 15 มีนาคม 2530 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน ประเทศไทย
- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 , 17 มีนาคม 2535 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.32. ป่าชายเลนบ้านเกาะยาว ตำบลปูลู อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้ว่าพื้นที่ซ้อนทับกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย

พื้นที่ปัญหา : บ้านเกาะยาว หมู่ 1 ตำบลปูลู อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

ราษฎร บ้านเกาะยาว หมู่ 1 ตำบลปูลู อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ร้องเรียนกรมป่าไม้ว่าพื้นที่ซ้อนทับกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย บริเวณป่าชายเลนด้านซ้ายของถนนสายสตูล-ตำมะลัง ตั้งแต่สะพานเกาะนก ลงไปทางด้านทิศใต้ โดยเสนอเห็นควรยกเลิกหรือกันพื้นที่ดังกล่าวออกจากพื้นที่ป่าชายเลน

กรมป่าไม้ได้ส่งเรื่องร้องเรียนให้กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพิจารณาดำเนินการ เนื่องจากเป็นเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับป่าชายเลน

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : นายฮอราน กาหมัด นายเจริญ โชคดี และราษฎร บ้านเกาะยาว หมู่ที่ 1

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กรมป่าไม้, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ผลการแก้ไขปัญหา : อยู่ในระหว่างการดำเนินการของ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : ประมวลกฎหมายที่ดิน 2497, พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.33. ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองกะลาเสและคลองไม้ตาย ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

พื้นที่ปัญหา: บ้านดุนหมู 3 บ้านหัวหินหมู 6 บ้านโต๊ะบันหมู 8 และบ้านปากคลองหมู 9 ตำบลบ่อหิน อำเภอ สิเกา จังหวัดตรัง

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตรากฎกระทรวงเมื่อปี 2529 ให้ป่าคลองกะลาเส และป่าคลองไม้ตายเนื้อที่รวม 48,843 ไร่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ตามประกาศซ้อนทับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของ 4 หมู่บ้านคือ หมู 3 หมู 6 หมู 8 หมู 9 ตำบลบ่อหิน

พื้นที่ของ 4 หมู่บ้านมีเนื้อที่รวม 10,082 ไร่ เป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ เช่นโฉนด และ น.ส.3 ก ส.ค.1 ประมาณ 500 กว่าไร่ และบางส่วนก็เป็น ภ.บ.ท.5 (ใบเสียภาษีบำรุงท้องที่) ประมาณ 45 ใบ หรือประมาณ 115 ไร่ ส่วนที่เหลืออีกประมาณ 3,710 ไร่ เป็นที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ซึ่งทับซ้อนกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ในช่วงการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ ราษฎรไม่ทราบข่าวการประกาศจึงไม่ได้ยื่นเรื่องคัดค้าน มาทราบเมื่อถูกจับกุมในเมื่อเข้าทำสวนยางพาราและถูกเจ้าหน้าที่จับกุมข้อหาบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ

ประมาณปี 2515 ราษฎรได้รวบรวมรายชื่อทั้งหมดไปแจ้งการครอบครองที่ดินต่อเจ้าพนักงานที่ดินโดยทำ ภ.บ.ท. 5 ใบเสียภาษีบำรุงท้องที่และ ส.ค. 1 และได้ประสานเจ้าพนักงานที่ดินผ่านทางกำนันเพื่อขอออกเอกสารสิทธิ์ประเภท น.ส.3 ก. เจ้าพนักงานที่ดินแจ้งว่าที่ดินของทั้งหมดนั้นติดอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและป่าชายเลนอนุรักษ์ต้องประสานกับกรมป่าไม้ให้มาร่วมตรวจสอบแนวเขตป่าและรับรองที่ดินให้ก่อนจึงจะเดินรังวัดและออกเอกสารสิทธิ์ให้ได้ ชาวบ้านจึงร้องเรียนไปยังป่าไม้เขตให้มาตรวจสอบแนวเขตป่า

ปี 2519 เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดและป่าไม้เขตดำเนินการสำรวจและออกเอกสารสิทธิ์ให้ราษฎร โดยรายที่มี ส.ค.1 เปลี่ยนมาเป็น น.ส. 3 ก. และคนที่มี ภ.บ.ท. 5 ใบเสียภาษีบำรุงท้องที่ เปลี่ยนมาเป็น ส.ค.1 และคนที่ไม่ได้แจ้งการครอบครองที่ดินมาก่อนให้มาแจ้งการครอบครองที่ดิน

ต่อเจ้าพนักงานที่ดิน ส่วนพื้นที่ที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตป่าชายเลนที่ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ์ใดๆได้นั้นให้แจ้งต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้านท้องที่นั้นๆเพื่อที่จะได้ทำกินและอยู่อาศัยต่อไป

ปี 2534 ช่วงที่กึ่งกลางดำมีราคาสูงราษฎรบางรายได้ขายที่ดินให้กับนายทุนเพื่อทำนาแก่ง ซึ่งมีเอกชนบางรายทำนาแก่งรุกเข้าไปนอกพื้นที่ตามเอกสารที่ซื้อจากราษฎร จึงได้แจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่ดินและป่าชายเลนลงมาตรวจสอบพื้นที่ ผลการตรวจสอบเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบแจ้งกับราษฎรว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ แต่ราษฎรยังคงสงสัยในความถูกต้องของการตรวจสอบเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวติดกับแนวคลองซึ่งตามกฎหมายจะไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ์

ปี 2541 ราษฎรที่มีเอกสารสิทธิ์เช่น น.ส.3ก. หรือที่มี ส.ค.1. ได้แจ้งต่อนายอำเภอ และเจ้าพนักงานที่ดินเพื่อขอออกเอกสารสิทธิ์จาก น.ส.3ก.และ ส.ค.1.มาเป็นโฉนดที่ดินเฉพาะราย ปี 2542 เจ้าพนักงานที่ดินลงมาสำรวจพื้นที่แนวเขตเพื่อรังวัดออกเป็นโฉนดที่ดินให้กับผู้ร้องขอ

ปลายปี 2542 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ จับกุมราษฎรที่เข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพื่อปลูกยางพาราที่ติดกับพื้นที่ทำกินเดิมที่มีอยู่แล้วทำให้ชาวบ้านบางส่วนไม่พอใจการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เลือกปฏิบัติจะจับเฉพาะชาวบ้านเพราะพื้นที่ที่นายทุนบุกรุกเจ้าหน้าที่กลับไม่จับและยังบอกว่าเป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์

ผู้เกี่ยวข้อง : ราษฎรบ้านดุนหมู่3 บ้านหัวหินหมู่ 6 บ้านโตะบันหมู่ 8และบ้านปากคลองหมู่ 9 ตำบลบ่อหิน อำเภอลี้เกา จังหวัดตรัง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาทั้งจากฝ่ายรัฐ หรือกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม โดยที่ราษฎรยังคงอาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและป่าเลนซึ่งจำแนกเป็นเขตอนุรักษ์มาอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาและอุปสรรค: ไม่มีการแก้ไขปัญหา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 ,กฎหมายที่ดิน 2497

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. สัมภาษณ์ นาย อุดม เขบาต กำนันตำบลบ่อหิน นายภูสิทธิ์ เดิมดุน สารวัตรกำนัน นายตะนัย ยีสัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายอ้น คงสมุทร นายก่อหมาด เขบาต นายวิโรจน์ สันยีนายกะดิน เหล็กเกิดผล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่3 นายแสงชัย เหล็กเกิดผล นายสมปอง ศรีใหม่ พัทลุง นายเกษม บุญญา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9

2. แผนที่ตำบลบ่อหิน และกฎทรงประกาศป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองกะลาเสและคลองไม้ตาย และแผนที่แนบท้าย

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ปัญหาที่ดินไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาจากทางราชการปัญหามีแนวโน้มยืดเยื้อ ในส่วนการดูแลรักษาพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ทางราชการไม่มีมาตรการที่ชัดเจน เป็นไปได้ว่าเมื่อการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวมาจนถึงจะมีการขยายพื้นที่และออกเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมายที่ดินเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นกับตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสิเกา ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกับตำบลบ่อหิน

1.34. ป่าสงวนแห่งชาติป่าเลนคลองไหนดน ป่าเลนคลองตะเสะ ป่าเลนคลองทุ่งกอ และป่าเลนคลองแพรกออก กับป่าสงวนแห่งชาติป่าควนตะเสะ

ตำบลตะเสะ กิ่งอำเภอสทิงพระ จังหวัดตรัง

พื้นที่ปัญหา: ป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้ถาวร ป่าเลนคลองไหนดน ป่าเลนคลองตะเสะ ป่าเลนคลองทุ่งกอ และป่าเลนคลองแพรกออก กับป่าสงวนแห่งชาติและป่าถาวร ป่าควนตะเสะ บ้านทุ่งเปลว หมู่ 3 บ้านตะเสะ หมู่ 4 บ้านนาควน หมู่ 5 บ้านโคกออก หมู่ 6 ตำบลตะเสะ กิ่งอำเภอสทิงพระ จังหวัดตรัง

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ปี 2510 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกกฎกระทรวงกำหนดให้ป่าเลนคลองไหนดน ป่าเลนคลองตะเสะ ป่าเลนคลองทุ่งกอ และป่าเลนคลองแพรกออก ในท้องที่ตำบลบ่อน้ำหวี และตำบลตะเสะ อำเภอปะเหลียน (ปัจจุบันแยกการปกครองเป็นกิ่งอำเภอสทิงพระ) จังหวัดตรัง เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เนื้อที่รวม 36,161 ไร่ ต่อมาปี 2511 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตรากฎกระทรวงกำหนดให้ป่าควนตะเสะ ตำบลตะเสะ เนื้อที่ 475 ไร่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้ง 2 แปลงทับซ้อนกับที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎร บ้านทุ่งเปลว บ้านตะเสะ บ้านนาควน และบ้านโคกออก ตำบลตะเสะ กิ่งอำเภอสทิงพระ จังหวัดตรัง ราษฎรได้ร้องเรียนผ่านทางอำเภอปะเหลียนให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาระยะมาตั้งแต่ปี 2511 ต่อมา มีการแบ่งเขตการปกครองบางส่วนของอำเภอปะเหลียนแยกจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอสทิงพระ ตำบลตะเสะ จึงแยกไปขึ้นกับกิ่งอำเภอสทิงพระ

ช่วงปี 2518 ถึง 2519 ทางราชการได้ดำเนินการออก นส.3 ก.ให้กับราษฎรที่มี สค.1 และให้ราษฎรที่ไม่มี สค.1 แจ้งการครอบครองกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และออก ภพท.5 ให้

ปี 2543 – 2544 กรมป่าไม้ได้ทำการขุดคุ้ยระหว่างป่าชายเลนกับที่ดินของราษฎร เพื่อป้องกันการบุกรุก ราษฎรได้ร้องเรียนว่า คุ้ยป่าได้หลีกเลียงพื้นที่บ่อทุ่งของเอกชนจากภายนอก อย่างจงใจทั้งที่เอกชนที่ว่าได้ทำบ่อทุ่งรูล้ำป่าสงวนแห่งชาติ

ผู้เกี่ยวข้อง : ราษฎรทั้ง 4 หมู่บ้าน ตำบลตะเสะ กิ่งอำเภอหาดสำราญ จังหวัดตรัง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้, จังหวัดตรัง, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ผลการแก้ไขปัญหา: ปัญหาพื้นที่ทับซ้อนระหว่างป่าสงวนแห่งชาติกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร รวมทั้งพื้นที่ที่เอกชนทำบ่อทุ่งรูล้ำป่าชายเลน ยังไม่มีการดำเนินการแก้ไข แต่เนื่องจากทางราชการไม่ได้ดำเนินการจับกุมราษฎร โดยผ่อนผันให้มีการทำกินและอยู่อาศัยได้ตามปกติ จึงไม่เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงระหว่างราษฎรกับทางราชการ อยู่ในสภาพต่างคนต่างอยู่

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงน้อย ความซับซ้อนน้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507, พ.ร.บ.ป่าไม้ 2484

แหล่งที่มาของข้อมูล : อบต.ตะเสะ, กำนันตำบลตะเสะ, ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 หมู่, กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ชาวประมงพื้นบ้านบ้านตะเสะ, สำนักงานป่าไม้จังหวัดตรัง

ข้อสังเกตของนักวิจัย : การแก้ไขปัญหาควรริเริ่มโดยใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม

1.35 ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าชายเลน อนุรักษ์ ทับซ้อนกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร บ้านมดตะนอย ม.3 ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

พื้นที่ปัญหา: บ้านมดตะนอย ม.3 ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

บ้านมดตะนอย หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เป็นชุมชนชาวประมงพื้นบ้านราษฎรจึงไม่มีที่ดินทำกิน แต่เนื่องจากที่ตั้งบ้านมดตะนอยทั้งหมดอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเกาะลิบง โดยที่ทางราชการไม่มีนโยบายหรือกระบวนการแก้ไขปัญหาจึงเคยเป็นความข้อพิพาทเป็นระยะๆ แต่เนื่องจากทางราชการผ่อนผันให้ราษฎรอยู่อาศัยในพื้นที่ได้ปัญหาความขัดแย้งจึงไม่รุนแรงมากนัก

บ้านมดตะนอยเริ่มตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยได้อพยพเข้ามาจับจองและสร้างเป็นที่อยู่อาศัยเพื่อประกอบอาชีพทางการประมง ต่อมาทางกรมป่าไม้ ได้ประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ เป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันใดๆได้ พื้นที่ที่ชาวบ้านอยู่ในปัจจุบันมีการเสียภาษีบำรุงท้องที่ (ภบท.5)

ผู้เกี่ยวข้อง : ราษฎรหมู่ที่ 3 บ้านมดตะนอย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้ , กรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการแก้ไขปัญหา: ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : ราษฎรบ้านมดตะนอย

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ขณะที่ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ตั้งชุมชนซึ่งซ้อนทับกับป่าสงวนแห่งชาติ บ้านมดตะนอยกำลังมีปัญหาคือ เริ่มมีเอกชนจากภายนอกเข้ามาครอบครองพื้นที่บางส่วนบริเวณพื้นที่ว่างติดกับชายหาดเพื่อทำธุรกิจการท่องเที่ยว โดยขอเข้าครอบครองและขออนุญาตใช้ประโยชน์บางส่วนของพื้นที่กับราษฎรในชุมชน แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากราษฎรยังไม่ยินยอม

1.36. ป่าชายเลนชุมชนบ้านแหลมไทร ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง

พื้นที่ปัญหา : บ้านแหลมไทร หมู่ที่ 3 ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

บ้านแหลมไทรเป็นหนึ่งในชุมชนแรกๆ ที่ดำเนินการรักษาป่าชายเลน ในจังหวัดตรัง ซึ่งรู้จักกันในชื่อป่าชายเลนบ้านทุ่งทอง ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประกอบอาชีพประมงทำสวนยางพารา เลี้ยงสัตว์และค้าขาย

เดือนสิงหาคม 2545 มีการไถทำลายป่าชายเลน โดย ลูกของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเคยอยู่ในบ้านแหลมไทร โดยอ้างว่าป่าชายเลนแปลงดังกล่าวเป็นพื้นที่ในเขต น.ส.3 ของตนเอง

การบุกรุกในระยะแรกชาวบ้านแหลมไทร เห็นว่าพื้นที่มีเอกสารสิทธิ์ จึงไม่ได้ดำเนินการคัดค้าน แต่เมื่อมีการไถทำลายป่าชายเลนและมีการปักรั้วปูนคลุมป่าชายเลนเป็นผืนใหญ่ จึงได้รวมกลุ่มกันตรวจสอบ และทดลองวัดที่ดินตาม น.ส.3 พบว่ามีการบุกรุกเกินพื้นที่ทั้งหมดที่ไถทำลายป่าแล้ว และส่วนที่ปักรั้ว เตรียมดำเนินการต่อ เนื้อที่กว่า 10 ไร่

กลุ่มอนุรักษ์ป่าบ้านแหลมไทร และบ้านทุ่งทองจึงได้รวมตัวกันร้องเรียนต่อป่าไม้อำเภอนายอำเภอสีเกา แต่ไม่มีการตรวจสอบพื้นที่ จึงได้เข้าพบป่าไม้จังหวัด และเผยแพร่ข่าวทางสื่อมวลชน ป่าไม้จังหวัดได้สั่งการให้มีการตรวจสอบพื้นที่ และยับยั้งการไถป่าชายเลนไว้ก่อน

หลังจากมีคำสั่งให้หยุดไถทำลายป่าชายเลน เพื่อบริการตรวจสอบพื้นที่ เรื่องเงียบไป

ชุมชนเกรงว่าจะไม่มีการแก้ไขปัญหานี้ จึงได้ร้องเรียนต่อ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานใหม่ที่ได้รับโอนภารกิจดูแลป่าชายเลน มาจากกรมป่าไม้

จนถึงเดือน มกราคม 2546 จึงตรวจสอบพื้นที่แล้วเสร็จพบว่า ป่าชายเลนที่ถูกไถทำลายอยู่นอกพื้นที่ นส.3 เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จึงได้แจ้งความดำเนินคดีกับผู้บุกรุกพื้นที่

ประเด็นที่ชุมชนมีคำถามต่อทางราชการในกรณีนี้คือ เมื่อป่าชายเลนยังคงสภาพสมบูรณ์ แม้จะอ้างสิทธิตามน.ส.3 ก็ไม่ควรมีสิทธิไถทำลายพื้นที่ นอกจากนี้มีมติ ครม.ที่ห้ามออก น.ส.3 ในพื้นที่ป่าชายเลน กรณีนี้จึงน่าจะสามารถจับกุมได้เลย โดยไม่ต้องตรวจสอบ น.ส.3 ในด้านกลับกัน หากที่ดิน น.ส.3 ครอบคลุมพื้นที่ป่าชายเลนจริง เจ้าของน.ส.3 ก็จะไม่มีความผิดไถทำลายป่า

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : 1. กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบ้านแหลมไทร และบ้านทุ่งทอง
2. นายทุนผู้บุกรุกป่าชายเลนบ้านแหลมไทร
3. ราษฎรบ้านแหลมไทรและบ้านทุ่งทอง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : ป่าไม้อำเภอเสเกา ,ป่าไม้จังหวัดตรัง, อำเภอเสเกา , กรมทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง

ผลการแก้ไขปัญหา : ขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : เมื่อเริ่มมีการไถทำลาย ราษฎรได้แจ้งให้ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทราบ แต่ทางราชการดำเนินการล่าช้ามากจนไม่สามารถดูแลพื้นที่ไว้ได้ แม้ต่อมาภายหลังจะได้ดำเนินการตรวจสอบและดำเนินคดี แต่พื้นที่ป่าก็ได้ถูกทำลายไปแล้ว

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงปานกลาง ความซับซ้อนน้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 , ประมวลกฎหมายที่ดิน 2497

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : การดูแลป่าของชุมชนได้รับการสนับสนุนน้อยมากจากทางราชการ

1.37. ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองกะลาเส ป่าคลองไม้ตาย ตำบลบ่อหิน อำเภอเสเกา จังหวัดตรัง

พื้นที่ปัญหา: บ้านแหลมไทร หมู่ 3 บ้านบางคางคารหมู่ 4 บ้านแหลมมะขามหมู่ 5 บ้านทุ่งทอง หมู่ 7 ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอเสเกา จังหวัดตรัง

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ปี 2529 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกกฎกระทรวงที่ 1,172 ให้ป่าคลองกะลาเส ป่าคลองไม้ตาย ท้องที่ตำบลกะลาเส ตำบลเขาไม้แก้ว ตำบลบ่อหิน ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง เนื้อที่ 46,843 ไร่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองกะลาเส คลองไม้ตาย

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติคลองกะลาเส ซ้อนทับกับที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎร บ้านแหลมไทร เนื้อที่ประมาณ 1,100 ไร่ บ้านบางค้างคาว เนื้อที่ประมาณ 3,900 ไร่ บ้านแหลมมะขาม เนื้อที่ประมาณ 540 ไร่ บ้านทุ่งทองเนื้อที่ประมาณ 800 ไร่ ในช่วงที่มีการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติราษฎรไม่ทราบว่ามีประกาศจึงไม่ได้ยื่นเรื่องคัดค้านการประกาศ เมื่อทราบในภายหลังประมาณปี 2537 จึงได้ยื่นเรื่องต่อนายอำเภอสิเกา ซึ่งทางอำเภอได้ออกใบเสียภาษีบำรุงท้องที่ (ภบท.5) ให้กับราษฎร

ผู้เกี่ยวข้อง : ราษฎรบ้านแหลมไทร บ้านบางค้างคาว บ้านแหลมมะขาม บ้านทุ่งทอง ตำบลเขาไม้แก้ว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้ ,จังหวัดตรัง ,กรมที่ดิน ,กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ผลการแก้ไขปัญหา: ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหา และไม่มีการจับกุมราษฎร

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มีการแก้ไขปัญหา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 ,พ.ร.บ.ป่าไม้ 2484 ,กฎกระทรวงฉบับที่ 1,172 (2529)

แหล่งที่มาของข้อมูล : ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน ,อบต.เขาไม้แก้ว ,ราษฎรในพื้นที่

ข้อสังเกตของนักวิจัย : เป็นปัญหาทั่วไปที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และทางราชการไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหา แต่เนื่องจากไม่มีการจับกุมราษฎรปัญหาจึงไม่ปะทุเป็นข้อพิพาทที่รุนแรง

1.38. ป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้ถาวร ป่าไผ่เป๊ะ และป่าเขาพนมเบญจา หมู่ 1

ตำบลไผ่ไทย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

พื้นที่ปัญหา: หมู่ 1 ตำบลไผ่ไทย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นายวิริยะ นามศิริ กับพวกรวม 50 คนถวายฎีกาขอความเป็นธรรม เรื่องการออกเอกสารสิทธิที่ดิน กรมป่าไม้ได้แจ้งเรื่องให้จังหวัดกระบี่ตรวจสอบข้อเท็จจริง

จังหวัดกระบี่ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่า พื้นที่ร่องเรียนไม่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยมีบางส่วนอยู่ในเขตป่าไม้ถาวร ป่าไผ่ และป่าเขาพนมเบญจา แต่เมื่อตรวจสอบพื้นที่ร่องเรียนกับแผนที่จำแนกประเภทที่ดิน มาตราส่วน 1 : 50000 หมายเลขระวาง 4735 ลำดับที่ L 708 พบว่า พื้นที่ดังกล่าวได้กันออกจากเขตป่าไม้ถาวร ป่าไผ่ ตามมติสภาพัฒนาบริหารคณะปฏิวัติ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2514 ซึ่งได้จำแนกไว้เป็นที่ทำกินของราษฎร และอื่นๆ ดังนั้น พื้นที่ร่องเรียนนี้จึงไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้

ผู้เกี่ยวข้อง : นายวิริยะ นามสม กับพวกรวม 50 คน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: ยังไม่มีการแก้ไขปัญหา พื้นที่ร่องเรียนไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : มติสภาพัฒนาบริหารคณะปฏิวัติ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2515

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.39.ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าบางคราม หมู่ 2 หมู่ 7 หมู่ 8 ตำบลคลองท่อมเหนือ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

พื้นที่ปัญหา: หมู่ 2 หมู่ 7 หมู่ 8 ตำบลคลองท่อมเหนือ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นายประสิทธิ์ เขจร ราษฎรหมู่ที่ 8 ตำบลคลองพน อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ กับพวกทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ว่าได้รับความเดือดร้อนไม่สามารถปลูกพืชผลทำการเกษตรในที่ดินทำกินได้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่หน่วยอนุรักษ์ป่าไม้สัตว์ป่าเขาประ- บางคราม กล่าวหาว่าบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ และป่าอนุรักษ์ทั้งๆที่พื้นที่ดังกล่าวทางราชการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่นิคมสหกรณ์

จากการตรวจสอบพื้นที่พบว่า พื้นที่ร่องเรียนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าบางคราม เขตจำแนกการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ป่าเพื่อเศรษฐกิจ โซน อี กรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่ดังกล่าว ให้กับสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม(ส.ป.ก.) แล้วเมื่อปี 2536 ส่วนการตรวจสอบสภาพป่าตามบันทึกข้อตกลงระหว่างกรมป่าไม้ และส.ป.ก. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2538 ขณะนี้อยู่ระหว่างการประสานงานของทั้ง 2 หน่วยงาน ส่วนกรณีพื้นที่นิคมสหกรณ์คลองท่อม จากการ

ตรวจสอบแผนที่ พบว่าพื้นที่นิคมสหกรณ์คลองท่อม ไม่ซ้อนทับกับพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม แต่อย่างใด

ประเด็นกล่าวหาว่าราษฎรบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติเป็นการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ตามข้อกฎหมาย เนื่องจากพื้นที่ยังเป็นป่าสงวนแห่งชาติอยู่ และอำเภอคลองท่อมได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง โดยเชิญนายประสิทธิ์ เขจร พร้อมตัวแทนและราษฎรผู้ร้องเรียน ฟังคำชี้แจงจากคณะกรรมการฯ ซึ่งราษฎรดังกล่าวรับทราบและเข้าใจ เรียบร้อยแล้ว

ผู้เกี่ยวข้อง : นายประสิทธิ์ เขจร , นายสมพร แก้วพลอย (ผู้ใหญ่บ้านบางเตียว) , กลุ่มราษฎรของหมู่ที่ 7-8

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจังหวัดกระบี่ , อำเภอคลองท่อม

ผลการแก้ไขปัญหา: อำเภอคลองท่อมได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง และอยู่ในระหว่างการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.40. ป่าสงวนแห่งชาติป่าช่องศิลา – ป่าช่องชีแรด หมู่ 8 ตำบลคลองพน อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

พื้นที่ปัญหา: หมู่ 8 ตำบลคลองพน อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ อacamเอ่งฉ้วน

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นายอacam เอ่งฉ้วน สส.จังหวัดกระบี่ ในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการเกษตรและสหกรณ์ ขณะนั้น ขอให้ สปก.พิจารณา กรณีราษฎร หมู่ที่ 8 ตำบลคลองพน อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ มีหนังสือขอให้ ออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 โดยอ้างว่าพื้นที่ดังกล่าวมีการแบ่งเขตชัดเจน มีการทำการเกษตรสวนยางพารา สวนปาล์ม และที่อยู่อาศัยมานานแล้ว

ส.ป.ก.ได้มีหนังสือไปถึงจังหวัดกระบี่ขอให้ตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยประสานกับผู้ร้องในพื้นที่ในการให้ความช่วยเหลือ จังหวัดกระบี่รายงานผลการตรวจสอบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าช่องศิลา – ป่าชีแรด เป็นพื้นที่ซึ่งจำแนกเป็นเขตเศรษฐกิจโซนอี ซึ่งได้ดำเนิน

การกันคืนกรมป่าไม้แล้ว และยังอยู่ระหว่างการนำเสนอให้ป่าไม้จังหวัดกระบี่ลงนามในบันทึกข้อตกลงร่วมกัน และตรวจสอบความถูกต้อง

จังหวัดกระบี่ตรวจสอบพื้นที่ในส่วนที่ได้ดำเนินการเรียบร้อยแล้ว ตามบันทึกข้อตกลง ซึ่งมีป่าช่องศิลา และป่าช่องซีแรดโซน อี ซึ่งราษฎรร้องเรียนรวมอยู่ด้วย และอยู่ระหว่างการจัดทำแผนที่แนบท้ายพระราชกฤษฎีกา เพื่อประกาศกำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินต่อไป ซึ่งหากประกาศกำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินแล้ว ส.ป.ก. จะได้ออก เอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ให้แก่ราษฎรต่อไป

ผู้เกี่ยวข้อง : นายอาคม เองจ้วน ส.ส. จังหวัดกระบี่ ผู้ร้องแทนราษฎร คลองพน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: ส.ป.ก

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ในระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- ประมวลกฎหมายที่ดิน 2497

แหล่งที่มาของข้อมูล : ส.ป.ก.

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.41. ป่าไม้ถาวรและป่าสงวนแห่งชาติป่าควนเขาเปาะ ตำบลกะโสม อำเภอดงแก้ว จังหวัดพังงา

พื้นที่ปัญหา: ตำบลกะโสม อำเภอดงแก้ว จังหวัดพังงา

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ปี 2533 ราษฎร เขาเปาะ หมู่ 5 ตำบลกะโสม อำเภอดงแก้ว จังหวัดพังงา จำนวน 48 ราย ร้องเรียน ว่าเดือดร้อนเนื่องจากการที่ดินอยู่ในเขตป่าถาวรตามมติกรม. 14 พฤศจิกายน 2504 ถูกเจ้าหน้าที่จับกุมข้อหาบุกรุกแผ้วถางป่าสงวนแห่งชาติป่าควนเขาเปาะ อำเภอดงแก้ว โดยผู้ร้องเข้าทำกิน ประมาณปี 2498 – 2510 จึงขอให้ตรวจสอบแนวเขตป่าสงวนและแก้ไข ปัญหา

สำนักงานป่าไม้เขต นครศรีธรรมราช ตรวจสอบสภาพพื้นที่และความเหมาะสมในการดำเนินการกำหนดพื้นที่ป่าไม้ถาวรควนเขาเปาะ ให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติแล้วคือ

1. พื้นที่ที่ร้องเรียนอยู่ในชั้นลุ่มน้ำชั้น สอง และห้า จำนวน 813 ไร่ สภาพเป็นป่าดงดิบ มีไม้มีค่าเหลือเฉพาะริมห้วย ประชาชนบุกรุกทำสวนยางและสวนผลไม้ 540 ไร่

2.พื้นที่ส่วนใหญ่ออก นส.3 และน.ส.3 ก.แล้ว

3.สำนักงานป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช เห็นว่าไม่สมควรประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติแต่ควรมอบให้ สปก.ดำเนินการต่อ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ส่งเรื่องให้กรมพัฒนาที่ดินดำเนินการต่อและให้จังหวัดนำเข้าอนุกรรมการจำแนกประเภทที่ดินประจำจังหวัด เพื่อพิจารณาว่าที่ดินดังกล่าวอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถจำแนกออกจากป่าไม้ถาวรให้เป็นที่ทำกินของราษฎรหรือใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้หรือไม่

ผู้เกี่ยวข้อง : ราษฎร เขาเปาะ หมู่ 5 ตำบลกะโลม อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา จำนวน 48 ราย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: สำนักงานป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช , กรมพัฒนาที่ดิน

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ในระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง:

- พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม
- ประมวลกฎหมายที่ดิน 2497

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.42. ป่าสงวนแห่งชาติป่าเลน โครงการอำเภอกระบี่แปลง 3 ซ้อนทับกับที่ดินทำกินของชาวบ้าน ตำบลบางวัน อำเภอกระบี่ จังหวัดพังงา

พื้นที่ปัญหา: ตำบลบางวัน อำเภอกระบี่ จังหวัดพังงา

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ประมาณ พ.ศ. 2509 ชาวบ้านกลุ่มแรกได้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ว่างเปล่าบริเวณบ้านครูด หมู่ที่ 5 ตำบลบางวัน (ที่ตั้งของบ้านบางดิบ บางเอียง ในปัจจุบัน) ตั้งแต่บริเวณนี้ยังมีการให้สัมปทานป่าไม้ และประทานบัตรทำเหมืองแร่ โดยชาวบ้านเข้ามาถากถาง ในพื้นที่ที่ได้ตัดไม้ไปแล้ว สภาพพื้นที่เป็นป่าหญ้าคา รกร้าง ขณะนั้นพื้นที่ทั้งหมดทำเป็นสวนสมรม ด้วยเหตุที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากอยู่ใกล้ป่าชายเลน จำนวนครอบครัวที่เข้ามาจึงเริ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้น จากการบอกต่อกันไปตามหมู่เครือญาติ จนกลายเป็นหมู่บ้านขนาดย่อมขึ้นมา

เมื่อปีพ.ศ.2513 กรมป่าไม้ได้ประกาศให้พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อชาวบ้านรู้ข่าว จึงรวมตัวกันไปลงชื่อคัดค้านการประกาศเขตป่าสงวน ที่อำเภอ เพราะกลัวว่าที่ทำ

กินของตัวเอง จะถูกประกาศเป็นป่าสงวนด้วย นายอำเภอขณะนั้นรับปากชาวบ้านว่า จะช่วยดูแลให้ ราษฎรเข้าใจว่า ปัญหาได้รับการแก้ไขแล้ว

กระทั่ง พ.ศ.2519 รัฐบาลมีนโยบาย ออกเอกสารสิทธิ ให้ชาวบ้านโดยวิธีการเดินสำรวจรังวัด ราษฎรจึงได้ไปลงชื่อในเอกสารแจ้งความประสงค์ จะได้สิทธิในที่ดินแก่พนักงานที่ดินอำเภอและเจ้าหน้าที่ได้ไปรังวัดที่ดินให้ และให้เอกสารใบนำพิสูจน์ สบสวน (ทด.18 ก.) กับชาวบ้านไว้เป็นหลักฐาน

ต่อมาปี 2522 ทางราชการได้ประกาศผ่านทางผู้ใหญ่บ้านให้ราษฎรไปรับเอกสารสิทธิที่ดิน ที่ได้ทำการสำรวจรังวัดไปแล้ว เมื่อราษฎรนำหลักฐานไปรับเอกสารสิทธิ เจ้าหน้าที่ที่ดินอำเภออ้างว่าเอกสารไม่เรียบร้อย ราษฎรที่ได้รับเอกสารสิทธิจึงมีเพียงประมาณ 20 ราย เป็นน.ส.3 ก สลักหลังแดง ห้ามจำหน่าย จ่ายโอน กำหนดเวลา 1 ปี

ปี พ.ศ.2525 ราษฎรทั้งหมดได้ไปแจ้งการครอบครองที่ดินโดยทำ ภบ.ท.5 ต่อเจ้าพนักงานที่ดินอำเภอ และได้เริ่มชำระภาษีบำรุงท้องที่ (ภ.บ.ท.11) ตามที่ราชการกำหนด ตั้งแต่ปี 2525 เป็นต้นมา

ปี พ.ศ.2534 ชาวบ้านที่ไม่ได้รับเอกสารสิทธิในช่วงแรก ได้รวมตัวกันตั้งตัวแทนร้องเรียนกับเจ้าหน้าที่ที่ดินอำเภอ เพื่อขอออกเอกสารสิทธิ ประเภท น.ส.3ก. เจ้าหน้าที่ที่ดินอำเภอแจ้งว่า ที่ดินของราษฎรทั้งหมดอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเลนโครงการอำเภอคุระบุรีแปลงที่ 3 ต้องประสานงานกับป่าไม้ ให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้มาตรวจสอบแนวเขตป่าและรับรองที่ดินให้ก่อน จึงจะรังวัดออกเอกสารได้

ราษฎรจึงร้องเรียนไปทางป่าไม้เขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้มาตรวจสอบแนวเขตป่า แต่ไม่มีการดำเนินการตรวจสอบตามที่ราษฎรร้องขอ

พ.ศ.2538 ราษฎรได้ทำหนังสือร้องเรียนเรื่องสิทธิที่ดินทำกินต่อหน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน จนกระทั่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้เขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มาดำเนินการตรวจสอบแนวเขตป่าร่วมกับชาวบ้าน ผลการตรวจสอบสรุปว่า ที่ดินที่ราษฎรครอบครองทำกินไม่ได้เป็นป่าชายเลน จึงน่าจะมอบพื้นที่ให้ชาวบ้านทำกินได้ โดยให้ ส.ป.ก. นำไปปฏิรูปที่ดินให้แก่ราษฎร สำหรับพื้นที่ที่ติดอยู่ในเขตป่าไม้โดยที่ราษฎรได้ครอบครองทำกินเป็นการถาวรแล้ว ควรมอบให้กรมพัฒนาที่ดินจำแนกพื้นที่เพื่อให้ราษฎรสามารถทำกินได้ต่อไป

ผลการสำรวจครั้งนั้นกรมป่าไม้ ได้แจ้งแนวทางการแก้ปัญหามาให้จังหวัดและอำเภอพิจารณาแล้วแต่ ก็ยังไม่มีการแก้ไขปัญหาให้กับราษฎรแต่อย่างใด

ผู้เกี่ยวข้อง : ราษฎร บ้านบางติบ หมู่ที่ 6 ตำบลบางวัน อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: ที่ดินอำเภอคุระบุรี , ป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช , กรมพัฒนาที่ดิน

ผลการแก้ไขปัญหา: ปัจจุบันปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข

ปัญหาและอุปสรรค : ความล่าช้าในการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : จากการสัมภาษณ์ราษฎรบ้านบางดิบ และจากเอกสารที่ราษฎรรวบรวมไว้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.43. สทก. ในป่าสมบูรณ์ที่แหลมนกออก ตำบลพรุใน อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา

พื้นที่ปัญหา : ตำบลพรุใน อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา

กลุ่มของปัญหา: เอกชนขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ :

กรมป่าไม้ได้ออกเอกสารสิทธิทำกิน หรือ สทก.เนื้อที่ 8 ไร่ 1 งาน 12 ตารางวา เลขที่ดิน 23 ระบาย 4725-3 ออกเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2534 หมดอายุ 14 มกราคม 2439 พื้นที่อยู่บริเวณ แหลมนกออก หมู่ 4 ตำบลพรุใน อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา ผู้ได้รับสิทธิ สทก.เป็น นักธุรกิจ อยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต

สภาพพื้นที่ที่ออก สทก.เป็นพื้นที่เนินเขาติดชายทะเล มีสภาพป่าสมบูรณ์ และผู้ได้รับสิทธิ สทก.เริ่มบุกเบิกพื้นที่โดยถางไถป่าและปลูกสิ่งก่อสร้างช่วงต้นปี 2544

ราษฎรในพื้นที่หมู่ 2 และหมู่ 4 ตำบลพรุใน ได้รวมตัวกันคัดค้านการไถทำลายป่าโดยยื่นหนังสือต่อนายอำเภอเกาะยาว และผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา เนื่องจากเห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวมี สภาพป่าสมบูรณ์ไม่ควรออก สทก. และผู้ได้รับ สทก.ไม่ใช่เกษตรกร ไม่เคยครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่มาก่อน จึงไม่มีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้ได้รับ สทก. นอกจากนี้ช่วงเวลาที่บุกเบิกพื้นที่ สทก.หมดอายุการอนุญาตแล้ว

หลังการยื่นเรื่อง ทางราชการแจ้งต่อราษฎรผู้ร้องเรียนว่า การออก สทก. ดำเนินการถูกต้องตามกฎหมาย และเมื่อ สทก.ครบอายุสามารถต่อได้ตามระเบียบของกรมป่าไม้ครั้งละ 5 ปี ซึ่งโดยทั่วไปกรมป่าไม้จะต่ออายุ สทก.ให้กับผู้ได้รับสิทธิรายเดิมต่อเนื่องอยู่แล้ว

หลังจากชาวบ้านร้องเรียนกับทางราชการ ผู้ได้รับสิทธิ สทก.ได้แจ้งความกับเจ้าหน้าที่ ตำรวจว่า กลุ่มชาวบ้านรวม 8 คน บุกรุกพื้นที่และรบกวนสิทธิ ทางสถานีตำรวจภูธรอำเภอเกาะยาวสอบสวนเพื่อดำเนินคดีตามการแจ้งความ ภายหลังกลุ่มชาวบ้านยุติการคัดค้านเรื่องจึงเงียบไป

ผู้เกี่ยวข้อง : ราษฎร หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 4 ตำบลพรุใน อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : จังหวัดพังงา , ป่าไม้จังหวัดพังงา

ผลการแก้ไขปัญหา: ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงปานกลาง ความซับซ้อนน้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : ราษฎรหมู่ 2 และ 4 ตำบลพุนใน

ข้อสังเกตของนักวิจัย : อำเภอเกาะยาว เป็นเกาะอยู่กลางอ่าวพังงา พื้นที่เหมาะกับการท่องเที่ยว มีการกว้านซื้อที่ดิน เก่งกำไรที่ดิน และออกเอกสารสิทธิ์ที่ค่อนข้างซับซ้อนมากในช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่ปี 2532 ถึง ปี 2539 ความขัดแย้งระหว่างคนนอกกับชุมชนเกี่ยวข้องกับที่ดินมีหลายกรณี เช่น การออก นส.3 ในที่ดิน สาธารณะของตำบลเกาะยาวใหญ่ แต่ความขัดแย้งส่วนใหญ่ลดระดับลงในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ และคาดว่าจะทวีความรุนแรงมากขึ้นหากเศรษฐกิจฟื้นตัวและการท่องเที่ยวกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้ง

1.44. การขุดคลองทำแนวเขตป่าชายเลนของกรมป่าไม้ ตำบลแม่น้ำขาว ตำบลบางวัน ตำบลกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา

พื้นที่ปัญหา : ตำบลแม่น้ำขาว ตำบลบางวัน ตำบลกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

ปี 2543 – 2544 กรมป่าไม้ได้ดำเนินการขุดคลอง รอบป่าชายเลนเพื่อจัดทำแนวเขตป่าในเขตตำบลแม่น้ำขาว ตำบลบางวัน ตำบลกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา โดยขุดเป็นช่วงช่วงละ ประมาณ 2-4 กิโลเมตร ความยาวรวมประมาณ 20 กิโลเมตร ความกว้างของคูคลองประมาณ 3-5 เมตร

การขุดคูแนวเขตที่ตำบลบางวัน ก่อให้เกิดปัญหาและได้รับการคัดค้านจากชาวบ้าน เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นป่าชายเลน ป่าพรุ และป่าบก ซึ่งเชื่อมต่อเป็นระบบนิเวศเดียวกัน มีสัตว์ป่าเช่น หมูป่า เก้ง กวาง อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว เมื่อขุดคู คลองรอบป่าชายเลน ทำให้ระบบนิเวศป่าชายเลนกับป่าบกถูกตัดขาดจากกัน หมูป่าและกวางซึ่งอาศัยและหากินอยู่ในบริเวณดังกล่าวหายไปหมด

นอกจากนี้คูคลองที่ขุด ทำให้เกิดเส้นทางน้ำที่คนจะเข้าถึงป่า และสัตว์ป่าได้สะดวก จึงเป็นเส้นทางเรือของนักล่าสัตว์ และกลุ่มลักลอบตัดไม้ป่าเลน สามารถลักลอบตัดไม้ทำลายป่าได้มากขึ้น โดยที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถติดตามจับกุมได้อย่างทั่วถึง

ประชาคมกระบี่ได้คัดค้านการขุดคลองดังกล่าว และมีผลให้ระงับแผนงานขุดเพิ่มเติมที่ตำบลเกาะพระทอง อำเภอกระบี่ ซึ่งเป็นพื้นที่ระบบนิเวศคงความสมบูรณ์และมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : ราษฎร ในเขตตำบลเกาะพระทอง ตำบลบางวัน ตำบลกระบี่ อำเภอกระบี่ จังหวัดพังงา , ประชาคมกระบี่

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : อำเภอกระบี่ , อบต.เกาะพระทอง , กรมป่าไม้, จังหวัดพังงา

ผลการแก้ไขปัญหา : แผนงานขุดคูรอบเขตป่าชายเลน ในตำบลเกาะพระทองถูกระงับ แต่ยังคงดำเนินการต่อเนื่องในหลายจังหวัด

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 , ประมวลกฎหมายที่ดิน 2497

แหล่งที่มาของข้อมูล : อบต.เกาะพระทอง

ข้อสังเกตของนักวิจัย: ไม่มี

1.45. ป่าสงวนแห่งชาติ หมู่ที่ 5 ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

พื้นที่ปัญหา: หมู่ที่ 5 ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้ กรณีที่อยู่อาศัยและที่ทำกินทับซ้อนกับเขตป่าสงวนแห่งชาติ และได้อาศัยทำกินในพื้นที่ดังกล่าวมาเป็นเวลานาน แต่ถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จับกุมทำให้ได้รับความเดือดร้อน

กรมป่าไม้ได้ส่งเรื่องให้สำนักงานบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 19 (นครศรีธรรมราช) ตรวจสอบเรื่องร้องเรียนและรอผลการดำเนินการอยู่

ผู้เกี่ยวข้อง : นายเอี่ยม ประเสริฐ ราษฎรหมู่ที่ 5 ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: สำนักงานบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 19 (นครศรีธรรมราช)

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ระหว่างการตรวจสอบเรื่อง

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ไม่ชัดเจน

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.46. บ่อกุ่มบุกรุกป่าชายเลนชุมชน บ้านป่าคลอก ตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง

จังหวัดภูเก็ต

พื้นที่ปัญหา : บ้านป่าคลอก หมู่ที่ 2 ตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

บ้านป่าคลอก ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต สภาพที่ตั้งของบ้านป่าคลอก เป็นชุมชนริมฝั่งทะเล ด้านตะวันออกของเกาะภูเก็ต

ป่าชายเลนบ้านป่าคลอก เป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองบางโรง เนื้อที่ตามประกาศป่าสงวนแห่งชาติประมาณ 5,000 ไร่ เนื้อที่ป่าสงวนส่วนที่เป็นป่าชายเลนถูกบุกรุก แปรสภาพเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง จนเหลืออยู่ในปัจจุบัน ประมาณ 500 ไร่ ซึ่งเป็นป่าชายเลนชุมชน ที่ชาวบ้านป่าคลอกดูแล รักษาามาจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดภูเก็ตเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ซึ่งห้ามทำบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ในเกาะภูเก็ต แต่ในข้อเท็จจริงมีการบุกรุกป่าชายเลน เพื่อขุดเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำกันอย่างแพร่หลาย รวมทั้งพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติคลองบางโรง โดยที่ทางราชการไม่มีการดำเนินการใดๆ เพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าดังกล่าว ทั้งที่ในข้อเท็จจริงการไถปรับพื้นที่ทำบ่อกุ่มและการเลี้ยงกุ้ง ต้องใช้เครื่องจักรกลขนาดใหญ่ และต้องเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน

ป่าชายเลนในพื้นที่บ้านป่าคลอก ก็มีการบุกรุกป่าเพื่อทำบ่อเลี้ยงกุ้งด้วยเช่นกัน จนชาวบ้านที่อาศัยพึ่งพิงอยู่กับป่า ได้รวมตัวกันต่อต้านการกระทำดังกล่าว และได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนและหญ้าทะเลบ้านป่าคลอก ดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูหญ้าทะเลอย่างต่อเนื่อง กระทั่งได้รับพระราชทานธงชุมชน รักป่าจากองค์พระบาทสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในปี 2542

ในทางกลับกันฝ่ายผู้ประกอบการเลี้ยงกุ้ง ก็ได้เห็นความสำคัญของกิจกรรมดังกล่าว กลับบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้น ความขัดแย้งปะทุเป็นความรุนแรง ในปี 2543 เมื่อเจ้าของบ่อกุ่มบุกรุกป่าชายเลนชุมชนด้วยการสร้างคันดินกั้นน้ำเค็ม เพื่อให้ต้นไม้น้ำในป่าชายเลนตายเป็นเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ เมื่อสภาพป่าเสื่อมโทรมจะได้ครอบครอง เป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง กลุ่มชาวบ้านคัดค้านการกระทำดังกล่าว เป็นเหตุให้ อบต.บ้านอ่าวกุ่ม ตำบลป่าคลอก ถูกรถยนต์ไล่ชน ขาหัก ต่อมาปี 2544 สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ ป่าชายเลนและหญ้าทะเลป่าคลอก ถูกลอบยิงเสียชีวิต

ความตายของสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ ทำให้เกิดการรณรงค์ใหญ่ เพื่อให้เอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ และให้มีระบบการจัดการป่าเลนเพื่อป้องกันการบุกรุกอีก

พื้นที่ที่กลุ่มบ่อกุ้งบุกรุก ถูกยึดคืนมาเป็นของชุมชน พร้อมปลูกป่าชายเลนใหม่ ในปี 2545 กรมป่าไม้ได้ขุดคู เพื่อกันแนวเขตป่าในพื้นที่ป่าส่วนที่ต่อเนื่องกับที่ดินของบ่อกุ้ง และสำหรับผู้ต้องสงสัยว่า เป็นผู้ลงมือและผู้บงการให้มีการสังหาร ถูกตำรวจกองปราบปรามจับกุม ดำเนินคดี โดยห้ามประกันตัว ปลายปี 2546 ศาลพิพากษาให้ประหารชีวิตผู้ลงมือสังหารและยกฟ้องผู้ต้องหาซึ่งต้องสงสัยว่าเป็นผู้บงการ คดีอยู่ระหว่างอุทธรณ์

- ผู้ที่เกี่ยวข้อง :**
1. กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนและหญ้าทะเลบ้านป่าคลอก
 2. นายทุน ผู้ประกอบการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ในบ้านป่าคลอกมีนายทุนใหญ่อยู่ 2 ราย ส่วนมากการบุกรุกมักเกิดจากนายทุนที่ดำเนินกิจการอยู่ในหมู่บ้านที่ติดกัน
 3. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคลอก

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคลอก , กรมป่าไม้ , กรมประมง, ตำรวจ , กรมที่ดิน, อำเภอถลาง, จังหวัดภูเก็ต

ผลการแก้ไขปัญหา : ปัจจุบันเรื่องคลี่คลายลง เนื่องจากป่าชายเลนได้รับการดูแลรักษา มีการทำแนวเขตที่ชัดเจน ยึดพื้นที่กลับคืนมาและปลูกป่าใหม่ รวมทั้งสามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงมาก ความซับซ้อนปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : ประมวลกฎหมายที่ดิน 2497 , พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507

แหล่งที่มาของข้อมูล : กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านป่าคลอก , สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.47. ป่าไม้ถาวร บ้านบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

พื้นที่ปัญหา: บ้านบางหิน อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

นายสมภพและนายสมยศ สุริยงค์ ร้องกรมป่าไม้ว่า พื้นที่มีพืชผลอาสิน และเข้าทำประโยชน์อยู่ก่อนการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ และได้เสียภาษีบำรุงท้องที่ทุกปี แต่กลับถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จับกุมดำเนินคดี

กรมป่าไม้ส่งเรื่องให้หน่วยป้องกันรักษาป่าที่ รน.7 (นาคา) ตรวจสอบข้อเท็จจริง พบว่าพื้นที่ของนายสมภพมีอยู่จริงแต่อยู่ใกล้เคียงกันเท่านั้น ส่วนบริเวณที่ทำการจับกุมเป็นพื้นที่บุกรุกใหม่อยู่บนสันเขา ซึ่งไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์มาก่อน ตามที่ร้องเรียน จึงต้องดำเนินการตามกฎหมาย

ผู้เกี่ยวข้อง : นายสมภพ สุริยงค์ , นายสมยศ สุริยงค์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: ดำเนินการตามกฎหมาย

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่ทราบ

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ไม่ชัดเจน

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม , พรบ.ป่าไม้ 2484

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

1.48. ป่าสงวนแห่งชาติ หมู่ 2 ตำบลบางนอน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง

พื้นที่ปัญหา: หมู่ 2 ตำบลบางนอน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง

กลุ่มของปัญหา: รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาสำคัญ :

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้กรณีถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดระนองจับกุมในข้อหาครอบครองที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติศาลพิพากษาจำคุก 3 เดือน เมื่อพ้นโทษที่ดินดังกล่าวก็เป็นกรรมสิทธิ์ของ นางวรพรรณ วีระชัยมงคล ตามโฉนดเลขที่ 2777 จึงขอให้มีการตรวจสอบว่าเหตุใด ป่าสงวนแห่งชาติจึงสามารถออกโฉนดที่ดินได้

สำนักบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 18 ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินการ

ผู้เกี่ยวข้อง : นายสะเทือน บุญศิริ , นางนพพรรณ วีระชัยมงคล

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 18 , กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา: อยู่ระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่ชัดเจน

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ไม่ชัดเจน

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง: พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

2. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่า 11 กรณี

2.1. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุทยานเสด็จในกรมกรมหลวงชุมพร ตำบลรับร่อ

อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร

พื้นที่ปัญหา : บ้านคลองโน ตำบลรับร่อ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

นายประสิทธิ์ ชลสินธุ์ ราษฎร ตำบลรับร่อ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร ร้องเรียนกรมป่าไม้ เรื่องที่ดินที่อยู่อาศัยได้ถูกบุคคลภายนอกเข้ามาทำลาย ทำให้ได้รับความเสียหาย ประสงค์จะได้รับความช่วยเหลือ และให้ได้รับเอกสารสิทธิในที่ดิน

กรมป่าไม้ตรวจสอบพื้นที่พบว่า บริเวณดังกล่าวอยู่ในเขตป่าลึกใกล้ชายแดนพม่า และอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานเสด็จในกรมหลวงชุมพรด้านทิศเหนือ ซึ่งเป็นเขตอนุรักษ์ ห้ามอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ใดๆ และตัวผู้ร้องเองก็มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งอยู่แล้ว ยังมาบุกรุกยึดถือครอบครอง พื้นที่อนุรักษ์ อีก จึงให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเจ้าของคดีดำเนินการไปตามกฎหมายต่อไป

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : นายประสิทธิ์ ชลสินธุ์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา : อยู่ในระหว่างการดำเนินการตามกฎหมายของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเจ้าของคดี

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มีการแก้ไขปัญหา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : พระราชบัญญัติคุ้มครองและสวนพันธุ์สัตว์ป่า 2535

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

2.2 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานเสด็จในกรมหลวงชุมพร หมู่ 7

ตำบลสองพี่น้อง อำเภотаปะ จังหวัดชุมพร

พื้นที่ปัญหา : หมู่ 7 ตำบลสองพี่น้อง อำเภотаปะ จังหวัดชุมพร

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

นายชาวลิต อวยชัย และชาวบ้านดงเจริญ หมู่ 7 ตำบลสองพี่น้อง อำเภотаปะ จังหวัดชุมพร ร้องเรียนกรมป่าไม้ว่า ทางราชการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทับซ้อนกับที่ดินทำกินของราษฎร

กรมป่าไม้ตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่าพื้นที่ร้องเรียนเป็นป่าสงวนแห่งชาติป่ารับร่อ และป่าสลวย ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 871 (พ.ศ.2522) ปัจจุบันเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุทยานเสด็จในกรมหลวงชุมพรด้านทิศเหนือ โดยผู้ร้องกับพวกได้เข้ามาจับจอง เมื่อปี 2536 ซึ่งในการแก้ไขปัญหพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ตามกฎหมายตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 กำหนดให้มีการสำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครอง และขึ้นทะเบียนผู้ครอบครองและทำการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ การครอบครอง เพื่อพิจารณาสิทธิในที่ดิน ของราษฎรต่อไป

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : นายชาวลิต อวยชัย และชาวบ้านดงเจริญ หมู่ 7 ตำบลสองพี่น้อง

อำเภотаปะ จังหวัดชุมพร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กรมป่าไม้

ผลการแก้ไขปัญหา : อยู่ระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญห

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่ทราบชัด

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : พรบ.สงวนและคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ.2535 , มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหที่ดินในพื้นที่ป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

2.3 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ากรมหลวงชุมพร กรณีการก่อสร้างเขื่อนท่าปะ

ตำบลสองพี่น้อง อำเภотаปะ จังหวัดชุมพร

พื้นที่ปัญหา : ชุมชนต้นน้ำท่าปะ หมู่ที่ 1 , 2 , 4 , 7 ต.สองพี่น้อง อ.ท่าปะ จ.ชุมพร

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

ชุมชนในพื้นที่เคยประสบวาทภัยจากพายุเเมื่อปี 2532 ส่งผลให้ราษฎรสิ้นเนื้อประดาตัว และได้เริ่มต้นก่อร่างสร้างตัวปลูกอาสินใหม่จนถึงปัจจุบันพืชผลเริ่มเก็บเกี่ยวได้ นอกจากนี้

ราษฎรได้รวมตัวกันคัดค้านการสัมปทานเช่าที่ดินแปลงใหญ่ของเอกชนจากภายนอก เนื่องจากพื้นที่เช่าเป็นแหล่งต้นน้ำ

ประมาณปี 2539 กรมชลประทานมีโครงการที่จะก่อสร้างเขื่อนท่าแซะ ซึ่งเป็นเขื่อนเอนกประสงค์มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันน้ำท่วมตัวเมืองชุมพร เป็นน้ำใช้ในการเกษตรและจัดสรรน้ำให้กับพื้นที่โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันตก ของนิคมอุตสาหกรรมบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 30 ล้าน ลูกบาศก์เมตรโดยพื้นที่อ่างเก็บน้ำซ้อนทับกับพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุทยานสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์และพื้นที่ป่าซึ่งเป็นต้นน้ำลุ่มน้ำท่าตะเภา

แต่การดำเนินการถูกคัดค้านจากราษฎรในพื้นที่ ทำให้การดำเนินการล่าช้าจนถึงปลายปี 2540 ได้มีโครงการในพระราชดำริแก้มลิงหนองใหญ่ เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมจังหวัดชุมพร โดยการขุดคลองระบายน้ำห้วยวัง - พนังดัก ระบายน้ำลงสู่ทะเลโดยไม่ผ่านตัวเมืองชุมพร จนสามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมจังหวัดชุมพรได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและชุมชน

อย่างไรก็ตามกรมชลประทานยังคงผลักดันให้มีการก่อสร้างเขื่อนต่อ โดยได้เสนอเรื่องผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีคณะที่ 3 และคณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ดำเนินการก่อสร้างได้เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2546 โดยมีเงื่อนไขให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประสานกับกรมชลประทานและกรมป่าไม้เพื่อดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมายระเบียบที่พื้นที่น้ำท่วมถึงที่ทับซ้อนกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุทยานสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์และให้กรมชลประทานดำเนินการให้ราษฎรผู้ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมในคณะกรรมการเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการสร้างอ่างเก็บน้ำท่าแซะ โดยเฉพาะคณะกรรมการชดเชยค่าเสียหาย และคณะกรรมการโยกย้ายถิ่นฐาน ก่อนที่จะดำเนินการ ตลอดจนให้กรมชลประทานศึกษาขอยื่นเลื่อนระนองเพื่อใช้ในการออกแบบเขื่อน และป้องกันภัยพิบัติจากแผ่นดินไหว

ปัจจุบันกรมชลประทานกำลังดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี ขณะที่ชุมชนยังคงคัดค้านการสร้างเขื่อน ความขัดแย้งนี้จึงยังไม่ทราบว่าจะยุติลงอย่างไร

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : ราษฎรหมู่ 1,2 ,4 ,7 ต.สองพี่น้อง อ.ท่าแซะ จ.ชุมพร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง :

- กรมชลประทาน
- สำนักเลขาธิการรัฐมนตรี
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- กระทรวงมหาดไทย
- กรมป่าไม้
- จังหวัดชุมพร
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการแก้ไขปัญหา : อยู่ระหว่างความขัดแย้ง และไม่ทราบว่าข้อยุติจะเป็นอย่างไร

ปัญหาและอุปสรรค : มีการข่มขู่เอาชีวิตแกนนำที่คัดค้านจากเจ้าหน้าที่รัฐและเจ้าของพื้นที่ที่รัฐจัดสรรให้

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : มาก

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง :

- รัฐธรรมนูญปี 2540
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535
- พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

แหล่งที่มาของข้อมูล : ราษฎร ต.สองพี่น้อง อ.ท่าแซะ จ.ชุมพร ,จดหมายเปิดผนึกของราษฎรลุ่มน้ำท่าแซะลงวันที่ 24 มิถุนายน 2546 ,หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ นร 0504/10574 วันที่ 29 กรกฎาคม 2546 เรื่อง ขออนุมัติเปิดโครงการท่าแซะ จังหวัดชุมพร

ข้อสังเกตของนักวิจัย:

- ชาวบ้านในพื้นที่คัดค้านการก่อสร้างเนื่องจากโครงการเขื่อนท่าแซะเป็นโครงการขนาดใหญ่ จะส่งผลกระทบต่อชุมชน สิ่งแวดล้อมในพื้นที่และจังหวัดชุมพร
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีมติให้จัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบครอบครัวละ 25 ไร่ แต่พื้นที่ดังกล่าวมีเจ้าของหมดแล้ว
- พื้นที่โครงการซ้อนทับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ (EIA ให้เหตุผลเป็นป่าเสื่อมโทรม)
- กระบวนการอนุมัติมีการเร่งรีบ
- สภาพความเป็นจริงลักษณะภูมิประเทศบริเวณโดยรอบลุ่มน้ำตะเภาไม่มีความจำเป็นจากการใช้น้ำจากเขื่อน
- กระบวนการวางแผนโครงการไม่ได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่น

2.4 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหนองทุ่งทอง ตำบลเขาตอก อำเภอเคียนซา

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทับซ้อนกับที่ดินทำกินราษฎร

พื้นที่ปัญหา : หมู่ 5และหมู่ 6 ตำบลเขาตอก อำเภอเคียนซา สุราษฎร์ธานี

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

พื้นที่หมู่ 5 เดิมอยู่ในเขตป่าสงวนตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 153 (ปี 2509) ต่อมา มีการประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าตาม พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าปี 2503 วันที่ 25 กันยายน 2518 ทับซ้อนไปในพื้นที่ (ราชกิจจานุเบกษา 2 ธันวาคม 2518) กรมป่าไม้มอบพื้นที่นี้ให้สปก. ตามมติ ครม. 1 มีนาคม 2537 แต่ สปก.กันพื้นที่หมู่ 5 ออกเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าในปี 2540

พื้นที่หมู่ 5 และหมู่ 6 ตำบลเขาตอก อำเภอเคียนซา สุราษฎร์ธานี การตั้งชุมชนค่อนข้างถาวร มีวัด โรงเรียน และสภาพพื้นที่กว่าร้อยละ 90 เป็นสวนยางพารา พื้นที่ของชุมชนทับซ้อนกับป่าสงวนแห่งชาติ ตามกฎหมายฉบับที่ 153 (ปี 2509) ต่อมากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองทุ่งทอง(ประกาศกระทรวงเกษตรเรื่อง กำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่าตาม พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ปี 2503 วันที่ 25 กันยายน 2518 ราชกิจจานุเบกษา 2 ธันวาคม 2518)

กรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่นี้ให้ สปก.ตามมติครม. 1 มีนาคม 2537 แต่เนื่องจากพื้นที่ที่พิพาททับซ้อนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองทุ่งทอง สปก.จึงกันพื้นที่ส่วนที่อยู่ในเขตห้ามล่าฯ ออกไม่ดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้ราษฎร

ราษฎรร้องเรียนกับทางจังหวัดว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ขยายเขตป่าไม้ทับที่ดินทำกินของประชาชน ขอให้ระงับการปักเขตทับที่ราษฎรและให้ออกเอกสารสิทธิให้ชาวบ้านซึ่งทำกินมาเป็นเวลานาน โดยได้เริ่มเสียภาษีบำรุงท้องที่เมื่อปี 2515 ทั้งทางราชการได้เคยเปิดให้แจ้งการครอบครองและดำเนินการสอบสวนสิทธิการถือครองและรังวัดเพื่อออกเอกสารสิทธิ แต่เมื่อมีการขยายเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองทุ่งทองมาทับซ้อนพื้นที่ของราษฎร จึงทำให้ไม่สามารถดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้ราษฎรได้

จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงขึ้นพบว่า มีราษฎรได้รับความเดือดร้อน 195 ราย เนื้อที่ 4,303 ไร่ โดยเป็นราษฎรหมู่ 5 จำนวน 154 ราย 3,691 ไร่ ราษฎรหมู่ 6 จำนวน 41 ราย เนื้อที่ 613 ไร่ ทุกรายไม่มีเอกสารสิทธิ คณะกรรมการมีความเห็นว่า ควรเพิกถอนเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เฉพาะส่วนที่ซ้อนทับกับที่ดินของราษฎร และป่าสงวนแห่งชาติป่าบ้านนาป่าท่าเรือ ป่าเคียนซา และออกเอกสารสิทธิ สปก.ให้ราษฎร

กบร.กลาง มีความเห็นว่าให้พิสูจน์สิทธิ หากรายใดมาอยู่ก่อนประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติให้ออกเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินให้ รายใดอยู่หลังประกาศป่าสงวนแห่งชาติให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

กรกฎาคม 2545 อำเภอเคียนซา ตรวจสอบพบว่า ราษฎรที่อยู่ก่อนประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าจำนวน 135 ราย เนื้อที่ 3,197 ไร่ อยู่หลังประกาศเขตห้ามล่า 60 ราย เนื้อที่ 1,105 ไร่ สภาพการใช้พื้นที่ใช้เพื่อการเกษตรก่อนประกาศ 126 ราย 3,165 ไร่ หลังประกาศ 57 ราย 1,103 ไร่ สร้างบ้านพักอาศัย 12 ราย 36 ไร่ สำนักสงฆ์ 1 แห่ง ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นวัดหรือสำนักสงฆ์

หลังการสำรวจอำเภอได้รายงานจังหวัดทราบเรื่องอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของจังหวัด โดยยังไม่มีผลการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : ราษฎร หมู่ 5 และหมู่ 6 ตำบลเขาตอก อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กรมป่าไม้ , ส.ป.ก. , จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการแก้ไขปัญหา : อยู่ในระหว่างการดำเนินการของ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ปัญหาและอุปสรรค : ชาวบ้านต้องการออกเอกสารสิทธิ์ในขณะที่รัฐต้องการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : มติ ครม. 30 มีนาคม 2536 เรื่องขออนุมัติดำเนินการปฏิรูปที่ดินในป่าสงวน , ประมวลกฎหมายที่ดิน 2497 , มติ ครม. 1 มีนาคม 2537 เรื่องขออนุมัติดำเนินการปฏิรูปที่ดินในป่าสงวนในเขตเศรษฐกิจเสื่อมโทรม , พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ปี 2503

แหล่งที่มาของข้อมูล : ส.ป.ก.

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

2.5 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย บ้านห้วยป่าเขียว ตำบลทะเลน้อย

อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

พื้นที่ปัญหา : บ้านป่าห้วยเขียว ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

ราษฎรร้องเรียนกรมป่าไม้ให้ช่วยเหลือเรื่องที่ดินทำกินซึ่งมีเอกสารสิทธิ์ นส.3 สค.1 ภบท.6 ถูกประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเมื่อปี 2535 ทำให้ไม่สามารถทำจันทนและศัตรูพืช ที่เข้าทำลายผลผลิตทางการเกษตรในที่ทำนา และนากระเจ็ด โดยมีราษฎรประสบปัญหาเดียวกัน 73 ราย จึงขอให้กรมป่าไม้พิจารณาช่วยเหลือตามความเหมาะสม

จากการตรวจสอบราษฎรที่ร้องเรียนมีที่ดินอยู่ในเขตห้ามล่าทะเลน้อย จำนวน 12 ราย 14 แปลง โดยไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิ์ 7 ราย 7 แปลง สำรวจถือครองไปแล้ว 1 ราย 1 แปลง และมีหลักฐานการถือครอง จำนวน 4 ราย 6 แปลง โดยกรมป่าไม้จะแก้ไขปัญหาของราษฎร ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับราษฎรที่มีที่ดินอยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย กรณีไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน จำนวน 8 ราย 8 แปลง ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ส่วนปัญหาอื่นๆ จังหวัดพัทลุง ได้แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว ในส่วนของกรมป่าไม้ จะต้องดำเนินการถ่ายทอดแนวเขตป่าไม้ลงในระวางแผนที่สำหรับออกโฉนดที่ดิน เพื่อกรมที่ดินจะได้รับไปดำเนินการออกโฉนดที่ดินต่อไป

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : ราษฎร บ้านป่าหัวเขียว ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ,
กรมป่าไม้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กรมที่ดิน , กรมป่าไม้ , เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย , จังหวัดพัทลุง

ผลการแก้ไขปัญหา : ขณะนี้อยู่ในระหว่างการดำเนินการของกรมป่าไม้กับกรมที่ดิน

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่อง
การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ , พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 , พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์
ป่า พ.ศ. 2535

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย: ไม่มี

2.6. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย หมู่ที่ 2 ตำบลนางตง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ราษฎรจำนวน 4 ราย เรื่องที่ทำกินซ้อนทับกับเขตห้ามล่า

พื้นที่ปัญหา : หมู่ที่ 2 ตำบลนางตง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

ราษฎรหมู่ที่ 2 อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง จำนวน 4 ราย ร้องขอความเป็นธรรมกับกรม
ป่าไม้เรื่องสิทธิที่ดินทำกิน

การตรวจสอบพื้นที่ของกรมป่าไม้ปรากฏว่า ที่ดินของผู้ร้องเรียนทั้ง 4 ราย ตั้งอยู่บริเวณที่
ดินสาธารณประโยชน์ “ หุ่นสระ ” เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองยวน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า
ทะเลน้อย และสวนพฤกษศาสตร์พัทลุง ผู้ร้องเรียนทุกรายไม่มีเอกสารสิทธิ์ ตามประมวลกฎหมาย
ที่ดินแต่อย่างใด ที่ดินของผู้ร้องทั้ง 4 ราย ตั้งอยู่ในพื้นที่ เป้าหมายตามโครงการจัดการทรัพยากรที่
ดินและป่าไม้ ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ภายใต้แผนงานเร่งรัดพิสูจน์สิทธิ์

ผู้ร้อง 2 ราย ได้แจ้งการสำรวจการถือครองพื้นที่ป่าไม้ในเขตห้ามล่า ทะเลน้อย (ป่าคลอง
ยวน) เรียบร้อยแล้ว อีก 2 รายไม่ได้นำเจ้าหน้าที่สำรวจจึงตกลสำรวจ จังหวัดพัทลุงเห็นว่า เจ้าหน้าที่
จะต้องทำการตรวจพิสูจน์การทำประโยชน์ทุกพื้นที่ตามกระบวนการที่กำหนด

สำหรับการดำเนินงานตามโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ในพื้นที่อนุรักษ์ ภายใต้
แผนงานเร่งรัดพิสูจน์สิทธิ์ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30
มิถุนายน 2541 จะได้กำหนดเป็นแผนปฏิบัติงานให้สำนักงานป่าไม้เขตและจังหวัดดำเนินต่อไป

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : นายเกลี่ยม พูลสง และราษฎรรวม 4 ราย ที่ได้รับผลกระทบ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กรมป่าไม้ , เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย , จังหวัดพัทลุง

ผลการแก้ไขปัญหา : อยู่ในช่วงการดำเนินการของส.ป.ก.

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : มติครม. เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ , พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 , พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

2.7 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาบรรทัด หมู่ 2 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา

จังหวัดพัทลุง

พื้นที่ปัญหา : หมู่ 2 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

นายสุชาติ ช่วยเทศ ร้องขอความอนุเคราะห์ สิทธิพื้นที่ทำกิน ของประชาชนที่มีนส.3ก. โดยประชาชนซึ่งได้ครอบครองที่ดินที่มีนส.3 ก . ถูกต้องตามกฎหมายมาตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2520 ปัจจุบันสำนักงานที่ดินมารังวัดเพื่อออกโฉนดแต่ไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากเป็นป่าสงวนแห่งชาติจึงอยากให้อำเภอที่ปรับแนวเขตป่าใหม่เพื่อไม่ให้ทับที่ดินของประชาชน

กรมป่าไม้ได้สำรวจพื้นที่ปรากฏว่า ได้มีการออกน.ส.3 ก. เข้าไปในเขตป่าไม้เดิมแปลงและบางส่วน จำนวน 21 แปลง เนื้อที่ 116-3-60 ไร่ ซึ่งเห็นว่าเป็นการออก นส.3 ก.โดยมิชอบด้วยกฎหมายติดอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดทั้งหมด และจังหวัดพัทลุงได้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดิน จังหวัดพัทลุงให้ดำเนินการแก้ไขหรือเพิกถอนที่ดินนส.3 ของราษฎรซึ่งออกโดยมิชอบด้วยกฎหมายแล้ว แต่ยังไม่ได้รับแจ้งผลการดำเนินการแต่อย่างใด

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : นายสุชาติ ช่วยเทศ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กรมที่ดิน, เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด , สำนักงานที่ดินจังหวัดพัทลุง

ผลการแก้ไขปัญหา : อยู่ในช่วงรอผลการดำเนินการเพิกถอนเอกสารสิทธิของกรมที่ดิน

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มีการแก้ไขปัญหาพร้อมกับราษฎร แต่เป็นการใช้กฎหมายด้านเดียวทั้งที่กรณีนี้อาจใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาตามมติ ครม. วันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 , ประมวลกฎหมายที่ดิน 2497

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้.

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาโดยประชาชนมีส่วนร่วม

2.8 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด หมู่ 5 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ

จังหวัดสงขลา

พื้นที่ปัญหา : หมู่ 5 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

สส.ถาวร เสนเนียม และราษฎร 45 ราย ร้องเรียนกรมป่าไม้ เรื่องพื้นที่ของราษฎรทับซ้อนกับพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากที่ดินทำกินตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด และถูกเจ้าหน้าที่จับกุม ทำให้ได้รับความเดือดร้อน จึงขอทราบผลการดำเนินงานตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

กรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดทับที่ดินทำกิน ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาตามนัยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 โดยได้กำหนดให้ดำเนินการตามโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ ภายใต้แผนงานเร่งรัดพิสูจน์สิทธิ ในปีงบประมาณ 2543 และดำเนินการตามโครงการดังกล่าว ได้ดำเนินการในขั้นตอนสำรวจการถือครองพื้นที่ เพื่อขึ้นทะเบียนผู้ครอบครองพื้นที่ และตรวจสอบสภาพการใช้ที่ดินจากภาพถ่ายทางอากาศ ที่ถ่ายภาพในบริเวณพื้นที่ป่านั้น ไว้เป็นครั้งแรกเสร็จสิ้นแล้ว ขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการตรวจสอบเพื่อรับรองสิทธิหรือเพื่อควบคุมพื้นที่การอยู่อาศัยและทำกินของราษฎร

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : นายถาวร เสนเนียมและราษฎรจำนวน 45 ราย หมู่ 5 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : กรมป่าไม้, เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด

ผลการแก้ไขปัญหา : ขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการตรวจสอบเพื่อรับรองสิทธิหรือเพื่อควบคุมพื้นที่การอยู่อาศัยและที่ดินทำกิน

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มี

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : น้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ,มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล : กรมป่าไม้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

2.9 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด ตำบลทุ่งนุ้ย และตำบลควนกาหลง อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ช้อนทับพื้นที่ทำกินและพื้นที่อาศัยชุมชน

พื้นที่ปัญหา : หมู่ 6 และหมู่ 8 ตำบลทุ่งนุ้ย และหมู่ 5 และหมู่ 6 ตำบลควนกาหลง

อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ :

ชุมชนในพื้นที่ตำบลทุ่งนุ้ยและตำบลควนกาหลง ได้ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่พิพาทเมื่อประมาณปี 2480 ปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือน 171 ครัวเรือน จำนวนประชากร 824 คน ทำกินและอยู่อาศัยในเนื้อที่ประมาณ 5,000 ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่ซ้อนทับกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด โดยมีพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์จำนวน 10 แปลงเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัดประกาศเมื่อปี 2518 เนื้อที่ประมาณ 791,088 ไร่ พื้นที่ครอบคลุมเขตการปกครองจังหวัดตรัง จังหวัดสงขลา และจังหวัดสตูล

ก่อนหน้าการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า รัฐได้ให้สัมปทานทำไม้ในพื้นที่ป่าบริเวณที่พิพาท และในปี 2534 ได้มีโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำ แต่ไม่สามารถนำน้ำมาใช้ได้เนื่องจากน้ำไม่มีคุณภาพและเป็นสนิม

การสร้างอ่างเก็บน้ำทำให้น้ำท่วมที่ดินทำกินของราษฎรบางส่วนและทำให้น้ำในลำห้วยซึ่งชุมชนเคยใช้สอยเกิดมลภาวะ ประมาณปี 2536 เจ้าหน้าที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้ดำเนินการปักป้ายแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แต่ราษฎรคัดค้าน โดยได้ร้องเรียนปัญหาการซ้อนทับระหว่างพื้นที่ป่ากับที่ดินของราษฎร โดยร้องเรียนไปยังป่าไม้จังหวัดสตูลและป่าไม้เขตสงขลาแต่ไม่มีหน่วยงานใดดำเนินการแก้ไขปัญหา

ปี 2537 ชาวบ้านได้รวมตัวกันจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ป่าและสัตว์ป่าของชุมชนขึ้น เพื่อทำการดูแลรักษาป่าเนื้อที่ประมาณ 10,000 ไร่ โดยจัดตั้งจุดตรวจทางเข้าออกหมู่บ้านและเส้นทางชนไม้ ปลายปี 2537 แกนนานในการจัดตั้งองค์กร คือนายวิชัย จันทมนิ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านถูกยิงเสียชีวิต โดยที่ทางราชการไม่สามารถจับคนร้ายได้ องค์กรชาวบ้านเสียขวัญและเห็นว่าไม่มีประโยชน์ที่จะร่วมกันดูแลรักษาป่าจึงเลิกดำเนินการเรื่องตรวจจับการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า แต่ยังคงมีการรวมกลุ่มกันพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน

ต่อมากลุ่มผู้ลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเกิดความขัดแย้งกันเองเนื่องจากแย่งชิงพื้นที่ในการทำไม้ ความขัดแย้งลุกลามจนไม่สามารถร่วมกันลักลอบตัดไม้ได้ การลักลอบตัดไม้จึงค่อยบรรเทา
ลง

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : ราษฎร หมู่ 6 และหมู่ 8 ตำบลทุ่งนุ้ย และหมู่ 5 และหมู่ 6 ตำบลควนกาหลง
อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด , กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า
และพันธุ์พืช, จังหวัดสตูล

ผลการแก้ไขปัญหา : ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบประชาชนมีส่วนร่วม

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : กฎกระทรวง ฉบับที่ 286 (พ.ศ.2511) กำหนดให้ป่าเขาไม้
หยก เป็นป่าสงวนแห่งชาติ , พระราชกฤษฎีกา 4 กันยายน 2518 กำหนดให้เป็นเขตรักษา
พันธุ์สัตว์ป่า เทือกเขาบรรทัด , กฎกระทรวงฉบับที่ 790 (พ.ศ.2520) กำหนดให้ป่าเขาแดง เขาค้อม
และเขาใหญ่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ , พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535

แหล่งที่มาของข้อมูล :

- องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งนุ้ย
- สถานีอนามัยตำบลทุ่งนุ้ย
- นายคลี ชุมแก้ว หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล
- นายปทุม เมืองแก้ว ม.6 ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล

ข้อสังเกตของนักวิจัย : คาดว่าปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขและคงยืดเยื้อไปอีกนาน เนื่องจาก
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหา และไม่ยอมรับกระบวนการแก้ไขปัญหา
แบบประชาชนมีส่วนร่วม

**2.10 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาช้าง ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล พื้นที่
ทับซ้อนกับที่ดินทำกินของชาวบ้าน**

พื้นที่ปัญหา : หมู่ที่ 2 , 4 , 5 , 8 , 9 และ 11 ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

ป่าในพื้นที่พิพาทเดิมเรียกว่า ป่าดงเขือกช้าง รัฐเคยให้สัมปทานทำไม้หมอนรถไฟ ต่อมา
ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อปี 2519 เนื้อที่ 28,625 ไร่ และประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์

ป่าโตนาช้างเมื่อปี 2521 เนื้อที่รวม 113,750 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในอำเภอรัตนภูมิ อำเภอนาดใหญ่ จังหวัดสงขลา อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล เฉพาะจังหวัดสตูลมีเนื้อที่ประมาณ 30,625 ไร่

พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนาช้างซ้อนทับกับที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎร หมู่ 2 บ้านทุ่งนุ้ย หมู่ 4 บ้านน้ำร้อน หมู่ 5 บ้านโตน หมู่ 8 บ้านค่ายรวมมิตร หมู่ 9 บ้านทุ่งพัก หมู่ 11 บ้านสวน ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล เนื้อที่ประมาณ 5,000 ไร่ มีราษฎรได้ผลกระทบรวม 874 ครัวเรือน

ช่วงปี 2532 – 2535 เจ้าหน้าที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้พยายามผลักดันให้ราษฎรออกจากพื้นที่ ต่อมาปี 2536 เจ้าหน้าที่ได้ไต่ถามพาราของราษฎร หมู่ที่ 5 บ้านโตน คลองปาดัน คลองหมู ทุ่งนุ้ย

ราษฎรจึงได้รวมกลุ่มเรียกร้องให้ทางราชการแก้ไขปัญหาและให้ชดเชยค่าเสียหายเนื่องจากการทำลายผลผลิตของราษฎร ทางอำเภอร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ และป่าไม้จังหวัดได้ร่วมกันตรวจสอบพื้นที่ เข้ามาเจรจาและตรวจสอบพื้นที่แต่ไม่มีการแก้ไขปัญหา ต่อมาเดือนมิถุนายน 2546 เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้จับกุมราษฎรจำนวน 2 ราย ขณะไต่ถามพาราในสวนยางซึ่งสภาพแถมดสภาพเพื่อปลูกใหม่ โดยที่ดินแปลงดังกล่าวมีสค.1

ราษฎรได้รวมกลุ่มร้องเรียนกับผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล ให้ตรวจสอบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ และขอให้กันแนวเขตที่ดินของชุมชนออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนาช้าง และจังหวัดได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบพื้นที่และแก้ไขปัญหา แต่เรื่องไม่มีความคืบหน้า

ปัจจุบันทางราชการมีแผนที่จะก่อสร้างเขื่อนบริเวณหมู่ 5 บ้านโตน ราษฎรได้คัดค้านการก่อสร้างเนื่องจากไม่มีกระบวนการให้ราษฎรมีส่วนร่วม และอ่างเก็บน้ำของเขื่อนจะท่วมที่ดินทำกินของราษฎร

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : ราษฎร หมู่ที่ 2 ,4, 5,8 ,9 และ11 ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนาช้าง ,กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ,จังหวัดสตูล

ผลการแก้ไขปัญหา : อยู่ในระหว่างการแก้ไขปัญหาของคณะกรรมการตรวจสอบ

ปัญหาและอุปสรรค : ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ์ ได้เนื่องจากอยู่ในเขตของป่าสงวนแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และไม่สามารถกันแนวเขตขอทำป่าชุมชนได้

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ,มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้

แหล่งที่มาของข้อมูล :

1.องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งนุ้ย

2. สถานีอนามัยตำบลทุ่งนุ้ย
3. ราษฎรตำบลทุ่งนุ้ย
4. สำนักงานป่าไม้จังหวัดสตูล

ข้อสังเกตของนักวิจัย : คาดว่าปัญหาจะยังไม่ได้รับการแก้ไขและคงยืดเยื้อไปอีกนาน เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหา และไม่ยอมรับกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบประชาชนมีส่วนร่วม

2.11 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด

พื้นที่ปัญหา : อำเภอนาโยง อำเภอย่านตาขาว อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

บริเวณแนวดินเทือกเขาบรรทัดในเขตอำเภอนาโยง อำเภอย่านตาขาว อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง มีชุมชนตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิม สภาพป่าเดิมเป็นป่าดิบ ต่อมารัฐให้สัมปทานทำไม้ โดยมีการทำไม้ออก 3 ครั้ง ครั้งแรกนำไม้ใหญ่ที่มีค่าทางเศรษฐกิจสูงออกก่อนจนหมด จากนั้นมีการทำไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจรองลงมาออกเป็นรอบที่สอง ส่วนรอบที่สามเป็นการทำไม้มีค่าที่เหลืออยู่ออกทั้งหมด จนกระทั่งหมดสภาพป่า ราษฎรในพื้นที่จึงได้เข้าไปใช้ที่ดินปลูกข้าวไร่ และปลูกยางพาราพันธุ์พื้นเมือง ต่อมา มีการส่งเสริมการปลูกยางพาราเพื่อการส่งออกโดยกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จึงทำให้มีการขยายพื้นที่เพิ่มมากขึ้นโดยพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ราษฎรจับจองทำการเกษตรเป็นพื้นที่ซึ่งผ่านการสัมปทานทำไม้มาแล้ว เนื่องจากสภาพป่าเสื่อมโทรมอยู่ในวิสัยที่จะบุกเบิกทำการเกษตรได้ด้วยเครื่องมือแบบใช้แรงคนของราษฎร

พระราชกฤษฎีกากำหนดพื้นที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด เมื่อ พ.ศ. 2518 เนื้อที่ประมาณ 310,088 ไร่ อยู่ในเขตอำเภอนาโยง 20,063 ไร่ อำเภอย่านตาขาว 54,125 ไร่ และอำเภอปะเหลียน 235,900 ไร่ นอกนั้นอยู่ในเขตจังหวัดพัทลุง จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา อีกประมาณ 481,759 ไร่ รวมพื้นที่ทั้งหมด 791,847 ไร่

การสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดในช่วงก่อนการประกาศทำได้ไม่ครบถ้วน เนื่องจากปัญหาพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตอำนาจรัฐของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทำให้พื้นที่บางส่วนทับซ้อนกับที่ทำกินและที่ตั้งชุมชนของราษฎร ประกอบกับการขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มเติมตามนโยบายหมู่บ้านกั้นชนและนโยบายแย่งชิงมวลชนเพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ของทางราชการ

การทับซ้อนของพื้นที่ราษฎรกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าในระยะต้นไม่มีความขัดแย้งเกิดขึ้น เนื่องจากรัฐยังใช้มาตรการผ่อนผันให้ชาวบ้านทำกินในพื้นที่ครอบครองได้โดยไม่ให้บุกเบิกพื้นที่

เพิ่ม ประกอบกับอายุของสวนยางพาราแต่ละรอบการผลิตใช้ระยะเวลาประมาณ 25 - 30 ปี ซึ่งในขณะนั้นชาวบ้านก็ยังขอทุนจากสำนักงานส่งเสริมการทำสวนยางเพื่อทำการปลูกยางพาราได้ โดยที่กรมป่าไม้ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ในขณะนั้นก้อนอนุญาต

ความขัดแย้งเริ่มเกิดขึ้นเมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 31 มิถุนายน 2541 ให้จำแนกป่าและทำการสำรวจแนวเขตป่าอนุรักษ์อย่างชัดเจน โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. พื้นที่ที่เป็นต้นน้ำลำธาร อยู่ในชั้นลุ่มน้ำ มีความลาดชันมาก ล่อแหลมต่อระบบนิเวศ ไม่เหมาะสมแก่การเกษตร ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ ไม่ว่าจะอยู่ก่อนหรืออยู่หลังการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ ให้อยพออกจากพื้นที่ โดยให้มีพื้นที่รองรับ

2. พื้นที่ที่ไม่ล่อแหลมต่อระบบนิเวศน ให้มีการพิสูจน์สิทธิ์ว่าอยู่ก่อนหรือหลังการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ครั้งแรก โดยให้ใช้ภาพถ่ายทางดาวเทียม

- 2.1.1 ถ้าอยู่ก่อนการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ครั้งแรก ให้อยู่ในพื้นที่โดยโครงการสทก.พิเศษ และให้ปลูกไม้ป่า ประมาณ 20 % ของพื้นที่ พร้อมกับให้ปรับลดพื้นที่ออกจากเขตป่าอนุรักษ์คือ เขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

- 2.1.2 ถ้าอยู่หลังการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ครั้งแรก ให้อยพออกจากพื้นที่พร้อมให้จัดหาพื้นที่รองรับ

หลังจากที่รัฐได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 31 มิถุนายน 2541 ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวบ้านเริ่มมีมากขึ้น ดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ปลูกยางพาราที่หมดสภาพซึ่งจะต้องทำการปลูกใหม่ทดแทน ชาวบ้านไม่สามารถที่จะขอทุนส่งเสริมเพื่อปลูกใหม่ทดแทนได้ ถ้าชาวบ้านโค่นต้นยางเก่าเพื่อปลูกใหม่ทดแทนโดยที่เงินทุนของตนเอง ก็จะถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เข้าไปทำการตรวจยึดแปลงเพื่อทำการปลูกป่าต่อไป ถ้าชาวบ้านขัดขึ้นก็จะทำการจับกุมดำเนินคดี

2. สวนยางพาราที่สามารถริดยางได้ เจ้าของสวนไม่สามารถที่จะเข้าไปแผ้วถางบำรุงสวนได้ ทำให้ราษฎรไม่สามารถใช้วิถีชีวิตแบบเกษตรกรโดยทั่วไปได้ เมื่อไม่มีการแผ้วถางโค่นบำรุงสวน สวนยางพาราจะรกทึบ ให้น้ำยางต่ำ และกลายเป็นพื้นที่ป่าไปโดยปริยาย

3. กรมป่าไม้ในขณะนั้นได้ว่าจ้างบริษัทเอกชนทำการลงหลักเพื่อกั้นลวดหนามแนวเขตป่าอนุรักษ์ ซึ่งในการลงหลักเพื่อกั้นลวดหนามนั้นพื้นที่บางส่วนซ้อนทับกับพื้นที่ทำกินหรือที่ตั้งชุมชน

4. โดยวิถีชีวิตชุมชนในเขตป่า จะต้องพึ่งพิงพึ่งพาอยู่กับป่า ชาวบ้านจะต้องเข้าป่าเพื่อเข้าไปเก็บหาของป่าสำหรับเป็นอาหาร หรือใช้ในการดำรงชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ หรือแม้แต่เก็บสมุนไพรเพื่อใช้เป็นยารักษาโรคตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวบ้านเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น จนกระทั่งเมื่อวันที่ 12-15 กันยายน 2543 ชาวบ้านแถบเทือกเขาบรรทัด 3 จังหวัด คือ ตรัง พัทลุง และจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รวมตัวกันประท้วงกรมป่าไม้ และเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับสิทธิทำกินในเขตป่า หน้าที่ทำการอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

นายสุเทพ เทือกสุบรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในขณะนั้นเป็นตัวแทนรัฐบาลมาเจรจาแก้ไขปัญหาพร้อมกับราษฎร โดยรับที่จะดำเนินการรังวัดจัดทำแนวเขตแยกพื้นที่ป่ากับพื้นที่ของราษฎรให้ชัดเจน และได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาโดยมีตัวแทนเจ้าหน้าที่ของรัฐและตัวแทนชาวบ้าน เป็นคณะทำงาน แต่ปัญหาก็ไม่ได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด เพียงแต่ในการทำการเกษตรในพื้นที่ที่มีการผ่นผ่านให้ราษฎรทำได้ตามปกติ

หลังจากที่ชาวบ้านได้รวมตัวประท้วงกันที่หน้าว่าการอำเภอทุ่งสงแล้ว ชาวบ้านแต่ละชุมชนแต่ละพื้นที่ก็ได้รวมเป็นองค์กรของแต่ละพื้นที่ จนกระทั่งมีการรวมตัวเป็นเครือข่าย เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2543 คือเครือข่ายชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด เป็นองค์กรในการเรียกร้องสิทธิทำกิน และได้ร่วมกับเครือข่ายป่าชุมชนภาคใต้ จัดทำข้อเรียกร้องร่วมกับสมัชชาคนจน จนกระทั่งได้แนวทางในการแก้ไขปัญหา ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2544 เรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจน กล่าวคือ

รัฐบาลมีนโยบายรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยให้คนอยู่ร่วมกับป่า สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รัฐบาลจะปฏิรูปนโยบาย กฎหมาย และกลไกราชการที่เป็นอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ให้สอดคล้องกับลักษณะการใช้ประโยชน์ วัฒนธรรม จารีต ประเพณี และสภาพความเป็นจริงในแต่ละพื้นที่

ในระหว่างดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ผ่นผ่านให้ราษฎรสามารถอยู่อาศัยและทำกินในที่ดินได้ตามวิถีปกติของชุมชน โดยไม่มีการจับกุม และอพยพชุมชน จนกว่าการแก้ไขปัญหาตามแนวทางร่วมระหว่างรัฐกับสมัชชาคนจนจะได้ข้อยุติ และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยุติการกระทำอันเป็นการข่มขู่ ทั้ปวง

การแก้ไขปัญหาตามมติคณะรัฐมนตรี 3 เมษายน 2544 ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 50/2544 เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน โดยมีรองนายกรัฐมนตรี นายปองพล อดิเรกสาร เป็นประธานกรรมการ และมีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นกรรมการ รับผิดชอบกรณีปัญหาป่าไม้ และมีอำนาจแต่งตั้งอนุกรรมการหรือคณะทำงานตามความจำเป็น

คณะกรรมการการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจนได้แต่งตั้งอนุกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อแก้ไขปัญหาของเครือข่ายป่าชุมชนภาคใต้ มีนายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ เป็นประธาน

อนุกรรมการ โดยมีตัวแทนฝ่ายภาครัฐกับตัวแทนฝ่ายสมัชชาคนจนฝ่ายละเท่า ๆ กัน และได้แต่งตั้งคณะทำงานระดับจังหวัด และระดับอำเภอ เพื่อทำการตรวจสอบจำนวนประชากรและพื้นที่ที่ชาวบ้านทำกินอยู่ในเขตป่า

คณะทำงานทั้งสองชุดต่างก็ถกเถียงถึงอำนาจและหน้าที่ จนกระทั่งมีข้อสรุปว่าไม่มีอำนาจในการวางแผนการแก้ไขปัญหา เพียงแต่รับคำสั่งและปฏิบัติตามคำสั่งและแผนงานของอนุกรรมการในระดับภาคเท่านั้น แต่มีมติร่วมกันว่าในขั้นต้นจะต้องกันพื้นที่ทำกินของราษฎรออกจากพื้นที่ป่าก่อน จึงส่งมติรายงานการประชุมการแก้ไขปัญหาไปให้อนุกรรมการแก้ไขปัญหาในระดับภาค คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาในระดับภาค ประชุมครั้งสุดท้าย เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2544 ที่วิทยาลัยพยาบาลราชชนนี ตรัง มีมติว่าให้คณะทำงานระดับจังหวัดจัดทำแผนปฏิบัติงานพร้อมงบประมาณ และอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน เพื่อทำการเดินเขตกันพื้นที่ทำกินออกจากพื้นที่ป่า

คณะทำงานในการแก้ไขปัญหาของจังหวัดตรัง ได้จัดทำแผนปฏิบัติงานและงบประมาณ และได้จัดส่งไปให้ประธานอนุกรรมการการแก้ไขปัญหา (นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่เรื่องก็เงียบหายจนกระทั่งมีการปฏิรูประบบราชการใหม่ มีการจัดแบ่งกระทรวงใหม่ คณะทำงานและคณะอนุกรรมการชุดต่าง ๆ จึงถูกยกเลิกไปโดยปริยาย ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขจนกระทั่งปัจจุบันนี้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด ,กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ,จังหวัดตรัง

ผลการแก้ไขปัญหา : มีการเริ่มต้นที่จะแก้ไข แต่ระหว่างดำเนินการเรื่องถูกยุติไปโดยคำสั่งยกเลิกคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล

ปัญหาและอุปสรรค : มติคณะรัฐมนตรี 3 เมษายน 2544 ไม่มีแนวทางปฏิบัติให้เจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติงานอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ประกอบกับอยู่ในช่วงปฏิรูประบบราชการ ปรับเปลี่ยนกระทรวงใหม่ หลังจากการปรับเปลี่ยนกระทรวงใหม่ เจ้าหน้าที่รัฐบางท่านเปลี่ยนสายงาน ทำให้อำนาจและภาระหน้าที่เปลี่ยนไป จึงต้องเปลี่ยนตัวบุคคลประกอบกับรัฐบาลไม่มีความจริงจังในการแก้ไขปัญหาโดยสั่งยกเลิกคณะกรรมการแก้ไขปัญหา

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : หลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ใน หมวด 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐ ตามมาตรา 79 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

"รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วม

ในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนายั่งยืนตลอดจนควบคุมและกำจัดการสะสมพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน "

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มีใน 3 ลักษณะ คือ ปัจเจบุคคล (ม. 56, 59) ชุมชนท้องถิ่น (ม. 46) และ องค์การปกครองท้องถิ่น (ม. 290)

พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 ,พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ,พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ,พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ,มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาดินในพื้นที่ป่าไม้,มติ คณะรัฐมนตรี 3 เมษายน 2544

แหล่งที่มาของข้อมูล : รายงานจำนวนพื้นที่และประชากรที่ทำกินในเขตป่าอุทยานแห่งชาติเขาปู่ - เขาย่า ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้เขตสงขลา นำเสนอต่อคณะทำงานในการแก้ไขปัญหาตามข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจนจังหวัดตรัง ,จำนวนพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดในพื้นที่จังหวัดตรังจากรายงานความก้าวหน้าครั้งที่หนึ่งของโครงการศึกษาระบบการจัดการที่ดินในระดับท้องถิ่นโดยมูลนิธิสถาบันที่ดิน,กรรมการและเลขานุการร่วมในคณะทำงานแก้ไขปัญหาตามข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจนจังหวัดตรัง กรณีเครือข่ายป่าชุมชนภาคใต้

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขแม้จะมีการริเริ่มไปบางส่วน ดังนั้นปัญหายังคงยืดเยื้อไปอีกนาน เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหา และไม่ยอมรับกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบประชาชนมีส่วนร่วม

3. อุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน 19 กรณี

3.1 วนอุทยานน้ำตกหงาว ตำบลปากทรง อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ทับซ้อนที่ทำกินชาวบ้าน

พื้นที่ปัญหา : ตำบลพะโต๊ะ ตำบลพระรักษ์ ตำบลปังหวาน ตำบลปากทรง อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

เขตวนอุทยานน้ำตกหงาว ซ้อนทับกับที่ดินทำกินของราษฎร หมู่ 1 ,2,3,4,5,6 ตำบลปากทรง หมู่ 1,10,12,14,15 ตำบลพะโต๊ะ หมู่ 1,2,3,4,5,6,7 ตำบลพระรักษ์ หมู่ 1,2,3,4,5,6,7,8 ตำบลปังหวาน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ในช่วงปี 2532 มีการจัดทำแนวเขตวนอุทยาน และทางราชการพยายามอพยพราษฎรออกจากพื้นที่ แต่ราษฎรคัดค้านจึงไม่สามารถดำเนินการได้

ช่วงปี 2538 - 2542 ชุมชนได้ร่วมกับสภาตำบล องค์การพัฒนาเอกชน และหน่วยจัดการต้นน้ำพะโต๊ะ จัดทำแผนการจัดการทรัพยากรร่วมกันบนหลักการคนอยู่ร่วมกับป่า แผนงานดังกล่าวผ่านสภาตำบลไปยังป่าไม้เขตสุราษฎร์ธานี แต่ป่าไม้เขตไม่เห็นชอบจึงไม่สามารถพัฒนาการจัดการทรัพยากรร่วมระหว่างกรมป่าไม้กับชุมชน อย่างไรก็ตามชุมชนได้ดำเนินการตามแผนงานสภาตำบลต่อเนื่องโดยการกันเขตป่าห้ามการบุกรุก และร่วมดูแลรักษาป่าต้นน้ำในรูปแบบป่าชุมชน

ต่อมาความขัดแย้งระหว่างกรมป่าไม้กับราษฎรปะทุเป็นเหตุรุนแรงเมื่อปี 2542 โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ถูกยิง ขณะที่ราษฎรถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้ยิงเช่นกัน ผลการดำเนินคดีมีการจับกุมราษฎรและศาลพิพากษาให้จำคุก ต่อมาเดือนเมษายน 2543 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยิงราษฎรเสียชีวิตอีก 1 ราย และราษฎรจึงได้ร่วมกันนำศพไปประท้วง บริเวณที่ทำการอำเภอพะโต๊ะ เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมและนำไปสู่การเรียกร้องให้มีการเพิกถอนเขตวนอุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาว ออกจากที่ดินของชาวบ้าน ส่วนเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ยิงชาวบ้านไม่สามารถจับตัวผู้กระทำความผิดได้

ปี 2543 ราษฎรได้ร้องเรียนปัญหาที่ดินทำกินกับคณะกรรมการการเกษตร สภาผู้แทนราษฎร จึงได้มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ร่วมกัน ระหว่างคณะกรรมการการเกษตร กรมป่าไม้ กระทรวงมหาดไทยกับราษฎร และมีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อจัดทำแนวเขตวนอุทยานใหม่ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนชาวบ้าน ประธานบริหาร อ.บ.ต. ฝ่ายละ 1 คน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ 2 คน รวม 6 คน และห้ามมีการจับกุมชาวบ้านซึ่งทำการเกษตรในพื้นที่วนอุทยานจนกว่าการทำแนวเขตใหม่จะแล้วเสร็จ เมื่อกันแนวเขตที่ชัดเจนระหว่างพื้นที่ของวนอุทยานกับพื้นที่ของราษฎร ทางราชการจะดำเนินการออก สปก.ให้กับราษฎร แต่การดำเนินงานกันพื้นที่ยังไม่แล้วเสร็จเรื่องก็เงียบหายไปปัญหาจึงยังไม่ได้รับการแก้ไขจนถึงปัจจุบัน

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : ราษฎร หมู่ 1,2,3,4,5,6 ตำบลปากทรง หมู่ 1,10,12,14,15 ตำบลพะโต๊ะ หมู่ 1,2,3,4,5,6,7 ตำบลพระรักษ์ หมู่ 1,2,3,4,5,6,7,8 ตำบลบึงหวาน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : วนอุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาว ,กรมป่าไม้ ,กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

ผลการแก้ไขปัญหา : ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข

ปัญหาและอุปสรรค : กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบประชาชนมีส่วนร่วมขาดความต่อเนื่อง

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงมาก ความซับซ้อนน้อย

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

แหล่งที่มาของข้อมูล : ราษฎร ตำบลปากทรง ตำบลพะโต๊ะ และรายงานการสัมมนาการปฏิรูปกฎหมายและนโยบายป่าไม้ภาคใต้ 22-23 ก.ย. 43 ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานยะลา

ข้อสังเกตของนักวิจัย : ไม่มี

3.2 อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงทับซ้อนที่ทำกินของชาวบ้าน

พื้นที่ปัญหา : ต.ปากฉลุย อ.ท่าฉาง ต.ปากหมาก อ.ไชยา ต.ตะกุกเหนือ กิ่ง อ.วิภาวดี ต.ประสงค์ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี

กลุ่มของปัญหา : รัฐขัดแย้งกับชุมชน

ลำดับเหตุการณ์ ปัญหาที่สำคัญ

ป่าแก่งกรุงเสื่อมโทรมลงหลังจากผ่านการสัมปทานทำไม้ ต่อมาประมาณปี 2526 - 2528 ราษฎรจากจังหวัดนครศรีธรรมราชและพื้นที่ใกล้เคียงได้อาศัยเส้นทางชักลากไม้ อพยพเข้ามาจับจองพื้นที่ตั้งบ้านและที่ดินทำกิน ในระยะแรกของการตั้งถิ่นฐานทางราชการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ได้ เนื่องจากในยุคนั้นป่าแก่งกรุงเป็นพื้นที่เคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ภาครัฐจึงได้เปิดโอกาสให้ราษฎรเข้ามาจับจองที่ดินทำกินโดยรอบพื้นที่เคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์เพื่อเป็นพื้นที่กันชนทางการเมือง เมื่อราษฎรโยกย้ายเข้ามาได้ระยะหนึ่งได้สร้างบ้านเรือนและจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างถาวร

ปี 2532 กรมป่าไม้ดำเนินการสำรวจป่าแก่งกรุงเพื่อเตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เนื้อที่ 338,125 ไร่ ปี 2534 รัฐบาลได้ประกาศให้พื้นที่ป่าไม้บริเวณ อ.ไชยา อ.ท่าชนะ และ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี เป็นอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ซึ่งแนวเขตอุทยานแห่งชาติบางส่วนได้ซ้อนทับกับที่ดินทำกินและที่ตั้งหมู่บ้านของราษฎร ซึ่งได้ปลูกผลอาสินไว้แล้ว เช่น ยางพารา กาแฟ ผลไม้ ฯลฯ

หลังจากประกาศอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง เจ้าหน้าที่ป่าไม้กับราษฎรมีปัญหากระทบกระทั่งและขัดแย้งกันตลอดมา เช่น เจ้าหน้าที่อุทยานจับกุมราษฎรที่เข้าไปทำสวนในที่ดินของตนเอง มีการจับและยึดเครื่องมือทำการเกษตรของราษฎรเช่น มีดพร้า เครื่องตัดหญ้า การทำลายผลอาสินของราษฎร ยิงปืนข่มขู่คุกคาม ตลอดจนไล่จับกุมหญิงชาวบ้านซึ่งกำลังตั้งครรภ์ที่เข้าไปทำสวนจนเกิดแท้งลูก ฯลฯ ความขัดแย้งรุนแรงในระดับเผชิญหน้ากันหลายครั้ง

ปี 2539 ในวันที่ 11 กรกฎาคม ชาวบ้านได้ชุมนุมประท้วงเพื่อให้มีการดำเนินการแก้ไข ปัญหาจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง

ปี 2540 ในวันที่ 20 - 24 กุมภาพันธ์ ชาวบ้านได้รวมตัวกันบริเวณศาลากลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อร้องขอความเป็นธรรม กรณีเจ้าหน้าที่อุทยานปักหลักเขตทับพื้นที่ทำกินราษฎร

ปี 2542 ในวันที่ 31 พฤษภาคม ชาวบ้านกว่า 1,000 คน ได้รวมตัวกัน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของอุทยานฯเข้าไปข่มขู่คุกคาม ได้มีการเปิดการเจรจาระหว่างตัวแทนชาวบ้าน รองผู้ว่าราชการจังหวัด ป่าไม้จังหวัด นายอำเภอท่าชนะ และข้าราชการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีข้อสรุปว่าจะดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ที่ดินทำกินแต่ละแปลง โดยการตั้งคณะทำงานซึ่งประกอบด้วยตัวแทน

ชาวบ้านและส่วนราชการในพื้นที่ มีนายอำเภอท่าชนะเป็นหัวหน้าคณะทำงาน แต่หลังจากนั้นก็ไม่ได้ดำเนินการใด ๆ เนื่องจากส่วนราชการในพื้นที่อ้างว่าไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงได้เข้าไปทำการปักหมุดแนวเขตอุทยาน ซึ่งปรากฏว่าหลักเขตดังกล่าวได้มาปักในพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ซึ่งปลูกผลอาสินอยู่ก่อนแล้ว ทำให้ชาวบ้านรวมตัวกันขอให้อุทยานถอนหลักเขตดังกล่าว เจ้าหน้าที่ชุดดังกล่าวได้นัดว่าจะเจรจากับชาวบ้าน ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2544 ที่โรงเรียนคลองไม้แดง โดยบอกว่าจะประสานผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอท่าชนะมาเจรจาและลงดูพื้นที่ เพื่อคลี่คลายความขัดแย้ง ปรากฏว่ามีชาวบ้านมารอเป็นจำนวนมาก แต่ทางเจ้าหน้าที่ไม่มา ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจเป็นอย่างมาก จึงได้มีการรวมตัวกันชุมนุมในบริเวณพื้นที่ทำการอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง สาขาไพร่ก้านตัน ในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2544 และชาวบ้านได้ปิดทำการหน่วยไพร่ก้านตันของอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง เพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหา

ต่อมาวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2544 ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ไปเจรจาแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับราษฎร โดยราษฎรเสนอให้จัดเวที 4 ฝ่าย เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ประกอบด้วย

1. ตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงประกาศทับที่ดินทำกินในอำเภอไชยา ท่าฉาง ท่าชนะและกิ่งอำเภอวิภาวดี
2. เจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจในการตัดสินใจ
3. องค์การพัฒนาเอกชน
4. สมาชิกวุฒิสภา (คณะกรรมการสิทธิและคณะกรรมการปกครอง)

วันที่ 21 มีนาคม 2544 ได้มีการจัดเวที 4 ฝ่ายและได้ข้อยุติร่วมกันให้แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมขึ้นมาแก้ไขปัญหาโดยมีสัดส่วนเท่ากันระหว่างทางราชการกับราษฎร แต่หลังจากเวทีไม่มีการดำเนินการต่อเนื่องเรื่องจึงเงียบหายไป

หลังจากคณะทำงานที่แต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดไม่มีการดำเนินการต่อเนื่อง ราษฎรได้เข้าร่วมกับสมัชชา คนจน ยื่นข้อเสนอสื่อรัฐบาลนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร และได้ข้อยุติซึ่งรับรองโดยมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 เมษายน 2544 ให้ดำเนินการจัดทำแนวเขตอุทยานแห่งชาติส่วนที่ทับซ้อนกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร โดยตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาหารือระหว่างราษฎรกับทางราชการขึ้นมารับผิดชอบการแก้ไขปัญหา

ในระหว่างดำเนินการแก้ไขปัญหาตามมติคณะรัฐมนตรี ได้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงกับราษฎรอีกหลายครั้ง ทั้งในกรณีที่ราษฎรกล่าวหาว่า เจ้าหน้าที่ลักลอบทำไม้เถื่อน การเสริมกำลังติดอาวุธของอุทยานแห่งชาติในพื้นที่

อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้ผู้รับผิดชอบการรังวัดแนวเขตที่ดินของราษฎรกับเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ได้ดำเนินการรังวัดตรวจสอบแปลงที่ดินของราษฎร แต่มีการคัดค้านแนว

เขตจากทางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบกับคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่รัฐบาลแต่งตั้งถูกยกเลิกไปเมื่อกลางปี 2545 การแก้ไขปัญหาที่มีการเริ่มต้นไว้จึงยุติไป สภาพปัญหาจึงวนกลับไปสู่สภาพเดิม

แนวทางการแก้ไขปัญหาตามข้อเสนอของราษฎรประกอบด้วย

1. พื้นที่ราษฎรอาศัยทำกินมาก่อนประกาศเขตอุทยานแห่งชาติให้ทำกินต่อไปและออกเอกสารสิทธิ์
2. พื้นที่ที่ได้รับรองสิทธิ์ทำกินให้ออกจากพื้นที่ป่าไม้เพื่อให้ราษฎรได้อยู่อาศัยทำกินต่อไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย
3. ขอให้ปรับปรุงแนวเขตอุทยานฯตามพระราชกฤษฎีกา เสียใหม่ให้หลีกเลี่ยงพื้นที่ทำกินของราษฎรที่อาศัยทำกินโดยรอบ ๆ แนวเขตและในเขตอุทยานฯแก่งกรุง โดยแบ่งแนวเขตอุทยานและพื้นที่ชาวบ้านออกให้ชัดเจน
4. ควรมอบอำนาจให้ อบต.ดูแลพื้นที่ป่า ตาม พรบ.องค์การบริหารส่วนตำบล
5. ควรให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่ดินราษฎร เพื่อร่วมในการพิสูจน์สิทธิ์การอาศัยทำกินของราษฎร
6. ในระหว่างการตรวจสอบให้เจ้าหน้าที่หยุดการจับกุม คุกคาม ช่มชู้ราษฎร

ผู้ที่เกี่ยวข้อง : ราษฎรกลุ่มบ้านคลองไม้แดง หมู่ 5 ต.ปากฉลุย อ.ท่าฉาง ราษฎรกลุ่มบ้านชอยประเสริฐ กลุ่มบ้านชอยทิวสุข กลุ่มบ้านคลองแสง กลุ่มบ้านชอยเวียงชัย กลุ่มบ้านอีสานบน กลุ่มบ้านป่าบอน กลุ่มบ้านชอยทอง กลุ่มบ้านชอยทับเที่ยง กลุ่มบ้านสี่ทับ กลุ่มบ้านน้ำตก กลุ่มบ้านบัวตุม กลุ่มบ้านนันทหาร กลุ่มบ้านลานนกหว้า หมู่ 7 ต.ปากหมาก อ.ไชยา ราษฎรกลุ่มบ้านในงาม หมู่ 11 บ้านนครบางจำ หมู่ 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่ง อ.วิภาวดี และ ต.ประสงค์ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี รวมประมาณ 776 ครัวเรือน เนื้อที่ทับซ้อนโดยประมาณ 20,918 ไร่

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ,นายอำเภอท่าชนะ, อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

ผลการแก้ไขปัญหา : ไม่มีความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค : การดำเนินการแก้ไขปัญหาแบบโดยประชาชนมีส่วนร่วมไม่ต่อเนื่อง

ความรุนแรงและความซับซ้อนของปัญหา : ความรุนแรงมาก ความซับซ้อนปานกลาง

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง : พรบ.อุทยานแห่งชาติ 2504 ,พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร 2518 , ประมวลกฎหมายที่ดิน 2497

แหล่งที่มาของข้อมูล :

- เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้จังหวัดสุราษฎร์ธานี 24 กันยายน 2544 ณ ศาลากลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี